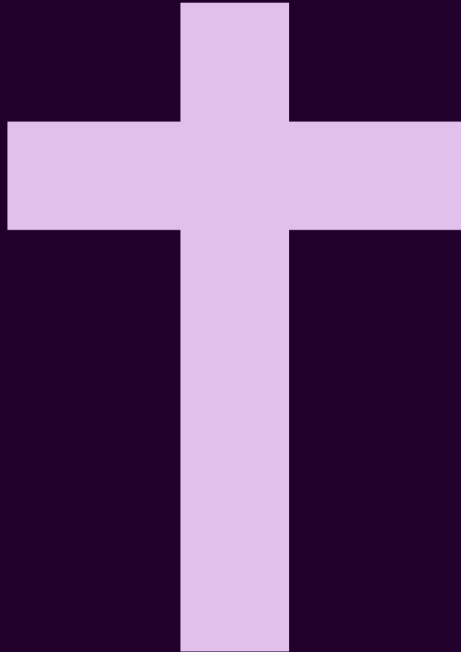

Aatasara Ioni + Maaki

John and Mark in the Aatasara dialect of the South Tairora
language of Papua New Guinea

Aatasara Ioni + Maaki
John and Mark in the Aatasara dialect of the South Tairora language of Papua New Guinea
Buk Jon na Buk Mak long tokples Omwunra Toqura (Aatasara) long Niugini

copyright © 2012 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Omwunra Toqura (South Tairora)

Dialect: Aatasara

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents.

For other uses, please contact the respective copyright owners.

2012-02-27

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023
21406cdc-0a59-5163-a454-960414f5aa39

Contents

MAAKI	1
IONI	44

MAAKI Maakiva Iesusiva nruorara tura

*Ioniva nramari ni varu waitiva nraase qora tiva nu quara
(Matiu 3:1-12; Ruku 3:1-18; Ioni 1:19-28)*

¹ Iesusiva Kotira mwaaquvano varura. Mwira qua suqe qua mwira osara vahireraro mwataamama vahiho. ² Haaru mwo enta Asaiaava Kotira qua qovarama sero qara ntuva tero tiqaro,

Taqaane, ni qua nraase qora tiva niani waitira ne titaariro mwiva i vuni viqaro i aara tequama mwataanarove. (Mal 3:1)

³ Mwi waitiva qumina mwataqaa variqaro aasara ntero tiqaro, Nroravano vuani aarara tequama mwateta mwira aara avuqavuma mwataivaro mwiva mwi aararaqama so vuarive tianarove, tura. (Ais 40:3)

⁴ Kotiva mwira saahaqa huvaro Asaiaava hoqare varu entara mwi quara qara ntuva tovaro airi ihi vi vuvaro mwo enta Ioniva qumina mwataqaa qovarama vura. Qumina mwataqaa qovarama viro Ioniva nraase qora nramari niqaro mwisa tiva niro tiqaro, Néta qora saiqa vare varira qaqira seta nramari varaivaro Kotiva né qora saiqa vare vari quara nruka nataarive, tiro. ⁵ Ioniva mwitaa ti varuvata Iutiataitave, Ierusalemaitave, esaa mwi mwatanaasa itai itai mwiva qua tunani vita uto variqata mwisa niari qora saiqa vare varura tiva qovarama sovaro Ioniva nramari mwisa nura.

⁶ Ionira tuavaaqa vahireraro mwo quara kameri saahi vara sero ututo tuavaaqava vahuvaro mwiva mwiraqai ututero reti tavaarana rupatero varura. Ioniva sia sara vara tu sero nrraitiro, mwiva kaikori nrero voravano kuruto nramarira nreqaro mwi sararaqai nre varura.

⁷ Ioniva nraase qora tiva niro tiqaro, Ni naatiara nriari waitiva kepusavano ni naatara sero nrora waitivanoma varianarove. Mwiva nrora waitivano varisana ne qumina vaiti variqanara tina, sia né so kakataama vina nai suqu nraamwuma tai saantara avantu mwataanirave. ⁸ Ne qaqi nramari ini ni varuqo. Mwiva Kotira mwaraqura ini nianarove, tiro. Ioniva mwitaa turama.

*Ioniva Iesusira nramari mwura
(Matiu 3:13-17; Ruku 3:21-22)*

⁹ Mwi entara Iesusiva Nasareti mwatasa Kariritairo nri ntero Ioniva varunani utontero vuvaro Ioniva Sotaani nramariqi variqaro Iesusira nramari mwura. ¹⁰ Nramari mwira mwuvaro Iesusiva nramariqitairo qaqinani mwaari ntero taqovaro naavuvano qatua vuvaro mwiqitairo Kotira mwaraquravano kuri mwuku voti huva uto ntero Iesusiraqaa varura. ¹¹ Uto ntero Iesusiraqaa varuvaro quavano naavutairo mwitaama tiro:

E ni maaquvano variararo ni mwutusavano iara mwoqavata vahiso.

Ne iara qamwateqanama varuqo, tiro.

*Saataaniva Iesusira mwataara hura
(Matiu 4:1-11; Ruku 4:1-13)*

¹² Quavano naavutairo mwitaa tuvaro qamwanrama sero Kotira mwaraquravano Iesusira vita varero qumina mwataqaa sia waitivata varu mwataqaa uro sovaro varura. ¹³ Mwini uro sovaro Iesusiva 40 entara variqiro vuvaro Saataaniva Iesusirara qora saiqa varaarive tiro, mwira mwataara hiqaro taqovaro Iesusiva sia mwira qua riaraitiro, sia qora saiqa utura. Iesusiva mwitaamaqiro viqaro qaasau vahikurivano nrue varunani varuvata naavuniaa waitinravu uto mwiraqaa suqema seta ntaqaihi varura.

*Iesusiva Karirini uro nai saiqa hoqarama tora
(Matiu 4:12-17; Ruku 4:14-15)*

¹⁴ Mwi entara mwo husa Ionira ntavaaqavu seta viteta karavuqi uro sovaro Iesusiva Karirini uro variqaro Kotira mwasaasa suqe mwasaasa nraase qora tiva niro tiqaro, ¹⁵ Mwi entava nri ntaiso. Kotiva iniqaa ntaqaihiari entava qaumaqa iso. Né qora saiqa uti varira qaqira seta ne suqe mwasaasa tiva nianira né mwi quarara quqaave tiva seta riemwaqi vuata, tura.

*Iesusiva Saimonisa Enturusa naarora
(Matiu 4:18-20)*

¹⁶ Iesusiva mwitaa tiva sero vuva Kariri nruka tosa sataa viqaro taqovaro Saimoniva nai qata Enturusantiri variqaro vahe ne varura. Mwitansasa tavusa saiqa vare varutanasas vahe nte varuvaro ¹⁷ Iesusiva mwitanasara tiqaro, Nétana ni naatiara nriate. Nétana vahe ntava seqata tavusa varaantema seta ni naatiara nriqata nraase qora vitevarave, tiro.

¹⁸ Iesusiva mwitaa tuvata mwitanasas mate mwiqiara niari vahe mwini seta Iesusira vatavare vurama.

*Iesusiva Semisisa Ionisa nraarora
(Matiu 4:21-22)*

¹⁹ Mwitansasa mwira vatamas seta vuvaro Iesusiva pataqa viqaro taqovata Sepetira mwaaqutana Semisivavata, mwira qata Ionivavata, votuqi variqata vahe ntuke hi vura haqire varura.

²⁰ Mwitansasa vahe haqire varuvaro qamwanrama sero Iesusiva mwitanasas nraarovata mwitanasas rieta niari qora Sepetiravata, mwira saiqa varo vaitisavata, votuqi seta Iesusira vatamas seta vurama.

*Iesusiva vaana titovaro nritarero vura
(Ruku 4:31-37)*

²¹ Mwitansasa Iesusira vatamas seta vuvaro Iesusiva vuva Kapeniaani uro variqaro mwaara tu entaraqaa mwaara nraavuqi vera ntero variqaro mwiqi varusas mwasaasa tiva niro. ²² Iesusiva nraase qora tiva ni varuvata mwisa mwira qua rieta tiqata, Qike, mwiva nara quave tiri tiva timwiso? Mwiva sia mwaara osara ti varia vaitinravusa tiantemas sero ti variso. Mwiva nrora vaitivano tiantemas sero ti variso, tura.

²³ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwaara nraavu mwiqi varuvaro vaanavano mwira vutaqi varu vaitiva nraavuqi vera ntero qua aasara ntero tiqaro, ²⁴ Iesusio, e Nasaretiniaavave. E tiri nataa hirerarave nriaro? E tiri ntugutu taiqa sarerarave nriaro? Ne i osara ntapihi sauva e nriaro. Kotiva i titaisaras e Kotira saiqaqai vare variarava variaro, tiro.

²⁵ Mwitaa tuvaro Iesusiva vaana mwira irora hiro tiqaro, Tiremas variane. Mwi vaitiraqitaira nritarera vuane, tiro. ²⁶ Iesusiva mwitaa tuvaro vaana mwiva mwoqamas sero mwi vaitira tu varero qasas qasaamas sero qua aasara ntava mwatero qaqinani nritarero viro. ²⁷ Vaanavano nritarero vuvata mwiqi uairamas vita varusas sauqu ntukikiraaqata seqata nai tiva mwi nai tiva mwi hita tiqata, Nara inraisavanove govaramas viso? Mwaa quara qaraaha quave. Mwi vaitiva kepusas qua tiasatamas vaanavanovatas mwira qua riaavo, tura. ²⁸ Mwisa mwitaa tivaqi vita nrita huvatas esaa Karirini varusavatas mwi quara riora.

*Iesusiva Saimonira nriraatararas saahaqamas sovaro qaqi tivuras
(Matiu 8:14-15; Ruku 4:38-39)*

²⁹ Iesusiva mwaara nraavuqitairo veva ntero Semisisa Ionisa vita varero vuva uro Saimonisa Enturusa nraavuqi vera ntero varuras. ³⁰ Saimonira nriraatararas mwavantas tutoqa huvaro taintaqaa vaite varuvatas mwisa mwiraras Iesusiras tiva mwitaa. ³¹ Tiva mwuvaro Iesusiva mwira uro taqero mwira sauquqa tu varero mwira mwaaviaramas

sero. Mwitaama sovaro mwira mwavantavano suqema viro naitarama vahuvaro mwi nraaseva tiviro sara uta nireraro tequa hura.

Iesusiva nriqa vusa saahaqama sovata qaqi varura
(*Matiu 8:16-17; Ruku 4:40-41*)

³² Iesusiva mwi mwatusaraqi varuvaro huarivano visovaro entama vuvata nraase qora nriqa vusavata, vaanavano vutaqi varusavata, vita vareta Iesusiva varunani uro sora. ³³ Mwitaa huvata esaa mwi mwatusaraqinaasavata Iesusiva varu nraavura qeti mwira nrima varita huvai sora. ³⁴ Huvai seta varuvaro Iesusiva nraase qora airinti mwo qara mwo qarama sero nriqa vusa suqema natovaro mwisa nriqa vuva taiga vuvata so varura. So varuvaro vaanavanovata airi vaitiqi varusa titamwa sovata nritareta vura. Nritareqata vi varuvaro Iesusiva vaana mwisara qao tiro tiqaro, Siavata qua tiate, tiro. Vaanavano Iesusira ntapihi sovarora tiro, Iesusiva mwitaa tura.

Iesusiva Karirini nrueqaro qua mwasaasa tiva nura
(*Ruku 4:42-44*)

³⁵ Mwira qararaara sia qaata huvaro Iesusiva tiviro veva ntero uro sia vaitivanovata varunani Kotiravata qua tireraro vura. ³⁶ Mwini vuvaro Saimoniva nai henasavatama sero mwira huua hirero viro. ³⁷ Vusa uro Iesusira huaama seta mwiravusa mwirara tiqata, Quqaara e mwaini variarata esaa mwaa mwatusaraqinaasa iara huua hi variavo, tita.

³⁸ Mwiravusa mwitaa tuvaro Iesusiva qaqaero tiro, Varaivaqenravu mwo mwatusa mwo mwatusavata nrueqata qua mwasaasa nraase qora tiva niare. Ne mwasaasa mwisa tiva nirera nruvave, tiro.

³⁹ Mwitaa tiva sero mwiravusavata vita varero Karirini nrue variqaro mwaara nraavu mwoqi mwoqi vera ntero variqaro mwasaasa nraase qora tiva niqiro viqaro vaiti vutaqitairo vaanavata titamwa sovata nritare vurama.

Uhumakara utu vaitira saahaqama sora
(*Matiu 8:1-4; Ruku 5:12-16*)

⁴⁰ Iesusiva mwasaasa tiva niqiro vi varuvaro vaiti mwovano uhumakara utu vaitiva Iesusiva varunani nrintero tori sauru raviro Iesusirara po se tiqaro, E ni saahaqa hiataa hirera, e soma ni uhumakara nruka matenarave, tiro.

⁴¹ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwi vaitirara po se tiva mwatero, nai sauqu miavi mwira mwavantaqaa vatero tiqaro, Ne mwitaa hiataa isana i mwitaama mwatarerave. I mwavantara suqema vuarive tuqo, tuvaro ⁴² mwira uhumakara qamwanrama tavanta vuvaro mwiva so varura. ⁴³ Mwiva so varuvaro Iesusiva mwi vaitirara kepusaqama sero tiqaro, ⁴⁴ Sia mwosavata tiva niraaitira, viraro Kotira saiqa vara mwate vari vaitiva i mwavanta taqaarive. Mwiraqaataira e Mosesiva mwaara qua tiva tora rieqarama Kotira mwo inraisa mwirata nraase qoravano iara tiqata, Quqaama mwira mwavanta suqema viso tiate, tiro.

⁴⁵ Iesusiva mwitaa tuvaro mwi vaitiva sia Iesusiva tunte hiraitiro, mwi quara viti tiva ni viri tiva ni huvata esaa vaiti riovaro mwira saara Iesusiva mwo mwatusa mwo mwatusa qoqaa vuariva sia vahuvaro mwiva qaqira sero sia mwatusani viraitiro, qumina sata variqiro vuvata nraase qora itai itaita mwira taqarerata nrurama.

2

Iesusiva hini mwavanta qutu vu vaitira suqema mwatora
(*Matiu 9:1-8; Ruku 5:17-26*)

¹ Iesusiva Karirini nruantero nrima ntantero Kapeniaani uro varuvata mwi mwatanaasa Iesusiva nrima variso tu quara rieta ² mwisa airivano uro Iesusiva varu nraavuraqi uairama vita nraavu mwiavata kuraama seta qetianavata huvaiqu sovaro

mwovano mwiqi vera ntaariva sia soqa hura. Mwitaa huvaro Iesusiva nraavu mwiqi variqaro mwasaasa tiva ni varura.

³ Iesusiva tiva ni varuvata vaiti mwonravuvano niari hena vaiti mwo mwira mwavanta hini qutu vura taintama vare nrura. Erahiamuaantema vaitinravu mwira taintama vareta nrura. ⁴ Mwiravusa nri nteta Iesusira nraaqani vuanarave tita, taqovata nraase qora airivano varuvata mwiravusa nraavu vutaqi vera nteva sia soqa hura. Sia soqa huvata mwiravusa qaqira seta nraavu qiata tahiporaqaa mwaari nteta mwi vaitira vara mwaari vateta, Iesusiva nraavu vutaqi varuvata mwiravusa Iesusiva varura mwira miavi ntukuraa seta. So ntukuraa seta nriqa vu vaitira taintaqaa vatora qasomase saqi vuvaro mwi taintava nraase qora vutaqaa uto vahura. ⁵ Vahuvaro Iesusiva riovata mwi vaitinravusa niariaqai tiqata, Quqaama mwaa vaitira Iesusiva so suqema saanarove, tu vaitinravusa varuvaro Iesusiva hini mwavanta qutu vu vaitirara tiqaro, Ni maaquo, e Kotira qua raaquta saanara ne mwi quara nrukama mwataugo, tiro.

⁶ Iesusiva mwitaa tuvata mwaara osara ti varu vaitinravusa mwiqi varusa riemwaqi vita tiqata, ⁷ Qaqao, mwi vaitiva naraqamave mwitaa tiso? Mwiva mwitaa tiqaroma Kotira uaqama mwate variso. Siana qumina vaitivano variqaro nai hena vaitiara, E Kotira qua raaquta saanara nruka mwataugo, tianarove. Kotiva mwivaqai so mwitaa tianarove, tita.

⁸ Mwisa mwitaama nraato riovaro Iesusivavata mwisa vu nraato tura ntapihni sero tiqaro, Né nataamaqive mwitaama riaavo? ⁹ Ne mwaa vaitira hini mwavanta qutu virara tiqanama, E Kotira qua nteqa saanara ne nrukama mwataugo, tuqatama né niara tiqata, Qaqao, i quavano unra quave. Sia quqaa qovara hianarove, tiarave. So mwaini riaate. Ne mwi vaitirara tiqana, Tivira ena tainta tu varera vuane, tiariro sove ni quara mwiva mwitaa hianarove? Né tiva mivaqena riaase, tiro.

¹⁰ Iesusiva mwitaama sero mwisa saparama natero mwiva mwisara qaiqaa tiqaro, Ne mwatani mwatatai nraaqiarava varuqaro ni nroraqama saisanara tina, ne soma mwatani variqana vaitivano Kotira qua nteqa saani quara nruka saanirave. Né ni quara quqaa quave tiate tina, ne mwate mwaa vaitirara mwitaa tirerave, tiro.

Mwitaa tiva sero Iesusiva hini mwavanta qutu vu vaitirara tiqaro, ¹¹ Tivira ena tainta tu varera ena mwaatani vuanema tuqo, tiro.

¹² Mwitaa tuvata esaa nraase qora mwira taqe varuvaro mwi vaitiva tiviro miavi nai tainta tu varero vuvata mwisa nriharama vita sauqu ntukikiraqate varita Kotira nrutu tuaahereta tiqata, Mwaa saiqara mwo qara hi saiqara sia taqauna saiqarave, tura.

Iesusiva Rivaira nraarora
(Matu 9:9-13; Ruku 5:27-32)

(Mwi entara taakisi vare varu vaitisa mwonravuvano taakisi vareqata hini munima niari tuteta hini munimaqai niari nrora vaiti nura. Mwitaa huvata qumina nraase qoravano taakisi varo vaitisa esaa mwisara muara vaitiqaima variavo tura.)

¹³ Iesusiva Kapeniaani vari sero mwiraqaatairo nrima ntantero Kariri nramari tosasataa vuvata nraase qora airivano mwiva varunani uairama vita varuvaro Iesusiva qua mwasaasa mwisa tiva niro. ¹⁴ Mwiraqaatairo mwiva vuva uro variqaro taqovaro Rivaiva, Arapiaasira mwaquvano, opisi nraavuqi taakisi vare varuvaro Iesusiva mwirara tiqaro, Ni naatiara nriane, tiro. Mwitaa tuvaro Rivaiva tiviro Iesusira vataqiro vurama.

¹⁵ Iesusiva Rivaira nraavuqi uro variqaro nai nraaqiaranravuvata sara nre varuvata airi vaiti taakisi vare varusavata, vaiti mwonravu mwisara uqaahi saiqara uti variasave tusa mwisavata, nraavu mwiqi variqata sara nre varura.

¹⁶ Iesusiva vaiti mwiravusa sapata sara nre varuvata Parisi vaiti mwaara osara ti varusa taqovaro Iesusiva taakisi vare varusavata, uqaahi saiqara uti variasave

tusa mwisavata, sara nre varuvata mwisa Iesusira nraaqiaranravu sapara hita tiqata, Naraqamave Iesusiva uaqaa hia vaitisa sapata sara nre variso? tita.

¹⁷ Parisi vaitinravuvano mwitaa tuvaro Iesusiva mwisa qua riero tiqaro, Qaqi vari vaitiva sia totaava hinani vi varirave. Nriqa vi vaitivaqai totaava hinani vi varirave. Ta vaitisave tiqata, Te avuqavuma seta nrue varurasave tiasa, ne sia mwisa nraararerana tuvuvave. Ne uaqaa hia nraase qorasa nraararerana tuvuvave, tiro.

Sara auramaterara tura
(*Matiu 9:14-17; Ruku 5:33-39*)

¹⁸ Mwi entara Ionira nraaqiaranravuvanovata, Parisi vaitinravuvanovata, sara auramate varuvata vaiti mwonravuvano Iesusira sapara hita tiqata, Ionira nraaqiaranravuvanovata, Parisi vaitinravuvanovata, sara auramate variavo. So naraqamave i nraaqiaranravuvano sia sara aurama taraitita, qaqi sara nre variavo? tita.

¹⁹ Mwisa mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nraase vararera tiari vaitiva nai vataasavata qaqi varirera, sove mwovano mwira vataasara sara aurama taate tianaro? Qaqao, siana so mwovano mwitaa tianarove. Nraase vararera tiari vaitiva qaqi varirata mwira vataasa sia sara aurama taraitita, qaqima sara nrevarave. ²⁰ Mwo enta nri ntairata mwisaitai nraase vararera tiani vaitira tu vareta qaqinani vara saivata mwi entaraqaaita mwira vataasa ti atura ntiqata sara aurama tevarave, tiro.

²¹ Mwitaa tiva sero Iesusiva mwo quaqaa ntuva sero tiva niro tiqaro, Mwovano tuavaaqa nrihi nrahitu vuanira haqirareraro siana mpuruqa qaraaha toqa sero mwiraqaa ntaaqautero haqiraanarove. Mpuruqa qaraaha mwira toqa saariro qaara vahiraro tuavaaqa nrihi mwivavata nroraqama sero nrahituanso tiro, sia mwitaa hirave.

²² Qaiqaa tirerave. Uaini qaraaha tati sero sia mwovano memeraa pahiqo ututaira haaruaa taqu vara sero qaraaha uaini mwira mwiqi raurirave. Memeraa pahi mwiva nraahaqama viraqa mwiva mwitaa hiraro uainivano kepusa uaini utu viqaro memeraa pahi nrahitu saanarove. Mwitaa hiraro uainivanovata memeraa pahivanovata uaqama vuanarove. Memeraa pahiqotai ututaa taqura qaraaha taqu vara seta mwiqiqai qaraaha uaini rauruarave, tiro.

(Iesusiva mwi quaraqaa ntuva sero tu quara osaravano mwataamama vahiro. Mwira votima seta siana nraarunia osaravata qaraaha osaravata kuaaqi uairama seta tutaate, tura).

Mwaara tu entarara tura
(*Matiu 12:1-8; Ruku 6:1-5*)

²³ Mwo enta mwaara tu entaraqaa Iesusiva nai nraaqiaranravu sapata nraaso vutaqi qakuma votihura uiti vara tutoraqi vi varuvata mwira nraaqiaranravuvano viqatama uiti tava nteqa seqa nravaqita vi varuvata ²⁴ Parisi vaitivano mwisa taqeta Iesusirara tiqatama, Mwataqi mwisa taqaane. Mwaaraqaa qao tiva tai inraisarama mwisa vareta hiavo, tita.

²⁵ Parisi vaitinravuvano mwitaa tuvaro Iesusiva niari tiva niro tiqaro, Haaru ini haivaqava Devitivavata, mwiavata nrusa mwisavata, sara nraataa huvata varuvaro Devitiva kuaa qara hura mwira né sia vukuqi saara ntuva seta riarave? ²⁶ Apaiataava Kotira saiqa vara mwate varuva vuniaa vaitivano varu entaraqaa Devitiva Kotira nraavuqi vera ntero mpereti Kotirani vatora vara sero nrero nteqa sero nai mwira vatama seta nrusavata hini nuvata nrorave. Kotira saiqa vara mwate varu vaitisaqai mwi sarara nraataara vahuvaro qumina vaitivano mwi sarara nrero mwi quara nteqa sorave, tiro.

²⁷ Iesusiva mwitaa tiva sero tiqaro, Kotiva vaitiara riegaro mwaara enta vahianarove turave. Kotiva sia mwaara entara riegaro vaiti utu tairave. ²⁸ Ni mwatani

mwatatai nraaqiarara nroraqama saisana variqana ne mwaara entaqaa ntaqai-hiqanama nena sasa hiani saiqara soma varaanirave, tiro. Iesusiva turama.

3

*Mwaara tu entaraqaa Iesusiva vaiti sauqu suqema sora
(Matiu 12:9-14; Ruku 6:6-11)*

¹ Mwo enta Iesusiva mwaara nraamwuqi vera ntero taqovaro vaiti mwovano sauqu hini kukokaqama vuva varuvata ² mwiqi varusa mwonravuvano tiqata, Sai variqata taqaararo Iesusiva vaiti sauqu kukoka mwira mate mwaara tuna entaraqaa suqema sairera, mwira saara mwiraqaa qua vataare, tita.

³ Mwisu mwitaa tiva seta Iesusira taqe varuvaro Iesusiva sauqu hini kukokaqama vu vaitirara tiqaro, E nrira vaiti variara vutaqaa tivira variane, tuvaro mwiva tiviro varuvaro ⁴ Iesusiva mwisa sapara hiro tiqaro, Tirenravu teta mwaara qua riegatama mwaara tiana entaraqaa nataa hiani saiqarave so varaanarave? Te mwi entaraqaa vaiti mwo saahaqamave mwataanarave? Mwira uaqamave mwataanarave? Mwaara tiana entaraqaa te vaiti mwo saahaqa hiararo mwiva qative varianarove? Te qaqira seta mwi vaitira ruve saanarave? tiro.

Iesusiva mwitaa tuvata mwisa sia quavata tisa tirema varuvaro ⁵ Iesusiva taqovata mwisa sia mwi vaitirara po se tiraitita, kepusa viri rate varuvaro mwira saara Iesusira mwutusavano uaqqa huvaro mwira raraqqa tovaro mwi vaitirara tiqaro, Ena sauqu ntatutaane, tuvaro mwiva nai sauqu ntatuta sovaro suqema vura.

⁶ Mwira sauquvano suqema vuvata Parisi vaiti mwiravusa mwaara nraavuqitai veva nteta uro Herotira vataqita nruosa sapata uairama vita variqata Iesusira nataama setave ru saanarave tiva seta nai tiva mwi nai tiva mwi hi varura.

Nraase qoravano itai itaita uro Iesusira taqora

⁷ Iesusiva nai nraaqiaranravu vita varero nruka tosasata uro varuvata nraase qora airivano Kaririniaasave, Iutianiaasave, ⁸ Ierusaremiqinaasave, Itumianiaasave, Ta-iaaqinaasave, Saitoniqinaasave, Sotaani nramari vutura qarahi hini varusave, mwisa Iesusiva mwo saiqqa mwo saiqqa vare varurara rieta, mwisa Iesusiva varura nramari tosani uairama vita varura.

⁹ Nraase qora airivano uairama vita varuvarora tiro, Iesusiva nai nraaqiaranravuara tiqaro, Nraase qoravano ni ntaqutivorave. Votu terama seta vataivaqena mwiqi mwaarintena variase, tiro. ¹⁰ Iesusiva nraase qora airi suqema sovatarata tita, nriqqa vusa mwira tu vararerata uti variqata nai ntaquti nai ntaquti hi varura.

¹¹ Mwisu mwitaa hi varuvata nraase qora mwonravu vaanavano mwisa vutaqi varusa, mwisa Iesusira taqeta mwira vuni uto ntita variqata aasara nteta tiqata, E Kotira mwaaquvanove, tita. Vaanavano mwisa vutaqi varu vaitisa mwitaa tuvaro ¹² Iesusiva mwisara kepusaqama sero tiqaro, Sia ni osarara tiate. Tirema variate, turama.

*Iesusiva vaiti 12 nraavu vita vatora
(Matiu 10:1-4; Ruku 6:12-16)*

¹³ Iesusiva mwini vari sero uro taqqa mworuqaa variqaro nai mwutusa vahu vaitisaqai nraanrovata mwisa uro varuvaro ¹⁴ Iesusiva vaiti 12 nraavu saara ntuva sero mwisara ne mwisa vitaarita ni qua vareta tiva niqi vuata tiva sero, mwisa nroraqama sero mwisara tiqaro, Nénravu ni airiqama mateta ni qua tiva niate tinama, ne ini vita vatauqo. ¹⁵ Nénravu vaana titaivaro nritarero vuarive tina, ne ini kepusa nirerave, tiro.

¹⁶ Iesusiva mwaa vaitinravusa vitora:
Saimonira — Iesusiva mwira mwo nrutu ntavatero Pitaavave tiro.

¹⁷ Semisisa Ionisa — Mwitanasa Sepetira mwaaqutana varura. Iesusiva mwitanasa mwo nrtutu Poanesisi-satanave tura. (Poanesisi mwaa quaraqitai tinerata, Naaruva Nruqua Ti Varirave, tita.)

¹⁸ Enturura

Piripira

Pataromiura

Matiura

Tomaasira

Semisira — mwiva Arapiaasira mwaaqu

Tatiaasira

Saimonira — -mwira nrtutu mwo Serotira

¹⁹ Iutaasira — mwi vaitiva Iesusira ntavaaqavu saate tiro, mwira qovarama so vaitiva.

Iesusiva 12 vaiti mwi vaitinravusa vitora.

Mwo husa Iesusirara ueraqama vi vaitivama variso tura

(Matiu 12:24-32; Ruku 11:14-23)

²⁰ Iesusiva nai nraaqiaranravu vita varero nraavuniara niari mwaatani vuvata qaiqaa nraase qora airivano mwira taqarerata uairama vita varuvaro Iesusiva nai nraaqiaranravu sapata sara nraariva sia soqa huvaro varuvata ²¹ Iesusira vataasa mwi quara rieta Iesusirara tiqata, Qike, mwiva ueraqamama viso. Sai uro mwira vitaare, tiva seta vurama.

²² Mwaara osara ti varu vaitisa mwonravuvano Ierusaremitaita utonte mwitaama tita, Vaana vuniaava Belsepurivama Iesusira vutaqi variso. Belsepuriva mwira vutaqi variqaro mwira saahaqa hi varisaroma Iesusiva vaitiqitairo vaana tite variso, tita.

²³ Mwisa mwitaa tuvaro Iesusiva mwisa nraanrovata vaini nruvaro mwo quaqaa ntuva sero mwisara tiqaro, Saataaniva nataama serove nai henara titairaro nritaraa-narove. ²⁴ Kuaa mwatanaavano ntuaqamavi variqata niaritana nai ntaqi nai ntaqi hisa sia so varivarave. ²⁵ Kuaa nraavunaavano ntuaqamavi variqata niaritana nai ntaqi nai ntaqi hisa, mwisavata sia so varivarave. ²⁶ Saataaniva ntaqaihi vari vaanasa ntuaqama vita nai ntaqi nai ntaqihi varivaro Saataaniva sia mwisaqaa ntaqaihiqiro viraro mwisa kepusavano taiqaanarove. ²⁷ Muara varaiva sia kepusa vaiti mwo nraavuqi qumina vera ntero mwo inraisa varairave. Muara varaiva vuni kepusa vaiti mwira nraante rupa sero vatero mwiraqaatairo vera ntero mwo inraisa mwiani muara varairave.

²⁸ Ne quqaa qua tianira riaate. Nraase qoravano uqa hiani saiqara mwo qara mwo qara hiani saiqara uti vari quarave, uqa hi quara mwosara ti vari quarave, Kotiva soma esaa mwi quara mwi quara nraase qora qaqi nruka sero tauru nataanarove.

²⁹ Vaitivano Kotira mwaraqurara uqa hi quara ti vari quara Kotiva mwaa entaravata nraatiaravata mwi quara sia nruka sero tauru nataanarove, tiro. ³⁰ Iesusirara vaanavano mwira vutaqi variso tuvarora tiro, mwiva mwitaa tura.

Iesusira vataasa mwira taqarerata nrura

(Matiu 12:46-50; Ruku 8:19-21)

³¹ Iesusiva mwitaa tuvata mwira nrovavata, mwira qatanravuvata, nri nteta mwaata qetiqaqaa tivi varita tiqata, Iesusira tivaro tuvuarive, tuvata ³² nraase qora airivano Iesusira tataaqa mwatasaa vita varusa Iesusira tiva mwita tiqata, I nrovavata, i qatanravuvata, mwaataqa variqata iara tuvane tiavo, tita.

³³ Mwisa mwitaa tuvaro Iesusiva mwisa sapara hiro, Tavave ni ntova variso? Tasave ni qata vasaa variavo? tiro.

³⁴ Mwitaa tiva sero mwira tataaqa vara ututu mwatasaa vita varusa taqero tiqaro, Mwaasama ni ntosa ni qata vasaa variavo. ³⁵ Ni qova naavuni varira mwira qua rieqata nrue variasa, mwisama ni qata vasaa variavata, ni nura nasaa variavata, ni ntosavara varita hiavo, tura.

4

*Uiti humwu iso quaraqaa ntuva sero tura
(Matiu 13:1-9; Ruku 8:4-8)*

¹ Iesusiva nruka tosani uro variqaro nraase qora qua mwasaasa tiva niase tuvata nraase qora airivano uairama vita mwira ututuma sovarora tiro, Iesusiva qaqira sero votu mwoqi mwaari ntero mwiqi mwatasaa viro nramariqaa varuvata nraase qoravano nramari tosa sata varura. ² Mwisa mwataqaa nramari tosa sata varuvaro Iesusiva mwo qua mwo quaqaa ntuva seqaro tiva nura.

³ Iesusiva tiqaro, Ne tianira riaate. Vaiti mwovano sara vara tireraro humwu itatamaqiro vurave. ⁴ Mwiva sara humwu itatamaqiro vuvaro mwohuva aara tosani uto ntuvano kurivano nrima nraava sorave.

⁵ Mwitaa huvaro humwu mwonravuvano ori mwataqaa uto ntuvano mwatavano sia vevatoqama vahuraqaara tiro, qamwanrama qupiqa vuvaro ⁶ mwira tuqavano sia mwataqi vevato vuraqaara tiro, huarivano nri ntero itovaro aaharama vurave.

⁷ Mwitaa huvaro humwu mwonravuvano uakusa qupiqoraqi uto ntiro uakusa vatama sero qupiqa vuvaro uakusavano ntuvaku sovaro sia tava riorave.

⁸ Mwitaa huvaro humwu mwonravuvano suqe hu mwataraqaa uto ntiro suqema sero qupiqeqaro suqe tava riorave. Mwo huva airi tava riemwa tovaro mwo huva uro mwoqavata riemwa tovaro mwo huva uro mwiravata nraatarero mwoqavata riemwa torave, tiro.

⁹ Iesusiva mwi quaraqaa ntuva sero tiva ni taiqa sero tiqaro, Ini nraato vahirera, mwi quara osara ntapihi seta riaate, tiro.

*Iesusiva sia vutu sero tiraitiro, mwo quaqaa ntuva seqaro nraase qora tiva nu osarara tura
(Matiu 13:10-17; Ruku 8:9-10)*

¹⁰ Iesusiva qua tiva ni taiqa sovata nraase qoravano niari mwaatani vita nrita huvaro Iesusiva nariaraa varuvata mwira nraaqiara ¹² nravuvanovata, mwo husavata, mwiva varunani nri nteta Iesusiva mwi quaraqaa ntuva sero tu osarara sia ntapihiraitita, Iesusiva sapara huvaro ¹¹ Iesusiva mwisa tiva niro tiqaro, Kotiva nraase qoraqaa ntaqaihiyani quara uqetatai quara, mwi quara Kotiva iniara qaqi sairata mwi quara osara riaate tirave. Mwitaa tiva sero mwo nraase qora qaqinani variasa mwi quara osara sia ntapihi sera tiva niane tisanara tina, ne mwi quaraqaa ntuva seqana mwisa tiva ninerave.

¹² Ne mwo quaqaa ntuva sena tiarita nraase qoravano taqeqatavata siama ntapihi seta taqevavave.

Mwisa ni qua rietavata siama ntapihi seta rievavave.

Mwisa ni qua riegata niari uaqahi saiqara qaqira saivarovauma Kotiva mwisa uaqahi saiqara vare quara nruka nataanarove, tiro. (Ais 6:9-10)

*Uiti uru itatamaqiro vura mwira osara ntapihi sero Iesusiva nai nraaqiaranravu tiva nura
(Matiu 13:18-23; Ruku 8:11-15)*

¹³ Iesusiva mwitaa tiva sero mwinravusara tiqaro, Né mwo? Ne mwi quaraqaa ntuva sena tu osarara hiave né ntapihi riaavo? Né sia mwi quara osara ntapihise riaivera, ne nraakiara mwo quaqavata ntuva sena tiani quara, né nataama setave so mwivavata ntapihi seta rievavave? ¹⁴ Ne vaasa mwi quaraqaa ntuva sena tu osarara tirerave.

Vaitivano humwu itatama tora mwi quara osara vahireraro Kotira quama vaiso.

¹⁵ Humwu aaraqaa utontu quara mwira osara vahireraro nraase qora mwonravuvano mwi humwura votima seta variavave. Mwi nraase qorasa Kotira qua riaavaro Saataaniva nri ntero mwisa vu nraato mwutusaqitairo mwi quara ntavihi sero varairave.

¹⁶ Mwohia nraase qorasa ori mwataqaa uto nti humwura votima seta variarave. Mwiravusa Kotira mwasaasa rieta mwi quarara qamwata seta variavaro ¹⁷ quavano sia mwisa mwutusagi visata mwi nraase qorasa sia mwi quara mwo enta mwo enta riaraitita variavata mwi quara saara mwo hiasa mwisa uaqama natarerata uti variavata mwisa tiri rivorave tiqata Kotira qua qamwanrama qaqira seta varia nraase qorasa variarave.

¹⁸ Mwohia nraase qorasa ukusa quupiqairaqi itatamato humwura votima seta variarave. Mwi nraase qorasa Kotira qua rieta ¹⁹ mwiraqaataita mwisa mwataniaa inraisara nroraqama seta riemwaqi viqata munimarave, mwo inraisarave, qamwata seqata mwo inraisa mwo inraisa vararerata riemwaqi vita Kotira qua qaqira saavaro Kotira quavano sia mwi nraase qorasaqi vaisata variarave.

²⁰ Mwisa mwitaa hiavata mwohia nraase qorasa suqe mwataqaa itatamato humwura votimase variarave. Mwi nraase qorasa Kotira qua rieta mwi quarara quqaave tiva seta, mwi quara riemwaqi vita suqe saiqa Kotirani varaqita vuarave. Mwohia nraase qorasa mwi quara riegata suqe saiqa Kotirani varaqi vi variavata, qaiqaa mwohia nraase qorasa mwisa nraatara seta uro mwoqavata suqe saiqa Kotirani varaqi vi variavata, qaiqaa mwohia nraase qorasa mwisa saiqavata nraatara seta uro nai mwoqavata suqe saiqa Kotirani varaqita vi variarave, tiro. Iesusiva turama.

*Iesusiva ovara mwo quaqaa ntuva sero tura
(Ruku 8:16-18)*

²¹ Iesusiva mwitaa tiva sero mwo quaqaa ntuva sero tiqaro, Ova qupi sero taini uro vatairave? Kina vara sero ntuvaqu tairave iso? Tainta mwevaqi veta vatairave iso? Qaqao, sia mwitaa hiraitiro, ova qupi sero tuaahera sero qoqaa mwaari vatairave.

²² Naatiara esaa uqeta taani inraisara qoqaama qovarama saanarove. Ntuvaqutaani inraisara esaa qoqaama qovarama saanarove. ²³ Ini nraato vahirera, mwi quara osara ntapihi seta riaate, tiro.

²⁴ Iesusiva mwitaa tiva sero mwiva tiqaro, Né qua riaara mwira ntapihi seqata riaate. Né nara tusaqaave mwosa nítave mwosa vara natera mwi tusaraqaama Kotiva nítavata niqaro mwiraqaa mwoqavatama nianarove. ²⁵ Kotira qua riariva variqiro viraro Kotiva mwira saahaqa hiraro mwiva mwira qua mwoqavatama riaanarove. Kotira qua sia riariva variqiro viraro mwiva nara inraisave tutaanira mwira vara sairaro mwiva qaqima varianarove, tiro.

Sara humwusanaa quipiqaanirara mwo quaqaa ntuva sero tura

²⁶ Mwitaa tiva sero Iesusiva mwo quaqaa ntuva sero tiva niro tiqaro, Kotiva ntaqaihiariva mwaa quara votima seroma vaiso. Vaitivano sara humwu isatama tero

²⁷ mwiraqaatairo mwiva uro vaitero tiviro qaiqaa vaitero tiviro mwitaamaqiro vi varisaro sara humwuvano nai ntukohiro quipiqe varirave. Vaitivano sara humwu mwiva quipiqani osarara sia ntapihisaro ²⁸ nai mwataqi vahiro naiqama sero quipiqairave. Tauraaqama sero uru mwiva ntukohiro turu vera sero uro tava riemwa taisaro tava mwiva kepusaqa hirave. ²⁹ Kepusaqa visaro vaitivano paipa varero uro tava mwira teqa seqaro varairave, tiro.

*Maasiteti uruqaa ntuva sero tura
(Matu 13:31-32; Ruku 13:18-19)*

³⁰ Iesusiva mwitaa tiva sero qua tiva niqiro viro mwitaama tiro: Kotiva ntaqaihiva nara inraisa votima serove vaiso? Mwirara riegana nara quaqaaave ntuva sena tianirave?

³¹ So mwi maasiteti satari mwira tava votima seroma vaiso. Uru mwiva nai pataqani vahirarama tuqo. Vaitivano uru mwira vara sero mwataqi tutaisaro ³² quipiqero satari

nroraqama viro hini sara tutaaravata nraatara sero nritarero satari nrora vaisaro mwira sauquvanovata nrora vaisaro kurivanovata mwira sauquqaa nraavu hoqatero mwira aamañaqi varirave, tiro.

³³ Mwitaa tiva sero Iesusiva mwi quara voti hira mwo qua mwo quaqaavata ntuva seqaro tiva niqiro viro nraase qoravano ntapihhi seta rie quaraqai mwisa tiva nura.

³⁴ Mwiva nraase qora qua tiva nureraro sia vutu sero tiraitiro, mwo quaqaa ntuva seqaro tiva niqiro vuvata nraase qoravano niari mwaatani vita nrita huvaro Iesusiva nariaraa nai nraaqiaranravu sapata variqaro mwi quara osara ntapihhi sero mwiravusa tiva nura.

*Toqa vaururu utura Iesusiva irora huvaro taiqora
(Matiu 8:23-27; Ruku 8:22-25)*

³⁵ Mwi entara entama vuvaro Iesusiva nai nraaqiaranravuara tiqaro, Nrivaqenravu nramari nrora mwaa qara vare vutura hini tosani vuare, tiro. ³⁶ Mwitaa tuvata mwira nraaqiaranravuvano nraase qora uairama vusa mwini seta Iesusiva varu voturaqi mwaarinteta mwira vita vareta vuvata votu mwonravuvano mwisa vatama seta vurama.

³⁷ Mwisa nramari mwiraqaa vi varuvaro gamwanrama sero toqa vaururuvano nroraqama sero tiqaro nramari raaqutaqiro nrivi varuvaro nramarivano votuqi mwaarintero kuraama sareraro uti varuvaro ³⁸ Iesusiva votu vitiqi quruma ntuva sero vaite varuvata mwira nraaqiaranravuvano mwira uro huruma seta tiqata, Mwaara ti variara vaitio, tirinravu nramarivano ntaqutu saanirara e siave nroraqama sera riaaro? tita.

³⁹ Mwisa mwitaa tuvaro Iesusiva vaitoraqitairo tiviro toqa vaururu mwira irora hiro nruka mwirara tiqaro, Qaqi tirema vahiane, tuvaro toqavano taiqa vuvaro nramarivano utovi tirema vahura.

⁴⁰ Tirema vahuvoro Iesusiva nai nraaqiara mwisara tiqaro, Nara inraisa nraatuve aatu hi variavo? Né siave niara kepusaqama seta rieta hiavo? tiro. ⁴¹ Iesusiva mwitaa tuvata mwira nraaqiaranravuvano aatu hita sauqu ntukikiraaqateta tiqata, Qike, mwaa nai nataahi vaitivave? Toqa vaururuvanovata, nramarivanovata, mwira qua riaiso, tita tura.

5

*Iesusiva vaiti mwoqitairo vaana titamwa sora
(Matiu 8:28-34; Ruku 8:26-39)*

¹ Mwira nraaqiaranravu mwitaa tiva seta votuqi vusa nrukaqa qara vareta hini tosa Kekesaani uro ntovaro ² Iesusiva votuqitairo mwaavi ntovaro vaiti mwovano ori ontavuqitairo veva ntero uto Iesusira hunta sora.

³⁻⁴ Mwi vaitiva vaiti qunte varura ori ontavuqi variqiro vi varuvaro vaanavano mwira vutaqi varuvaro varuvata mwo husa seni vara seta mwira rupa taare tita, rupa tovaro mwi vaitiva airi saanta suqu sauqu rupa tora ntapihhiqaro ntukekaama sora. Qaiqaavata mwitaama seqata mwira rupa taare tuvaro mwiva seni ntukekaamaqai sorara tiro, mwovano mwira rupaariva sia varura. Mwira nraataariva sia varuvaro ⁵ mwi vaitiva entaqivata, ataahiraqaavata, vaiti qunte varura ori ontavuqi viro nriri hiqaro qua aasara tivaqiro viro taaqigaavata nrueqaro qua aasara tiqaro oriqotairo nai mwavanta toqaaqamaqiro vi varura.

⁶ Mwi vaitiva variqaro niaratairo Iesusira taqero santero uro mwira suqutarani uto ntiro variqaro ⁷ mwoqama sero aasara ntero tiqaro, Iesusio, Kotiva nai virini variva varisara e mwira mwaaquvano variaro. Ni nataa hirere nriraro? Kotirara rieqara sia ni ruanema tuqo, tiro. ⁸ Iesusiva vuni mwi vaitirara tiqaro, Uaqa hiara vaanavao, mwi vaitiraqitaira nritarera vuane, tuvarora tiro, mwi vaanava mwitaa tura.

⁹ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwi vaanarara ena nrutu tiane tuvaro vaana mwiva nai nrutu ntero tiqaro, Ni nrutu Airivave. Te airivanoma mwaa waitiraqi varuro, tiro. ¹⁰ Mwitaa tiva sero mwi vaanava qaiqaavata airi nani Iesusirara po se tiro tiqaro, Sia mwaa mwataragaataira tiri titaane, tiro.

¹¹ Mwitaa tiva seta vuru taqovaro mwi entara quara airintivano uhiqa nre varuvata ¹² vaananravuvano Iesusirara po se tita tiqata, Qaqi tiri titairaqe quara mwisaqi viqetaare, tuvaro ¹³ Iesusiva mwisa qaqi sovata vaana airivano mwi waitiraqitai nritareta uro quara mwisaqi viqeteta varuvata mwiraqaataita quara 2000 nrauvvano santeta okai veva vahuraqi uto nteta nramariqi avuhu vuvaro nramarivano esaa mwisa ntaquti sora. ¹⁴ Quaravano nramariqi ntuva vita gutu vuvata quaraqaa ntaqaihu waitinravusa taqeta mwiraqaatai santama teta mwatusa nroraqi uro mwi quara tiva nita aaranivata viqata viti viri tiva niqi vuvata mwi mwatanaasa mwi inraisara taqarerata nrima ¹⁵ Iesusiva varunani taqovaro vaasa vaana airivano mwira vutaqi varu waitiva qaqi mwatasaa viro tuavaaqa utu tero mwira vu nraato ntaapihi vuvaro varuvata mwisa mwira taqeta aatuma seta varura.

¹⁶ Mwisa mwi waitira taqeta aatu hiqata varuvata vaiti mwonravu vaasa mwi inraisara taqosa tiva nita tiqata, Iesusiva mwitaama saisaroma mwi waitiva sugema viso, tiva seta quararavata tiva nuvata ¹⁷ mwi mwatanaasa mwoqama seta aatu hita Iesusirara tiqata, E tiri mwataqaataira vuane, ti varura.

¹⁸ Mwi mwatanaasa mwitaa tuvaro Iesusiva votuqi qaiqaa mwaari nte varuvaro vaasa vaanavano vutaqi varu waitiva Iesusirara po se tiro tiqaro, Sai nevata ivata vuase, tiro.

¹⁹ Mwitaa tuvaro Iesusiva qaqaqo tiro, Sia mate nivatama sera vinarave. E ena mwaatani uro variqarama Kotiva i sugema sero saahaqama mwatairara ena nrauvnaasavata tiva niane. Kotiva iara po se tiva mwatai quara uro ena nrauvnaasavata tiva niane, tiro.

²⁰ Iesusiva mwitaa tuvaro mwi waitiva Iesusiva tunte hiro mwi mwatara sero uro sauqurutana mwatusa vahunani nrueqaro Iesusiva nai sugema mwatorara nraase qora tiva niqiro vuvata esaa mwira qua riosa mwi quara rieqata mwisa niari sauqu ntukikiraaga tegata varura.

*Sairaasiva Iesusira uro hunta sora
(Matu 9:18-26; Ruku 8:40-56)*

²¹ Mwi mwatanaasa Iesusirara sia tiri mwaatani variiane tuvaro Iesusiva votuqi qaiqaa mwaari ntero nrima ntantero nrukaqa qara varero hini tosani vuvata mwini nraase qora airivano uairama vita mwiva varunani ututuma vita varura.

²² Varuvaro vaiti mwovano mwi mwatusaraqi mwaara nraavuqaa ntaqaihi varuva, Sairaasiva nri ntero Iesusira taqero mwira sugutarani uto ntiro Iesusirara ²³ po se tiro tiqaro, Ni naavuravano qaumama gutu vuanarove. E nrira ena sauqu mwiraqaa vatairaro mwira nriqa vuariva taiqa viraro qaqi variarive, tiro. ²⁴ Mwi waitiva mwitaa tuvaro Iesusiva mwisantiri vurama.

Nraase mwovano Iesusira vaaqa vitiqa tu varora

Iesusiva Sairaasantiri vi varuvata nraase qora airivano mwira vataqita viqata itai itaita mwira raaqutaqi vi varuvaro ²⁵ nraase mwovano esaa enta tora taqamwaqiro vuvavata mwisaqi varura. Mwi nraaseva 12 ihiaara tora taqamwaqiro viqaro nro-raqama sero nriqa vuvaro variqaro ²⁶ mwo totaa mwo totaasara ni saahaqa hiate tiva sero, munima nuvata mwisa sia mwira saahaqa hiraitita, mwira munimaqai nraavase varuvaro mwira mwavanta mwoqavata uaqama vuvaro varura.

²⁷⁻²⁸ Mwi nraaseva nraase qora vutaqi variqaro Iesusiva saiqa varorara rieqaro Iesusira naatiara nriqaro nai riero tiqaro, Ne mwira tuavaaqaqa tu varaariro ni nriqa viva qamwanrama taiqa vuarive, tiro. Nraase mwiva mwitaa tiva sero Iesusira

vaaqaqaa tu varovaro ²⁹ qamwanrama sero mwira nraare ntova aaharama vuvaro mwiva taqovaro mwira mwavantavano so vahura.

³⁰ Mwira mwavantavano sugema vuvaro varuvaro Iesusiva qamwanrama sero taqovaro mwira kepusa hinivano vivuvaro mwiva tuqataa viro nraase qora mwira vataqita nrusa sapara hiro, Tavave niqaa tu varaiso? tiro.

³¹ Iesusiva mwitaa tuvata mwira nraaqiaranravu tiqatama, Nai tavave iqaa tu varaiso? Ena taqaane, nraase qora airivano i tataaqani viqata i raaqutaqi vi variavo, tita.

³² Mwitaa tuvaro Iesusiva qaqiqai vaiti viri mwira huaama sareraro aitutu hi varuvaro ³³ nraase mwiva nai mwavanta sugema vurara riero mwira nraatu hiqaro suqu sauqu nti varuvaro uro Iesusira suqutarani uto ntiro mwi quara esaa qoqaa tiva mwuvaro ³⁴ Iesusiva nraase mwirara tiqaro, Ni naavurao, e niara mwiva ni saahaqa hianarove tiararoma i mwavantavano sugema viso. Soma i mwutusavano qihaasa hirara vuane, tiro.

Sairaasira nraavura tivuma sora

³⁵ Iesusiva mwi quara qaqi ti varuvata Sairaasira nraavuqitaita vaiti mwonravu nri nteta Sairaasira hunta seta mwirara tiqata, I nraavuravano qutuma viso. Hauri mwaara ti vari vaitira ntavaaqavu tero, tuvaro ³⁶ Iesusivavata mwiravusa qua riero mwaara nraavuqaa ntaqaihi varu vaitirara tiqaro, Sia aatu hiane. Niara kepusaqama sera rieqara variiane, tiro.

³⁷ Iesusiva mwitaa tiva sero mwiva Pitaaravata, Semisiravata, Semisira qata Ioniravata, mwiravusaqai vita varero ³⁸ Sairaasira nraavuqi nrintero taqovata nraase qora nroraqama seta ti atura ntiqata ntate varuvaro ³⁹ Iesusiva nraavuqi vera ntero tiqaro, Narare né ntate variavo? Mwi qiaatarava sia qutu viso. Mwiva qaqi vaitema variso, tiro.

⁴⁰ Iesusiva mwitaa tuvata mwisa Iesusira quara raima mwateta varuvaro Iesusiva esaa nraase qora vara veva mwaatani sero qiaatara mwira nrosa qosavata, taaramwonravu nai vita tosavata, mwiravusaqai vita varero qiaatara mwiva qutuvata vatoraqi uro ⁴¹ mwira sauquqaa tu varero nai quaqitairo tiqaro, *Tarita kumi* — mwaa qiaataravao, ne iara tivuanema tuqo, tiro.

⁴² Iesusiva mwitaa tuvaro mwi qiaatarava qamwanrama tiviro nrue varura. Mwiva 12 ihi vara so qiaatarava tiviro nrue varuvata mwinravusa mwira taqeta nriharoma vita mwoqama seta sauqu ntukikiraaqate varuvaro ⁴³ Iesusiva mwinravusara kepusaqama sero tiqaro, So mwaa taqaarara sia mwosa tiva niate. Mwaa qiaatarara saraqai mwiate, turama.

6

Nasaretiqinaasa Iesusira qoririma mwatora

(Matiu 13:53-58; Ruku 4:16-30)

¹ Iesusiva mwi mwatara sero nai mwaatani vuvata mwira nraaqiaranravuvano mwira vatama seta vurama.

² Iesusiva nai mwaatani uro variqaro mwaara entaqaa uro mwaara nraavuqi qua mwasaasa tiva ni varuvata nraavu mwiqi nraase qora airivano varusa mwira qua rieta sauqu ntukikiraaqateta tiqata, Qike, mwi vaitiva taitairove mwi quara mwi quara riaino? Mwiva suqe osara mwo vu nraato mwo vu nraato taitairo vara girove tiso? Tava mwi saiqara osara mwira tiva mwisarove mwiva nrora saiqa vare variso.

³ Mwiva taintave mwitaa inraisa uti varivama variso. Mwiva Mariaara mwaaguve. Semisivave Iosisivave Iutaavave Saimonivave mwisama mwira qatanravu variarave. Mwira nruranravuvata mwaini variarave, tita. Mwitaa tivaqi viqata Iesusira nraavunaasa mwirara qumina vaitive tiva seta, mwira qoririma mwatora.

⁴ Mwisā mwitaa huvaro Iesusiva mwisara tiqaro, Poropeti vaiti Kotira qua tiva ni variariva mwo mwatani uro variraro mwi mwatanaavama mwirara qamwateqaroma mwira nrutu tuaaheraanarove. Mwi vaitiva nai mwaatani variqaro nai nrura qata sapata variraro mwira nravunaava mwirara qumina mwaa mwatanaavaqaima variso tiva sero siama mwira nrutu tuaaheraanarove, tiro.

⁵ Mwitaa tiva sero nraase qoravano Iesusirara qumina vaitive tura saara Iesusiva sia so nai mwatusaqi nrora saiqa varaariva vahuvaro mwiva nriqa vusa pataqaatanaqaaqai nai sauqu vatovata suqema vura. ⁶ Mwira nravunaasa mwirara sia so tiri saahaqa hiarivave turara Iesusiva airi nraato tiqaro varura.

Iesusiva nai nraaqiara 12 nraavu mwo mwatusa mwo mwatusa titovata vurara tura (Matiu 10:5-15; Ruku 9:1-6)

Mwi mwatusaraqitairo Iesusiva tiviro vintante nrintante mwo mwatusa mwo mwatusa variqi viqaro nraase qora mwasaasa tiva niqiro vura.

⁷ Iesusiva nai nraaqiara nraarama sero taaratana taaratana titovata 12 mwinravusa mwona mwona vura. Mwiva mwisa titeqaro vaitiqitaita vaana titaivata qaqinani nritareta vuata tiro, mwiva mwisa kepusa niqaro qua mwitaama tiro: ⁸ Nénravu virera hiqatama siama mwo inraisa mwo inraisa vareta viraitita, aaraqaa sauru quru vare viraqaima vareta vuata. ⁹ Siama sarave tuave munimave vareta vuata. Suqu nraavu mwiraqaima vara ututaate. Sia sioti taaratana ututaate. Kuaiqaaqai utu vareta vuata, tiro.

¹⁰ Iesusiva mwi quara tiva sero mwaa quaravata tiqaro, Nénravu vivaro ta mwatanaavave iniara qamwateqaro ini vitairera, né nraavu kuaikuqiqai variqita vitama mwi mwatusara seta vuata. ¹¹ Né vivaro ta mwatanaasave sia ini qamwata nateta ini qua sia riarera utivera, nétaqaatai ntuverauma seta qaqira setama mwisa tiva nita tiqata, Naatiara nétama taqevareve, tiate, tiro.

¹² Iesusiva mwitaa tiva sero titovata mwira nraaqiaranravuvano uro viti viri tiva nita tiqata, Uaqa hi aarara qaqira seta suqe hi aararaqaa vuata, tita. ¹³ Mwitaa tivaqi viqata vaiti vutaqi vaana varusa titovata qaqinani nritare vuvata airi vaiti nriqa vusa, mwisa qiataqaa vahavera qu nateqata suqema natovata so varura.

Nramari ni varu vaitira Ionira rusora (Matiu 14:1-12; Ruku 9:7-9)

¹⁴ Mwitaa huvaro esaa mwi mwatanaava Iesusirara nai tiva mwi nai tiva mwi hi varuvarora tiro, Herotiva vuniaa vaitivano mwi mwatara Kariri mwataqaa ntaqaihi varuva, mwivavata Iesusira nrutu riora. Nraase qora hini husa Iesusirara mwitaama tita, Mwi vaitiva Ionivave. Ioniva nramari ni varu vaitiva qutu vuva qaiqaa tiviro nrue variso. Mwiva qaqi tiviro nrue variqarora tiroma nrora saiqa so vare variso, tita.

¹⁵ Hini husa mwitaa tuvata hini husa qaqao tita, Mwi vaitiva tiri haivaqava Iraisaava govarama viso, tita. Mwitaa tuvata mwo husa Iesusirara tiqata, Haaru poropeti vaiti Kotira qua govaramase varusa, Iesusiva mwisa votima seroma variso, tita.

¹⁶ Nraase qora Iesusirara mwitaa ti varuvaro Herotiva mwi quara riero tiqaro, Qike, mwi vaitiva nramari ni varu vaitivama variso. Né tiavaro mwira nrunta teqa sova Ioniva, mwivama qutu viraqitairo qaqi tiviro nrue variso. Mwiva qutu viraqitairo qaqi tiviro nrue variqarora tiroma, mwiva nrora saiqa so vare variso, tiro.

¹⁷⁻¹⁸ Tauraa Herotiva nai qata Piripira nraata Herotinramarira varatero varuvaro Ioniva nri ntero airi nani Herotirara tiqaro, E ena qata nraata sia varaataarama varera hiaro, tuvaro mwira saara Herotiva nai nraata Herotinramarirara tu quara rieqaro mwiva naivano vaiti mwo titovaro Ionira ntavaaqavu sero rupaqiro uro karavuqi sora.

¹⁹ Sovaro Ioniva karavuqi varuvaro Herotira nraatavano Herotinramariva varuvaro Ioniva mwirara tu quava mwira raraqaa tovaro Ionira rusarera utuvaro sia mwira rusaari aarava vahura. ²⁰ Ioniva vaiti suqeva avuqavuma sero nrue varurara tiro,

Herotiva mwirara rieqaro mwira nraatu aatu hiqaro sia mwira rusaate tiro. Mwitaa tiva sero Herotiva Ioniva ti varu quarara qamwateqarovata mwiva mwira quara taara nraato tura.

²¹ Mwitamaqi vuvaro mwo enta Herotinramariva Ionira rusaari aarava so vahura. Mwi quara osaravano mwataamama vahiho. Herotiva nai mwato entava qovara huvaro mwi entaraqaa nrora vaiti sara nineraro mwisa nraarora. Mwiva ntaqu vaitisaqaa ntaqaihi varu vaitisave, airi inraisa vato vaitisave, mwiva mwisa nraarama sero sara niro.

²² Sara nuvata mwisa nre varuvaro Herotinramarira nraayuravano nrima mwisa ihi ntava natero. Mwiva ihi nte varuvata Herotivavata mwiva sara nrusavata mwi mwaraatara qamwata mwateta. Herotiva nai nraata nraavurara qamwatero mwirara tiqaro, Nara inraisarave i mwutusa vaiso? Ni tiva miraqe i mwiase, tiro.

²³ Mwitaa tiva sero mwiva sauqu nriqigaa vatero tiqaro, Ne quqaama tuqo. E nara inraisarave tiragena ne i mwianirave. Mwata hini ne ntaqaihianirara tiragena ne tusama sena i mwianirave, tiro.

²⁴ Herotiva mwitaa tuvaro mwaraata mwiva veva ntero uro nai nrora sapara hiro tiqaro Nto, ne nara inraisarave tiariro ni mianarove? tiro. Mwitaa tuvaro mwira nrova tiqaro, Ioniva nramari ni vari vaitira mwira qiata miane tiane, tiro. ²⁵ Mwira nrova mwitaa tuvaro mwira nraavuravano santero uro vuniaa vaiti Herotirara tiqaro, Qamwanrama sera Ioniva nramari ni vari vaitira nrunta teqa sera tanaaqaa varaqira nrima miane, tiro.

²⁶ Mwaraata mwiva mwitaa tuvaro Herotira mwutusavano uqa huvarovata mwiva vaasa sauqu nriqigaa vatorara rieqaro, sara nrarerata nru vaitisaravata rieqaro tiqaro, Ne mwaraata mwirara tu quara nteqa saasorave, tiva sero ²⁷ mwiva karavu vaitiqaa ntaqaihi varu vaitira mwo titero tiqaro, Ionira qiata qamwanrama sera varaqira nrima miane, tuvaro mwiva uro karavugitairo mwira nrunta teqa sero ²⁸ mwiraqaatairo mwira qiata tanaaqaa vatero varaqiro nrima mwaraata mwira mwuvaro mwiva varero uro nai nrora mwura.

²⁹ Mwitama sovata Ionira nraaqiaranravuvano mwi quara rieta mwisa nrima Ionira mwavanta varaqita uro quntama sora.

*Iesusiva pata sara airiqama sero 5,000 vaiti nura
(Matiu 14:13-21; Ruku 9:10-17; Ioni 6:1-13)*

³⁰ Iesusiva nroraqama sero titovata vu vaitisa nrueta uro ntante nrima uairama vita Iesusira nraaqani variqata mwisa niari saiqa varoravata, niari nraase qora tiva nu quaravata, Iesusira tiva mwura.

³¹ Mwi entara nraase qora airivano Iesusira taqarerata vita nrita hi varuvarora tiro, Iesusivavata mwira nraaqiaranravuvata sia suqemase sara nreva vahuvata varura. Mwitaa huvaro Iesusiva tiqaro, Vivaqenravu uro qumina sata tetaraa variarata nenravu tesa hiate, tiro.

³² Iesusiva mwitaa tiva sero mwinravusa vita varero votuqi mwaari ntero saareqaama tero qumina sata varirerata vurama. ³³ Mwiravusa vuvata airi nraase qoravano mwisa taqeta tiqata, Mwisa mate mwinima vivarave, tiva seta mwo mwatusa mwo mwatusaqitaita mwisa santeta nruka tosasataa mwataqaa vusa uro Iesusiva votuqima tero virera hunani mwisa nraante uro ntora.

³⁴ Mwisa nraante uro ntovaro Iesusiva naatiara nrintero votuqitairo mwatani mwaavi ntero nraase qora airivano uairama vusa taqero mwisara po se tiva sero tiqaro, Qike, vaitivano sia mwisaqaa ntaqaihi varisata sipisipivano niariaraa nrue varia sipisipisa votima seta mwaa nraase qorasa api nrue variavo, tiro. Mwitaa tiva sero mwini variqaro Iesusiva qua mwasaasa mwisa tiva ni varura.

³⁵ Iesusiva tivaqiro vuvaro huari muani otuntuvata Iesusira nraaqiaranravuvano mwiva varunani uro nteta tiqata, Huarivano muani tuvi visaro mwaini qumina satave.

³⁶ E nraase qora mwaasa titairata mwisa uro sara vahiani mwatusaraqi nrueqata sara soqaamase nraate. Mwisa sia sara ntuva vareta nriasave, tita.

³⁷ Mwira nraaqiaranravu mwitaa tuvaro Iesusiva qaqaqo tiro, nétama mwisa sara niate, tiro. Tuvata mwisa Iesusira sapara hita tiqata, Te nrora munima 200 kinaa mwira setave sara vara seta mwisa nianarave? tita.

³⁸ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwinravusa sapara hiro tiqaro, Mpereti nataamave ntuva taavo? Né uro taqaate, tuvata mwisa uro taqeta nrima tiva mwita tiqata, Mpereti kyauquruvata tavusa taaratanavataqai ntuva taavo, tita.

³⁹ Mwira nraaqiaranravu mwitaa tuvaro Iesusiva nraase qora tiva niro tiqaro, Né mwusau mwaa mwo sata mwo sata esaama mwatasaa vita variate, tiro.

⁴⁰ Mwitaa tuvata mwisa mwo sata 100 nravu mwatasaa vita varuvata mwo sata 50 nravu mwatasaa vita varuvata mwitaamaqi vita esaa nraase qoravano mwatasaa vita varura.

⁴¹ Mwatasaa vita varuvaro Iesusiva mpereti hini sauqu mwiravuravata, tavusa taara mwitanavata, vara sero naavuni taqeqaro Kotirara suqemave tiva sero, mpereti nteqa sero nai nraaqiaranravu niro tiqaro, So né varaqita uro nivata mwisa nraate, tiva sero tavusa taara mwitanavata tusama sero nraase qora mwisa esaa nuvata ⁴² esaa mwisa visosama nrora.

⁴³ Visosama nrovata Iesusira nraaqiaranravu mwiraqaataita nraase qoravano mperetivata tavusavata nreqata viti vaati sora utu tuntu seta tua nrora ntutantutoraqi 12 nravu kuraama sora.

⁴⁴ Mwi entara 5,000 vaiti airivano mwi sarara nrora.

*Iesusiva nruka turuqaa suqu ntavaqiro vura
(Matiu 14:22-33; Ioni 6:15-21)*

⁴⁵ Iesusiva mwisa sara niro mwiraqaatairo gamwanrama sero nai nraaqiaranravu titero tiqaro, Né nraante votuqi mwaarinte nrukaqaamate vutura qarahi hini Vetasaitaani vi varivaqenama ne nraase qora titaarita niari mwaatani vuate, tiro.

⁴⁶ Mwitaa tuvata mwisa vuvaro Iesusiva verara taaqiqaa Kotirara aasara ntareraro viro.

⁴⁷ Iesusiva Kotirara aasara ntareraro vuvaro entama vuvata votuqi vusa nruka tavaara sata vi varuvaro Iesusiva nariaraa qaqinani variro. ⁴⁸ Iesusiva mwini variqaro taqovaro toqavano mwisa virera tunatairo nriqaro votu raaqutaqiro vuvata votuqi varusa mwusaari tiqata nramari huvaqitaqi vura. Mwitaamaqita vuvaro qauma qataa hirera huvaro Iesusiva mwisa hunta sareraro nruka turuqaa nrira.

⁴⁹⁻⁵⁰ Mwiva nriqaro mwisa nraatarase vuase tiro, utuvata mwisa taqovaro Iesusiva nruka turuqaa nri varuvata mwisa mwoqama sero nraatuqa tovata vaanave tiva seta, aatu hiqata oi aai ti varura.

Mwisa oi aai ti varuvaro Iesusiva gamwanrama sero mwisara tiqaro, Kepusaqama seta variate. Nema nruqo. Sia aatu hiate, tiro. ⁵¹ Mwitaa tiva sero Iesusiva votuqi mwaari ntero mwisa sapata varuvaro toqavano taiqa viro tirema vahuvata mwisa qike tita, sauqu ntukikiraagate variqata ⁵² Iesusiva mpereti taaraqa airiqama sero nraase qora nunrara sia mwisa vu nraato ntapihuvata sia Iesusira osarara ntapihi seta riora.

*Iesusiva Kenesaretini uro variqaro nriqa vusa suqema sora
(Matiu 14:34-36)*

⁵³ Mwisa vutura hini vantara Kenesaretini uro nte mwaavi nteta votu rupate

⁵⁴ mwataqaa virera huvata mwi mwatanaasa Iesusira ntapihi seta taqeta, So mwaa mwivave, tita. ⁵⁵ Mwitaa tiva seta mwisa santeta uro vututai vurutaita nriqa vu nraase qorasa vitaqita uto Iesusiva variso tunani sora.

⁵⁶ Iesusiva mwi mwataraqaa variqaro mwo mwatusa mwo mwatusa pata mwatusave, nrora mwatusave, vuta nraasoqi vahu mwatusarave, Iesusiva mwini nrue varuvata mwi mwatanaasa nriqa vusa vitaqita mwatusaqaa seta Iesusirara po se tita

tiqata, Sove nriqa vi nraase qorasa i tuavaaqa vitiqaa sauqu tivarave? tuvaro Iesusiva sove tuvata esaa mwiraqaa sauqu tu so nraase qorasa sugemaqai vura.

7

*Kotiva tiva tai quava vaitivano tiva tai quaravata nraatara sero vahira
(Matiu 15:1-9)*

¹ Parisi vaitinravuvata mwaara osara ti varu vaitisavata Iesusira taqarerata Ierusaremitaita nrima Iesusiva varunani uairama vita variqata ² taqovata Iesusira nraaqiara mwonravuvano variqata Parisi vaiti mwisa qua mwaara osara qaqira seta sia sauqu hiqaraitita, sara nre varura.

³ Mwi entara Parisi vaitinravuvata esaa Iutia mwatanaasavata niari haivaqasa tiva to quara rieqata mwitaa mwitaama seqata mwisa niari sauqu hiqe varura. Mwisa sia sauqu hiqosa sia sara nrora. ⁴ Mwisa uro maaketiqi nrueta uro ntanteta nrima varita sia niari sauqu hiqama saraitita, sia sara nrora. Mwisa haivaqasa kaapu hiqe osararave, tanaa hiqe osararave, mwo osara mwo osara tiva nuvata mwisa riemwaqi viqata nrue varura.

⁵ Mwisa mwi quara riemwaqita nrue varusara tita, Parisi vaitinravuvata, mwaara osara ti varu vaitisavata, Iesusira sapara hita tiqata, Tiri haivaqasa qua tiva tora i nraaqiaranravuvano nteqa seta sia sauqu hiqaraitita, sara nre variavo. Naraqamave mwisa mwitaa hi variavo? tita.

⁶ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwisa niari tiva niro tiqaro, Né unraqama seqata suqe saiqva vare variasave. Asaiaava haaru variqaro iniara avuqavuma sero qara ntuva torave. Kotiva mwira saahaqa huvaro Asaiaava Kotiva mwitaama tiso tiro: Mwaa mwatanaasa nroqitaiqai ni nrtutu tuaahere variavaro mwisa mwutusavano sia niara vaiso.

⁷ Mwisa mwaara tiqatama mwisa niari haivaqasa quaqai tiva niqata mwisa quminama ni nrtutu tuaahere variavo, tura. (Ais 29:13)

Asaiaava mwitaama sero qara ntuva torave. ⁸ Kotiva iniara mwitaa mwitaa hiate tu quara né mwi quara qaqira setama vaitivano tiva taa quaraqaima riemwaqita nrue variarave, tiro.

⁹ Mwitaa tiva sero Iesusiva mwisara qaiqaa tiqaro, So sugema hiavo. Kotiva mwitaa mwitaa hiate tu quara né mwi quara qoririma seta ini haivaqasa tiva to quaraqai riemwaqita vi variasave. ¹⁰ Mosesiva Kotiva tiva to quara riero iniara tiqaro, Ena nrosa qosa nrtutu tuaahera nataane. Nai nrosa qosara uaqva hiani quara ti variani vaitira rusaate, turave.

¹¹ Kotiva mwitaa tiva to quava vaisata né mwi quara sia riaraitita, néta riemwase né tiqata, vaitivano nai nrosa qosara tiqaro, Ne nitana saahaqa hirera tu munimara sia nitana niraitina, Kotirani vatarerave, tirera, ¹² mwi vaitiva soma nai nrosa qosa qaqira sero sia mwitanasaqaa ntaqaihiqiro vuanarove, tiarave. ¹³ Né unra qua mwitaa tiqatama Kotira qua nteqa setama nita haivaqasa tiva nu quara mwiraqaima nraase qora tiva ni variavo, tiro.

*Nara inraisavano vaiti uaqama mwataisaro Kotiva mwirara uaqva hi vaitirave tura
(Matiu 15:10-20)*

¹⁴ Iesusiva nraase qora uairama vusa nraarama sero mwisa tiva niro tiqaro, Né esaa ne tirera hiani quara sugema seta rieqatama variate. ¹⁵ Saravano qaqitairo vaiti vutaqi vi inraisava sia vaiti uaqama mwataisaro Kotiva mwirara mwiva uaqva hi vaitirave tianarove. Vaiti vutaqitairo qovara hi inraisava vaiti vara sero uaqama sairave. ¹⁶ Ini vu nraato suqe vu nraato vahirera, mwi quara osara ntapih seta riaate, tiro.

¹⁷ Iesusiva mwitaa tiva sero nraase qora uairama vusa mwini sero nraavuqi uro varuvata mwira nraaqiaranravuvano Iesusiva vaasa tu quara osarara mwira sapara

huvaro ¹⁸ Iesusiva tiqaro, Qike, ini vu nraatovata mwo? Ini vu nraatovano siave ntapihhi riαιο? Saravano qaqitairo vaiti vutaqi vi inraisava sia so vaiti uaqama mwataisaro Kotiva mwirara mwiva uaga hi vaitivave, tianaro. ¹⁹ Vaitivano sara nraisaro sia mwi sarava mwira vu nraatoqive mwutusaqive viraitiro, qaqi vaiti raraqhi uto vahiro so mwiqitairo qaqinani tuvitarairave, tiro. Iesusiva mwi quara tiva niqaro mwi quaraqotairo nraase qoravano esaa sara so nraivaro Kotiva siama iniara uaqaa hia vaitisave tianarove, tura.

²⁰ Iesusiva mwitaa tiva sero qua mwo tiqaro, Vu nraatoqinaa inraisavano, mwutusaqinaa inraisavano, mwi inraisava mwi inraisava vaiti uaqama saisaro Kotiva mwi vaitirara uaga hi vaitirave tirave. ²¹ Vaiti vu nraato mwutusaqitairo uaga hi saiqara utuariva nrise. Vaitivano nraasevata api nruaariva vu nraatoqitairo nrise. Muara varaarivavata mwiqitairo nrise. Vaiti ru saarivavata mwiqitairo nrise. Mwora nraata vaatiara nruaarivavata mwiqitairo nrise.

²² Mwova hi inraisarara mwutusa ntiraro varaariva vu nraatoqitairo nrise. Airi munimave mwo inraisave vaterovata qaiqaa saatavataqai vararerave ti variariva vu nraato tuaraqitairo nrise. Unra qua tiarivave, sia nai mwavantaqaa suqema ntuva quarivave, mwova hi inraisarara vairiqa hiarivave, mwora nrutu vara mwataniqa hiqaro tiarivave, né nrora vaitive tiarivave, api nruaaniraraqai riemwaqi quarivave, ²³ esaa mwi inraisava vaiti vu nraato mwutusaqitairo nri ntero vaiti uaqama saisaro Kotiva mwira saara mwirara uaga hi vaitirave tianarove, tiro.

Mwo mwatanaa nraasevano Iesusira kepusara riovaro Iesusiva mwira saahaqama sora

(Matiu 15:21-28)

²⁴ Iesusiva mwitaa tiva sero mwi mwatara sero uro mwo mwatani Taiaavata Saitonivata vahu mwataraqaa varurama. Mwiva uro variro sia mwovano ni taqaarive tiva sero, nraavu mwoqi varuvaro nraase mwovano mwiva varura vaasa ntapihhi sora.

²⁵ Ntapihhi sero nraase mwira nraavuraqi vaanavano varu nraaseva Iesusiva varuraqi nrintero Iesusira nraaqani mwira suqusata uto ntiro varura. ²⁶ Mwi nraaseva nai mwo mwatanaava sia Iutaa mwatanaava, mwiva Siria mwata Ponisiaqi mwatatova varura. Mwi nraaseva Iesusirara po se tiro tiqaro, Ni naavuraqitaira vaana titairaro qaqinani nritaraarive, tiro.

²⁷ Nraase mwiva mwitaa tuvaro Iesusiva nai tiva mwiro mwo quaqaa ntuva sero tiqaro, Qaqao, ne nraaqiara nraante sara mwirerave. Ne nraaqiara sara vara sena vairi niasorave, tiro. (Mwi quara osara mwataamama vahiro: Iesusiva tiqaro, Sai ne Iutaa mwatanaasa nraante saahaqa hiase. Ne mwo mwatanaasa nraante saahaqa hiasorave, tiro.)

²⁸ Tuvaro nraase mwiva tiqaro, Nrora, e quqaa tiararovata, vairivano tainta mwevaqi variqaro nraaqiaravano sara viti vaati nreqata saara nrairave, tiro.

²⁹ Nraase mwiva mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Suqema tira hiaro. E mwitaa tiaranara tina, ne vaana mwira titauqaro qaqinani nritaraiso. I nraavuravano so variso. So ena mwaatani vuane, tiro.

³⁰ Iesusiva mwitaa tuvaro nraase mwiva nai mwaatani vuva nrintero taqo- varo vaanavano mwira nraavuraqitairo nritarero vuvaro mwi qiaatarava taintaqaa suqema vaite varurama.

Nraato tita vuvaro quavata sia ntapihhi sero tu vaitira Iesusiva saahaqama sora

³¹ Iesusiva Taiaani variro mwiraqaatairo Saitonivata uro variro mwitairo vintantero saugurutana mwatasa vahunanivata vintantero mwitairo nruka nramari Karirini uto ntoro.

³² Mwini uto varuvata mwo husa vaiti mwo vitaqita uro Iesusiva varunani sora. Mwira nraato tita vuvaro quavata sia ntapihhi sero tu vaitira vitaqita uro Iesusiva

varunani seta Iesusirara po se tita tiqata, Ena sauqu mwiraqaa vatairaro suqema vuarive, tita.

³³ Mwisaa mwitaa tuvaro Iesusiva nraase qoraqitairo vaiti mwira vitero uro niari-araatana variqata Iesusiva nai sauqu vukahigo vaiti mwira nraatoqi veta vatero quaantu vihi sero mwira mwaaqiriqaa vatero ³⁴ naavuni tageqaro mwira ua huvaro po tiva sero nai quaqitairo tiqaro, *Epatave*—Qatua vuane, tiro.

³⁵ Mwitaa tuvaro mwira nraato tita vuva qamwanrama qatua vuvaro so riero varuvaro mwira mwaaqirivanovata so vahuvaro qua ntapihhi sero ti varura.

³⁶ Mwitaa huvaro Iesusiva mwira nraavunaasara kepusaqama sero tiqaro, Mwaa inraisara taqaara sia mwosa tiva niate, tiro. Iesusiva mwitaa tuvata mwisa Iesusira qua sia riaraitita, mwi quara viti viri tiva niqita vura. ³⁷ Mwisaa viti viri mwi quara tiva niqi vuvata mwi quara riosa qike tita, sauqu ntukikiraaqateta tiqata, Mwiva esaa saiqa suqema sero vare varivave. Mwiva nraato tita vuasa suqema saisata so riarave. Mwiva sia qua tiasa suqema saisata so qua ti variarave, tura.

8

Iesusiva qaiqaa pata sara airiqama sero nura (*Matiu 15:32-39*)

¹ Mwi entara nraase qora airi saatavano Iesusira taqarerata nrima uairama vita varura. Mwisaa sia sara mwoqanivata ntuva taraitita, qaqi varuvaro Iesusiva nai nraaqiaranravu nraarama sero tiqaro, ² Ne nraase qora mwaa variasara po tuqo. Mwisaa taaramwo enta ni vatama seta variqi viqata niari sara nraava taiqa saavo. ³ Ne mwisa niari mwaatani titaarita mwisa nraataa hiro vuqitairo nrivu nrivuhirata aaraqaa uto ntivorave. Mwo hiasa niarataitavata nriasave, tiro.

⁴ Iesusiva mwitaa tuvata mwira nraaqiara mwisa qaqao tita, Mwaa qumina mwusauqaave. Taitaitave sara varaanarave, tita. ⁵ Tuvaro Iesusiva mwisa sapara hiro, Nenravu nataama mperetive ntuva taavo? tuvata mwisa tiqata, Mpereti 7 nravu ntuva tauro, tita.

⁶ Mwisaa mwitaa tuvaro Iesusiva nraase qora uairama usara tiqaro, Mwatasata mwatasaa vuata, tiva sero mpereti 7 nravu vara sero Kotirara suqeve tiva sero, mwi sarara nteqa sero nai nraaqiaranravu niro nraase qora niate, tiro. Tuvata mwisa nraase qora uairama vusa nura. ⁷ Nuvaro Iesusiva tavusavata vatora vara sero Kotirara suqeve tiva sero tiqaro, Tavusavata tusama seta niate, tiro.

⁸ Mwitaa tuvata mwisa nuvata nraase qoravano soqama seta nrora. So nreta viti vaati sora mwira nraaqiaranravuvano tuntu seta ntutantutoraqi 7 nravu kuraama sora. ⁹ Mwi entara 4,000 nraase qora airivano mwi sarara so nrora. ¹⁰ So mwiraqaatairo Iesusiva nraase qora titero mwiva nai nraaqiaranravu sapata votuqi mwaari ntero nruka nramari gara varero Damanutaa mwatani viro.

Parisivano Iesusirara nrora saiqa tirivata tiva timwiane tura (*Matiu 16:1-4; Ruku 12:54-56*)

¹¹ Iesusiva Damanutaa mwatani vuva uro ntovata Parisi vaitinravu Iesusiva hunani nri nteta Iesusira irorama mwatarerata mwira mwataara hiqata taqaare tiva seta tiqata, E nrora saiqa tiri vuqaa varairaqeta te tage iara quqaama Kotiva i titaiso tiare, tita.

¹² Mwisaa mwitaa tuvaro Iesusira ua huvaro po tiro tiqaro, Mate mwaa varia nraase qorasa naraqamave tiqata nrora saiqa tiri tiva timwiraqe te i osarara quqaave tiare ti variavo? Ne quqaa tianira riaate. Mate mwaa entara variasa varivagena ne sia nena osara mwisa tiva niqana nrora saiqa vararerave, tiro. ¹³ Iesusiva mwitaa tiva sero qaqira mwisa mwini sero votuqi mwaarintero nrukaqaama tero vutura hini tosaniara viro.

*Parisi vaiti saiqa nraatu rauriqata variate tura
(Matiu 16:5-12)*

¹⁴ Nrukaqaa vi varuvata Iesusira nraaqiaranravuvano mpereti tauru seta sia vararaitita, kuaiaqai votuqi vatovaro ¹⁵ Iesusiva mwo quaqaa ntuva sero tiqaro, (Taufatai inraisava mperetiqi visaro mperetivano sotairave.) Parisivanovata Herotivavata taupataira votima seta variavo. Né mwisa nraatu aatu hiqata variate.

¹⁶ Mwitaa huvata mwira nraaqiaranravuvano Iesusiva mwo quaqaa ntuva sero tu quara sia ntapihiraitita, nai tiva mwi nai tiva mwi hita tiqata, Nara quave tiso? Mpereti sia varaunara mwirara riegarove mwitaa tiso? tita.

¹⁷ Mwitaa ti varuvaro Iesusiva mwisa ti varu quara riero tiqaro, Né naraqamave mpereti sia varaara saara airi qua ti variavo? Siave ini vu nraatovano ntapihī visata ntapihī seta riaavo? Ini nraato tita visatave né sia ntapihī seta riaavo? ¹⁸ Né vu nraato vataasa né siave ntapihī seta rieta taqaavo? Né ne saiqa varaurara tauruve saavo? ¹⁹ Ne 5,000 nraase qora mpereti sauguru nteqa sena niavata nreta viti vaati sora nataama tua né mwi entara kuraama sorave? tiro.

Iesusiva mwitaa tuvata mwisa tiqata, So te mwi entara tua 12 nraavu kuraama saavanarave, tita.

²⁰ Mwisa mwitaa tuvaro Iesusiva qaiqaa tiqaro, So ne 4,000 nraase qora mpereti 7 nraavu niavata nreta viti vaati sora nataama tua né mwi entara kuraama sorave? tiro.

Tuvata mwisa tiqata, So te tua 7 nraavu mwi entara kuraama saavanarave, tita.

²¹ Mwisa mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, (Né ne mwi saiqara varaurara ntapihī seta riaataara vaisata né tauru seta mpereti kuaiaqa vare nriarara airi qua ti variavo.) Ini vu nraato ntapihī virata ni osarara riaataara vaisata né nataamaqitave ni osarara sia ntapihī riaavo? tiro.

Iesusiva vaiti mwo vu qipa vura ntapairi mwatora

²² Iesusiva nai nraaqiaranravu sapata vusa Vetasaitaani uro nteta mwini varuvata mwo husa vu qipavu vaitira vita varetā Iesusiva varunani uro seta Iesusirara po tita tiqata, vaiti mwaaqaa ena sauqu vatairaro so taqaarive, tita.

²³ Mwitaa tuvaro Iesusiva vu qipavu vaitira sauqu tu varero vitaqiro uro mwatusa mwaaqani sero mwini variqaro mwira vuqaa taara vihi sero nai sauqu mwiraqaa vatero mwira sapara hiro tiqaro, Mwo inraisa sove taqera hiaro? tiro.

²⁴ Iesusiva mwitaa tuvaro vaiti mwira vu qauma ntapairi virera huvaro mwiva vutu taqero tiqaro, Ne vaiti taqe varuqata mwisa satari nraantantama setama nrue variavo, tiro.

²⁵ Mwitaa tuvaro Iesusiva qaiqaa nai sauqu mwira vuqaa vatovaro mwira vuvano ntapairi vuvaro mwiva sugema sero esaa inraisa taqero. ²⁶ vaiti mwiva ntapihī sero taqovaro Iesusiva mwira titero tiqaro, Sia mwi mwatusaraqi nrima ntantera viraitira, ena mwaatani vuane, tiro. Turama.

*Pitaava Iesusira osarara tura
(Matiu 16:13-20; Ruku 9:18-21)*

²⁷ Mwiraqaatairo Iesusiva nai nraaqiaranravuvata uro Sisariaa Piripai qaumato vahu mwatusaraqiara viro. Aaraqaa viqaro nai nraaqiaranravu sapara hiro tiqaro, Nraase qoravano niara tavave tiva seqatave ti variavo? tiro.

²⁸ Mwitaa tuvata mwisa tiqata, Mwo hiasa iara Ioniva nramari ni varivave tiavata, mwo hiasa iara mwiva tiri haivaqava Iraisavave ti variavata, mwo hiasa iara mwiva tiri haivaqava poropeti vaiti mwovano qaiqaa govarama viro nrue variso ti variavo, tita.

²⁹ Mwisa mwitaa tuvaro Iesusiva mwisa sapara hiro tiqaro, So nénravu mwo? Né niara ta vaitiva varisove tiavo? tiro. Mwitaa tuvaro Pitaava tiqaro, E Karaisiva, mesaiaa vaitivanove. E Kotiva titai vaitiva variaro, tiva seqatama te varuro, tiro.

³⁰ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwinravusara kepusaqama sero tiqaro, Siavatama mwi quara mwosa tiva niate, tiro.

*Iesusiva naatiara nai qutuanirara tiva nura
(Matiu 16:21-28; Ruku 9:22-27)*

³¹ Mwitaa tiva sero Iesusiva qua hoqarama tero vutu sero nai nraaqiaranravu mwiva naatiara nai qutuanirara tiva niro tiqaro, Ne mwatani mwatatai nraaqiarava variqana nriqa vuani inraisara airi vararerave. Nrora waitivanovata, Kotira saiqa vara mwate varia waitisa vuniaa waitivanovata, niara qumina waitive tiva seta, ni qoririma matevarave. Mwisu mwitaa hiqatama ni ru saivagena ne qutu vina taaramwo enta varina qaiqaa qaqi tivuanirave, tiro.

³² Iesusiva mwi quara vutu sero qoqaa tiva nuvaro Pitaava Iesusira vita uhini sero qaqao tiro, Qora quama tira hiaro, tuvaro ³³ Iesusiva tuqataa viro nai nraaqiaranravu taqero Pitaara irora hiro tiqaro, Saataanio, niarasata vuane. Sia ni vuqaa variane. E sia Kotiva riaintema sera riaaro. E qumina waitivano riaintema sera rie variaro, tiro.

³⁴ Iesusiva mwitaa tiva sero nraase qora uairama vusavata nai nraaqiaranravuvata nraarama sero tiva niro tiqaro, Ni vataqiro nriari waitiva mwiva nai mwutusa vahinira qaqira sero vaiti ruseta hirite satarira vara qu varero ni naatiara nrinarove.

³⁵ Nai mwatani qaqi varianiraraqai nroraqama sero riaariva, mwi waitiva esaarama qutu vuanarove. Waitivano niara riemwaqiro viqaro ni saiqa varareraro ni qua riemwaqiro viqaro uro qutu vuariva, mwi waitiva esaa enta qaqi variqiro vuanarove.

³⁶ Waitivano mwatani variqiro viqaro esaa inraisu uairama sero mwiraqaatairo qutu viraro mwiva uairama taani inraisava nataama serove mwira saahaqa hianarove? Sia mwi inraisava mwira so saahaqa hianarove.

³⁷ Waitivano qutu viro nara soqaave mwinro qaiqaa qaqi variqiro vuanarove? Sia mwiva mwi entara so soqaa utu sero qaiqaa qaqi variqiro vuanarove.

³⁸ Mwaa entara mwatani varia nraase qorasa uqa hi saiqara utiqatama Kotira qaqira saavo. Vaiti mwovano niaravata ni quaravata mwoqama sero sauruariva, mwi waitiva variraqe ne mwatani mwatatai nraaqiarava variqana naatiara ne tuvuanii entaraqaa naivata saurira inraisu vara mwianirave. Mwi entara ni qora kepusa osaravano niqaatairo itero ntuvaahe variragena naavuniaasa vatama sena tuvuanirave. Mwi entara ne mwi waitira naivata saurira inraisu vara mwianirave, tiro. Iesusiva turama.

9

¹ Iesusiva mwitaa tiva sero tiqaro, Ne quqaa tianira riaate. Vaiti mwonravu mwaini mate mwaa tivita variasa sia qumina qutu vivarave. Kotiva nraase qoraqaa kepusaqama sero ntaqaihiari entava nrinaira mwisa taqeta qutu vivarave, tiro.

*Iesusira mwavantavano nai mwo qarama mwo mwavanta suqe mwavanta suqu vura
(Matiu 17:1-13; Ruku 9:28-36)*

² Iesusiva mwitaa tuvaro 6 enta nritarovaro mwiva Pitaaravata, Semisiravata, Ioniravata, mwiravusaqai vita varero taaqi nroraqaa niariaraa varirerata vita. Mwini uro varuvaro mwisa vuqaa Iesusira mwavantavano suqu viro vahuvaro ³ mwira tuavaaqavanovata mwoqama sero itero tahuqi varura. Siama so vaiti mwovano hiqama tairaro mwitaama sero tahuqu vuanaro.

⁴ Mwitaama sero mwira mwavantavano suqu viro vahuvata mwira nraaqiara taaramwonravuvano variqata taqovata Iraisaasa Mosesisa mwisa haivaqasatana govarama vita variqata Iesusira vatama seta qua ti varura.

⁵ Mwitana Iesusira vatama seta qua ti varuvaro Pitaava Iesusirara tiqaro, Mwaara ti variara vaitio, suqemama tirenravu i vatama seta mwaini nrurasa varuro. E sove tirera, te haraara nraavu taaramwonravu iara mwo, Mosesirara mwo, Iraisaarara

mwoma seta hoqa nataare, tiro. ⁶ Mwisa mwoqama sero nraatuqa tovata varuvarora tiro, Pitaava nara quave tianirave tiro, mwi quara turama.

⁷ Mwitaa tuvaro tonavuvano qovara hiro mwisaqaa ntuvagu sovaro quavano tonamwuqitairo tiqaro, Mwaa ni maaqu mwirara ni mwutusa nti variva variso. Nénravu mwira qua riaate, tiro. ⁸ Mwitaa tuvata mwira nraaqiaranravuvano qamwanramase tuqataaqata hiqata taqovaro sia mwovanovata Iesusira nraaqani varuvaro Iesusivaqai nariaraa varura.

⁹ Mwitaa huvata mwisa taaqi mwiraqaataita tuvi varuvaro Iesusiva mwinravusara kepusaqama sero tiqaro, Mateqaa taqaa inraisarara sia mwosa qamwanrama seta tiva niate. Ne mwatani mwatatai nraaqiarava ne naatiara qutu vina qaiqaa qaqi tivina varianiraqaataita né soma tiva niqita vivarave, tiro.

¹⁰ Mwitaa tuvata Iesusiva tuntema seta sia mwosavata tiva ninraitita, niariaqai nai tiva mwi nai tiva mwi hita tiqata, Iesusiva nai qaiqaa tivuanirara tira nataa hi quarave tiso? tita. ¹¹ Mwitaa tiva seta mwisa Iesusira sapara hita tiqata, Mwaara osara tiva ni varia vaitisa tiri tiva timwita tiarave. Iraisava tiri haivaqava mwiva nraante qovarama viro nri ntaanarove, ti variarave. Naraqamave mwisa mwitaa ti variavo? tita.

¹² Mwisa mwitaa tuvaro Iesusiva tiva niro tiqaro, So mwisa quqaa ti variarave. Iraisava nraante esaa inraisa ntapihi sero tequama tareraro nriarivama variso. Ni mwatani mwatatai nraaqiarara mwo? Nara qua niara qara ntuva tova vahirave? Niara mwiva airi nriqa vuani inraisara varaqiro virata mwiraqaataita mwisa mwira qoririma mwatetama mwirara qumina vaitive tivarave tiro, qara ntuva torave.

¹³ So ne iniara tiqana Iraisava vaasa nrima varurarama tuqo. Mwiva nrima varuvata vaiti mwonravuvano mwira niari sasa huntema seta mwira uaqama mwatorave. Kotira vukuqi qara ntuva tova tiqaro, Naatiara mwira mwitaa hirave tura mwivau mwira mwitaa hurave, tiro.

*Iesusiva nraaqiaraqitairo vaana titovaro nritarero vura
(Matiu 17:14-21; Ruku 9:37-43)*

¹⁴ Mwitaa tiva sero Iesusiva nai nraaqiara hininravu sonani uto taqovata nraase qora airivano uairama vita varuvata mwaara osara ti varu vaitisa mwini variqata Iesusira nraaqiaranravu sapata irora hi varura.

¹⁵ Mwisa uto ntovata mwini uairama vita varusa qamwanrama seta Iesusira taqeta nriharama vita santeta uro mwira qua mwantovaro ¹⁶ Iesusiva nai nraaqiara hini mwinravusa sapara hiro tiqaro, Nara inraisa saarave né mwisa sapata irora hi variavo? tiro.

¹⁷ Mwitaa tuvaro nraase qora vutaqitairo vaiti mwovano mwira tiva mwiro tiqaro, Mwaara ti variara vaitio, vaanavano ni maaqu vutaqi varisaro mwiva sia so qua tisanara tina, ne e hianarani vitena nruqo. ¹⁸ Vaanavano ni maaqu ntavaaqavu sero mwira mwataqaa tuta saisaro mwira nroqitairo taaraparavano nrisaro nai vai kutisaro esaa mwira mwavantavano ntapihi viro kepusaqama vivihirave. Ne i nraaqiarara vaana titaivaro nritarero vuarive tuqata mwisa mwitaa hiare tiavaro vaanavano sia nritare virave, tiro.

¹⁹ Vaiti mwiva mwitaa tuvaro Iesusiva mwi quara riero tiqaro, Né mwaa entara varia nraase qorasa Kotirara qumimaqama seta sia mwirara riaavo. Qike, né ni pupohaira uti variavana ne nataama nanive nkyi sapata varianirave? Ne nataama entave variqana ini saahaqa hianirave? So nraaqiara mwira vita vareta mwaini nriate, ²⁰ tuvata vite nruvaro vaanavano Iesusira taqero nraaqiara mwira vara mwataqaa tuta sovaro tuqataaqata hi varuvaro mwira mwavanta ntirintiri hi varuvaro taaraparavano mwira nroqitairo mwo uti varura.

²¹ Mwitaa hi varuvaro Iesusiva mwira qora sapara hiro tiqaro, Taire hoqarama serove mwitaa iso? tiro. Mwitaa tuvaro mwiva tiqaro, Nraaqiara pataru varisaro mwitaamaqiro virave. ²² Vaanavano mwira rusaase tiro, mwira vara tiaqive nramariqive tuta sairave. E tiri so saahaqa hirava varirera, tiriara po tiqara tiri saahaqa hiane, tiro.

²³ Mwitaa tuvaro Iesusiva qaqaqo tiro, E tiqara, E so tiri saahaqa hiravave variaro tianarave. E siave ntapihira hiaro? Kotirara kepusaqama sero riaariva esaa saiqa so varaanarove, tiro. ²⁴ Tuvaro nraaqiara mwira gova qamwanrama sero tiqaro, So ne Kotirara riemwaqina vuva siama soqa iso. Evata ni saahaqa hiragena ne Kotirara kepusaqamase riemwaqina vuase, tiro.

²⁵ Mwitaa tuvaro Iesusiva taqovata nraase qora uairama vusa itai itai vaini nruvaro Iesusiva vaana irora hiro tiqaro, E sia qua tiara vaanavave. E nraatora hiara vaanavave. E nraaqiara mwiqitaira nritarera vuane. Sia qaiqaavata nraaqiara mwiraqi viqetera variane, tiro.

²⁶ Mwitaa tuvaro vaana mwiva nroraqama sero aasara ntero nraaqiara mwira vara ntugutuvuvaro ntirintirima sero mwiva qutu vusa nraantantamwa sero ntuva viro vahuvata nraase qoravano tiqatama, Mwiva qutuma viso, tita. ²⁷ Tuvaro Iesusiva mwira sauquqaa tu varero mwira vara mwaaviarama sovaro so qaqi tiviro varura.

²⁸ Nraaqiara mwiva so qaqi tiviro varuvaro Iesusiva mwiraqaatairo uro nraavuqi varuvata mwira nraaqiaranravuvano uro mwira tiremase nariaraa sapara hita tiqata, Te vaana mwira titauro sia nritarero virave. Naraqamave te sia so mwitaa huro? tita.

²⁹ Mwisaa mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Mwitaa hiani vaanara sia so qaqi titaivaro nritarero vuanarove. Kotirara aasara nteqatama titaivaro so nritarero vuanarove, tiro. Iesusiva turama.

Iesusiva qaiqaa nai qutu viro qaqi tivuanirara vutu sero tiva nura

(Matiu 17:22-23; Ruku 9:43-45)

³⁰⁻³¹ Mwiraqaatairo Iesusiva nai nraaqiaranravu sapata mwi mwatara seta Karirini vura. Mwini viqaro qua ntapihi sero nai nraaqiaranravu tiva niariva vahuvarora tiro, mwovano te vuanara huaama sero taqaaso tiro uqetase titero vura. Iesusiva nai nraaqiaranravu tiva niro tiqaro, Mwovano ni mwatani mwatatai nraaqiarara qovarama sairata ni ntavaaqavuqita uro vaiti sauquqi saivata ni ru saivaqena qutu vina taaramwo enta vari senama qaiqaa qaqi tivuanirave, tiro.

³² Iesusiva mwitaa tuvata mwira nraaqiaranravuvano mwi quara osara sia ntapihi riaraitita, mwiva qua tura nraatu aatu hiqata sia mwi quara osarara sapara hura.

Tavave tirinravuqitairo nroraqama viro vuniaa vaitivano varianarove tura

(Matiu 18:1-5; Ruku 9:46-48)

³³ Mwiravusa vusa Kapeniaani uro ntovaro Iesusiva nraavuqi uro variqaro nai nraaqiara mwisa sapara hiro tiqaro, Nérravu aarana nriqata nara qua tiva setave irora hiavo? tiro. ³⁴ Mwitaa tuvata mwisa sia qua tiraitita, tirema varura. Mwiravusa aarana nriqata mwitaama tita, Tavave tirinravuqitairo nroraqama viro vuniaa vaitivano varianarove? tura. Mwitaa turara tita, mwisa sauriqata sia Iesusira tiva mwita.

³⁵ Mwiravusa sia qua tuvaro Iesusiva mwatasaa viro mwisa nraarama sero tiva niro tiqaro, Sai ne nroraqama vuani vaitira osara ini tiva niase. Vaiti mwovano nroraqama vuataa hiariva siama vuni uro variqaro nroraqama vuanarove. Mwiva nroraqama vuataa hiraro naatiarani variqaro esaa nraase qora saiqa vaiti variarivama nroraqama vuanarove, tiro.

³⁶ Iesusiva mwitaa tiva sero nraaqiara pataru vita sero mwisa vuqaa vatero mwira avuhu sero tutero tiqaro, ³⁷ vaiti mwovano niara rieqaro nraaqiara mwataa hianirara qamwateqaro suqema mwataariva mwiva nivatama mwitaama mataanarove. Mwiva

mwitaa hiqaroma Kotiva ni titairavatama qamwata mwataanarove, tiro. Iesusiva turama.

vaiti mwovano Iesusira nrtutu nteqaro saiqa varora
(Ruku 9:49-50)

³⁸ Iesusiva mwi quara tuvaro Ioniva tiqaro, Mwaara ti variara vaitio, te taqauraro vaiti mwovano i nrtutu nteqaro vaana tite varirave. Mwi vaitiva sia tirivata i vataqiro nrue variva mwitaa ihatara tita, te mwirara eqaane tiva seta, mwira antua tauro, tiro.

³⁹ Mwitaa tuvaro Iesusiva qaqaqo tiro, Sia mwi vaitira antuaate. Mwovano ni nrtutu nteqaro nrora saiqa varero mwiraqaatairo mwiva sia qamwanrama sero niara uqa hi quara tianarove. ⁴⁰ Mwovano sia tiri nnavutaaqa hiariva varirera, mwi vaitiva tiri nnavunaavama varianarove, tiro. ⁴¹ Ne tianira riaate. Ini nramari nraataa hirata varivaro mwovano iniara Iesusira nraaqiarave tiva sero, nramari ini niani vaitiva variraro Kotiva sia mwira tauru saraitiro, mwira soqaa sugema sero mwianarove, tiro.

Mwora uqa hi aarara nraamwuterorave tura
(Matiu 18:6-9; Ruku 17:1-2)

⁴² Iesusiva mwitaa tiva sero nraaqiara pataru vaasa avuhu sero tutorara tiqaro, Nraaqiara mwaa voti hiariva ni qua riaariva variraro vaiti mwovano nri ntero uqa hi aarara mwira nraamwutairera, mwira saara mwi vaitiraqaa qua nroraqama sero vahianarove. Vaiti mwira nruntaqi ori nrora saantaru sero nrukaqi tuto saivaro mwi vaitiva sia nraaqiara pata mwira uqa hi aarara nraamwutaataarave.

⁴³ Mwi quara rieqarama i sauqu hinivano uqa hi saiqara uti varirera, mwira teqa sera saane. Mwiraqaataira sauqu kuaiqaqai vahiariva soma naavuni vira qaqi varinarave. E sauqu taaratana vahiariva uqa hi saiqara uti variraro i tia iteqaro sia qipaaniqaqi tuta saasorave.

⁴⁴ [Mwi mwataraqi imwivano qutu vuani mwavantara qaqiqai nraavaqiro vi varianarove.

Tiavano iteqaro siama qipa vuanarove.]

⁴⁵ I suqu hinivano uqa hi saiqara uti varirera, mwira teqa sera saane. Mwiraqaataira suqu kuaiqaqai vahiariva soma naavuni vira qaqi varinarave. E suqu taaratana vahiariva variraro i tia nroraqama sero itaaniraqi tuta saasorave.

⁴⁶ [Mwi mwataraqi imwivano qutu vuani mwavantara qaqiqai nraavaqiro vi varianarove.

Tiavano iteqaro siama qipa vuanarove.]

⁴⁷ I vu hinivano uqa hi saiqara utirera, vauru saane. E vu kuaiqaqai vahiariva soma Kotiva ntaqaihi mwatusaraqi vira qaqi variqira vinarave. I vu taaratana vahiariva uqa hi saiqara utuqira viraro i tia nroraqi tuto saasorave.

⁴⁸ Mwi mwataraqi imwivano qutu vuani mwavantara qaqiqai nraavaqiro vi varianarove.

Tiavano iteqaro siama qipa vuanarove. (Ais 66:24)

⁴⁹ Hore aatai ntema sero tiaqotairo esaa nraase qora aataanarove. ⁵⁰ Hore suqe inraisave. Horevano uqama viro sia qiasaa hirera, siama so qaiqaa utu sairaro qiasaa hianarove. So né hore suqera votima seta varivaro ini mwutusa qihaasa hirata nariara nariara suqe hiqata variate, tiro. Iesusiva turama.

10

Nraase qaqrise osarara Iesusiva tiva nura
(Matiu 19:1-12; Ruku 16:18)

¹ So Iesusiva mwi mwatara sero Iutiaani vuva uro Sotaani nramari qarero vutura hini tosani vura. Iesusiva uro varuvata qaiqaa nraase qora airivano mwiva varunani uairama vita varuvaro Iesusiva nauqaa hunte qaiqaa mwasaasa mwisa tiva ni varura.

² Iesusiva mwini varuvata Parisi vaitinravu mwiva varunani uro nteta Iesusiva api qua tiarive tita, mwisa mwo qua Iesusira sapara hita tiqata, Sove vaitivano nai nraata qaqira saanarove? tita. ³ Tuvaro Iesusiva niari sapara hiro tiqaro, Haaru ini haivaqava Mosesiva nara quave iniara mwitaa mwitaa hiate tiqaro tiva torave? tiro.

⁴ Iesusiva mwitaa tuvata mwinravusa tiqata, Mosesiva mwataa tiva torave: vaiti mwovano nai nraata qaqira sareraro hiqaro qara mwo ntuva sero nai nraata mwinro tiqaro, So i qaqira sauqo, tiva seroma titaananrove, turave. Mosesiva qua mwitaama sero tiva torave, tita.

⁵ Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Mosesiva variqaro taqovaro ini haivaqasavara mwutusavano kepusaqa huvata sia mwisa Kotirara riorave. Mwitaa hi varuvarora tiro, Mosesiva mwi quara tiva torave.

⁶⁻⁷ Tauraaqama sero sia mwitaama vahurave. Tauraa Kotiva naavuvata mwatavata utu sero vatero tiqaro, Ne vaitivata nraasevata utu sena vataurara tiro, vaitivano nai nrosa qosa sero nai nraatantiri ntaaqau vita mwitana kuaa mwavanta votima seta varivarave. ⁸ Mwitana sia mwo mwavanta mwo mwavanta variraitita, mwitana kuaa mwavantaqaima varivarave, turave. ⁹ Kotiva naivano vaativata nraatavata vara kuaaqaa ntaaqau tairara tiro, sia mwovano mwitanasa tusama saarive, tiro.

¹⁰ Iesusiva mwitaa tiva sero nraavuqi uro varuvata mwira nraaqiaranravu Iesusira mwi quara osarara sapara huvaro ¹¹ Iesusiva mwinravusa tiva niro tiqaro, vaiti mwovano nai nraata qaqira sero mwo nraase varaariva, mwi vaitiva qaraaha nraasentiri nrueqaroma muaraqama seroma mwisantiri nruaananrove. ¹² Mwira votima sero nraasevano nai vaati qaqira sero qaraaha vaiti varaariva, mwi nraasevavata qaraaha qoraisi mwisantiri nrueqaroma muaraqama sero nruaananrove, tiro.

*Iesusiva nraaqiaranravuqaa nai sauqu vateqaro suqema mwatora
(Matiu 191-12:13-15; Ruku 18:15-17)*

¹³ Iesusiva varuvata nraase qora mwisa niari nraaqiara vita varetu Iesusiva nai sauqu mwisaqaa vataarive tita, Iesusiva varunani uro saare tuvata Iesusira nraaqiaranravu-vano mwisa irora hi varura.

¹⁴ Mwitaa huvaro Iesusiva taqero nai nraaqiaranravu niari irora hiro tiqaro, Qaqao, né nraaqiara mwisa qaqi saivata ne hunani nriate. Sia mwisa aara antuaate. Kotiva ntaqaihiari mwatusava mwi nraaqiara voti hiasa mwisa mwatusama vahianarove. ¹⁵ Mwaa quara riaate. Vaitivano sia nraaqiara votima sero Kotira qua riariva, mwi vaitiva siama Kotiva ntaqaihiari mwatusaraqi vuanarove, tiro.

¹⁶ Iesusiva mwitaa tiva sero nraaqiara mwisa avuhu sero tutero nai sauqu mwisaqaa vateqaro mwisa suqema mwatora.

*Airi inraisa vato vaitirara tura
(Matiu 191-12:16-30; Ruku 18:18-30)*

¹⁷ Iesusiva aarana virera huvaro vaiti mwovano santero nrima Iesusira sapara hiro tiqaro, E mwaara ti variara vaitiva suqevave. Ne nataa hi saiqara mwo saiqa mwo saiqa suqe saiqa Kotirani vara mwataaniraqaatainave naatiara ne esaa enta qaqi variqina vuanirave? tiro.

¹⁸ Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, E naraqamave niara vaiti suqevave tiaro? Kotivaqaima suqeva variso. ¹⁹ E Kotiva tiva to quarara riaane. Mwira quavano mwataama sero vahirave:

Sia mwora rusaane.

Sia mwora nraasera nruaane.

Sia muara varaane.

Sia unra qua tiane.

Sia unra utu seqara mwova hiani inraisara varaane.

Ena nrosa qosa nrutu tuaahera nataane, turave. (Kis 20:12-16)

Kotira quavano mwitaama sero vahirave, tiro.

²⁰ Iesusiva mwitaa tuvaro mwi waitiva tiqaro, Mwaara ti variara waitio, ne nraaqiarasaa varigana ne mwi quara riegana mwitaa mwitaamaqina nrurave, tiro.

²¹ Mwitaa tuvaro Iesusira mwutusavano mwi waitirara vahuvaro mwira taqeqaro mwira tiva mwiro tiqaro, E kuaa inraisaraqai aara ntaaro. Uro ena vatena inraisara mwosa nira munima vara sera vehi nraase qora tusama sera niraro naavuni i soqaa vahiarive. Mwitaama sera mwiraqaataira ni vataqira nriane, tiro.

²² Iesusiva mwitaa tuvaro mwi waitiva mwi quara riero inraara viri ratero varura. Mwiva airi inraisa vatovara tiro, sia Iesusira qua riaraitiro, qaqira sero mwira mwutusavano uqa huvaro vurama.

²³ Vuvaro Iesusiva nai nraaqiaranravu vara ututuma sero taqero tiqaro, Airi inraisa vatesa Kotiva ntaqaihi mwatusaraqai mwusaari tu seta vivarave, tiro.

²⁴ Mwitaa tuvata mwira nraaqiaranravuvano mwi quara rieta, Qike tita, Iesusiva nataihi quarave tiso, tuvaro Iesusiva qaiqaavataqai mwi quara tiqaro, Ni nraaqiaranravu tuaavo, nraase qoravano Kotiva ntaqaihi mwatusaraqai virerata mwusaari tuseqatama vivarave. ²⁵ (Kameri quara nroravano nataama serove vuqa uvintaqi ntuqiaraanarove? Sia so mwitaa hianarove.) So kamerivano vuqa uvintaqi ntuqiaraanariva so vahiarove, airi inraisa vataarivavata Kotiva ntaqaihi mwatusaraqai so vuanarove, tiro.

²⁶ Iesusiva mwitaa tuvata mwira nraaqiaranravuvano mwira quara airi nraato tiqata qike tita, Airi inraisa vataariva Kotiva ntaqaihinani sia so virera, nai tarave Kotiva vitaanarove? tita.

²⁷ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwisa itutuma sero taqero tiqaro, Mwatani variasa niari kepusara siama so vivarave. Kotiva saahaqa hirata so vivarave. Kotiva esaa saiqqa vare varivave, tiro.

²⁸ Mwitaa tuvaro Pitaava tiqaro, Taqaane. Tirenravu i vataqita virera hiqata esaa inraisa mwini seta qaqima nruru, tiro.

²⁹ Pitaava mwitaa tuvaro Iesusiva mwisara tiqaro, Ne quqaa qua tianira riaate. Sia ne né saiqqa varerara tauru saanirave. Vaiti mwovano nai nraavu maatave, nai qata vasaave, nai nrura nrasaave, nrora qorave, nai nraaqiarave, nai mwatave, mwini sero niara riero ni saiqara riero vuariva, ³⁰ mwi waitiva mwira qiata soqaa vareqaro sia kuaa nani varaanarove. Mwiva mate mwaa mwataraqaa soqaa vareqaro airi nani varaanarove. Mwiva nraavuve, qata vasaave, nrura nrasaave, nrosave, nraaqiarave, mwatave, mwi inraisara mwi inraisara airi inraisa varaanarove. Ni qua varaari waitiva varirata mwira saara mwira uqama mwataivaro varianarove. So ni qua varaariva qutu viraro Kotiva mwirara esaa enta qaqi variqira vuane tianarove.

³¹ Mate nraase qora airivano vuni variasa qaso tuvitareta naatiaranima varivarave. Mate naatiarani variasa qaso nritareta vunima varivarave, tiro.

Iesusiva taara mwo nani nai qutu viro qaiqaa tivuanirara nai nraaqiaranravu vutu sero tiva nura

(Matiu 20:17-19; Ruku 18:31-34)

³² Mwisara Ierusareminiara aaraqaa vi varuvaro Iesusiva nraante nariaraa vuni vi varura. Mwiva vuni vi varuvata mwira nraaqiaranravuvano naatiara nriqata airi vu nraato tuqita vi varuvata nraase qora mwonravuvano Iesusira vataqita nrusavata aatu hiqata nri varura.

Mwitaamaqi vi varuvaro mwiraqaatairo Iesusiva nai nraaqiara 12 nraavu nraarama sero niariaraa vita varero viqaro naatiara naiqaa qovara hiani inraisara qaiqaa tiva niro tiqaro, ³³ Riaate. Te Ierusaremini uro variarata vaiti mwonravuvano ni mwatani mwataai nraaqiarara ntavaaqavuvata uro saivata Kotira saiqqa vara mwate vari waitisa mwisa vuniaa vaitinravuvanovata, mwaara osara ti varia vaitisavata, mwisa niara

mwira ru saate tiva seta, ni vitaqita uro Romeni mwatanaasa sauquqi tuta saivata ni ru sevarave. ³⁴ Mwi mwatanaasa niara raima mateta, niqaa quaantu vihiteta, saantaqo ni ntugutuse vateta, ni rusaivaqena qutu vuanirave. Ne qutu vina taaramwo enta varina qaiqaa qaqi tivuanirave, tiro. Iesusiva turama.

*Semisisa Ionisa niaritana nroraqaa hirara Iesusira sapara hura
(Matu 20:20-28)*

³⁵ Sepetira mwaaqutana Semisisa Ionisa Iesusiva varunani uro nteta Iesusira sapara hita tiqata, Mwaara ti variara vaitio, e mwo inraisa tiritana quara eo tiva sera mwitaama tiva taanterama nruro, tita. ³⁶ Tuvaro Iesusiva tiqaro, Ne nítana nataave hianirave? tiro.

³⁷ Tuvata mwitanasa tiqata, Naatiara e kepusavano nraase qoraqaa ntaqaihiqara nrora vaiti taintaqa mwatasaa vira variqara e tiraro tiritanaqitairo mwovano nroraqama viro i sauqu tanarani mwatasaa viro variraro mwovano nroraqama viro i sauqu saanaaqani mwatasaa viro variarive. Tiretana mwirara rieqatama i sapara huro, tita.

³⁸ Mwitaa tuvaro Iesusiva qaqaqo tiro, Nétana sia ntapihhi seta vu nraato tiraitita, apiqama seta ni sapara hiavo. Kaapuqitai nramari nraantema sena ne nriqa vuani nramarira nraanira, sove nétanavata nrevarave? Ne nriqa vuani inraisara nramari varaantemase varaanira, sove nétanavata varevarave? tiro.

³⁹ Tuvata mwitanasa tiqata, Tiretana soma mwitaa hianarave, tuvaro Iesusiva mwitanasa tiva niro tiqaro, Quqaama ne nramari nraanira nétanavata nrevarave. Quqaama ne nramari varaanira nétanavata varevarave. ⁴⁰ Ni sauqu tanaranivata saanaaqanivata mwatasaa vita vari vaititanasara siama ni saiqa vaiso. Ni qova vaiti taaratana tequamataisa, mwitanasama mwiraqaa mwatasaa vita varivarave, tiro.

⁴¹ Mwitaa tuvata Iesusira nraaqiara hini 10 nrauvuvano mwi quara rieta mwira saara Semisisa Ionisa irora hura.

⁴² Mwiravusa mwitanasa irora hi varuvaro Iesusiva mwiravusavata mwitanasavata nraarama sero eqaate tiro, Mwo mwatanaasa ntaqaihiqi vi varia osarara né ntapihhiarave. Mwisu qiata vaitivano nritareta virito variqata mwi saiqara mwaa saiqara vara timwataate ti variarave. Mwisu nrora vaitivano tiqata, Te nroravano varuro. Tiri quaqai riemwaqita vuata, ti variarave.

⁴³ Nénravu sia mwisa nraantantaate. Iniqitairo mwovano nrora varireraro mwiva ini saiqa vaiti nraante variro naatiara nroraqama vuanarove. ⁴⁴ Iniqitairo mwovano nritarero vuni varireraro tiariva, mwiva rupa tai vaitira votima sero ini saiqa vara nataanarove. ⁴⁵ Ne mwatani mwatatai nraaqiaravama varuqo. Nevata sia nraase qoravano nini saiqa vara mataatera tuvuvave. Ne nraase qorani saiqa varaqina viqana airi nraase qora saahaqama natena mwisara qutu virerave tiva sena tuvuvave, tiro. Iesusiva turama.

*Iesusiva Vatimiaasira vu ntapairi sora
(Matu 20:29-34; Ruku 18:35-43)*

⁴⁶ Iesusiva nai nraaqiaranravuvata vuva Ierikoni nrintero mwi mwatusara nraatarero virera huvata nraase qora airivano mwira vataqita vi varuvaro vu qipa vu vaitiva Vatamiaasira, Timiaasira mwaaquvano variqaro mwo inraisa miata tiva seqaro naaru ti varu vaitiva aara tosani mwatasaa viro varura.

⁴⁷ Mwiva mwini variqaro riovata mwo husa tiqata, Iesusiva Nasaretinaava nritare vi variso, tuvaro riero mwiraqaatairo mwiva paatiro Iesusirara aasara ntero tiqaro, Iesusio, Devitira mwaaquo, qaqi niara po se tiva mataane, tiro.

⁴⁸ Vu qipa vu vaitiva mwitaa tuvata airi nraase qoravano mwira irora hita tiqata, Tirema variiane, tuvaro mwiva sia mwisa qua riaraitiro, qaiqaa paatiro aasara ntero tiqaro, Devitira mwaaquo, qaqi niara po se tiva mataane, tiro.

⁴⁹ Mwitaa tivaqi vuvaro Iesusiva nrima mwiraqaa tiviro variro tiqaro, Nraaraivaro nriarive, tuvata mwisa vu qipa vura nraarama seta tiqata, So qamwa teqara variiane. Tivuane. Mwiva ima nraaraiho, tita.

⁵⁰ Mwisa mwitaa tuvaro vaiti mwiva nai vaaqa qutora vara qaqinani sero tiviro Iesusiva tivi varunani vuvaro ⁵¹ Iesusiva mwira sapara hiro tiqaro, Nivano i nataa hiarive tirave nriaro? tiro. Mwitaa tuvaro vu qipa vu vaitiva tiqaro, Mwaara ti variara vaitio, e ni vu ntapairi saanterama nruqo, tiro.

⁵² Mwitaa tuvaro Iesusiva mwira tiva mwiro tiqaro, So vuane. E niara mwiva so ni saahaqa hianarove tiararoma i vu ntapairi viso, tiro. Mwitaa tuvaro mwira vuvano qamwanrama sero ntapairi vuvaro mwiva so taqero. Mwiva so taqeqaro Iesusira vataqiro aaraqaa vurama.

11

*Nraase qoravano Iesusira qamwata mwate varuvaro mwiva Ierusaremiqi vura
(Matiu 21:1-11; Ruku 191-12:28-40; Ioni 12:12-19)*

¹ Iesusiva nai nraaqiaranravu sapata vuvaro Ierusaremi qaumato vahuvata mwisa Betapaasivata Betaani mwatusanivata uro ntora. Mwatusa mwitanava Oripi taaqi mwevaqi vahura.

² Uro ntero Iesusiva nai nraaqiara taaratana titero tiqaro, Nétana viti mwatusaraqi vivaro ini vuvano vaasama ntonki mwo saantaru tera taqaanarove. Mwira qaraaha ntonki sia vaiti mwovano mwira mwoqaaqaa mwatasaa viro varirave. Nétana uro mwira huaama seta mwira ntatu seta vitaqita nrima ni miate. ³ Mwovano initanara narave uti variavo tirera, nétana mwitaama mwira tiva mwiate. Tiri nroravano ntonki mwirara tisatama nruru. Pataqa vari sero qaiqaa vara sairaro nriararove, tiate, tiro.

⁴ Iesusiva mwitaa tuvata mwitanasa mwatusa mwiqi uro ne taqovaro ntonkivano aaraqaa qetiana saantarutova varuvata mwitana mwira avanti varuvata ⁵ vaiti mwonravu mwini tivita varusa tiqata, Nétana naraqamave mwira avanti variavo? ⁶ tuvata mwitanasa vaasa Iesusiva tu quara tiva nuvata so vitaate tita.

⁷ Tuvata mwitanasa qaraaha ntonki mwira vitaqita uro Iesusira mwura. Uro mwita mwira nraaqiaranravuvano niari vaaqa ntonki mwoqaaqaa vuti mwatovaro Iesusiva mwiraqaa mwaarintero mwatasaa viro variro aaraqaa vura.

⁸ Aaraqaa vi varuvata nraase qoravano Iesusirara qamwateqata niari tuavaaqa aaravau vuti mwatovata hini husa vutaqitaita satari mware teqaqita uro aaravau vuti mwatora.

⁹ Mwitaamaqi viqata Iesusira vuni vi varu nraase qorasavata, mwira mwoqani nri varu nraase qorasavata, aasara nteta tiqata, Sai mwira nrtu tuaaheraare.

Nroravano nai nrtuqa nri vari vaitira suqema mwataiso. (Sng 118:26)

¹⁰ Tiri haivaqava Devitiva kepusaqama sero ntaqaihintema sero mwivavata ntaqaihiqiro vuanirara tiro, Kotiva mwira suqema mwataiso.

Esaa naavuniaasa mwira nrtu tuaaheraate, tita.

¹¹ Mwitaa tivaqita vuvaro Iesusiva Ierusaremini uro ntora. Uro ntero Kotira nraavu nroraqi verantero esaa inraisa mwiqi vahura taqamwa sero, veva ntero entama virera huvaro nai nraaqiara ¹² nraavu sapata nrima ntantero Betaanini vura.

*Fiki sia tava riora
(Matiu 21:18-19)*

¹² Mwira qararaara mwinravusa Betaanitaita uto ntanteta nri varuvaro Iesusira nraataa huvaro ¹³ mwiva taqovaro vutura mwosata fiki, mwira tava nre varu satariva vahuvano mwira mware airi vahura. Mwira tava vahirera, hiqi sena nraase tiva sero, Iesusiva taqovaro sia mwira tava rio entava vahuvorora tiro, mwareqai ntora.

¹⁴ Mwareqai ntovaro Iesusiva fiki mwira irora hiro tiqaro, So, naatiara sia mwovanovata iqaatairo hiqi sero nraarive, tiro. Mwitaa tuvata mwira nraaqiaranravuvata mwi quara riora.

Iesusiva Kotira nraavuqi vura

(Matiu 21:12-17; Ruku 191-12:45-48; Ioni 2:13-22)

¹⁵ Iesusiva nai nraaqiaranravuvata vuva Ierusaremini nrintero Iesusiva qaiqaa Kotira nraavuqi vera ntero taqovata soqaa saiqa varo vaitisa mwiqi variqata soqaa saiqa vare varura. Mwitaa hi varuvaro Iesusiva mwisa vara veva mwaatani sero, munima mwusaari tuqataaqi varu vaitisa taintavata vara rauru sero, kuri niqata munima vare varu vaitisa taintavata vara rauru sero.

¹⁶ Mwitaa sero mwiva mwi nraavura aatareqaniara tiqaro, Mwaini sia aaravano vaiso. Né soqaa mwitaa inraisa vareqata sia mwaini vitare nritare hiate, tiro.

¹⁷ Iesusiva mwitaa tiva sero mwiva qua tiva niro tiqaro, Kotira vukuqi mwitaa qua qara ntuva tova vahirave.

Nraase qora mwo mwatanaa mwo mwatanaasa ni nraavura Kotirara aasara nte varia nraavurave tivarave, turave. (Ais 56:7)

Né variavaro mwaa nraavura muara vaitivano quqetase uairama hia nraavura votima seroma vaiso, tiro.

¹⁸ Iesusiva mwitaa tuvata Kotira nraavuqi variqata Kotira saiqa varo vaitisavata, mwisa Iesusira qua rieta mwira saara Iesusira ruse aarara huua hi varura. Mwisa taqovata qaqi nraase qoravano Iesusiva tu quarara qamwateqata sauqu ntukikiraqate varuvata mwinravusa mwirara rieqata Iesusirara aatu hiqata varura.

¹⁹ Iesusiva Ierusaremini varuvaro enta hirera huvaro mwiva nai nraaqiaranravuvata Ierusaremi sero vurama.

Fiki aaharama vura

(Matiu 21:20-22)

²⁰ Mwira qararaara toqaqi mwinravusa uto ntanteta nriqatama mwira nraaqiaranravuvano taqovaro fiki mwira sauqu sauquvanovata tuqavanovata aaharama viro vahuvoro ²¹ Pitaava Iesusiva mwi satarirara tu quara riemwa tero Iesusirara tiqaro, Qike, mwaara ti variara vaitio, taqaane. Fiki e irorama taarava tamusama viso, tiro.

²² Mwitaa tuvaro Iesusiva mwinravusa tiva niro tiqaro, Ne tianira riaate. Né nraavu Kotirara kepusaqama seta riemwaqita nruaate. ²³ Né nraavu mwitaaqai viqata mwaa taqirara tiqata, Tuvitarera nrukaqi ntuva vuane, tivarave. Mwitaa tiqata sia taara nraato tiraitita, quqaqama mwitaa hianarove tivera, Kotiva ininravu saahaqa hiraro taqivano tuvitarero nrukaqi ntuva vuanarove.

²⁴ Ne mwirara rieqanama iniara mwitaa tirerave. Né mwo inraisa vararerata Kotirara aasara nteqata quqaama mwi inraisara ni mianarove tiqatama né mwi inraisara mwo inraisa mwo inraisa so varevarave.

²⁵ Né tivi variqata Kotirara aasara nteqatama mwovano ini uaqama nataani quava vahirera, né mwi quara sia riemwaqi viraitita, mwi vaitira qua tauruse qaqira seta Kotirara aasara tiate. Né mwitaa hivaroro ini gova naavuni variva né uqa hi saiqara uti quaravata qaqira sero tauru nataanarove. ²⁶ [Né sia mwosaqaa qua vahira qaqirase tauru saivera, ini gova naavuni variva siama nítaqaavata qua vahianira qaqira sero tauru saanarove,] tiro.

Iesusirara tava i nroraqama saisarave e mwi saiqara varaqira vi variaro tura

(Matiu 21:23-27; Ruku 20:1-8)

²⁷ Iesusiva mwitaa tiva sero nai nraaqiaranravuvata uto ntero Ierusaremini uro varura. Iesusiva qaiqaa Kotira nraavu nroraqi vera ntero nrue varuvata Kotira nraavuqi variqata Kotira saiqa vara mwate varu vaitisa mwisa nrora vaitinravuvata, mwaara osara ti varu vaitisavata, Iutaa nrora vaitivata, mwisa Iesusiva hunani uro

nteta ²⁸ Iesusira mwira irora hita tiqata, E ta vaitiva variqarave mwaa saiqara vare variaro? Tava i nroraqama saisarave e mwaa saiqara vare variaro? tita.

²⁹ Mwisu mwitaa tuvaro Iesusiva niari tiva niro tiqaro, Sai ne nraante ini saparama nataarita né ne tiani quara so tiva mivera ne nena nroraqama vina variqana mwaa saiqara varaanirara ini tiva niase. ³⁰ Tava Ionira nroraqama sovarove mwiva nraase qora nramari nurave? Kotivave iso, qaqi vaitivanove iso? Né ni tiva mivaqena riaase, tiro.

³¹ Iesusiva mwitaa tuvata mwisa niari sapara hita tiqata, Te nara quave tianarave? Mate te tiqata, Kotiva Ionira nroraqama sorave, tiarera, Iesusiva tiriara, Né naraqamave Ionira quara sia quqaave tiavo? tianarove. ³² Qaiqaa mate te tiqata, vaitivanoqai Ionira nroraqama sorave, tiarera, mwi quavavata sia soqa hianarove, tura. Qaqi nraase qoravano Ionirara Kotira qua qovarama so vaitivave turara tita, mwisa qaqi nraase qora nraatu aatu hiqata sia mwitaa tita.

³³ Mwisu mwitaa tiva seta mwiraqaatai Iesusirara tiqata, Nai tava Ionira nroraqama sorave? Sia te ntapihunarave, tita.

Mwisu mwitaa tuvaro Iesusiva mwisara tiqaro, Né mwitaa tiavana ne nina nroraqama saisana mwaa saiqara vare varurara sia nitavata tiva nianirave, tiro. Iesusiva turama.

12

*Uaini vara tutoraqi sia sugema seta ntaqaihu vaitisara tura
(Matiu 21:33-46; Ruku 20:9-19)*

¹ Iesusiva mwitaa tiva sero mwo quaqaa ntuva sero mwisa tiva niro tiqaro, vaiti mwovano uaini vara tutero mwira vara ututu qurisa ratero mwata quuvu sero uaini tatanira ututero haraara nraavu mwonta vaivaraara nraavu hoqa sero vatorave. Mwiraqaatairo niara mwo mwatani virera hiqaro mwo husa tiva niro tiqaro, Né ni uaini vutaqi ntaqaihiqata varivaqe ne vuase, tiva sero mwiva niara mwo mwatani vurave.

² Mwini uro varuvaro uaini hiqi entava nri ntovaro mwiva nai saiqa vaiti mwo titero tiqaro, E uro ni vutaqaa ntaqaihi mate variasa tiratama uaini ninanivata hiqise mataate, turave. ³ Mwitaa tuvaro mwini vuvata mwira vutaqaa ntaqaihi mwate varu vaitisa mwira saiqa vaiti mwira ntavaaqavu seta saavuqotaita ntuqutu seta vateta, sia uaini hiqise mwira mwiraitita, qaqi titovaro nrima ntantero vurave.

⁴ Qaqi nrima ntantero vuvaro nraaso qova nai saiqa vaiti mwo titovaro vuvata mwira vutaqaa ntaqaihi mwate varusa mwira qiata ntukavu seta saurira inraisa mwurave. ⁵ Mwitaa huvaro nraaso qova nai saiqa vaiti mwo qaiqaa titovaro vuvata mwira rusorave. So mwitaamaqi vita, hini nai saiqa vaiti titosa saavuqotaita ntuqutu seta, hini rusorara tuqo. ⁶ Mwira saiqa vaiti taiqa sovaro vaiti kuaiqaiqi varura. Mwi vaitiva nraaso qora mwaaquvano varuvaro mwira qora mwutusavano mwirara mwoqavata vahu vaitiva varuvaro mwira qova mwiravata naatiara esaara titero tiqaro, Mwisu ni maaqu taqeta niara mwira mwaaquve tiqatama mwira sugema mwatevarave, tiro.

⁷ Mwitaa tiva sero mwira titovaro mwini vuvata mwira vutaqaa ntaqaihi varu vaitisa mwira mwaaqu taqeta, nai tiva mwi nai tiva mwi hita tiqata, Mwira qova qutu viraro mwaa vaitiva nai qora mwatavata, mwitaa inraisavata, varaarivama variso. Nrivaqe te mwira rusaararo mwiva varareraro hiani inraisava tiriniqai vahiarive, turave. ⁸ Mwisu mwitaa tiva seta mwira mwaaqu ntavaaqavuse ruseta mwaaqani mwaati qaqira sorave, tiro.

⁹ Iesusiva mwitaa tiva sero mwisa saparama natero tiqaro, Mwisu mwitaa hurara tiro, nraaso qova nai mwaaqu rusera saara nataave hianarove? Aaso qova nri ntero nai vutaqaa ntaqaihi vaitisa ru taiqa sero saata vaiti mwonravuara tiqaro, Néna ni

vutaqaa ntaqaihi mataate, tianarove, tiro. ¹⁰ Iesusiva mwitaa tiva sero mwiva mwisara tiqaro, Né siave Kotira vukuqi mwaa quara saara ntuva seta riaavo? Mwi quava mwataama tiro:

Ori nraavu hoqeqata ori mwo sia suqerave tivase qaqira saava, mwi oriva puhaqama viso.

¹¹ Kotiva mwi orira vara sero nroraqama saisata te mwira saiqa taqeta suqerave tunarave, turave. (Sng 118:22-23)

Kotira vukuqi mwitaamase qara ntuva torave. Né siave mwi quara saara ntuva seta riaavo? tiro.

¹² Iesusiva mwitaa tuvata Iutaa nrora vaitinravuvano ntapihi riovaro Iesusiva uaini vutaqaa ntaqaihi mwato vaitisara tiqaroma mwisaqaa ntuva sero tuvata mwisa Iesusira ntavaaqavu seta ko tiare tura. Mwitaa tiva seta nraase qoravano mwiqi uairama vusa tiri irora hivorave tita, mwisa nraatu hiqata Iesusira seta vurama.

Taakisiqa hirara Iesusira sapara hura

(Matiu 22:15-22; Ruku 20:20-26)

¹³ Iutaa vaiti nroranravuvanto vari seta mwiraqatai mwisa Parisi vaiti mwonravuvata, Herotira nrvunaasa mwonravuvata, viteta tiqata, Né Iesusira sapara hivaro mwiva api qua tiraqe mwiraqaa qua vataare, tita.

¹⁴ Tuvata mwisa Iesusiva hunani uro nteta mwira sapara hita tiqata, Mwaara ti variara vaitio, te taqaurara e suqe quaqai ti variaravave. E sia vaiti nraatu aatu hiraitira, nrora vaitiaravata, qumina vaitiaravata, kuaa quaqai ti variaravave. E vaitivano Kotira vataqita vi aarara ntapihi sera tiva ni variaro. So mwaa quara tiva timwiraqe riaare. Te Kotira qua rieqata sove te Romeni mwatanaasa vuniaa vaiti Sisaara taakisi mwianarave? (Mwi mwatanaasa sia Kotira qua riaasave.) Mwira taakisi mwianarave siave mwianarave? tita.

¹⁵ Mwisa mwitaa tuvaro Iesusiva taqovata mwisa nroqaataita suqe suqe ti variqata mwisa vu nraatoqitaita Iesusira uaqama mwatarerata uti varuvaro Iesusiva tiqaro, Naraqamave nénravu nivanto api qua tiarive tita mwitaa tiavo? So munima mwoku vara saivaqe ne taqaase, tiro.

¹⁶ Mwitaa tuvata munima mwira kuauru mwuvaro mwiva mwisa sapara hiro tiqaro, Munima mwiraqaa tara virivata tara nrutuvatave vahiso? tiro.

¹⁷ Mwitaa tuvata mwisa Sisaarave tuvaro Iesusiva mwisara tiqaro, Mwirara rieqatama né Sisaava hianira nai mwita, Kotiva hianira nai mwiate, tiro. Iesusiva mwitaa tuvata mwisa mwi quara rieta tiqata, Qike, mwiva tiri qua nraatara sero suqe qua tiso, tiva seta sauqu ntukikiraaqate varura.

Saitiusi vaitinravuvano qutu vita qaiqaa qaqi tivirara Iesusira sapara hura

(Matiu 22:23-33; Ruku 20:27-40)

¹⁸ Saitiusi vaitivano Iesusiva varunani uro ntoro. Saitiusi mwisa niari mwaara qua rieqatama mwisa tiqata, vaitivano qutu viro so mwiva esaarama qutu viro siama qaiqaavata tivuanarove, ti varu vaitisa uro nteta ¹⁹ Iesusira sapara hita tiqata, Mwaara ti variara vaitio, tiri haivaqava Mosesiva mwaara qua tiva timwiqaro mwitaa turave. Vaitivano sia nraaqiara mwataraitiro, qutu viraro mwira qatavanove vasaavave mwira nraata varatero nraaqiara mwata humwuarama mwataanarove, turave.

²⁰ Te tiarara e riaane. Haaru qate vase 7 nravu varurave. Mwisa vasaava tauraanaava nraase varatero sia nraaqiara mwataraitiro, qutu vuvaro ²¹ mwira qata mwira naatiaraava mwira nraata varatero mwivavata sia nraaqiara mwataraitiro, qaqi variqiro viro qutu vurave. Mwiva qutu vuvaro mwira qata mwira naatiaraava nraase mwira varatero sia nraaqiaravata mwataraitiro, qutu vuvarave. ²² So mwitaa-maqi vita esaa mwinravusa nraase mwira varateta sia nraaqiaravata mwataraitita, esaa qaqiqai qutu vurave. Qutu vuvaro naatiara nraase mwivavata variro qutu

vurave. ²³ Naatiara nraase qora qaiqaa qaqi tivita vari entaraqaa mwi nraaseva tara nraatave varianarove? Mwiva qaqi varu entara qoraisi 7 nravu vara torave, tita.

²⁴ Saitiusi vaitinravuvano mwitaa tuvaro Iesusiva niari tiva niro tiqaro, Né Kotira qua qara ntuva tora sia ntapihi saasave. Né Kotira kepusavata sia ntapihi saasave. Quqaara sia ntapihi saasara tita, né api qua ti variavo. ²⁵ Naatiara nraase qora qutu visa qutu viraqitaita qaiqaa tivita qaqi variqita vi entara siama nraata vaati vare osarava vahianarove. Mwisá naavuniaasa nraantantama setama varivarave, tiro.

²⁶ Iesusiva mwitaa tiva sero mwiva tiqaro, Nraase qora qutu visa qaqi tivirara ne ini sapara hirerave. Né siave Kotira vukuqi Mosesiva mwaa quara qara ntuva tora saara ntuva seta ntapihi riaavo? Kotiva mwitaa turave. Ne mwariqa Kotivave. Ne i haivaqara Evarahaamuraqaa ntaqaihina, Aisaakiraqaa ntaqaihina, Sekopuraqaa ntaqihuvave, turave. ²⁷ So riaate, Kotiva mwariqavano sia qutu viro taiqavi inraisaraqaa ntaqaihi varivama variso. Nraase qoravano qaiqaa qaqi tivi osarara ini vu nraatovano sia ntapihi visata api riegata ti variarave, tiro.

*Nara quave Kotiva vuni vatai quava vaiso tura
(Matiu 22:34-40)*

²⁸ Iesusiva Saitiusi vaiti sapata qua ti varuvaro mwaara osara ti varu vaitiva uro variqaro riovaro Iesusiva Saitiusi vaiti qua nraatara seqaro suqe quaqai ti varuvaro mwi vaitiva Iesusira sapara hiro tiqaro, Kotiva qua tiva taiva nara quavanove vuni vahi quava vahiso? tiro.

²⁹ Tuvaro Iesusiva mwira tiva mwiro tiqaro, Mwaa quava vuni vahi quavama vahiso. Mwataama qara ntuva torave:

Né Isareri mwatanaasa riaate.

Tiriqaa ntaqaihi variva Kotiva mwariqa kuaiqavano variso.

³⁰ Esaa ena mwutusaqitairave, esaa ena mwanraquraqitairave, esaa ena vu nraatogitairave, esaa ena kepusaqotairave, Kotiraraqai mwutusa vahirara variave, turave. (Lo 6:5)

³¹ Mwi quava vaisaro mwira naatiara osara qua mwo vahiso. Mwitaama tiro:

Enara mwutusa vataarantema sera ena henararavata mwutusa vahirara variave. (Wkp 191-12:18)

So mwi quatanava vuni vahi quatanavama vahiso. Sia mwo quavano mwi quatanava nraatara sairave, tiro.

³² Iesusiva mwitaa tuvaro mwaara osara ti varu vaitiva tiqaro, Mwaara ti variara vaitio, e sugema sera ntapihima tiaro. E quqaama tiqara, mwariqa Kotiva kuaiqavanoqaima variso tiaro. Sia mwariqa mwovanovata variso, tiaro.

³³ E quqaama tiqara, Vaitivano mwutusaqitairove, kepusaqotairove, Kotirara mwoqama sero mwutusa ntiraro varianarove. Vaitivano nai henarara nariara mwutusa vahintema sero mwiaravata mwutusa vahiarive, tianarave. Mwi quatanava vuni vahi qaro hini qua nraatara sairave. Mwo qua Kotira saiqá vara mwateqata quara ruseta tia quara mwate varia quaravata, mwi quatanava nraatara sairave, tiro.

³⁴ Mwitaa tuvaro Iesusiva taqovaro vaiti mwiva sugema sero tuvaro Iesusiva mwira tiva mwiro tiqaro, Kotiva iqaa ntaqaihiariva i qaumatoma variso, tiro. Iesusiva mwitaa tuvata vaiti saatavanovata Iesusiva tiri qua nraatara saaso tita, sia Iesusira qaiqaavata nrima mwo qua mwo qua sapara hura.

*Iesusiva Mesaiaa vaitiara sapara hura
(Matiu 22:41-46; Ruku 20:41-44)*

³⁵ Iesusiva Kotira nraavuqi variqaro qua tiva niqiro viro tiqaro, Mwaara osara ti varia vaitisa tiqatama, Mesaiaa vaiti Kotiva titaariva Devitira osara kuaa osara mwiqinaa vaitivanoma varianarove, tiarave. Mwisá nataama seta mwi quara ntapihi setave

mwitaa tivarave? ³⁶ Haaru Kotira mwaraquravano saahaqa huvaro Devitiva nai mwitaa turave:

Kotiva ni nrora vaitiara tiqaro,

E nritarera ni sauqu tanarani mwatasaa vira variraqena ne i nravutaasa ru taiqa mwataarira mwisaqaa suqu ntava tera variane, turave. (Sng 110:1)

Devitiva mwitaa turave.

³⁷ Devitiva mesaiaa vaitivano qovara hianirara tiqaro, Mwiva ni nrora vaitive, turave. Devitiva mwitaa turara tiro, nataama serove mesaiaa vaitivano Devitira nraisi so varianarove? tiro. Iesusiva mwitaa tuvata qumina nraase qora airivano uairama vita varusa mwira qua riegatama qamwateqata varura.

Mwaara osara ti varu vaitisara tura
(Matu 23:1-36; Ruku 11:37-54; 20:45-47)

³⁸ Iesusiva qua tiva niqiro viro tiqaro, vaiti mwonravu mwaara osara ti variasa, né mwisara rauriqata variate. Nraase qoravano mwisa tiri taqeta qua mwantegata qamwata timwataate tita, mwisa muahaa tuavaaqa suqera utu vareta nraase qora vuqaa maaketiqi nrue variarave. ³⁹ Mwisa mwaara nraavuqi vera nteta uqa hi taintara qaqira seta, suqe taintaqaqai mwatasaa vita variarave. Mwisa omwata nraaraqaa variqata mwisara nrora vaitive tiate tita, uro vaiti nroravano mwatasaa vita variaraqaa mwisavata mwatasaa vita variarave.

⁴⁰ Mwisa tetoqa varia nraasesa nraavuve mwo inraisave vataara muara vareta tiqata, Mwosa te qora inraisa utunara taqeta tiriara uqaa hia vaitisave tivorave, tita mwisa nraase qora vuqaa variqata Kotirara muahaama seta aasara ti variarave. Qike, mwira saara mwisaqaa qua nroraqama sero vahianarove, tiro.

Vehi nraasevano munima pataqa Kotira mwura
(Ruku 21:1-4)

⁴¹ Kotira nraavuqi taqu mwo vahuvata mwiqi nraase qoravano Kotira saiqara riegata munima se varura.

So Iesusiva qua taiqa sero uro taqu mwira tataaqa mwatasaa viro variqaro nraase qoravano munima taqu mwiqi seqata vi varuvaro Iesusiva taqe varura. Mwiva taqovata airi inraisa vatosa munima airi mwiqi sora. ⁴² Se varuvaro vehi tetoqa nraasevanovata nri ntero munima patarutanaqai taquqi sora.

⁴³ Munima pataqarutana mwiqi sovaro Iesusiva nai nraaqiaranravu nraarama sero tiva niro tiqaro, Taqaate, vehi nraase tetoqavano sai munimava airi inraisa vataasa airi munima saaravata nraatara saiso. ⁴⁴ Airi inraisa vataasa niari munima hiniqaima taquqi saavo. Nraase mwiva vehi variqaro nai vatai munimara esaama saiso, tiro. Iesusiva turama.

13

Kotira nraavu akusaaraqama seta ntapairi serara tura
(Matu 24:1-2; Ruku 21:5-6)

¹ Iesusiva Kotira nraavuqitairo veva ntovaro mwira nraaqiara mwovano tiqaro, Qike, mwaara ti variara vaitio, taqaane. Mwaa nraavuva suqe hi nraavurave. Mwo ori mwo ori nroraqotaita vara seta hoqataa nraavuva suqe nraavuma vaiso, tiro.

² Mwitaa tuvaro Iesusiva mwira tiva mwiro tiqaro, Mate e nrora nraavu taqe variaro. Naatiara ori naiqaa naiqaa ntaaqautaava sia mwitaama sero vahianarove. Mwaa nraavura ntapairiqata mwira raaqu saivaro uto ntiraro orivano ntuvuraa vura hiro api mwona mwona vahianarove, tiro.

Iesusiva naatiara airi muaara qovara hianarove tura
(Matu 24:3-14; Ruku 21:7-19)

³ Mwitaa tiva sero Iesusiva uro Oripa taaqiqaa mwatasaa viro varura. Oripa taaqivano mwaa hini vahuvaro Kotira nraavuvano vutura qarahi hini vahura. Mwitaama vahuvata Pitaavavata, Semisivavata, Ionivavata, Enturuvavatama seta mwiravusaqai vusa Iesusiva varunani uro nteta mwira sapara hita tiqata, ⁴ E vaasa Kotira nraavuara tianara taireve govora hianarove? Nara nara inraisa govora hiraqeve tirenravu mwi inraisaraqaa apeqama seta taqeqata mwi entava nriariva qaumatoqa iso tianarave? E tiri tiva timwiraqe riaare, tita.

⁵ Mwisaa mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Mwovano mwi quara ini api tiva niaso tita, rauriqatama variate.

⁶ Naatiara airi vaitivano nri nteta ni nrutu nteta tiqata, Kotiva ni titaisana nruvave. Ne mwaa mwivave, tivata airi nraase qoravano mwisa unra quara quqaa quave tivarave. ⁷ Né varivaro nroraqamase ntaqi quava vainiqatairove niaratairove nrirata sia aatu hiate. Ntaqi inraisava govora hianarove. Mwitaa hirata né mwirara rieqata mwi entava esaara enta nri ntaiso tivorave.

⁸ Mwo mwatanaavano mwo mwatanaaravata ntaquanarove. Qiata vaiti mwovano nai hena qiata vaiti mwovata ntaquanarove. Mwo mwata mwo mwata mwaturavano tuanarove. Mwo mwata mwo mwata sarara aarantevarave. Mwi inraisava mwi inraisava govarama virata sia esaara enta nri ntaiso tiate. Nraasevano nraaqiara mwatareraro hoqarero nriqa vintema sero, muaara ntaani entava qaqi hoqarama taiso, tiate.

⁹ Mwi entara aitutumaqi vita rauriqata variate. Mwo hi vaitisa ini ntavaaqavuqita uro niari kaanasoriqaa seta, iniqaa qua vatevarave. Né mwaara nraavuqi varivata ini saavugo ntuqutu seta vatevarave. Né ni saiga vare varivata mwira saara ini ntavaaqavuqita uro kamanira nrora vaiti vuqaave, vuniaa vaitinravu vuqaave, saivata mwi entara né ni qua ntapihise tiva govarama sevarave. ¹⁰ Ni qua suqe qua esaa mwo mwatanaa mwo mwatanaasa tiva niqi vivata esaama riemwa ntevarave. ¹¹ Naatiara mwisa ini ntavaaqavuqita uro ko tirera hivaro, sia ini suqu sauqu ntirata nara quave tianarave tiate. Mwi entara sia néta vu nraatoqitaita riemwa seta tiraitita varivaro Kotira mwaraquravano ini saahaqa hiqaro mwi quara tiate tirata mwi quaraqai tiate.

¹² Naatiara vaitivano nai qatave nai vasaarave govarama sairata ru sevarave. Mwira qova nai nraaqiara govarama sairata ru sevarave. Nraaqiaravano niari nrosa qosa nraavutaqa hiqata ru saate tivata mwisa ru sevarave.

¹³ Mwi entara né ni nraase qoravano varivatara tita, mwira saara esaa qaqi nraase qoravano sia iniara mwutusa vahirata varivarave. Mwitaama mwataivarovata sia qoriri hiraitiro, kepusaqama sero variqi viro uro taiqa saani vaitira, mwirama Kotiva vitanarove.

*Anoma sero qora inraisavano naatiara govora hianirara tura
(Matiu 24:15-28; Ruku 21:20-24)*

¹⁴ Naatiara né taqaivaro anoma sero qora inraisavano govarama viro sia mwirara variante tianira mwinima mwiva tiviro varianarove.—Mwaa quara saara ntirava ntapihi sera nraato tuane. Naatiara mwi entara mwi inraisava govarama virata nraase qora Iutiaani variasa tivita santeta verara taaqiqaa vuata.

¹⁵ Mwi entara nraavu qetiana variariva siama nraavuqi vera ntero mwo inraisavata vararaitiro, mwiva mwo inraisa mwo inraisa qaqira sero qaqima santero vuarive.

¹⁶ Mwovano vutaqi saiga vare variariva sia nai vaaqa varareraro nrima ntanero viraitiro, mwiva mwira qaqira sero qaqima sante vuarive.

¹⁷ Mwi entara nraaqiara tuaqahi nraasesavata, nraava ni vari nraasesavata, sia suqema varivarave. Ne mwi nraasesara po tuqo. ¹⁸ Sia huari itaani entaraqaa aatu vuaro tita né Kotirara aasara tivaro huari itaani entara niarive. ¹⁹ Po, naatiara mwi entara muaara vahiariva nroraqama sero vitarero vahirata nraase qora sia suqema

seta varivarave. Haaru Kotiva mwaa mwatara utu toraqaatairo mwitaa hi muarava sia qovara hurave. Naatiaravata sia mwitaa hiani muarava qaiqaavata qovara hianarove. ²⁰ Mwi entara muahaa enta vahiratavauma esaa nraase qoravano taiqa vivaro sia kuaigavantovata qaqi varianarove. So Kotiva nai saama tai nraase qorasara rieqaroma mwi entara vara qiquqama saanarove.

²¹ Mwi entaraqaa iniara mesaiaa vaiti Kotiva titai vaitiva mwainima variso, mwiniima variso, tivera, sia mwisa quara quqaave tiate. Mwi entaraqaa vaiti mwovano qovarama viro unra tiqaro, Ne mesaiaa vaitivanove, tiraro mwo vaitivano tiqaro, Ne Kotira qua qoqamase varu vaitivave, tianarove. Mwisa mwitaa tivaqi viqata airi unra vaitivano qovarama vivarave. ²² Mwisa qovarama vita unra saiqa varaqi viqata Kotiva nai saama tai nraase qorasa mwisa tirinravu quara quqaave tiqata api aara vuata tita, nrora saiqa varaqi vivarave.

²³ Mwi quara rieqatama mwi entaraqaa né rauriqata variate. Né sia mwi vaitisa quara quqaave tiate tina, ne mwaa entaraqaa variqana naatiara qovarama vuani inraisarara ini tiva ni varuqo, tiro.

Iesusiva nai qaiqaa mwata mwaini tuvuanirara tura

(Matiu 24:29-31; Ruku 21:25-28)

²⁴ Iesusiva mwitaa tiva sero tiqaro,

Naatiara muara vahiani entava taiqa viraro mwi entaraqaatairo huarivano qipa viraro toravanovata sia itairaro ²⁵ aahoguravanove, qovoravanove, uto nti uto nti hiraro naavuni kepusa inraisa vahiariva esaa qasaa qasaa hianarove. (Ais 13:10; 34:4)

²⁶ Mwi inraisava mwitaa hirata esaa mwata maata variasa taqe varivaqe ne mwatani mwatatai nraaqiarava naavusaina tonavuqi tuvuarita ni taqevare. Ne vuruqama taari inraisava mwoqama sero itero tahuqiro ante anta hi varivaqe ne kepusavano tuvuanirave. ²⁷ Ne tuviqana naavuniaasa vitaarita mwisa mwatani uto itai itaita Kotiva nai saama tai nraase qorasa esaa uairama seta vitevarave, tiro.

Iesusiva qaamuasa voti hurara tura

(Matiu 24:32-35; Ruku 21:29-33)

²⁸ Iesusiva mwitaa tiva sero tiqaro, Né qaamuarara rieqatama mwaa quara osara ntapihhi seta riaate. Mwi satariva tava riemwa taiqa sero vahiro mwiraqaatairo qaraaha turu ntareraro utisata né mwiraqaa apeqamase taqeta tiqata, Huari nrora itaani entava qaumaqa iso, tiarave.

²⁹ Mwira votima seta, naatiara qovara hiani inraisarara tura, né mwiraqaa apeqamase taqeta niara tiqata, Mwiva tuvuni entava qaumatoga iso, tivarave. ³⁰ Ne quqaama tuqo. Mwaa mwataraqaa vari nraase qorasa sia taiqa vivaro mwi inraisara mwi inraisarara tuva qovara hianarove.

³¹ Naavuvanovata mwatavanovata taiqa viraro ni quavano qaqiqai vahiqiro vuarove, tiro.

Sia mwovano ne tuvuni entara ntapihirave tura

(Matiu 24:36-44)

³² Iesusiva mwitaa tiva sero tiqaro, Ne taireve, nara huari vuqaave, tuvuanira? Sia vaiti mwovano mwi entara ntapihirave. Sia naavuniaasavata mwirara ntapihirave. Nenavata mwatani mwatatai nraaqiarava variqana mwi entarara sia ntapihhi saurave. Kotiva ni qova mwivaqai mwi entara ntapihirave. ³³ Mwi entava nriranira né sia ntapihiasara tita, né taqe varita rauru seqa tequama variate.

³⁴ Mwi entava nriranirara tirera nara quaqaa ntuva senave tianirave? Mwaa quaraqaa ntuva sena tirerave. Vaiti nroravano niarani virera hiro nai saiqa vaitinravuara tiqaro, Ne vuarita né mwi saiqara mwi saiqara vare varivaqe ne uro ntantena

nriase, tiva sero mwo saiqa mwo saiqa mwisa niro vaiti mwora tiqaro, E qetiana variqara vaivaraara ntaqaihi variane, tiva sero so vurave, tiro.

³⁵ (Iesusiva mwitaa tiva sero nai nraaqiaranravu tiva niro tiqaro), Mwi quara rieqatama nevata tageqata variate. Taireve mwisa nrora vaitivano niaratairo uro ntantero nrinarove? Enta hirera hianiranive? Enta mwutusaqive? Kokoraaravano nruqua tianiranive? Qataa hireraro toqaqive nrinarove? ³⁶ Mwiva qamwanrama nri ntero taqairata né vaite varivorave. ³⁷ Né mwirara rieqatama ne ininravuaravata esaasaravata mwitaama tina, Né tage variqata variate tuqo, tiro.

14

Nrora vaitinravuvano Iesusira ruse quara qaiqaa turama

(Matiu 26:1-5; Ruku 22:1-2; Ioni 11:45-53)

¹ Mwo ihi mwo ihi mwi mwatanaasa naavuniaava vesahu natoraravata, sia soto mperetiraravata, rieqata mwi entaraqaa mwi sarara nrora. Mwi entara mwi sarara nreva taara enta qaqi vahuvata Kotira nraavuqi Kotira saiqa vara mwate varu vaitisa mwisa vuniasavata, mwaara osara ti varu vaitisavata, mwisa uairama vita Iesusira ntavaaqavugita uro ruserara uqetase qua tiqata ² mwitaama tita, Tirenravu vesahu nato sarara nraana entaraqaa Iesusira ntavaaqavu saararo nraase qoraqitairo ntaqi inraisava qovara hiasorave, tura.

Nraase mwovano vahavera Iesusira qiataqaa qumwatora

(Matiu 26:6-13; Ioni 12:1-8)

³ Mwi entara Iesusiva Betaanini Saimonira nraavuqi uro varura. Tauraa mwi vaitira uhmakara utuvaro varu vaitira. Iesusiva mwi vaitira nraavuqi uro sara nre varuvaro nraase mwovano vera ntero Iesusira sugema mwatareraro vahavera suqe mwunta vura, nrora munima sora, ori taquqi varero uro taqu hira kinta sero Iesusira qiataqaa rauru sero qumwatora.

⁴ Mwira qiataqaa rauru sero qumwatovata hini husa nraavu mwiqi varusa mwi nraasera nunurama mwateta nai tiva mwi nai tiva mwi hita tiqata, Qaqao, naraqamave mwitaama sero vahavera mwira qumina taiqa saiso? ⁵ Mwiva vahavera mwira niro nrora munima 300 kinaa vara sero vehi nraase qora niataarave, tita. Mwitaa tiva seta mwira saara mwi nraasera irora hi varura.

⁶ Mwisa mwira irora hi varuvaro Iesusiva tiqaro, Qaqi saivaro mwi nraaseva variarive. Naraqamave né mwira irora hiavo? Mwiva mwitaa hiqaro ni sugema mataiso. ⁷ Vehi nraase qora mwisa mwo enta mwo enta ini sapata variqi vivarave. Né mwo enta mwisa saahaqa hiataa hirata soma saahaqa hivarave. Neqaima sia ini sapata airi enta varianirave.

⁸ Mwi nraaseva taqaisaro mwi saiqava mwirara soqa hira varaiso. Ne qaqi vari-ani entaraqaa mwiva nraante vahavera qumateqaroma ni quntama terara tequama hi variso. ⁹ Ne quqaa qua tianira riaate. Naatiara ni qua mwasaasa esaa mwo mwatanaa mwo mwatanaasa tiva niqi viqata mwaa nraaseva mate vahavera mwaa ni qu matai quaravatama tiva nivata rieverave, tiro.

Iutaasiva Iesusira qovarama sareraro veva ntero vura

(Matiu 26:14-16; Ruku 22:3-6)

¹⁰ Iesusiva mwitaa tuvaro mwira nraaqiara 12 nraavuqitairo mwovano Iutaasi Isikeri-otiva mwiqitairo veva ntero Iesusira qovarama saani quara tiva nireraro vuva Kotira nraavuqi Kotira saiqa vara mwate varusa mwisa nrora vaitinravu tiva nuvata ¹¹ mwisa mwira quara qamwata seta tiqata, E mwitaa tiarata te quqaaqama seta munima i mwirerave, tuvaro mwiraqaatairo Iutaasiva Iesusira mwisa sauquqi saani aarara huua hi varura.

*Iesusiva nai nraaqiaranravuvata vesahu nato sarara nrora
(Matiu 26:17-25; Ruku 22:7-14, 21-23; Ioni 13:21-30)*

¹² Mpereti sia sotorara nro entanravuva nruvata toharo entaraqaa sipisipi nraati rusu entaraqaa mwira nraaqiaranravuvano Iesusira sapara hita tiqata, Taraqive te uro tequama mwataarara e vesahu nato entarara rieqarama mwi sarara nrenarave? tita.

¹³ Tuvaro Iesusiva nai nraaqiara taaratana titero tiqaro, Nétana Ierusaremi mwatusa nroraqi vivaro vaiti mwovano nramari taqu saqa varero nriariva nítana qintorama sairata mwira vataqita vivaro ¹⁴ mwiva nraavuqi vera ntairata nétanavata mwiqi vera nteta nraavu qorara mwitaama tiate, Mwaara ti vari vaitiva iara tiqaro, Ta rumuraqive ne nena nraaqiaranravu sapata vesahu nato sarara nraanirave tiso, tiate.

¹⁵ Nétana mwitaa tivaro mwiva nítana rumu nrora verato vahi rumura taintavata mwiqi tequama taisaro vahiraqi tiva nirata so rumu mwiqi sara tequama taate, tiro.

¹⁶ Iesusiva mwitaa tuvata mwitanasa uro mwatusa nroraqi taqovaro esaa inraisara tu quava avuqavuma sero mwivau vahuvata mwitanasa vesahu nato sarara tequama seta mwatora.

¹⁷ Tequama seta mwatovaro entama vuvaro Iesusiva nai nraaqiara sapata nruva nraavu ¹⁸ mwiqi sara nre variro tiqaro, Ne tianira riaate. Iniqitairo mwovano nraavutaasa vuqaa ni qovarama saanarove, tiro. ¹⁹ Mwitaa tuvaro mwira nraaqiaranravu mwutusavano uqa huvata mwisa kuaiga kuaigavano Iesusira sapara hita tiqata, Niarave tira hiaro? Ne sia mwivave. Ne sia mwivave, tivaqita vita.

²⁰ Mwitaa tuvaro Iesusiva tiva niro tiqaro, Ini 12 nraavuqitairo mwovano nai mpereti vara sero ni vatama sero tanaaqi mwaati ntava sero nre variariva mwi vaitivama ni qovarama saanarove. ²¹ Ni mwatani mwatatai nraaqiarara mwitaama seta ruserara haaru qara ntuva torave. Mwi quava quqaa mwivauma vahianarove. Ni mwatani mwatatai nraaqiarara qovarama saani vaitirara ne po tuqo. Mwira nrova sia mwira mwata saataara mwira mwata sairave, tiro.

*Mperetiaravata uainiaravata tiva tora
(Matiu 26:26-30; Ruku 22:15-20; 1 Korinti 11:23-25)*

²² Mwitaa tuvata sara nre varuvaro Iesusiva mpereti vara sero Kotirara suqeve tiva sero, nteqa sero nai nraaqiaranravu niro tiqaro, Mwaa sarara varaate. Mpereti mwaa ni mwavantama iso, tiro.

²³ Mwitaa tiva sero mwiva uaini kaapu vara sero Kotirara suqeve tiva sero, viti nuvata esaasa kaapu mwiqitaita nrora. ²⁴ Nreta varuvaro Iesusiva tiqaro, Nramari mwaa ni nraarema iso. Kotiva nraase qora sapata kuaaqi uairama viro varireraro qaraaha qua vatarerarove. Mwi quava kepusaqama vuarive tiro, ni nraarevano mwi quara kepusaqama saanarove. Ni ru saivaro ni nraarevano tuviro airi nraase qora saahaqa hianarove. ²⁵ Ne tianira riaate. Ne mate mwaa entaraqaataina hoqarama sena sia uaini nraraitina, qaqi variqi vina naatiara Kotiva ntaqaihianiraqi variqana mwi entaraqaa qaraaha uaini nraanirave, tiro.

²⁶ Iesusiva mwitaa tiva sero nai nraaqiaranravu sapata Kotirara ihi tiva seta veva nteta Oripsi taaqigaa vurama.

*Pitaava naatiara tiani quara Iesusiva nai tiva mwura
(Matiu 26:31-35; Ruku 22:31-34; Ioni 13:36-38)*

²⁷ Mwiravusa mwini varuvaro Iesusiva tiva niro tiqaro, Nénravu ni seta ntugeqaa hita vivarave. Kotira vukuqi qara ntuva to quava quqaa mwivauma vahianarove. Mwitaama tiro:

Sipisipiqaa ntaqaihi vaitira Kotiva rusairata sipisipi mwisa niariara niariara mwona mwona vivarave, turave. (Sek 13:7)

²⁸ So naatiara ni qaqi vara tivuma sairaqe variqana ini vuni ne nraante Karirini virerave, tiro.

²⁹ Mwitaa tuvaro Pitaava qaqaio tiro, Esaa mwinravusa i seta aatu ntugema seta vivagevata neqai ivatama sena mwaini varianirave, tiro.

³⁰ Pitaava mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Ne tianira riaane. Mate entaqi koko-raavano sia taara nani nruqua tirara e taaramwo nani niara tiqara, Sia mwira ntapihurave, tinarave, tiro.

³¹ Iesusiva mwitaa tuvaro Pitaava kepusaqama sero qaqaio tiro, Sia iara tiqana, Ne sia ntapihurave, tianirave. Ivatamase ni rusaivagenavata ne sia mwitaa tianirave, tiro. Pitaava mwitaa tuvata Iesusira nraaqiara hini mwisavata kuaa qua mwiraqai tura.

Saqava ututora Kesemaniqi Iesusiva vurama

(Matiu 26:36-46; Ruku 22:39-46)

³² Mwiraqaatairo Iesusiva nai nraaqiaranravuvata vuva uro saqava ututora mwira nrtutu Kesemaniqi nrintero nai nraaqiaranravuara tiqaro, Nénravu mwaana mwatasaa vita varivaqe ne vuturaqi uro Kotiravata qua tiase, tiva sero ³³ Pitaaravata, Ioniravata, Semisiravata, mwiravusaqai vita varero viro.

Mwiravusaqai vita varero vuvaro mwira sia suqe huvaro ³⁴ taaramwo mwinravusara tiqaro, Ni mwutusavano nroraqama sero muaara ntero nriqa viqaro ni rusaa qara hisanama varuqo. Nénravu nivatama seta mwaaqaa variqatama vu ntapairi seta viti viri taqe variqata variate, tiro.

³⁵ Mwitaa tiva sero mwiva pataqa vututo viro uro mwataqaa uto ntiro Kotira sapara hiro tiqaro, Mwo aara vahirera, ne sia muaara vahi aararaqaa vuase, tiro. ³⁶ Mwitaa tiva sero mwiva tiqaro, Po siave, kaao, e esaa saiqa so vare variaravave. Ne nriqa vuani nramarira nraani kaapura e mwi kaapura vara qaqinani saane. Ne mwitaa tiariravata sia ni mwutusa vahira vataqira vuane. Ena mwutusa vahira vataqira vuane, tiro.

³⁷ Iesusiva mwitaa tiva sero uro ntantero nai nraaqiara taaramwonravu sonani nrima taqovata mwinravusa vuvano tautovata vaite varuvaro mwiva Pitaarara tiqaro, Saimonio, e vaiteve variaro? Naraqamave nénravu nivata pataqa variqata sia vu ntapairi seta viti viri taqe variqata variavo? ³⁸ Iniara mwisa uaqha hi saiqara utuate tiro, Saataaniva ini mwataara hiasora mwirara rieqata taqe varita Kotirara aasara nteqata variate. Ini mwaraquravano mwitaa hiataa hisaro ini mwavantavanoqai sia kepusaqa isata variavo, tiro.

³⁹ Mwitaa tiva sero Iesusiva qaiqaa mwisa mwini sero uro Kotiravata qua tireraro mwiva vaasa tu quara mwi quaraqai qaiqaa tiro tiva taiqa sero ⁴⁰ uro ntantero nrima taqovata mwira nraaqiaranravu vu tautovata qaiqaa vaite varura. Iesusiva nri ntovata mwisa tivita sauriqata Iesusira tiva mwi quava sia vahuvata varuvaro

⁴¹ Iesusiva qaiqaavata uro Kotiravata qua tiva taiqa sero uro ntantero nrima taqovata mwisa qaiqaa vaite varuvaro Iesusiva tiqaro, Qike, nénravu tesa hiqatave vaite variavo? So taqaate. Ni tu vare entava nrima ntaiso. Ni mwatani mwataai nraaqiarara ni ntavaaqavuqita uro uaqha hi saiqara uti variasa sauquqi tuta sevarave.

⁴² Tivivaqenravu vuare. Ni qovarama saari vaitiva nrima variso, tiro.

Iutaasiva Iesusira qovarama sora

(Matiu 26:47-56; Ruku 22:47-53; Ioni 18:3-12)

⁴³ Iesusiva mwi quara ti varuvaro mwira nraaqiara 12 nraavuqitairo Iutaasiva nrintero. Iutaasiva uro ntovata mwiravata vaiti airivano paipavata, saavuvata, tu varetu vura. Kotira nraavuqi Kotira saiqa vara mwate varu vaitisa mwisa nrora vaitinravuvata, mwaara osara ti varusavata, Iutaa nrora vaitinravuvanovata, mwisa mwi vaitisa titovata mwisa Iutaasira vatama seta nrura. ⁴⁴ Nruvaro Iutaasiva Iesusira qovarama saanirara mwisa tiva niro mwitaama tiro: Ne mwira qua mwanteqana mota saani vaitira mwira mwivave. Né mwira ntavaaqavu seta mwiraqaa suqemase ntaqaihiqi vita uro saate, tiro.

⁴⁵ Iutaasiva mwitaa tiva sero mwisa sapata nrintero mwiva gamwanrama sero Iesusiva varunani nrintero tiqaro, Mwaara ti variara vaitio, tiva sero mwira mota sero.

⁴⁶ Iutaasiva Iesusira uro mota sovata Iutaasiravata nrusa uro Iesusira ntavaaqavu sovaro ⁴⁷ Iesusira nraaqatairo mwira nraaqiara mwovano paipa nai tuaqitairo veva ntarau sero mwiraqotairo vaiti mwo nraato teqa sovaro uto ntura. Kotira nraavuqi saiqa vare varusa mwisa vuniaa vaiti mwira saiqa vaiti nraato teqa sora.

⁴⁸ Mwitaama sovaro Iesusiva Iutaasiravata nru vaitisara tiqaro, Qike, né kamiravatama seta ntaqua vaitisa vitarerata nrantema seta ni vitarerata paipavata saavuvata varetave nriavo? ⁴⁹ Ne mwo enta mwo enta Kotira nraavuqi variqana nraase qora qua mwasaasa tiva ni varuqata né mwi entara sia ni ntavaaqavuarave. Kotira vukuqi mwitaa hirara qara ntuva tova vaiso. Mate mwi quava mwivauma vahianarove, tiro.

⁵⁰ Iesusiva mwitaa tuvata mwisa mwira ntavaaqavu sovata esaa mwira nraaqiaranravuvano mwira seta aatu ntugeqaa hita vivura.

⁵¹ Qaraasa vaiti kuaikuvanoqai mpuruqa koritua rupertova Iesusira vataqiro virera utuvata mwisa mwira taqeta uro mwiravata ntavaaqavu saare tita, ⁵² mpuruqa mwi tuaraqai tu varovaro mwi vaitiva tosavano santero vura.

Iutaa nrora vaiti vuqaa Iesusira uro sora

(Matiu 26:57-68; Ruku 22:54-55, 63-71; Ioni 18:13-14, 19-24)

⁵³ Mwira nraaqiaranravuvano aatu vuvata mwisa Iesusira vita varetata Kotira nraavuqi saiqa vare varusa mwisa vuniaa vaitivano varuraqi uro sovata Kotira nraavuqaa ntaqaihi varusa esaa hininravu nroraqama vusavata, Iutaa nrora vaitinravuvata, mwaara osara ti varu vaitisavata, mwisa esaa nraavu mwiqi uairama vita varura.

⁵⁴ Iesusira vitaqita uro seta varuvaro Pitaava vutura niarasata viqaro mwisa vataqiro vuva vuniaa vaiti nraavu maata vahunani nrintero vutaqi mwaati ntero mwatusa mwiraqaa ntaqaihi varusa sapata mwatasaa viro variqaro tia taare varura.

⁵⁵ Pitaava mwaata mwini varuvata Kotira nraavuqi saiqa varosa nronranravuvata, esaa nrora vaiti mwiqi uairama vita varusavata, Iesusiraqaa qua vateta mwira rusaare tita, mwo quara huua huvaro sia vahuvata qumina mwira ruse quarara huua hi varura. ⁵⁶ Sia qua vahuvata vaiti airivano apiqama seta Iesusiraqaa unra quaqai vateta ti varuvaro mwisa quavano mwo qua mwo qua vahiro, sia kuaa qua vahura.

⁵⁷ Mwitaa tivaqita vuvata mwo husa Iesusiraqaa unra qua vateta tiqata, ⁵⁸ Iesusiva mwitaa tisata te riaunarave. Mwiva tiqaro, Ne Kotira nraavu vaitivano niari sauquqo hoqataara ntapairi sena ne taaramwo enta variqana sia sauquqo vareqana qaiqaa nraavu mwira hoqa saanirave, tirave, tita. ⁵⁹ Mwi vaitisa mwi quaravata tiqata sia ntapihhi seta kuaa qua turama.

⁶⁰ Mwitaa tuvaro Kotira saiqa vara mwate varusa mwisa vuniaa vaitivano mwisa vuqaa tiviro Iesusira sapara hiro tiqaro, Mwisa mwitaama seta iqaa qua vateta ti variavo. E mwo? Mwisa mwi quara iara tiara e nara quave niari tiva ninarave? tiro.

⁶¹ Tuvaro Iesusiva sia qua tiraitiro, tirema varuvaro qaiqaa mwiva mwira sapara hiro tiqaro, Quqaave Kotiva i titaisara e tiri saahaqa hirava mesaiaa vaitivano variaro? Quqaave e Kotira mwaaguvano variaro? Tiri tiva timwiraqe riaare, tiro.

⁶² Mwiva mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Ne mwaa mwivave. Né naatiara taqaiqave ne mwatani mwatatai nraaqiarava nroraqama vina Kotiva kepusavano varianira mwira sauqu tanarani varina tonavuqi tuvuanirave, tiro.

⁶³ Iesusiva mwitaa tuvaro Kotira saiqa vara mwate varusa vuniaa vaitivano nai tuavaaqa nrahitu sero tiqaro, Qike, qumina vaiti saatavano mwiraqaa qua vatesa nraarevorave. ⁶⁴ Riaate. Né airivano variavaro mwiva Kotira vuqaa variqaro uqa hi quara tiso. Mwira saara né nareve Iesusirara tivarave? Tivaqe riaase, tiro.

Mwita a tuvata mwisa tiqata, Mwira qora saiqavano nritaraiso. Mwira saara mwira rusaaravaqaima vaiso, tita.

⁶⁵ Mwita a tiva seta hini husa uro Iesusiraqaa taara vihise mwiraqaataita Iesusiva sia so taqaarive tita, mwira vugaa mpuruqago ruperteta vireraqama seta mwira ntuqutu seta tiqata, Tavave i ntuqutiso? Sia taqaraitira, i ruani waitira nrtutu tiraqe riaare, tita. Mwitaamaqi vita Iesusira uaqama mwatovata piriponravuvanovata mwira vita seta sauquqo ntuqutuqita vurama.

Pitaava Iesusirara sia taqau waitirave tura

(Matiu 26:69-75; Ruku 22:56-62; Ioni 18:15-18, 25-27)

⁶⁶ Nraavuqi Iesusira uaqamaqita vi varuvaro Pitaava mwaatani mwatusaqaa mwatasaa viro varuvaro vuniaa vaiti mwira saiqaa nraase mwovano nritareqaro taqovaro ⁶⁷ Pitaava tia taare varuvaro mwira ntapihhi sero taqero tiqaro, E Iesusira Nasaretiniaa waitintiri variaravave, tiro.

⁶⁸ Tuvaro Pitaava qaqaqo tiro, E nara quave tiaro? E tiana quara ne siama ntapihuqo, tiro. Pitaava mwita a tiva sero uro qetiana varuvaro kokoraavano nruqua tiro.

⁶⁹ Pitaava mwini varuvaro saiqaa nraase mwiva qaiqaa mwira taqero mwini tivita varusara tiqaro, vaiti mwiva mwira nraavunaave, tuvaro ⁷⁰ Pitaava qaqaqo siaveqai, tiro.

Mwita a tiva sero pataqa varuvata qaiqaa mwini tivita varusa Pitaarara tiqata, Iesusira nraaqiaranravu Kaririniaasa variavara quqaama evata mwiniavama variaro, tita.

⁷¹ Mwisa mwita a tuvaro Pitaava sauqu nriqaaqaa vatero tiqaro, Ne unra tiasera Kotiva soma ni ruanarove. Ne quqaama tuqo. Né ti varia waitira ne sia mwira taqaurave, tiro.

⁷² Mwita a tuvaro qamwanrama sero kokoraavano qaiqaa nruqua tuvaro Pitaava mwiraqaatairo Iesusiva tiva mwu quara mwirara riero. Iesusiva Pitaara tiva mwiqaro mwitaama tiro: Mate entaqi kokoraavano sia taara nani nruqua tirara e taaramwo nanima niara tiqara, Ne sia mwira taqaurave tinarave, tu quara mwirara riovaro mwira mwutusavano uaqaa huvaro Pitaava ntatora.

15

Iesusira Pairaativa hunani vitaqita uro sora

(Matiu 27:1-2, 11-14; Ruku 23:1-5; Ioni 18:18-38)

¹ Mwira qararaara toqaqi Kotira saiqaa vara mwate varu waitisa mwisa nrora waitinravuvata, Iutaa nrora waitinravuvata, mwaara osara ti varu waitisavata, esaa kaanasorinravuvata, mwisa uairama vita variqata mwisa qua ti osarara tiva avuqavuma seta Iesusira seniqotaita mwira rupa vareta Pairaativa kamanira nrora waitivano varuraqi uro sora.

² Uro sovaro Pairaativa Iesusira sapara hiro tiqaro, Quqaave e Iutaa vuniaa waitivano variaro? tuvaro Iesusiva tiqaro, E tianara ne mwaa mwivama iso, tiro.

³ Mwita a tuvata Kotira saiqaa vara mwate varu waitisa mwisa nrora waitinravuvano mwo qua mwo qua saara Iesusira irora hi varuvaro ⁴ Pairaativa mwisa qua rieqaro qaiqaa Iesusira sapara hiro tiqaro, E siave mwira hiniqama niariara tinarave? Mwisa airi qua saara i irora hi variavo, tiro.

⁵ Mwita a tuvaro Iesusiva qaiqaa sia qua tiraitiro, kepusaqama sero varuvaro Pairaativa airi nraato ti varura.

Iesusira satariqaa rutaate tura

(Matiu 27:15-26; Ruku 23:13-25; Ioni 18:39-19:16)

⁶ Mwo ihi mwo ihi vesahu nato sarara nro entaraqaa kamanira vuniaa waitivano nraase qora qamwata natareraro karavu vaiti mwo avantu sero titovaro mwaatani vura. Nraase qoravano mwi waitira avantu tiva taane tuvaro mwi waitira avantu nate

varura. ⁷ Mwi entara vaiti mwonravuvano kamaniravata ntaqura saara karavuqi varuvaro mwi vaitinravusaqitairo mwovano mwira nrutu Varavaasiva mwiva vaiti rusora saara karavuqi varura.

⁸ So mwi entaraqaa nraase qoravano uairama vita variqata karavu vaiti avantu saanira mwirara riegata uairama vita varuvaro ⁹ Pairaativa mwisa sapara hiro tiqaro, Ne karavuqitaina ta vaitirave avantu nataanirave? Iutaa mwatanaa vuniaa vaiti mwirave ne avantu nataanirave? Né tiva mivaqe riaase, tiro. ¹⁰ Pairaativa ntapihi sovata nrora vaitinravuvano Iesusiva nroraqama vuasorave tita, Iesusira irorama mwateta mwisa mwira vitaqita uro Pairaatira sauquqi tuta sora.

¹¹ Pairaativa karavu vaiti tarave avantu nataanirave tiva sero, nraase qora sapara huvata Kotira saiqa vara mwate varu vaitisa mwisa nrora vaitinravuvano uro nraase qora vutaqaa variqata kepusa qua mwisa tiva nita tiqata, Sia Iesusira avantu tiva taane. Varavaasira avantu tiva taane tiate, tita. ¹² Mwi nraase qorasa vusu tuvata mwisa Varavaasira avantu tiva taane tuvaro Pairaativa qaiqaa nraase qora sapara hiro tiqaro, Né Iesusirara tiqatama, Iutaa vuniaa vaitivanove, tiarave. Ne mwi vaitira nataave hianirave? tiro.

¹³ Mwitaa tuvata mwisa aasara nteta tiqata, Mwira satariqaa rutaate, tita. ¹⁴ Mwitaa tuvaro Pairaativa qaiqaa mwisa sapara hiro tiqaro, Mwiva nara uqa hi saiqara utu saisatave mwitaa tiavo? tuvata mwisa qaqiqai paatita aasara nteta tiqata, Mwira satariqaa rutaate, tita.

¹⁵ Mwisa mwitaa tuvaro Pairaativa nraase qora qamwata natareraro Varavaasira avantu natero mwiraqaatairo nai ntaqu vaitisara Iesusira saavugo ntuqutuave tuvata mwisa mwira saavugo ntuqutu sovaro mwiraqaatairo mwira satariqaa rutaate tiro, Pairaativa Iesusira nai ntaqu vaitisa sauquqi tuta sora.

*Ntaqu vaitisa Iesusirara raivuvuma mwateta mwira ntuqutura
(Matiu 27:27-31; Ioni 191-12:2-3)*

¹⁶ Pairaativa nai ntaqu vaitisa sauquqi Iesusira tuta sovata mwisa mwira vitaqita uro kamanira nraavuqi seta mwisa niari hena ntaqu vaitisa esaa nraarama uairama seta ¹⁷ mwira vireraqa hiqata vuniaa vaiti mpuruqa nraare mpuruqa rupa mwateta mwiraqaataita kauvera vara seta qiata vaiti tave voti hura ququrama seta Iesusira qiataqaa qumwa tora. ¹⁸ Mwitaama seta niari sauqu vuasaaraqaa vateqata kumwaari mwitaa tita tiqata, Iutaa vuniaa vaitio, variqarave? tita. ¹⁹ Mwitaa tiva seta mwisa saavugotaita mwira qiata ntukavu seta, mwiraqaa taara vihi seta, mwira vuqaa tori sauru ravi variqata qaqi vireraqama seta mwira qamwata mwateqata varura.

²⁰ Mwitaamaqi viqata vireraqamase raima mwateta mwiraqaataita mwisa nraare mpuruqa rupa mwatora avantu seta nai tuavaaqa utu mwateta mwira satariqaa niri ruseta hiritarerata Iesusira vita varetta vurama.

*Iesusira satariqaa niri ru seta hiritora
(Matiu 27:32-44; Ruku 23:26-43; Ioni 191-12:17-27)*

²¹ Ntaqu vaitinravusa Iesusira satariqaa niri ru seta hiritare tita, mwira vita varetta mwatusa mwaqani aaraqaa vi varuvaro vaiti mwovano mwira nrutu Saimoniva mwatusa nroraqi virera huvata mwisa mwira antuase kepusaqama seta tiqata, Iesusira ru seta hirite satarira vara quqira uro vataane, tuvaro Saimoniva vara quqiro uro mwatora. Saimoniva mwata Sairiniaava mwiva Arekisantaasa Rupusa qova varura.

²² Mwisa Iesusira vitaqita uro qumina mwata Korokotaave tunani sora. *Korokotaa* mwaa quaraqitai tirera, *Qiata Mwusaariqaave*, tunani Iesusira uro sora. ²³ Uro seta uaini mwiqi ukavu inraisara tuqataase vato nramarira mwira mwirera huvaro Iesusiva sia nrero.

²⁴ Sia nrovata mwisa mwira satariqaa niriqotai ruseta mwira tuavaaqa vara seta tasa tasave so varevarave tiva seta, kaati ruantema seta ori tuto seqata mwira tuavaaqa tusama seta varora.

²⁵ Toqaqi huarivano nrriro virisataqaa huvata Iesusira satariqaa rutora. ²⁶ Mwira satariqaa ruteta Iesusira qiatani qua mwo, mwira ko tiva mwato quara qara ntuva teta satariqaa rutora. Mwi quava mwitaama tiro:

IUTAA VUNIAA VAITIVE, tiro.

Mwi qarava mwitaama sero vahura.

²⁷ Mwisa Iesusira satariqaa ruteta Iesusira vatama seta vaiti taaratana rutora. Mwitana muara vare varutanasa varuvata mwo Iesusira sauqu tanarani niri ruteta mwo Iesusira sauqu saanaqani niri rutora. ²⁸ [Iesusira vatama seta mwitaama rutorara tiro, Kotira vukuqi qua mwo qara ntuva tova mwivau vahura. Mwitaama tiro: Mwiva uqa hi vaitisa vatama sero varianarove, tura.]

²⁹ Mwitaamase rutovata nraase qoravano vitare nritare hiqata viri taqeta niari mwauru miqi seqata Iesusirara uqa hu quara tiva mwateta tiqata, Qike, e tiqarama, Kotira nraavu ntapairi senama taaramwo entaqaa saiqa vareqanama qaiqaa hoqa taiqa saanirave, tiaravave? ³⁰ So ena saahaqa hiane. E satariqaataira miavi ntaane, tita.

³¹ Mwisa mwitaa ti varuvata mwisa tuntama seta Kotira saiqa vara mwate varusa mwisa nrora vaitinravuvata, mwaara osara ti varu vaitisavata, mwisa Iesusirara raima mwateta tiqata, Mwiva mwosaqai saahaqa hi variva siama so nai saahaqa hirove. ³² Mwiva Kotiva titai vaitiva mesaiaa vaitivanove, Isareri vuniaa vaitivanove, tiavata riaunarave. Sai te variqata taqaararo mwiva satariqaatairo miavi ntero tuvirera, te mwirara quqaave tiare, tita.

Mwisa mwitaa tuvata mwisa nraantanteta muara vaititana Iesusira vatama seta rutotanasa, mwitanasavata mwira uqa hu quara tiva mwate varura.

Iesusiva qutu vura

(Matiu 27:45-56; Ruku 23:44-49; Ioni 191-12:28-30)

³³ Mwitaa huvaro ihara mwutusa tavaara esaa mwi mwataraqaa entama tero vahiqi vuvaro huarivano vitira tavaarana tuvi vuvaro qaiqaa ntuvaahama vura. ³⁴ Qaiqaa ntuvaahama vuvaro Iesusiva nai quaqitairo aasara ntero tiqaro, *Eroi, Eroi, rama sapakitani*—Kotio, Kotio, naraqamave ni qaqira sera hiarao? tiro.

³⁵ Iesusiva mwitaa tuvata mwo husa mwini tivita varusa mwira qua rieta tiqata, Mwiva Iraisara tiri haivaqara nraaraiso, tuvaro ³⁶ mwovano santero ukavu uainira saqa sero saavu kati sero mwiraqaa huairi sero viri Iesusira nrona vatero tiqaro, Sai variqata taqaararo Iraisava mwira saahaqa hireraro tuvuanira taqaare, tiro.

³⁷ Mwitaa tuvaro Iesusiva nroraqama sero aasara ntava sero qutu vura.

³⁸ Iesusiva qutu vuvaro Ierusaremini Kotira nraavuqi taakusa voti hura mpuruqa nrora hiritova viritairo vutaqaa nrahituqiro tuviro miani uto sora. ³⁹ Ntaqu vaitisa vuniaava Iesusira ruto satarira nraaqani varuva taqovaro Iesusiva nroraqama sero aasara ntava sero qutu vuvaro mwiva tiqaro, Qike, quqaama vaiti mwaava Kotira mwaagu variva qutu viso, tiro.

⁴⁰ Iesusiva qutu vuvata nraase mwonravuvano niarasata variqata tage varura. Mwinravusaqitairo hininravu nrutu vahireraro. Mariaava Makataraniaava mwo, Mariaava Semisiva naatiaraa vaiti mwiravata Iosisiravata nrova mwo, Saromeva mwo, mwisa mwini varura. ⁴¹ Nraase mwinravusa Iesusiva Karirini nruo entara mwira vataqita nrueqata mwira saiqa saahaqama mwato nraasenravusa varuvata nraase mwonravuvata mwini varura. Mwisa Iesusiravatama seta nrusa Ierusaremini varura.

Iesusira quntama tora

(Matiu 27:57-61; Ruku 23:50-55; Ioni 191-12:38-42)

⁴²⁻⁴³ Entama virera huvaro Sosepiva Arimatianiaava nri ntora. Mwi vaitiva vaiti sugeva kaanasorivano variqaro Kotiva ntaqaihani entava nrianirara taqeqaro mwira vesa varuva nri ntero, hura lutaa mwaara enta vahianirara riero sia aatu hiraitiro, uro Pairaatirara Iesusira mwavantara sapara hiro tiqaro, Mwira mirage varaqina uro quntaase, tiro.

⁴⁴ Mwitaa tuvaro Pairaativa Iesusiva qamwanrama qutu vurara airi nraato tiro ntaqu vaitira mwo nraarama sero sapara huvaro mwi vaitiva tiqaro, ⁴⁵ So quqaama qutu viso, tuvaro Pairaativa Sosepirara tiqaro, Soma mwira mwavanta varaqira uro quntama tenarave, tiro. ⁴⁶ Mwitaa tuvaro Sosepiva eqarori mpuruqa soqaama sero Iesusira mwavanta satariqaatairo itu sero eqarori mpuruqa mwiraqotairo qapuqama sero uro vaiti quntarera ori vaurutoraqi vera vatero ori nrora mwo raaqutaqiro uro mwira nrora tita tora.

⁴⁷ Mariaava Makataraniaavavata, Mariaava Iosisira nrovavata, taqe varuvata Iesusira oriqi vera vatora.

16

Iesusiva qutu vuraqitairo tivura

(Matiu 28:1-8; Ruku 24:1-12; Ioni 20:1-10)

¹ Saarareqa Iutaavano mwaara tu entava taiqovata Mariaava Makataraniaa nraasevanovata, mwira qamwava Semisira nrovavata, Saromevavata, mwi nraasenravusa munima seta sugema sero mwunta vu inraisara vareta Iesusira mwavantaqaa qumwatarerata vura.

² Saante toqaqi huarivano mate nrintoraqi mwinravusa Iesusira quntama toraqiara vura. ³ Aarani viqata mwinravusa nai sapara hi nai sapara hi tiqata, Te mwini uro ntaararo tavave ori nrora qetiana titataara vara saanarove. Ori mwira nrora nrusi ntava taarave, tita.

⁴ Mwitaa tiva seta mwinravusa nri nteta taqovaro ori nrora mwira nrusi raaqu sovaro qaqinani vahura.

⁵ Orivano mwitaama vahuvata taqeta mwinravusa oriqi vera nteta taqovaro vaiti mwo qaraaha vaitivano eqarori tuavaaqa ututo vaitiva mwiqi hini saataaqi mwatasaa viro varura. Mwiva mwiqi varuvata mwira taqeta aatu huvaro ⁶ mwiva mwisara tiqaro, Sia aatu hiate. Iesusira Nasaretiniaara satariqaa rutaa vaitira, nénravu mwirarave huaa hi variavo? Mwiva sia mwaaqi variso. Mwiva qaqima tiviso. Nénravu mwaini taqaate. Mwaaqi mwira vataaraqi siana variso.

⁷ So mwaa quara vareta uro mwira nraaqiaranravuvata, Pitaaravata, tiva niate. Mwitaama tiva niate: Mwiva nraante ini vuni Karirinima viso. Nénravuvata mwini vita uro mwira taqevareve. Tauraa qaqi variqaro mwirara ini tiva nura mate mwivauma vaiso. Mwi quara tiva niate, tiro.

⁸ Mwiva mwitaa tuvata aatu hiqatara tita, mwinravusa Iesusira quntama toraqitaita veva nteta santama teta aarana viqata sia mwosavata tiva ninraitita, vura.

Iesusiva Mariaara Makataraniaara vuqaa qovarama vura

(Ioni 20:11-18)

⁹ [Iesusiva Saante toqaqi qutu vuraqitairo tiviro vuni mwiva Mariaara Makataraniaara vuqaa nraante qovarama vura. Haaru Iesusiva nraase mwira vutaqitairo vaana ⁷ nraavu titovata nritare vu nraasera vuqaa qovarama vuvaro ¹⁰ Mariaava uro Iesusira nraaqiaranravu tiva nireraro vuva uro taqovata mwisa Iesusirara ntate varura.

¹¹ Ntate varuvaro mwiva mwisa tiva niro tiqaro, Iesusiva qaqima tiviro variso. Ne nena vugotaina mwira taqauqo, tuvata mwisa sia mwira quara quqaave tura.

Iesusiva nai nraaqiara mwotana vuqaa qovarama vura

(Ruku 24:13-35)

¹² Mwi entara Iesusiva mwo qarama mwo qarama sero nai nraaqiara taaratana vuqaa qovarama vura. ¹³ Mwitansasa aaraqaa vi varuvaro Iesusiva qovarama vuvata mwisa mwira taqeta uro ntanteta nrima hini mwisa tiva nuvata mwisa sia mwitansasa quara quqaave tura.

*Iesusiva nai nraaqiara 11 nravu vuqaa qovarama vura
(Matiu 28:16-20; Ruku 24:36-49; Ioni 20:19-23)*

¹⁴ So naatiara esaara Iesusira nraaqiara 11 nravuvano sara nre varuvaro Iesusiva mwisa vuqaa qovarama vura. Iesusiva qaqi tiviro varuvata mwo husa mwira taqeta uro Iesusira nraaqiaranravu tiva nuvata mwisa mwi quarara unra quave tiva seta varuvarora tiro, Iesusiva niari vuqaa qovarama viro mwira saara mwisa irora hiro tiqaro, Né mwi quarara quqaave tiataara vaisatama né kepusaqama seta variqata sia quqaave tiavo, tiro.

¹⁵ Mwitaa tiva sero mwisa tiva niro tiqaro, Né esaa mwata maata nrueqata esaa nraase qora suqe qua mwaa tiva niate. ¹⁶ Tiva nivaro ni quara quqaave tiva sero, nramari varaani vaitira, mwirama Kotiva so vitaanarove. Ni quara sia quqaave tiani vaitira Kotiva sia mwira vitaraitiro, mwiraqaa qua vataanarove.

¹⁷ Ni quara quqaave tisa, mwisama nrora saiqa mwataa hianira so varevarave. Mwisani nrutu nteqatama vaana titaivata vivarave. Mwisani mwo mwatanaa mwo mwatanaa quavata so tivarave.

¹⁸ Mwisani quaiha tu varaivaro mwi inraisava sia mwisa ruanarove. Mwisani tuhi nramari nraivaro tuhi nramarivano sia mwisa ruanarove. Mwisani nriqa visaqaa sauqu vataivata mwisa suqema vivarave, tiro. Turama.

*Kotiva Iesusira vitovaro naavuni vura
(Ruku 24:50-53; Saiqa Varora 1:9-11)*

¹⁹ Nroravano Iesusiva nai nraaqiaranravu sapata qua tiva ni taiqa sovaro Kotiva mwira naavuni vitero vuvaro mwiva mwini nroraqama viro Kotira sauqu tanarani mwatasaa virera vurama.

²⁰ Iesusiva naavuni vuvata mwira nraaqiaranravuvano mwata maata vahuntema nrueqata Iesusirara tiva ni varuvaro nroravano Iesusiva mwisa saahaqa hi varuvaro mwisa saiqavano kepusaqama viro nritarero vahuvatara tita, nraase qoravano taqovaro mwisa quavano quqaa quaqai vahura.]

IONI

Ioniva Iesusiva nruorara tura

Iesusira osarara tura

¹ Haaru toharero quavano varura. Mwi quava Kotisantiriro varura. Mwi quava nai Kotiva varura. ² Tauraa toharero mwi quava Kotisantiriro variqiro vura. ³ Mwiva Kotisantiriro variqi viqaro mwo inraisa mwo inraisa esaa inraisa utu sero vatora. Mwovanovata mwo inraisa utuariva sia varuvaro qua mwivaqai esaa inraisa utu sero vatora.

⁴ Mwi quava qaqi variqi vi variara tuqavanoma variro. Mwi quava ova votima sero itamaqiro viqaroma nraase qora suqema sero ntuvaahama natero. ⁵ Ovavano rupi hiraqi itamaqiro visaro siama enta hi inraisava mwira qipa saariva vahiro.

Nramari ni varuva, Ioniva Iesusirara tiva nura

⁶ Kotiva vaiti mwo titora mwira nrutu Ioniva. ⁷ Nraase qoravano Iesusirara mwiva quqaa ovavanove tiate tiro, Ioniva mwirara tiva nireraro nri ntora.

⁸ Ioniva nai sia mwi ovava variraitiro, mwiva ova mwirara tiva nireraro nrura. ⁹ Mwiva nri ntovaro mwira naatiara quavano nri ntero ova votima sero itamaqiro viqaroma esaa mwaa mwataraqaa nraase qora ntuvaahama natero.

Iesusira qoririma mwatora

¹⁰ Iesusiva nai mwaa mwatora utu sero vatova mwatani tuvuvata mwaa mwatanaasa sia mwira ntapihise taqaraitita, mwirara sia mwivave tita. ¹¹ Mwiva nai nrvunaasa hunani nri ntovata mwira nrvunaasa sia mwira sasama mwataraitita, mwira qoririma mwatora.

¹² Mwitaahuvatavata mwo husa mwira sasama mwateta mwirara quqaa mwivave tura. Mwitaa tusa mwisa mwiva nroraqama sovata mwisa Kotira nraaqiaraqama vita varura. ¹³ Sia nraasevano nraaqiara mwataintema sero mwisa mwata taisata Kotira nraaqiaraqama vita variara. Sia qumina vaiti sasa hiraqaa Kotira nraaqiaraqama vita variara. Nai Kotira sasa hiraqaa mwisa Kotira nraaqiaraqama vita variara.

Iesusiva vaiti tuora

¹⁴ Kotira quavano vaiti tuero tirivata varireraro tuviro. Mwiva tuviro mwaa mwataraqaa varuvata te mwira kepusa osara taqaavanara. Te taqaavararo mwi vaitiva suqe hiro vaitiara mwoqama sero po se tiva nateqaro quqaa quaqai ti varuva varura.

¹⁵ Ioniva nraase qora tiva niro tiqaro, Ne haaru ini tiva nina tiqana, vaiti mwovano ni naatiara nriariva ni naataraanarove, tuva so mwaa mwi vaitivave. Ne sia qovara hiava entara mwiva haaru qaqi variqiro vurave. Mwitaama variqarora tiro, mwi vaitiva ni naatara sero mwiva nroravano variso, tiro. Ioniva mwitaa tura.

¹⁶ Iesusiva mwoqama sero tiriara nraamwunriqa taisaro mwiva tiriara po se tiva timwatero airi nani tiri suqema timwate varira. ¹⁷ Haaru Kotiva nai qua mwaara nraase qoravano sia nteqa saraitita, qaqiqai riemwaqita vuata tiro, Mosesira mwura. Mate mwaa entara Iesusi Karaisiva Kotiva hinatairo uto Kotiva po se tiva timwatai osarara, quqaa osara tiri timwira. ¹⁸ Sia qumina vaiti mwovano Kotira taqairave. Mwira mwaaguvano nai qora tataaqani variva, mwivaqai nai qora osara qovarama saisata te taqeta ntapihunara.

Ioniva sia ne mesaiaa vaitive tura (*Matiu 3:1-12; Maaki 1:1-8; Ruku 3:1-18*)

¹⁹ Ioniva Iesusirara tiva nu quava mwataamama vahiro. Ioniva nri ntovata Iutaa vaiti nroranravuvano Ierusaremini varusa vaiti mwonravu titovata Kotira nraavuqi

Kotira saiqa vara mwate varusavata, Rivaira kuaa osara mwonravuvanovata, mwisa uro nteta Ionira sapara hita tiqata, E ta vaitivave? (E quqaa tiri mesaiaa vaitivanove variaro?) tita.

²⁰ Mwisa mwitaa tuvaro Ioniva sia qua qugetaraitiro, vutu sero tiva niro tiqaro, Qaqao, sia ne Kotiva titai vaitiva mesaiaavano varuqo, tiro.

²¹ Tuvata mwisa mwira qaiqaa sapara hita tiqata, E sia mwivave tiqara, e mwo tavave hiaro? E tiri haivaqava, Iraisavave variaro? tita.

Tuvaro Ioniva qaqao, Ne sia mwivave, tiro. Tuvata mwisa qaiqaa mwira sapara hita tiqata, E ta vaitivave? Te poropeti vaiti mwo mwira vesama varuro. E mwivave hiaro? tuvaro Ioniva qaqaoqai tiro.

²² Mwitaa tuvata mwisa tiqata, E tavave hiaro? Tiva timwirage te nrima ntanteta tiri titaa vaitisa iara uro tiva niare. E enara tavaveve tira hiaro? tita.

²³ Mwisa mwitaa tuvaro Ioniva tiva niro tiqaro, Ne qumina sata variqana aasara nteqana tiqana, Aara avuqavuqama taivaro nrora-vano nriarive, ti varuvama varuqo, tiro. (Ais 40:3) Haaru poropeti vaiti Asaiaava tu quara Ionivavata tura.

²⁴ Ioniva mwitaa tuvata Parisi vaitinravuvano titosa tiqata, ²⁵ E tiriara ne sia mesaiaa vaitivano varuqo tiaro. Sia ne Iraisavave tiaro. Sia ne poropeti mwivave tiaro. So naraqamave qumina vaiti varuqo tiarava nramari ni variaro? tita.

²⁶ Tuvaro Ioniva mwinravusa tiva niro tiqaro, Ne qumina nramariqaima nraase qora ni varuqo. Mwovano ini vutaqaa varira né sia mwira taqaarave. ²⁷ Mwiva ni naatiara nriavave. Ne pata vaiti varuqaro mwiva nrora vaiti varisanara tina, ne siama so mwiva suqu nraavu rupa tai saantara avantu mwataanirave, tura.

²⁸ Ioniva Betaani mwaata Sotaani nramari qarahi hini variqaro nramari ni varu entara mwi quara tura.

Ioniva Iesusirara Kotira sipisipi nraative tura

²⁹ Mwira qararaara Ioniva variqaro taqovaro Iesusiva mwitairo nri varuvaro mwiva tiqaro, So taqaate. Mwiva Kotira sipisipi nraative. Mwiraqaama Kotiva mwatani variasa uqa hi saiqara utira taiqa nataanarove. ³⁰ Ne haaru tiqana, vaiti mwovano ni naatiara nriariva ni naataraanarove. Ne sia qovara hiava entara mwiva haaru qaqi variqiro vurave. Mwitaama variqarora tiro, mwiva ni naatara sero nroraavano varianarove, tu vaitiva, mwaa mwivave. ³¹ Tauraa sia ne mwira ntapihitaga taqaarave. Né Isarereri nraase qoravano mwira ntapihise taqaate tina, ne mwaini nrima variqana nramari ini ni varurave, tiro.

³² Mwitaa tiva sero Ioniva Iesusirara mwisa vutusero tiva niro tiqaro, Ne taqauqaro Kotira Mwaraquravano mwuku voti hiva atantiro tuviro uto mwiraqaa varirave.

³³ Tauraa ne sia Iesusira ntapihitaga taqaarave Kotiva ni titaisana ne nramari ini ni varuqaro Kotiva ni tiva miro tiqaro, E taqairaro ni mwaraquravano vuariva uto mwiraqaa variqano vaitira so mwirara mwivave tiane. Mwiva sia qaqi nramari nianarove. Mwiva nraase qora ni mwaraqura niarivave, tirave. ³⁴ Kotiva ni mwi quara tiva misana ne mwi inraisara suqema sena taqena ne mwirara mwaavama Kotira mwaaquve tuqo, tiro.

Iesusiva vuniqama sero erahiamuaantema vaiti vitora

³⁵ Mwira qararaara Ioniva nai nraaqiara taaratana mwira vataqita nruotanavata tiviro varuvaro ³⁶ Iesusiva nritarero vuvaro Ioniva mwira vutu taqero, mwitana tiva niro tiqaro, Taqaate. Mwiva Kotira sipisipi nraative, tiro. ³⁷ Mwitaa tuvata Ionira vataqita nruotana Ioniva tu quara rieta, mwiraqaatai tuqataa vita Ionira mwini seta Iesusira vataqita vura.

³⁸ Vuvaro Iesusiva tuqataa viro taqovata mwitana mwira vataqita nruvaro mwiva tiqaro, Nétana nararave nriavo? tuvata mwitanasa tiqata, *Rapai* — Mwaanra ti variara vaitio, e taraqi variaravave? tuvaro ³⁹ Iesusiva tiqaro, So nrita taqaate, tiro.

Mwitaa tuvata mwitanasa mwira vatama seta uro mwiva varuraqi varita. Mwitana Iesusira vatama seta variqi vita erovata nrima ntanteta vura. ⁴⁰ Mwitana Ioniva Iesusirara tu quara rieta Iesusira vataqi vuraqitairo mwo Enturuva, Saimoni Pitaara qatavano varura.

⁴¹ Mwitana Iesusira mwini setatana Enturuva nai vasaara huaama sero mwira tiva mwiro tiqaro, Tetana mesaiaa, Kotiva titai vaitira huaama sauro, tiro. (*Mesaiaave, Karaisivave*, kuaa nrutuma vaiso.)

⁴² Mwi vaitira huaama seta taqauro, tiva sero Enturuva nai vasaara vita varero Iesusiva hunani uro sovaro Iesusiva mwira taqero tiqaro, E Ionira mwaaqu Saimonivave. Ne qaraaha nrotu nteqana iara Sipaasirave tirerave, tiro. *Sipaasirave, Pitaarave*, kuaa nrutuma vahiro. (Mwaa quaraqitai mwi nrutura tirerata *Orivave* tita.)

Iesusiva Piripisa Nataanierisa nraarora

⁴³ Mwira qararaara Iesusiva Karirini virerave tiva sero, uro Piripira huaama sero mwirara tiqaro, Ni naatiara nriane, tiro. ⁴⁴ Piripiva Vetasaitaniaavama variro. Enturusa Pitaasavata kuaa mwatusa mwiqinaasa varura.

⁴⁵ Iesusiva Piripirara ni vataqira nriane tuvaro Piripiva Nataanierira huaama sero mwira tiva mwiro tiqaro, Haaru tiri haivaqava Mosesiva mwaara qua qara ntiqaro mwi vaitirara tivatovata, poropeti vaitinravuvata, mwi vaitiva naatiara qovara hianarove tiva seta qara ntumwato vaitira, so mate mwi vaitirama taqauqo. Mwiva Iesusiva Iosepira mwaaquvano Nasaretiniaavave, tiro.

⁴⁶ Tuvaro Nataanieriva tiqaro, Qaqao, sove suqe vaitivano mwi mwatusaraqitairo qovara hianarove? tiro. Tuvaro Piripiva tiqaro, Enavano nrima taqaane, tiro. ⁴⁷ Mwitaa tiva sero vuvaro Iesusiva taqovata mwitanasa nri varuvaro tiqaro, Taqaane. Quqaama mwi vaitiva Isareri vaitivano variso. Sia mwi vaitiraqi unra qua vahivave, tiro.

⁴⁸ Mwitaa tuvaro Nataanieriva Iesusira sapara hiro tiqaro, Nataama serave e ni osara ntapihira hiaro? tuvaro Iesusiva tiqaro, Piripiva sia i uro nraarai vasa e fiki osarani variarana ne i taqaurave, tiro.

⁴⁹ Mwitaa tuvaro Nataanieriva tiqaro, Mwaara ti variara vaitio, e Kotira mwaaquve. E Isareriqa ntaqaiharavave, tiro.

⁵⁰ Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, E fiki osarani variarana ne i taqaurave, tu-raqaatairave niara quqaa mwivave tiaro? Naatiara nrora inraisa, mwo inraisa mwo inraisa mwira nraataanirama taqenarave. ⁵¹ E quqaama taqairaro naavuvano qatua viraqe ne mwatani mwatatai nraaqiarava variarita niqaara naavuniaasa vita tuvita hi varivaqe varianirave, tiro. Iesusiva mwitaa turama.

2

Mwatusa mwo Kenaqi nraase ntuvura

¹ Taara enta nritarovata mwatusa mwo Kena, Karirini mwi mwatanaasa nraase ntuvirera hura. ² Mwitaa huvaro Iesusira nrovavata mwini varuvata mwi mwatanaasa Iesusiravata, mwira nraaqiaranravuvata, nraanrovata mwiravusavata mwini vita.

³ Mwiravusa uro variqata sara nre varuvaro uainivano taiqa vuvaro Iesusira nrova Iesusira tiva mwiro tiqaro, Uaini taiqama viso, tiro.

⁴ Tuvaro Iesusiva qaqao tiro, Mwaa nraasevao, i saiqqa mwo saiqqa vaisaro ni saiqqa mwo saiqqa vahiso. Ne saiqqa varaani entava siama nri ntaiso, tiro.

⁵ Mwitaa tuvaro Iesusira nrova mwi mwatanaasa saiqqa vaitinravu tiva niro tiqaro, Mwiva nara quave iniara tirata mwiva tiarinte tiarinte hiate, tiro.

⁶ Iutaavano niari mwaara qua riegata mwitaa mwitaama seqata niari mwavanta hiqama sora. So mwirara riegaro nramari taqu 6 nraavu nrora tave voti hura mwi nraavuraqi vatovaro vahura. (Tave nrora kuaa mwiqi soma nramari taqu qataara 10 vano vuanaro.) ⁷ Vahuvaro Iesusiva saiqa vaitinravu tiva niro tiqaro, Esaa mwi taqura qaqi nramariqotaita kuraama saate, tuvata qaqi nramari saqaqita uro tave nrora mwinravura kuraama sovaro vaiqaara hura. ⁸ Kuraama sovaro Iesusiva qaiqaa tiqaro, So mwiqitai saqaqita uro saraqaa ntaqaihira mwivaro nreqaro taqaarive, tiro.

⁹ Mwitaa tuvata mwiqitai mwi nramarira saqaqita uro mwuvaro mwi vaitiva qaqi nramarivano uaini utu vura nreqaro taqovaro suqe huvaro mwiva sia qaqi nramari saqora mwirara ntapihuvata saiqa vaiti mwiravusaqai mwirara ntapihura. Mwitaa huvaro saraqaa ntaqaihuva nreqaro taqovaro suqe uaini vahuvaro qamwata sero nraase varo vaitira nraarama sero ¹⁰ mwira tiva mwiro tiqaro, Qike, mwo hiasa suqe uaini nraante nraase qora niavata nraava taiqa saavata naatiara uqa hi uainira ni variarave. E sia mwitaa hiaro. Ne taqauqara e mwo uaini vuni nira suqe uaini mwira naatiarama nira hiaro, tiro. Mwitaa turama.

¹¹ Iesusiva Kenaa mwatusa Karirini variqaro qaqi nramari vara sero uaini utu sero nura. Mwiva mwi saiqara nraante hoqarama tero mwiraqaatairo mwo saiqa mwo saiqa nrora saiqa varaqiro vura. Iesusiva mwi saiqara varovata mwira nraaqiaranravuvano mwira saiqa taqetama Iesusira kepusa osarara ntapihita mwirara so quqaa mwivave tura.

¹² Mwiraqaatai mwivavata, mwira nrovavata, mwira qatanravuvata, mwira qua riosavata, mwini seta vusa Kapeniaani uro mwo entanravu varura.

Iesusiva Kotira nraavu nroraqi vura

(Matiu 21:12-13; Maaki 11:15-17; Ruku 191-12:45-46)

¹³ Vesahu nato sarara nro entava qaumatoga huvaro Iesusiva Ierusalemni vuva ¹⁴ uro Kotira nraavu nroraqi vera ntero taqovata mwo husa soqaa saiqa vare variqata munima vareqata purimakauve sipisipive kurive ni varuvata mwo vaitinravu tainta tataaqani variqata kamanira munima vareqata Kotira nraavuqinaa munima ni varura.

¹⁵ Mwitamaqita viqata soqaa saiqa vare varuvaro Iesusiva mwisa taqero sapipi vara sero mwiraqotairo purimakauvata, sipisipivata, vataqiro veva Kotira nraavuqitairo mwaatani sero munima tuqataaqi varu vaitisa tainta tu varero vara rauru sero mwi munimaravata rauru sero, ¹⁶ kuri niqata munima vare varu vaitisara tiqaro, Né mwi inraisara mwi inraisara mwaqitaita vare vuata. Né sia ni qora nraavu maaketi nraavugama taate.

¹⁷ Iesusiva mwitaa tuvaro mwo qua Kotira vukuqi gara ntuvato quava mwira nraaqiaranravu nraatoqi ntuva vuvata riora. Mwi quava mwitaama tiro: Ne i nraavuara nroraqama sena riemwaqi vuariva tia itaintema sero niqi ite variso, tura. (Sng 69:9)

Mwi quara mwitaama sero gara ntuva tora.

¹⁸ Iesusiva mwitaa huvata Iutaa vaiti nroranravuvano tiqata, Qaqao, tava iara tisarave e mwitaa hiaro? E nara nrora saiqa mwo tiri vuqaa utiraqe te mwira taqetave iara mwiva so mwitaa hianarove tianarave? tita.

¹⁹ Mwisa mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Né mwaa nraavura ntapaira saivaqe ne taaramwo entara qaiqaa hoqa saanirave, tiro.

²⁰ Mwitaa tuvata Iutaa vaiti nroranravuvano tiqata, Qaqao, mwaa nraavura hoqegata 46 ihi airi ihi hoqaqi vita uro hoqa taiqa saarave. Sove e taaramwo entaraqai mwi nraavura hoqa taiqa senarave? tita.

²¹ Mwitaa tuvaro Iesusiva sia vutu sero qaqi nraavuara tiraitiro, mwiva nai mwavantaqaa ntuva sero tiro. (Né ni rusaivaqe ne taaramwo enta vari sena qaqi tivuanirave, tiro.) ²² Iesusiva mwi quaraqaa ntuva sero tuvata naatiara Iesusiva qaqi

tivi varu entaraqaa mwira nraaqiaranravuvano variqata Iesusiva nraavuara tu quava mwisa nraatoqi ntuva vura. Kotira vukuqi qara ntuvato quaravata rieqata, Iesusiva mwi entara tu quaravata rieqata mwisa Iesusirara quqaave tura.

Iesusiva esaa vaiti ntapihi saira

²³ Vesahu nato sarara nro entaraqaa Iesusiva Ierusaremini varuvata nraase qora airivano mwira saiqa nrora saiqa taqeqata Iesusirara so quqaa mwivave tita. ²⁴ Nraase qoravano mwirara qamwateqata mwitaa ti varuvaro Iesusiva nraase qora osarara ntapihi sero rieqarora tiro, mwiva sia mwisa turara quqaave tura. ²⁵ Iesusiva nai vaasa nraase qora vu nraatoqi vahu inraisara ntapihi sorara tiro, sia qumina mwovano mwisa osarara mwira tiva mwiariva varura.

3

Nikotimaasiva Iesusira uro taqora

¹ Parisi vaiti mwovano mwira nrtutu Nikotimaasiva varura. Mwiva Iutaa vuniaa vaiti mwovano varura. ² Mwo enta mwiva entaqi uro Iesusira taqero tiqaro, Mwaara ti variarao, te taqauraro Kotiva i titaisarara tira, e mwaara qua ti variaravama nrira hiaro. Sia Kotiva i saahaqa hiase titiri, e siama so nrora saiqa varaaratiro, tiro.

³ Mwiva mwitaa tuvaro Iesusiva mwira tiva mwiro tiqaro, Ne quqaa qua tianira riaane. Vaiti nrora tuemwa vuanira sia qaiqaa mwata tairaro mwiva siama so Kotiva ntaqaihi mwatusara taqaanarove, tiro.

⁴ Tuvaro Nikotimaasiva sapara hiro tiqaro, Nataama serove nrora tuemwa vuani vaitira qaiqaa mwata saanarove? Sove mwiva nai nrora visosaqi qaiqaa viqe tairaro mwira nrova qaiqaa mwata saanarove? tiro.

⁵ Mwitaa tuvaro Iesusiva nai tiva mwiro tiqaro, Ne quqaama tuqo. Nramarivata mwata taariva variraro sia Kotira Mwaraquravano mwira qaiqaa mwata sairaro mwiva siama so Kotiva ntaqaihi mwatusaraqi vuanarove. ⁶ Mwavanta vataava nai mwavanta vahiraqai mwatairave. Mwaraquravano nai mwaraquraqai mwatairave. ⁷ Ne ini qaiqaa qaraahaqama sero mwata saarive tu quarara sia e mwi quarara nriharoma vuane. ⁸ Ne mwo quaqaa ntuva sena i tiva mwirerave. Toqavano tiqaro nai vuataa hiraqaa virave. Toqavano nrisara e sia mwira taqaraitira, e mwira nruquaqai riaanarave. E mwiva viro nriro hi osarara sia ntapihianarave. So Kotira Mwaraquravano mwatatai osarava kuaa qarama seroma vahiso, tiro.

⁹ Iesusiva mwitaa tuvaro Nikotimaasiva mwira sapara hiro tiqaro, Nataama serove mwitaa hianarove? tuvaro ¹⁰ Iesusiva tiqaro, E Isareri nraase qora mwaara tiva ni variarava e siave ntapihiaro? ¹¹ Ne quqaama tuqo. Te ntapihi seta rie taqe hunara ini tiva ni varurata né sia tiri qua riarave. ¹² Ne mwataniaa inraisara ini tiva nuqata né mwirara sia ntapihita quqaave tiarave. Né mwitaa hiavana ne naavuniaa inraisara tiarita nataama setave né mwi quara so ntapihi rieverave? ¹³ Sia vaiti mwovano Kotiva varira naavuni virave. Ne mwatani mwatatai nraaqiarava neqai naavuni variavava mwitaina tuvurave.

¹⁴ Haaru ini haivaqava Mosesiva qumina mwataqaa variqaro ori vara sero memaru utu sero mwira satariqaa rupa sero tuaahera sorave. (Nraase qoravano mwira taqeta sia qutu vuata tiro, Mosesiva mwitaa hurave. (Nam 21:6-9)) Qio ne mwatani mwatatai nraaqiarava variarita haaru Mosesiva memaru utu sero tuaahera sontema seta nivata satariqaa vateta tuaahera sevarave. ¹⁵ Mwitaa hirata nraase qora niara quqaa mwivave tisa sia qutu viraitita, esaa enta esaa enta qaqi variqi vivarave, tiro. Iesusiva turama.

¹⁶ Kotiva mwatani variasara mwoqama sero mwutusa ntisarora tiro, mwiva nai mwaaqu kuaiqa vataira tiri timwira. Mwitaa hirara tita, nraase qoravano mwira mwaaquara quqaa mwivave tisa sia qutu viraitita, mwisa esaa enta esaa enta qaqi

variqi vivara. ¹⁷ Kotiva sia nai mwaaqu ko riasa waitisa votima sero variqaro nraase qora tusa hiarive tiro mwatani titaisaro tuvirave. Mwiva nraase qora sitaarive tiro, Kotiva mwira titaisaro tuvirave.

¹⁸ Mwovano mwira mwaaquara quqaa mwivave tiariva, mwiva siama qua varaanaro. Mwovano sia mwira mwaaquara quqaa mwivave tiariva, mwiva vaasama qua varero. Mwiva Kotira mwaaqu kuaigara sia quqaa mwivave tira saarama, Kotiva mwirara quqaa iqaa qua vaiso tiva sero, mwiraqaa qua vatero.

¹⁹ Mwaa inraisara saara qua vahianaro. Ovavano mwatani tuvisata nraase qoravano sia mwira qamwata mwataraitita, mwisa enta hiraraqai qamwateqata variara. Mwisa saiqavano qora saiqava vaisatara tita, mwisa sia mwi ovara qamwata mwateta.

²⁰ Qora saiqava uti variva nraavutaaga hiqaroma sia omwavano varinani viro. Ovavano iteqaro ni uqaa hi saiqava qovarama saaso tiro, sia ovavano varinani viro. ²¹ Mwiva mwitaama varisaro quqaa saiqava vare vari waitiva sia aatu hiraitiro, ovavano varinani viro. Mwiva visaro ovavano itero mwira saiqava qovarama saisata nraase qora taqaavaro mwi waitiva Kotira qua rieqaro Kotira saiqava vare varira.

Nramari ni varuva Ioniva esaara qua Iesusirara tiva nura

²² Mwiraqaataita Iesusivavata mwira nraaqiaranravuvata (Ierusaremi seta) Iutaa mwata mwo qumina mwatani vura. Iesusiva nai nraaqiaranravu sapata variqaro nraase qora nramari nura.

²³ Nuvaro Ionivavata mwatusa mwo Serimi tataaga Aionini variqaro nramari ni varura. Ioniva nramari nrora vahunani variqaro nraase qora mwini uairama vusa nramari nura. ²⁴ Mwi entara sia Ionira karavuqi vitaqita uro so entara varura.

²⁵ Mwi entara Iutaa vaiti mwovano Ionira qua riosa sapata nramari vare osarara irora huvata mwisa Ioniva hunani uro nteta tiqata, ²⁶ Mwaara ti variarao, tauraa e Sotaani qarahi vutura hini vaiti mwovata variqarama e mwirara mwivave tunarave. So taqaane. Mwi waitiva mwivavata nramari ni varisata airivano mwiva hinani vi variavo, tita.

²⁷ Mwitaa tuvaro Ioniva tiqaro, So Kotiva naavuni variva vaiti mwo sia mwo inraisa mwirera, mwi waitiva siama mwi inraisara varaanarove. ²⁸ Névata vuni ne tura riarave. Ne tiqana, Siama ne ini saahaqa hiariva varuqo. Ni titaisana ne nraante mwira vuni nruvave, turave.

²⁹ Nraase vararera hi waitiva nraase varairave. Mwi waitira totivano qaqi tivi variqaro mwira qua rieqaro qamwata sero varirave. So mwira totivano qamwataintema sena ne Iesusirara qamwatauqo. ³⁰ Iesusira nrutu virini nriviraro ni nrutu mwatani tuvi vuarive. (Airivano mwira vataqita vivarave. Siama ni vataqita vivarave. Mwisa Iesusira vataqita virara siama ne Iesusira saru ntuva mwataanirave. Ne mwira qamwata mwataanirave,) tiro. Ioniva turama.

Iesusiva naavutairo tuvirara tura

³¹ Iesusiva viritairo tuvivara tiro, esaasa nraatara saivama variro. Mwataniaava mwatatairo nrivara tiro, mwiva mwataniaa inraisaraqai ti varira. Iesusiva naavutairo tuvivara tiro, esaasa nraatara saivama variro. ³² Mwiva nai taqero riero hi inraisara qoqaa tiva ni varisata nraase qoravano mwira quara sia quqaave tiraitita, mwira qua qoririma mwate variara.

³³ So vaiti mwovano sia Iesusira qua qoririma mwataraitiro, mwira quara quqaave ti vari waitiva, mwiva mwitaa tiqaroma Kotira quaravata quqaa qua vaiso tiro.

³⁴ Kotiva Iesusira titaisaro mwiva Kotira quaqai ti varira. Kotiva mwira titarera hiro sia nai mwaraqura pataqa pataqa mwiraitiro, mwira nroraqama sero mwisarora tiro, so Kotira quaqai ti varira. ³⁵ Mwira qova nai mwaaquara mwoqama sero mwutusa ntisaro esaa inraisa nai mwaaqu mwisaro mwiva mwi inraisaraqaa ntaqai hiqiro vi variro.

³⁶ Mwovano mwira mwaaquara quqaave tiariva sia esaara qutu viraitiro, mwiva qaqi variqiro vuanaro. Mwovano sia mwira quara quqaave tiariva variraro Kotira raraqa tairaro mwira irora hiraro quavano mwiraqaa vahianaro.

4

Iesusiva Sameriaa nraasevata qua tura

¹ Mwi entara Parisi vaitinravuvano riovaro Iesusiva airi nraase qora nai hunani vita sero vateqaro mwisa nramari niqaroma Ionira nraatara sora. ² Iesusiva sia naivano mwisa nramari nura. Mwira nraaqiaranravuvano nraase qora nramari nura. ³ Parisi vaitinravuvano mwi quara riovarora tiro, Iesusiva mwiraqaatairo Iutia mwini sero Karirini viro.

⁴ Karirini virera mwiva Sameriaa mwata vutaqaama tero vuariva vahura. ⁵ Mwiva vigaroma mwatusa pata mwo mwira nrutu Saikaa mwini uro ntoro. Mwata mwo haaru Sekopuva nai mwaaqu Sosepira mwu mwatara mwira tataaqa vahura.

⁶ Sekopuva haaru nramariara quvutova mwini vahuvaro Iesusiva niara aara nri sovaro pupohovaro mwiva nramariara quvutora tataaqa mwatasaa viro varura. Varuvaro huarivano nriroro virira qiataqaa vahuvaro ⁷ Sameriaa nraase mwovano nramari saqareraro nruvaro Iesusira nramari nraataa huvaro mwi nraaserara tiqaro, Nramari saqa sera ni miraqe nraase, tiro.

⁸ Iesusira nraaqiaranravu vaasa sara vararerata mwatusani vuvaro ⁹ Iesusiva mwiraqaa variqaro mwitaa tuvaro Sameriaa nraase mwiva qaqaqo tiro, E Iutaavano variarana ne Sameriaavano varuqo. Nataamaqirave niara nramari saqa miraqe nraase tira hiaro? tiro. Iutaavanovata Sameriaavanovata nai nunurama mwate nai nunurama mwate hi varusara tiro, mwi nraaseva mwitaa tura.

¹⁰ Mwitaa tuvaro Iesusiva nai tiva mwiro tiqaro, E Kotiva qaqi niani inraisarara e riera ni osararavata ntapihiaratirio, e ni sapara hiarana ne qaqi variqi vi nramarira i mwutirio, tiro. (Mwi mwatanaasa nrumwuqinaa nramariara tiqata, Qaqi variqi vi nramarirave,) tura.

¹¹ Iesusiva ne qaqi variqi vi nramarira i mwirerave tuvaro mwi nraaseva sia ntapihi sero riaraitiro, mwiva rumwu nramariara tiso tiro. Mwiva tiqaro, Nrora, nramarivano vevato vaisara e siama nramari taqu vatera hiaro. Taraqitairave qaqi variqi vi nramarira saqenarave? ¹² Tiri haivaqava Sekopuva nrora vaitivano varurave. E mo? E mwira nraatara saaravave iso? Mwiva nramari varaanira mwata quvu sero naivata nai nraaqiaravata nai quaravatama sero mwaa nramarira saqa sero nrora, tiro.

¹³ Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Mwovano mwaa nramarira nrararo qaiqaqai nraataa hiraro nrira nreqaro varianarove. ¹⁴ Ne mwiani nramarira mwovano nrararo mwira siama qaiqaavata nraataa hianarove. Ne nramari mwiaro mwi nramariva vaiti vutaqitairo rumwuqitairo tuvi nramarira votima sero vi variraro mwi vaitiva sia qutu viraitiro, qaiqai variqiro vuanarove, tiro.

¹⁵ Mwitaa tuvaro mwi nraaseva tiqaro, Nrora, so mwi nramarira ni miraqe ne nraaroro sia qaiqaa ni nraataa hiraqe qaiqaavata nrira mwaaqitaina saqa seqana nraase, tiro.

¹⁶ Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, So, uro ena vaativata nraaramase vita varera uro ntantera mwaini nrira, tiro.

¹⁷ Tuvaro mwi nraaseva tiqaro, Qaqao, sia ni vaati varivave, tiro. Tuvaro Iesusiva tiqaro, E quqaama tiqara sia ni vaati variso tiaro. ¹⁸ E sauquru nani vaati varaaravave. Mate e vaiti mwovata variarava, mwiva sia quqaa i vaativano variso. E quqaama tira hiaro, tiro.

¹⁹ Mwitaa tuvaro nraase mwiva tiqaro, Nrora, ne taqauqara e poropeti vaitima varira hiaro. Kotiva i sahaqa isarama e mwitaa tira hiaro. ²⁰ So Sameriaa tiri

haivaqasa Kotira nrtu tuaahererata mwaa taaqiraqaa variqata Kotirara aasara nte varurave. Mwitaa turata né Iutaavano tiriara tiqata, Qaqao né Ierusareminiqai variqata Kotira nrtu tuaaheraataarave, tiarave. Né tiriara mwitaa ti variarave, tiro.

²¹ Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Ni quara e quqaave tiane. Mwo enta nri ntairata né mwi entaraqaa ni qora nrtu tuaahererera hiqata, siama mwaa taaqiraqaa variqata aasara ntevarave. Siama Ierusaremini variqata Kotirara aasara ntevarave. ²² Né Sameriaavano sia Kotira osarara ntapihiraitita, apiqama seqata aasara nte variarave. Tiri Iutaaqitairo nraase qora avantu nitaariva qovara hianirara tita, te ntapihise Kotira osarara rieqata mwira nrtu tuaahereqata mwirara aasara nte varunarave. ²³ Mwo enta nriariva qaumaqa iso. Mwi entava mate qovarama viso. Mwi entaraqaa Kotira Mwaraquravano nraase qora saahaqa hirata mwisa ntapihise Kotira osarara rieqatama mwisa quqaaqama seta Kotira nrtu tuaaherevarave. Mwitaaamase Kotira nrtu tuaaheresara Kotiva huua hi variso.

²⁴ Kotiva mwaraquravano varirave. Mwitaaamase varirara tita, mwira mwaraquravano saahaqa hi nraase qorasa mwisagaima Kotira osara ntapihita quqaaqama seta Kotira nrtu tuaaherevarave, tiro.

²⁵ Mwitaa tuvaro nraase mwiva tiqaro, Mesaiaa vaiti Kotiva titaanira, ne mwirara ntapihi sauqo. Naatiara mwo enta mwi vaitiva nri ntero esaa inraisara tiri tiva timwianarove, tiro.

²⁶ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwirara tiqaro, So ivata qua ti varuva ne mwaa mwivave, tiro.

²⁷ Iesusiva mwitaa ti varuqaraqai Iesusira nraaqiaranravuvano uro ntanteta nrima taqovaro Iesusiva Sameriaa nraasevata qua ti varuvata mwisa nriharama vita. Mwisaa nriharama vitavata sia mwi nraaserara tiqata, Nara inraisarave mwiravata qua ti variaro? tiraitita, sia Iesusiraravata tiqata, Nara inraisarave nraase mwiravata qua ti variaro? tura. ²⁸ Tirema varuvaro nraase mwiva nai nramari taqu mwini sero tiviro nrima ntantero mwatusaqi nraase qora uro tiva nineraro vuva nrintero tiqaro, ²⁹ Né vaiti mwo nrita taqaate. Mwiva ne utu inraisara esaa ni tiva miso. Quqaa mwiva Kotiva titarera hiva, mwivave iso? tiro. ³⁰ Mwitaa tuvata mwisa mwatusa mwira seta Iesusiva varunaniara vura.

³¹ Mwi nraaseva vuvata Iesusira nraaqiaranravuvano Iesusirara tiqata, Mwaara ti variarao, qaqi sara mwaa vara sera nraane, tuvaro ³² mwiva mwisara tiqaro, Ne sara nraanira vatauqo. Né mwi sarara siama ntapihi saavo, tuvata ³³ mwira nraaqiaranravu nai tiva mwi nai tiva mwi hita tiqata, Vaasa mwovano sara mwisaro nnerove mwitaa tiso? tuvaro ³⁴ Iesusiva mwinravusa tiva niro tiqaro, Ni titaira mwutusa vahi saiqara vareqana mwiva saiqqa mitairavata varaqina uro taiqqa saariva so mwi saiqava ni sarama iso, tiro.

³⁵ Iesusiva mwitaa tiva sero tiqaro, Né mwo quaqaa ntuvase tiqata tiarave. Tora taaratana taaratana vara saariro sara keko tiqe antuanirave, tiarave. So sara vara tutaaraqai aitutu hiqata taqaate. Mate saravano naitarama viso. Né soma antivarave.

³⁶ Sara antiva nai saiqqa varairara soqaa varairave. Mwiva sara antu tairaro mwi sarava esaa enta esaa enta qaqiqai vahiqiro vuanarove. Mwitaa hirata sara vara tuarivavata, sara antuarivavata, mwitanasaqama qamwateqata varivarave.

³⁷ Mwo quavata tiava quqaa quama vaiso. Vaiti mwovano sara vara tutaira mwovano mwi sarara antirave. ³⁸ Ne ini titena tiqana, Mwovano saiqqa vareqaro vara tutai sarara uro antuate, tuqo. Mwo hiasa tutoqauha tuseti saiqqa vara seta sara vara tutaara, né mwisa sara antivarave, tiro.

Sameriaa airivano Iesusirara quqaave tura

³⁹ Iesusiva mwitaa ti varuvaro mwi nraaseva uro nai nraavunaasara tiqaro, Mwiva ne utu inraisara esaa tiva miso, tuvata Sameriaa nraase qora mwi mwatusaraqinaasa

airivano Iesusirara so quqaa mwivave, tita. ⁴⁰ Mwitaa tiva seta Sameriaa qinaasa Iesusiva varunani nri nteta Iesusirara po tita tiqata, So sia qamwanrama vuane. E tirivata vari sera vuane, tuvaro Iesusiva mwisavata taara enta vaitero vurama.

⁴¹ Saatavanoqai Iesusira qua riegata so quqaa mwivave tita. ⁴² Mwisa mwi nraaserara tiqata, Sia vaasa e tianaraqaataitavauma te mwirara quqaa mwivave, turo. Mate tetavano nai nroqitaita rietama mwirara quqaa mwivave turo. Te taqauraro Kotiva mwira titaisaro mwiva tiri mwaa mwataraqaa varurasa saahaqama tiva tero avantu tiva taarivama variso, tita. Mwitaa turama.

Iesusiva nrora vaiti mwo nraaqiara saahaqama sora

⁴³ Iesusiva mwini taara enta vaitero mwiraqaatairo nai mwaata Karirini viro.

⁴⁴ Iesusiva nai tiqaro, Poropeti vaitivano nai mwaatani varisaro mwira nrutuvano sia virito vahirave, tura.

⁴⁵ Iesusiva Karirini vuvata mwi mwatanaasa mwirara qamwateqata varura. Mwi mwatanaasavata vesahu nato sarara nro entara Ierusalemmini uro variqata Iesusiva nrora saiqa varovata taqorara tita, mwisa mwirara qamwatora. ⁴⁶ Mwira qamwata mwatovaro Iesusiva qaiqaa Kenaani tauraa mwini variqaro qaqi nramari vara sero uaini nramariqama sonani nrura.

Nruvaro kamanira saiqa vaiti mwovano varuvaro mwira mwaaquvano nroraqama sero nriqa vuvaro Kapeniaani varura. ⁴⁷ Iesusiva Iutiatairo Karirini nrise tuvaro riero, mwi vaitiva Iesusiva varunani nrintero tiqaro, Sove e nrira ni maaqu nriqa vira saahaqama sairaro qaqi varianarove, tiro. Mwi vaitira nraaqiaravano qutu vuariva qaumaqa huvaro mwiva mwitaa tuvaro

⁴⁸ Iesusiva mwirara tiqaro, Né sia nrora saiqa suqe hira taqaraitita, siama né quqaave tivarave, tiro.

⁴⁹ Tuvaro nrora vaiti mwiva tiqaro, Nrora, ni maaquvano qutu vuasorave. Qamwanrama nrine, tuvaro ⁵⁰ Iesusiva tiqaro, So ena mwaatani vuane. I mwaaquvano qaqi varianarove, tiro. Mwitaa tuvaro mwi vaitiva Iesusiva qua tiva mwurara quqaa quave tiva sero, nai mwaatani viro.

⁵¹ Mwi vaitiva aarana vi varuvata mwira saiqa vaitinravuvano uro hunta seta mwira tiva mwita tiqata, I nraaqiaravano suqema viso, tita.

⁵² Tuvaro mwiva mwinravusa sapara hiro tiqaro, Nara huari vuqaave mwira nriqa viva taiqa visaro mwiva suqema viso? tuvata mwisa tiqata, Enta huari vu vitini tuvi viro 1 kirokuqa hisaro mwira nriqa viva taiqa virave, tura. ⁵³ Mwitaa tuvaro mwira qova ntapihhi sovaro huari vu mwiqaraqaa Iesusiva mwira tiva mwiro tiqaro, I mwaaquvano soma varianarove, tura. Mwitaa turara tiro, mwi vaitivavata mwira nravunaasavata Iesusirara quqaa mwivave turama.

⁵⁴ Iesusiva Iutiatairo nrima Karirini variqaro mwi saiqara varova tauraa varova kuaiqa vahuraqa mwiva viro taaraqaa hura.

5

Iesusiva mwaaraqaa vaiti mwo saahaqama sora

¹ Mwiraqaatairo Iutaavano omwata nro entava mwo nri ntovaro Iesusiva Ierusalemmini viro.

² Ierusalemmini vasaavura qeti mwo sipisipi qeti vahura. Mwira tataaqa nramari nruka mwira nrutu Vetasaitaave tuva vahura. Nramari tosasataa haraara nraavu sauquru vahuvata ³ haraara mwiqi nriqa vusa airinti varura. Vu qipa vusave, suqu uaqama vusave, suqu sauqu tapara vusave, mwisa variqata nramarivano qasaa hianira mwira vesa varura. ⁴ [Kuaa enta kuaa enta naavuniaava mwovano uto nramari qasaa huvaro mwisaqaitairo mwovano nraane nramariqi vuvaro mwira nara mwavantave nriqa vuva suqema vura.]

⁵ So mwisa nramari qasaa hianira vesa varuvaro vaiti mwovano airi ihi 38 ihia nriqa vuvaro varuvavata mwiqi variro. ⁶ Varuvaro Iesusiva mwira taqero ntapihi sovaro mwi vaitiva airi ihi nriqa vuvaro varura mwira sapara hiro tiqaro, I nriqa vuariva taiga vuarive tira, e mwirara qamwaterave hiaro? tiro.

⁷ Mwitaa tuvaro nriqa vu vaitiva tiqaro, Nrora, nramarivano qasaa hisaro mwovano ni saahaqamaqiro uto nramariqi saariva sia varisana ne nraante virera huqata mwosa nraante vuavo. Mwitamaqi vi variqana varuqo, tiro.

⁸ Nriqa vu vaitiva mwitaa tuvaro Iesusiva mwira tiva mwiro tiqaro, Tivira ena taarivata tu varera nruaane, tuvaro qamwanrama mwira mwavantavano sugema vuvaro ⁹ mwi vaitiva tiviro nai taarivata tu varero so nruora. Mwi entara mwaaraqaa mwitaama sora.

¹⁰ Mwaaraqaa mwitaama sorara tita, mwira saara Iutaa vaiti nroranravuvano vaiti sugema vura mwira irora hita tiqata, Mate mwaaraqaaave. Ena taari tu vare vinarara tiri mwaara quavano qao tirave, tita.

¹¹ Tuvaro mwi vaitiva tiqaro, Qaqao, vaiti mwovano ni sugema saiva niara ena taari tu varera nruaane tisanama ne mwitaa huqo, tiro.

¹² Tuvata Iutaa vaiti nroranravuvano tiqata, Ta vaitivave iara tivira ena taari tu varera nruaane tiso? ¹³ tuvaro mwira mwavantavano sugema vu vaitiva sia mwira nrutu ntapihura. Mwini nraase qora airivano varuvaro Iesusiva qamwanrama vi vuvaro mwi vaitiva sia Iesusira nrutu ntapihura.

¹⁴ Mwira nrutu sia ntapihiraitiro varuvaro Iesusiva naatiara variqaro taqovaro mwi vaitiva nraavu nrora Kotira nraavuqi varuvaro Iesusiva mwira tiva mwiro tiqaro, So taqaane, i mwavantavano sugema viso. Mwo inraisavano mwira nraataariva i ru saaso tira, siana qaiqaa uqa hi saiqara utuqira vuane, tiro.

¹⁵ Mwitaa tuvaro mwi vaitiva mwiqitairo veva ntero uro Iutaa vaiti nroranravu tiva niro tiqaro, Mwira nrutu Iesusiva mwivama ni mwavanta sugema saiso, tiro. ¹⁶ Tuvata mwisa riovaro Iesusiva mwaaraqaa mwira sugema sorara tita, mwisa mwira saara mwi entaraqaaita Iesusira qoraqama mwate varura.

¹⁷ Mwitaa huvaro Iesusiva mwisa tiva niro tiqaro, Ni qova esaa enta saiqara vare varisanama nevata saiqara vare varuqo, tiro.

¹⁸ Tuvata mwi quara saara Iutaa vaiti nroranravuvano mwoqama seta Iesusira ru sarerata uti varita tiqata, Tauraa Iesusiva te mwaara entara tuna quara nteqa saiso. Mwira naatiara mwiva Kotirara ni qorave tiso. Mwiva qumina vaitivano variqaro mwiva Kotira votima sero Kotisantiro kuaaqaa varireraro uti variso, tita.

Ni qova varai saiqarama nevata varauqo tura

¹⁹ Iutaa vaitinravuvano mwitaa tuvaro Iesusiva mwisa tiva niro tiqaro, Ne quqaa qua tianira riaate. Ne mwira mwaaquvano variqana siana nena nraato tusena mwi inraisara vaaranirave. Ni qova saiqara varaisana ne taqaura mwi saiqaraqaima vare varuqo. Ni qova mwitaa mwitaa isana ne mwira mwaaquvanovata mwitaa mwitaa hi varuqo. ²⁰ Ni qora mwutusavano ni nai mwaaquara vaisarora tiro, mwiva nai vare vari saiqara esaa saiqara ni tiva miso. Naatiara ni qova ni tiva miraqe ne mwaa saiqara nraata saani saiqarama vaaranirave. Ne mwi saiqara mwi saiqara vaarita ne mwira taqetama mwoqama seta nriharama vivarave.

²¹ Ni qova qutu vuasa qaiqaa vara tivumase varivave. Ni qova mwitaa hintema sena ne mwira mwaaquvanovata variqana ni mwutusa vahiani nraase qorasa qaqi vara tivuma saarita mwisa qaqi variqita vivarave. ²² Ni qova nai siana nraase qora ko tianarove. Mwiva mwi saiqara ni mitaisana ne mwira mwaaquvano variqana so ko tianirave. ²³ Mwiraqaaita nraase qoravano ni qora nrutu tuaaheraantema seta mwisa ni mwira mwaaqu nrutuvata tuaaheravarave. Mwovano sia ni mwira mwaaqu nrutu tuaaheraariva siana ni qova ni titaira nrutuvata tuaaheraanarove.

²⁴ Ne quqaa qua tianira riaate. Mwovano ni qua riero quqaaama Kotiva mwira titaivave tiariva, mwivama esaa enta esaa enta qaqi variqiro vuanarove. Mwi vaitiva siana qua varaanarove. Mwiva mwaa entara sia esaara qutu viraitiro, mwiva esaa enta qaqi variqiro vuarivama variso. ²⁵ Ne quqaa qua tianira riaate. Mwo enta nriariva qaumaqa iso. Mwi entaraqaa qutu virera utisa, mwisa Kotira mwaaqu ni qua rieverave. Ni qua riesa soma qaqi variqita vivarave. ²⁶ Qaqi variqita qua osarava ni qoraqi vaisaro ni gova nai mwaaqu ni nroraqama saisaro mwiraqi vahintema sero qaqi variqita qua osarava niqivata vahiso. ²⁷ Ni mwatani mwatatai nraaqiarara tiro, ni gova ni nroraqama saisana ne mwatani vari nraase qorasa so ko tianirave. ²⁸ Né sia ne qua tianirara nriharama vuata. Mwo enta nri ntairaqe ne mwisa nraaraarita mwataqi quntama te nraase qorasa ni qua rieta, ²⁹ mwisa quntama teraqitaita tivivarave. Hini hisa suqe saiqqa varesa tivita qaqi variqita vivarave. Hini hisa uaqqa hi saiqqara utisa tivita nrora quama varevarave.

Vaiti mwo husavata Iesusira osarara tura

³⁰ Ne variqana siana nena nraato tusena mwo inraisa varaanirave. Kotiva tiva mi varisana mwira qua rieqanama ne nraase qora so ko tianirave. Siana ne nena mwutusa nti saiqqara vare varuqo. Ne ni qora mwutusa nti saiqqarama vare varuqo. Mwitaamaqi vi varuvara tina, ne nraase qora qua ntapihi sena ko tianirave.

³¹ Ne nenavano nena osarara tiariro mwovano ni quara sia quqaa quave tiasorave. ³² So mwovano variqaro ni osarara tiva ni variso. Ne ntapihi saqqaro mwiva niara tiva ni quava quqaa quama vaiso. ³³ Né tauraa vaiti mwonravu titovata mwisa uto Ionira sapara huvaro Ioniva ni osarara ntapihi mwisa tiva nurave. ³⁴ Vaitivano ni osarara tianira sia ne mwirara nroraqama sena riauqo. Kotiva ini vitaarive tina, ne mwi quara tiva nuqo. ³⁵ Ioniva variqaro ova votima sero ite varuvata né variqata mwiva itorara sia muahaama seta qamwata mwatorave.

³⁶ So ni osarara tiariva Ionira nraataraarivama variso. Ni saiqqavano niara tiva ni variso. Ni gova saiqqa ni mitaira ne mwi saiqqara vare varuva, so mwi saiqqava ni osarara tiva ni variso. Nraase qoravano ni saiqqa tageqatama soma ni gova ni titairave tivarave. ³⁷ Ni gova ni titaiva, mwivama ni osarara tiva ni variso. Né sia mwira qua rieta, sia mwira viri taqaarave. ³⁸ Mwiva ni titaisana tuvugata né sia niara quqaa mwivave tiavo. Né sia mwitaa tiavarora tiro, Kotira quavano sia ini vu nraatoqi vaisata variavo.

³⁹ Né tiqata, Saiqe Kotira vukuqi aitutuma seta taqeta esaa enta esaa enta qaqi variqita vuare, ti variarave. So mwi vukuraqi vahi quava ni osarara ti varisata ⁴⁰ né sia ne varunani nriavana ne qaqi variqi vi inraisara ini nurave. Ne hunani nriataara vaisata né sia nriarave.

⁴¹ Siana ne vaitiqaatana nrora nrtutu varaanirave. ⁴² Ne ini ntapihi saqqo. Ini mwutusavano sia Kotirara vaisata variavo. ⁴³ Kotiva ni gova ni titaisana ne nena qora nrtutu varena nruqatavata né sia ni qamwata seta vitaarave. Mwovano nai riemwa sero nai nrtutu tuaaherereraro hirata né qamwanrama seta mwira qamwata mwatevarave. ⁴⁴ Né nai nrtutu nai nrtutu tuaahererara nroraqama seta rieqata sia Kotiva ini nrtutu tuaaheraanirara nroraqama seta riaavo. Mwitaa hi variqata né nataama setave niara quqaa mwivave tivarave?

⁴⁵ Naatiara nena qora vuqaa variqana sia nevano iniqaa qua vataanirave. Mosesiva níta haivaqava, mwivama iniqaa qua vataanarove. Né Mosesirara mwiva tiri saahaqa hianarove tiarave. So naatiara mwivama iniqaa qua vataanarove. Mosesiva qara ntuva to quava niara tisata né mwira quara sia quqaa quave tiarave.

⁴⁶ Né Mosesiva tu quarara quqaa quave tiatirio, né ni quaravata quqaa quavema tiatiri. ⁴⁷ Né mwira quara sia quqaa quave tiqata nataama setave né ni quaravata quqaa quave tivarave? Né sia so mwitaa hivarave, tiro. (Iesusiva mwi quara Iutaa nrora vaitinravu tiva nura.)

6

Iesusiva sara airiqama sero tusama nura
(*Matu 14:13-21; Maaki 6:30-44; Ruku 9:10-17*)

¹ Mwiraqaatairo Iesusiva uro Kariri nruka, mwira nrtu mwo Taipiriaasi nruka vara mwaini sero votuqi nruka mwiraqaa qarero hini tosani uro variro. ² Uro varuvata nraase qora airivano taqovaro Iesusiva nriqa vusa suqema sovatarata tita, mwisa Iesusira vataqita vita. ³ Mwira vataqita vuvaro Iesusiva nai nraaqiaranravu sapata uro taaqisataa mwatasaa viro varura. ⁴ Mwi entara Iutaavano vesahu nato sarara omwata nro entava qaumaqa hura.

⁵ Iesusiva nai nraaqiaranravu sapata mwatasaa viro variqaro taqovata nraase qora airivano mwira vataqita nrusa nrima uairama vita varuvaro Iesusiva Piripira sapara hiro tiqaro, Te taitaitave sara soqaama seta mwi nraase qorasa niarata nrevarave? tiro. ⁶ Iesusiva nai mwisa sara niani osarara vaasa ntapihiro mwiva Piripira qaqi mwataara hiqaro mwitaa tura.

⁷ Tuvoro Piripiva tiqaro, Qaqao, sarara 200 kinaa nrora munima seta vara ntuaqama niarata mwisa pataqa pataqaqai varevarave. Airi nraase qoravano variavo, tiro.

⁸ Tuvoro Iesusira nraaqiara mwovano Enturuva Saimoni Pitaara qatavano tiqaro, ⁹ Naako mwovano mwaini variso. Mwiva mpereti hini sauquruvata tavusa taaratana-vataqai vataiva vaiso. Nataama serove mwigatanava airi nraase qoraqi so vahianarove? tiro.

¹⁰ Mwitaa tuvaro Iesusiva nai nraaqiaranravu tiva niro tiqaro, Nraase qorara tivata mwatasaa vita variate, tiro. Iesusiva mwitaa tuvaro mwini mwusauvano vahuvata vaiti 5,000 nraavu airivano mwatasaa vita varuvata (nraasevata airivano mwatasaa vita varura.) ¹¹ Mwisa mwatasaa vita varuvaro Iesusiva mpereti mwira vara sero Kotirara suqeve tiva sero, nraase qora mwatasaa vita varusa tusama sero niro. Tusama niro tavusavata vara sero kuua qarama sero mwatasaa vita varusa tusama sero nuvata mwisa vara seta so nrora. Mwisa niari nraataa huntama mwi sarara so nrora.

¹² Mwisa so nrovaro Iesusiva nai nraaqiaranravuara tiqaro, Mwisa nreqata viti vaatise sarara tuntu ntuvaantua hiate. Saravano qumina viro raupiri hiasorave, tuvata ¹³ mwira nraaqiaranravuvano nraase qoravano sauquru mpereti nreta viti vaati sora tuntu seta ntutantutoraqi 12 nraavu kuraama sora.

¹⁴ Kuraama sovata so nraase qora mwini varusa taqovaro Iesusiva nrora saiqa vara sovata mwisa tiqata, Poropeti vaitivano mwatani tuvuariva so quqaa mwaa mwi vaitivave, tita. ¹⁵ Mwitaa ti varuvaro Iesusiva ntapihi sovata nraase qoravano sai mwira nroraqama saararo tiri vuniaa vaiti nroravano variarive tiqata Iesusira tu vararera uti varuvaro Iesusiva mwira ntapihi sero mwisa mwitaa hivorave tiva sero, qaqira sero uto ntantero taaqiqaa nariaraa uro varireraro vura.

Iesusiva nruka turuqaa suqu ntavaqiro vura
(*Matu 14:22-33; Maaki 6:45-52*)

¹⁶ Iesusiva taaqiqaa uro varuvaro enta hireraro huvata mwira nraaqiaranravuvano nruka tosasata uto nteta ¹⁷ votuqi mwaari nteta nrima ntanteta Kapeniaaminiara vita. Mwisa mwiniara vuvaro anoma entama vuvaro ¹⁸ Iesusiva sia tuvuvata mwisa nrukaqaa vi varuvaro toqa vauruvano nroraqama sero tiqaroma nruka nramari raaqutaqiro nri varura. ¹⁹ Mwitaa huvata mwira nraaqiaranravuvano nrukaqaa satariqo votu raaqutaqita viqata 5 kiromitave iso 6 kiromitave mwisa vara seta nruka vutaqaa nrita taqovaro Iesusiva nramari turuqaa suqu ntavaqiro viqaroma votu qaumato nruvata mwisa mwira nraatu mwoqama seta aatu hi varura.

²⁰ Aatu hi varuvaro Iesusiva mwisa tiva niro tiqaro, Sia aatu hiate. Nema nruqo, tiro. ²¹ Tuvata mwisa so votuqi mwaari ntaane tuvaro mwaari ntovaro votuvano qamwanrama mwisa virera hunani uro ntora.

Nraase qoravano Iesusirara huaa hi varura

²² Mwira qararaara nraase qora nruka tosa hini varusa taqovaro votu kuaigavano vahuvata mwisa ntapihi sovaro Iesusiva sia mwitairo nai nraaqiaranravu sapata mwaari ntero vuvata mwisa niariaraa votuqi mwaari nteta vura.

²³ Mwisa mwitaama rieta varuvata Taipiriaasitaita votu mwonravuvano nrima tauraa Iesusiva sarara sugeve tiva sero, tusama nuvata nraase qoravano nro mwatara gaumato nruvata ²⁴ mwo nraase qora mwini varusa taqovaro Iesusiva sia mwini varuvata mwira nraaqiaranravuvata sia varuvata mwisa votuqi mwaari nteta Kapeniaani Iesusirara huaa hinerata vura.

Iesusiva naavuniaa mperetiara tura

²⁵ Mwisa Iesusira huaa hinerata vusa uro nruka tosa hini Iesusira huaama seta mwirara tiqata, Mwaara ti variara vaitio, taireve e mwaini nrira hiaro? tuvaro

²⁶ Iesusiva tiqaro, Ne quqaa qua tianira riaate. Né mpereti airiqama nraarara rieqatama niara huaa hi variavo. Né sia ni saiqa osara ntapihi paahimase rieqatavauma niara huaa hi variavo. ²⁷ So siana qaqi sara tapitaani sarara vararerata saiqa varaate. Né mwitaa hira qaqira seta esaa enta qaqi variqi vuani sarara vararerata saiqa varaate. Mwi sarara ne mwatani mwatatai nraaqiarava variqana soma ne ini nianirave. Kotiva ni qova mwivama ni nroraqama saisana ne so mwitaa hianirave, tiro.

²⁸ Iesusiva mwitaa tuvata mwisa mwira sapara hita tiqata, Te Kotira saiqa vararera hiqata, nataa nataave hianarave? tita. ²⁹ Tuvaro Iesusiva tiva niro tiqaro, Kotiva iniara mwaa saiqara varaate ti variso. Mwiva titai vaitirara né quqaa mwivave tiate tiso, tiro.

³⁰ Mwitaa tuvata mwisa tiqata, So nara saiqave tiri tiva timwiraqe te mwira taqeta i osarara quqaave tianarave? ³¹ E nara saiqa nrora saiqave varenarave? Tiri haivaqasa haaru qumina mwatani variqata naavuniaa sara nrorage. Mwisa *mana* nrorage. Mwirara Kotira vukuqi qara ntuva tova mwitaama tiro: Mwiva naavuniaa sara nurave, turave, tita.

³² Mwisa mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Ne quqaa qua tianira riaate. Haaru mwi entara Mosesiva ini haivaqasa sara niqaro sia quqaa naavuniaa sara mwisa nurave. Ni qova, mwivama naavuniaa sara quqaa sara niarivama variso. ³³ Mwatani variasa mwisa qaqi variqi vuete tiro, naavutairo uto vari vaitiva, mwi vaitivama Kotira saravano variso, tiro.

³⁴ Mwitaa tuvata mwisa tiqata, Nrora, so e mwi sarara tiri timwiqira vuane, tita. ³⁵ Tuvaro Iesusiva tiva niro tiqaro, So ne qaqi variqi vi sarava mwaa mwivama varuqo. Ne hunani nririva siana sara nraataa hianarove. Niara quqaa mwivave tiariva siana mwira nramari nraata hianarove.

³⁶ Ne vaasa iniara tiqana, Né ni taqetavata sia niara quqaa mwivave tiavo, turave.

³⁷ Ni qova ni miari nraase qorasa, mwisa ne hiarinani nrivarave. Mwisa ne hiarinani nrivaqena ne siana mwisa qoririma nataanirave. ³⁸ Ne naavusaina sia nena vu nraato tusena saiqa vararera tuvuvave. Ne ni titaira mwutusa vahi saiqara vararera tuvuvave. Ni titaira Kotira mwutusa vahiva mwitaamama vahirove. ³⁹ Mwiva nraase qora ni misa ne mwoku raupirima saasorave. Ne mwisaqaa ntaqaihiqi vina esaara entaqaa vara tivuma saarita qaqi variqita vivarave. ⁴⁰ Qaiqaa ni titaira mwira mwutusa vahiva mwitaamama vahirove. Esaa nraase qora ni mwira mwaaqu taqeta quqaa mwivave tisa, mwisama qaqi variqita vivarave. Ne esaara entaqaa variqana mwisa tivuma saarita qaqi variqi vivarave. So ni qora mwutusa vahiva mwitaamama vahiso, tiro.

⁴¹ Iesusiva tiqaro, Ne naavutaina tuvu mperetivave, turara tita, Iutaa nroranravuvano nruvu nrauru tita tiqata, ⁴² Qaqao, mwi vaitiva Iesusiva Sosepira mwaaquvanove.

Mwira nrosa qosa te taqaunarave. So naraqamave mwiva ne naavutaina tuvuvave tiso? tita.

⁴³ Mwisa mwitaa ti varuvaro Iesusiva tiqaro, Eqate. Né sia nrtu nrauru tiate. ⁴⁴ Ni qova ni titaiva sia vaiti mwo vitairera, mwi vaitiva siana ne hunani so nrianarove. Ni qova vitaarisa mwisagaima ne hunani nrivarave. So mwisa nrivaqe ne esaara entaqaa mwisa vara tivuma saarita mwisa qaqi variqi vivarave. ⁴⁵ Haaru poropeti vaiti mwovano mwitaama qara ntuva tero tiqaro,

Naatiara Kotiva esaa nraase qora tiva ni varirata mwira saiqa ntapihivarave, turave. (Ais 54:13)

Ni qova saiqa tiva nirata mwisa ni qora qua riesa mwisagaima ne hunani nrivarave. ⁴⁶ So sia vaiti mwovano ni qora taqaiva varirave. Ne Kotiva hinatana tuvuvava, neqai mwira taqaurave.

⁴⁷ Ne quqaama tuqo. Niara quqaa mwivave tiariva qaqi variqiro vuanarove.

⁴⁸ Nraase qoravano sara nreta qaqi variqi viva ne mwaa mwi saravama varuqo.

⁴⁹ Ini haivaqasa qumina mwatani variqata naavuniaa sara, mwira nrtu *manaa* mwi sarara nraqaqi viqatavata uro qutu vurave. ⁵⁰ So mwo saravano naavutairo tuvirave. Mwi sarara nraariva siana esaara qutu vuanarove. ⁵¹ So ne qaqi variqi vi sarava mwiva naavutaina tuvuvave. Mwovano mwi sarara nraariva, mwiva qaqi variqiro vuanarove. Ne sara mwirera nena mativata nena mwavantavata mwianirave. Mwatani variasa qaqi variqita vuata tina, ne mwira nianirave, tiro.

⁵² Tuvoro Iesusiva mwitaa tuvata Iutaa vaiti nroranravuvano niariqai irora hita tiqata, Mwiva nataama serove nai mwavanta tiri timwiraqe nraanarave? tita.

⁵³ Iesusiva mwisa tiva niro tiqaro, Quqaama ne tuqo. Ne mwatani mwatatai nraaqiarava ne variarita né sia ni mativata nraarevata nraivera, né siana qaqi variqita vivarave. ⁵⁴ Ni mativata ni nraarevata nraariva qaqi variqiro viraqe ne esaara entaqaa mwira qaqi vara tivuma saanirave. ⁵⁵ Ni mativano sara tanarama vaisaro ni nraarevanovata nramari tanarama vaiso. ⁵⁶ Ni mativata ni nraarevata nraariva niqi variragenana ne mwiraqima varianirave.

⁵⁷ Ni qova mwiva qaqi variqiro viva variqaro mwiva ni titaisanama ne mwiva qaqi variqiro viraqaatana nevata mwaini uto qaqi variqina vuqo. So mwira votima sero vaiti mwovano ni nraqaqiro vuariva niqaatairo qaqi variqiro vuanarove. ⁵⁸ So ne mwi sarava naavutaina tuvuvave. Ini haivaqasa haaru mwo sara manaa nraqaqita vita uro qutu vurave. So sia ne mwi sarara voti huvama varuqo. Ni sara mwaa nraariva esaa enta qaqi variqiro vuanarove, tiro.

⁵⁹ Iesusiva Kapeniaani mwaara nraavuqi variqaro mwi quara tura.

Iesusira vataqita vusa mwonravuvano mwira qaqira seta vura

⁶⁰ Iesusiva mwi quara tuvata mwira vataqita nruosa mwonravu variqata mwi quara rieta qaqaqo tita, Mwi quava muaara ntai quarama tiso, Tavave mwi quara so ntapihianarove? Sia te so ntapihianarave, tita.

⁶¹ Mwisa tirema seta mwitaa ti varuvaro Iesusiva ntapihuvata mwira vataqita nruo vaitisa mwirara nrtu nrauru tiqata mwira irora hi varuvaro Iesusiva tiqaro, Mwi quara saarave niara nrtu nrauru ti variavo? ⁶² So ne mwatani mwatatai nraaqiarava varuqo. Ne naatiara uto ntantena nena variavara qoqaraanani uro variarita né mwira taqeta nataave hivarave? ⁶³ Vaitivano mwaraqura vataava varisaro mwira mwaraquravano mwiraqi varisarora tiro, mwi vaitiva qaqi varirave. Mwira mwaraquravano mwi vaitiraqi sia varirera, sia mwira mwavantavano mwira so saahaqa hiraro mwiva qaqi variqiro vuanarove. So ne vaasa turara sia ne qumina mwavantara turave. Ne qaqi variqi vi mwaraqura osarara ini tiva nurave. ⁶⁴ Ne qaqi variqi vi osarara ini tiva nurave. Ne mwitaa tuqata né hininravuvano sia ni quara quqaa quave tiavo, tiro.

Iesusiva haaru hoqaro entaraqaatairo vaiti mwonravuvano naatiara mwirara sia quqaa mwivave tisa ntapihi sora. Vaiti mwovano mwira nravutaasa uro tiva niro mwira qovarama saaniravata ntapihi sora. ⁶⁵ Mwisu mwitaa mwitaa hirara ntapihi sero Iesusiva mwisa tiva niro tiqaro, Mwirara rieqanama ne vuni tiqana, Sia ni qova sove tirera, sia mwovano ne hianirani so nrinarove, turave, tiro.

⁶⁶ Mwitaa tuvata mwira saara Iesusira vataqita vusa airivano mwira esaara qaqira seta nrima ntanteta vura.

⁶⁷ Mwitaa huvaro Iesusiva nai nraaqiara 12 nraavu sapara hiro tiqaro, Névata mo? Né ni qaqira seta vineratave hiavo? tiro. ⁶⁸ Tuvaro Saimoni Pitaava mwira tiva mwiro tiqaro, Nrora, tirenravu ta vaitiva hinanive vuanarave? Ema qaqi variqi qua osarara tiaravama variaro. ⁶⁹ Tirenravu iara quqaama mwivave tiqatama ntapihise taqaurara eqaima Kotira sotata vaitivano Kotiva hinataira tuvuaravave, tiro.

⁷⁰ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwisa tiva niro tiqaro, So ne ini 12 nraavu nraarama sena vitaurave. Ne 12 nraavu ini nraarama tauraqitairovata mwokuvano uqa hi vaanavama variso, tiro. ⁷¹ Iesusira nraaqiara 12 nraavuqitairo Iutaasiva Saimoni Isikeriotira mwaaquvano naatiara Iesusira qovarama saanirara rieqaro Iesusiva mwitaa tura.

7

Iesusira qatanravuara tura

¹ Mwiraqaataita Iutaa vaiti nroranravuvano mwira ru sarerata uti varuvarora tiro, Iesusiva sia Iutiaani nruraitiro, qaqira sero Kariri mwatani variqaro mwiniqai nrue varura.

² Mwi entara omwata nro entava mwo qaumatoqa hura. Mwira nrutu *Haraara Nraavu* omwata. (Haaru mwisa haivaqasa gumina mwatani variqata haraara nraavuqi varu entarara rieqatama omwata nrora.) Omwata nro entava qaumato vahuvata ³ Iesusira qatanravuvano tiqata, So mwaini sera vetara Iutiaani virata i vataqita visa i saiqa taqaate. ⁴ Nai nrutu viriniqa hiarive tiro, mwovano sia nai saiqa uqeta sasa hirave. E quqaa mwi saiqara mwi saiqara vare varirera, so uro ntera qoqaa variqara mwi saiqara mwi saiqara varairata esaa mwisa i taqaate, tita. ⁵ Mwira qatanravuvano Iesusirara sia quqaa mwivave tiqatara tita, mwisa mwitaa turama.

⁶ Mwitaa tuvaro Iesusiva tiva niro tiqaro, Ne mwini vuari entava siama nri ntaiso. Né soma api enta vivarave. ⁷ Mwatani variasa sia ini nravutaaga hivarave. Ne mwisa saiqara uqa hi saiqarave tiva seqana ntapihi tiva nurave. Mwitaama vutu seqana tiva nuqata mwisa ni nravutaaga hi variavo. ⁸ Nénravu omwata nrarera hianani vuata. Ne mwini vuari entava sia nri ntaisana ne mate sia vuanirave, tiro.

⁹⁻¹⁰ Iesusiva mwitaa tiva sero Karirini varuvata mwira qatanravuvano omwata nrarera hunani vuvaro Iesusiva vari sero naatiara mwivavata mwini viro. Mwiva sia qoqaa viraitiro, uqeta sero mwini vura. ¹¹ Vuvata Ierusaremini omwata nroraqi Iutaa vaiti nroranravuvano mwirara aitutu hi varita tiqata, Mwiva tanave variso? ti varura. ¹² Mwitaa ti varuvata qaqi nraase qoravano Iesusirara tirema seta mwo qua mwo qua tura. Hini husa mwirara tiqata, Mwiva suqe vaitivanove, tuvata hini husa mwirara tiqata, Qaqao, mwiva nraase qora api aaraqai tiva ni vari vaitivave, tita. ¹³ Iutaa nrora vaitinravu nraatu aatu hiqata mwisa sia Iesusirara vutu seta mwitaa tura. Mwisaitairo sia mwovano vutu serovata tura.

¹⁴ Mwitaamaqita vuvaro omwata nro entava hininravu taiqa vuvaro Iesusiva nrintero Kotira nraavu nroraqi variqaro Kotira qua nraase qora tiva ni varura. ¹⁵ Mwiva tiva ni varuvata Iutaa vaiti nroranravuvano mwira qua rieta nrharama vita tiqata, Qike, mwiva sia tirivata sikuru tivave. Nataama serove mwiva mwo qua mwo qua osara so ti variso? tita.

¹⁶ Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Siana ne nena qua mwasaasa ini tiva ni varuqo. Kotiva ni titaisana ne mwira qua mwasaasama ini tiva ni varuqo, tiro. ¹⁷ Iesusiva mwitaa tiva sero mwiva tiqaro, Kotira mwutusa vahirara rieqaro mwira saiqa varaataa hiariva, mwivama ni qua tusama sero tiqaro, Mwiva Kotira quama ti variso, mwiva nai quama ti variso, tianarove.

¹⁸ Mwovano nai vu nraato tusero qua ti vari vaitiva, mwi vaitiva nai nrutuaragai rieqaro varirave. Mwovano nai titaira nrutuaragai riemwaqiro vi vari vaitiva, mwi vaitiva quqaa quaqaima tisaró siana unra qua mwiraqi vahirove. ¹⁹ So quqaa ini haivaqava Mosesiva qua mwaara Kotiva mwitaa mwitaa hiate tu quara ini tiva nurave? So sia iniqitairo mwovano mwi quara vataqiro vi varirave. Mwitaa hiqata né naraqamave ni ru sarerata uti variavo? tiro.

²⁰ Iesusiva mwitaa tuvata mwini uairama vita varusa tiqata, E ueraqama vuaro. Tavave i ru sarera uti variso? tita.

²¹ Tuvaro Iesusiva tiqaro, Ne (mwaara entaqaa) nrora saiqa kuaíqa varauqata né mwirara nríharama vuavaroma sia ini sasa iso. ²² Ini haivaqava Mosesiva mwaara qua tiqaroma qoraisi nraaqiarara mwira mwavanta toqa saate. (Qoraisi nraaqiara mwataivata 8 enta nritarairata mwira mwavanta toqa saate,) turave. So sia Mosesiva tauraaqama mwi quara turave. Mosesira haivaqasavara mwi quara vuniqamase turave. So né mwi quara rieqatama 8 enta nritarairata qaqi entaqaaave, mwaara entaqaaave, né qoraisi nraaqiara mwavanta toqa nate variarave. ²³ Mosesira qua nteqa saarorave tiqatama né mwaara entaqaa qoraisi nraaqiara mwavanta toqa nate variarave. Mwitaa hi variavana ne mwaara entaqaa nríqa vi vaitira sugema sauqata né naraqamave mwira saara ni irora hi variavo? ²⁴ Né niqaa qua vatarera hiqatama, hauri qumina néta vu nraato tiraqa niqaa qua vatevorave. Né quqaa vahiani inraisaraqaa niqaa qua vataate, tiro.

Iesusiva mwiva Kotiva titai vaitivave? tura

²⁵ Iesusiva mwitaa ti varuvata Ierusaremiqinaasa mwonravuvano Iesusirara mwo vaitinravu sapara hita tiqata, Mwi vaitirave mwisa ru sarerata uti variavo? ²⁶ So taqaate. Mwiva qoqaa variqaro qua ti varisata mwisa sia nrima mwiraqaa mwirara mwo qua tiavo. Quqaave mwisa Iesusirara mwiva mesaiaa vaitive tiavo? ²⁷ So te Iesusiva mwitairo nri osarara ntapihuro. Mwiva mwi mwatusaraqitairo nrivave. Mesaiaa vaitivano qovarama viraro siana tiriqitairo mwokuvano mwiva mwitairo nríani osarara so ntapihianarove, tita.

²⁸ Mwitaa ti varuvaro Iesusiva Kotira nraavu nroraqi mwasaasa tiva ni variqaro aasara ntava sero mwisa saparama natero tiqaro, Quqaa né ni ntapihi saarave? Quqaa né ne mwitaina nru osarara ntapihi saarave? So sia ne nena vu nraato tusena nruvave. Ni titaiva mwiva quqaa saiqa vare varivave. Né sia mwira ntapihiarave. ²⁹ Ne mwira ntapihurave. Mwivama ni titaisana ne mwiva hinataina tuvuvave, tiro.

³⁰ Iesusiva mwitaa tuvata mwi quara saara mwira ntavaaqavu saare tiqatavata sia so mwira tu varora. Iesusira ruse entava sia nri ntovatarata tita, mwisa sia so mwira tu varora.

³¹ Mwitaa huvata nraase qora mwisaqitaita airivano Iesusirara quqaa mwivave tita. Mwisa mwataama tita, Iesusiva nrora saiqa vare variso. Mesaiaa vaitivano nríariva mwiva Iesusira saiqa sove nraatarata saanarove? Sia so mwira nraatarata saanarove. Iesusiva mwivama mesaiaa vaitivano variso, tita.

Parisi vaitinravuvano niari porisi vitora

³² Parisi vaitinravuvano variqata riovata nraase qoravano uairama vita Iesusirara tirema seta mwitaa ti varuvata Parisi vaitinravuvata, Kotira saiqa vara mwate varu vaitisa mwisa nronranravuvata, mwisa niari porisi titovata mwisa Iesusira ntavaaqavu seta karavuqi sarerata vita.

³³ Mwisu wuwaro Iesusiva tiqaro, Ne ini sapata pataqa vari senama mwata mwaaqaatana ni titaiva hinani virerave. ³⁴ Mwi entara né ni huaama saare tira, siama so ni huaama sevarave. Né sia soqamase virera hinani ne virerave, tiro.

³⁵ Mwitaa tuvata Iutaa vaiti nroranravuvano nai sapara hi nai sapara hita tiqata, Mwiva taini viraqeve te sia so mwira huaama saanarave? Mwiva Kiriki mwatusa mwonravuqi Iutaa mwonravuvano variananive uro qua tiva nureraro virerarove?

³⁶ Mwiva nariara tiqaro, Né ni huaama saare tira siama so ni huaama sevarave, tiso. Né sia soqamase virera hinani ne virerave, tiso. Mwiva mwitaa tiqaro nara quave tiso? Siama te mwira qua ntapihita huro, tita.

Ini mwutusaqitairo qaqi variqi vuani nramariva ntavaqiro vuanarove tura

³⁷ Mwitaa tuvaro omwata nro entava esaara enta nri ntoro. Mwi entarara nrora entave tura. Esaara enta nri ntovaro Iesusiva mwi entaraqaa tiviro paatiro tiqaro, Nramari nraataa hiariva ne hunatairo soma nrima nraanarove. ³⁸ Kotira vukuqi qara ntuva to quava niara mwitaama tiro:

Niara quqaa mwivave tiariva variraro mwira mwutusaqitairo rumwu votima sero qaqi variqi vuani nramariva ntavaqiro vuanarove, turave, tiro. (Ais 44:3)

³⁹ Iesusiva tiviro variqaro mwi quaraqaa ntuva sero Kotira Mwaraqura nianirara tiro. Nraase qoravano Iesusirara quqaa mwivave tisa Kotira Mwaraqura varerara tura. Mwi entara Iesusiva sia gutu viro qaiqaa qaqi tiviro naavuni vurara tiro, sia Kotira Mwaraqura nu entava vahura.

Nraase qoravano niari tusama vura

⁴⁰ Iesusiva mwitaa tuvata nraase qora uairama vusa airivano tiqata, So quqaama Iesusiva poropetivano variso. Kotiva mwira saahaqa hi varisaro mwiva mwira qua ti variso, tita.

⁴¹ Tuvata mwonravuvano tiqata, Mwiva mesaiaavanove. Mwiva Kotiva titai vaitiva tiri saahaqa hiarivave, tita. Tuvata mwonravuvano qaqaqo tita, Mesaiaavano siama Kaririqitairo nriaranarove. ⁴² Kotira vukuqi mesaiaa vaitiara qara ntuva tova mwitaama tiro:

Mesaiaavano Devitira kuaa osarama variraro Vetarahemi Devitiva varu mwatusaraqii mwira mwata taanarove, turave, tita. (Maika 5:2)

⁴³ Mwitaa tiqata nraase qora ntuvaaquama vita varusa hininravuvano Iesusirara qamwateqata varuvata hininravuvano sia mwirara qamwateqata varura.

⁴⁴ Hininravuvano Iesusira karavuqi sarerata uti varura. So mwi entara sia mwisaqitairo mwokuvano Iesusira tu varora.

Porisi vaitinravuvano qaqi uro ntanteta nrura

⁴⁵ Porisi vaitinravu vaasa titosa nrima ntanteta Kotira saiqa vara mwate varusa mwisa nronranravuvata, Parisi vaitinravuvata, mwisa hunani uro ntovata mwisa tiqata, Qaqao, né mwira vita vareta nriataara vaisata naraqamave qaqi nriavo? tuvata

⁴⁶ porisinravuvano tiqata, Te riauraro mwiva sia qumina vaitivano qua tintema sero qua ti variso, tita.

⁴⁷ Tuvata Parisi vaitinravuvano tiqata, So nevata mwira unra quara quqaa quave tita hiavo? ⁴⁸ Né ntapihitave hiavo? Tavave tiri nrora vaitinravuqitairove, Parisi vaitinravuqitairove, Iesusirara quqaa mwiva mesaiaa vaitivano variso tiso? Siama tirinravuqitairo mwovanovata mwitaa tiso. ⁴⁹ Qaqi qumina nraase qora uairama vita variasa sia Mosesira qua mwaara so ntapihi riaarara tiro, mwira saara Kotiva mwisa qoraqama nataanarove, tita.

⁵⁰ Parisi vaitinravuvano mwitaa tuvaro Parisi vaiti mwokuvano Nikotimaasiva mwiva entaqi Iesusira uro taqova, mwiva qaqaqo tiro, ⁵¹ Te teta qua mwaara rieqatama sia ko tiraitita, vaitiqaqaa qumina qua vataarorave. Te ko nraanteta tiataarave, tiro.

⁵² Mwitaa tuvata mwisa tiqata, E mo? E Kariritaira nriaravave? E Kotira vukuqi taqaane. E mwiqi taqairaro siama Kariritairo poropeti vaitivano qovara hianarove, tita. ⁵³ [Mwitaa tiva seta niari nraavuni niari nraavuni vuvaro Iesusiva Oripi taaqiqaa uro varura.

8

Api nruo nraaserara tura

¹⁻² Mwira qararaara toqa entaqi Iesusiva uro ntantero Kotira nraavu nroraqi vuvata nraase qora airivano uairama vita varuvaro Iesusiva mwatasaa viro variqaro qua tiva ni varura.

³ Tiva ni varuvata mwaara osara ti varu vaitisavata, Parisi vaitinravuvata, mwisa nraase mwo vita vareta nrura. Mwi nraaseva vaati vataava mwo qoraisivata nrue varuvata mwisa taqama seta mwira viteta Iesusiva hunani uro nraase qora vuqaa mwira sovaro tiviro varuvata mwisa Iesusirara tiqata, ⁴ Mwaara ti variarao, mwaa nraaseva vaati vataava mwo qoraisi vatama sero nrue varisata te mwira taqeta tu vareta nruro. ⁵ Mosesira mwaara quavano mwitaama tiro: Nraasevano mwitaa hirera, oriqotaita ntuqutu saivaro qutu vuarive, turave. So e mo? Nara quave mwirara tinarave? tita.

⁶ Iesusirara api qua tirage te mwiraqaa qua vataare tiqata mwisa mwitaa tuvaro Iesusiva sia qua tiraitiro, kakataama viro nai vukahiqo mwataqaa qara nti varura.

⁷ Qara nti varuvata mwisa tivita variqata mwo qua mwo qua Iesusira sapara hi varuvaro Iesusiva mwaaviara viro mwisara tiqaro, Iniqitairo mwovano sia uaqaa hi saiqara utuariva, mwiva nraante ori vara sero mwira ntuqutu saarive, tiro.

⁸ Iesusiva mwitaa tiva sero mwiva qaiqaa kakataama viro mwataqaa qara nti varuvata ⁹ mwisa mwi quara rieta kuaiqa kuaiqavano mwiqitaita qaqira seta veva nteqata vura. Naapainravu nraante veva nteta vuni vuvata qaraaha vaitinravu mwisa naatiara veva nteta vita mwisa Iesusira mwini seta vuvaro Iesusiva nariaraa variro.

¹⁰ Iesusiva mwaaviara viro taqovaro mwi nraaseva vaasa tiviro varunani nariaraa varuvaro Iesusiva tiqaro, Mwisa tainive variavo? Siave mwovano iqaa qua vataariva variso? tuvaro nraase mwiva tiqaro, ¹¹ Nrora, sia mwovano mwitaa iso, tuvaro Iesusiva mwira tiva mwiro tiqaro, So nevata sia iqaa qua vatarerave. So ena vuane. Virava siama naatiara qaiqaavata uaqaa hi saiqara utuante, tiro. Turama.]

Iesusiva ne mwataniaa ovavanove tura

¹² Iesusiva qaiqaa nraase qora tiva niro tiqaro, Ne mwataniaa ovavano varuqo. Ni vataqiro nriariva siama rupi hiraqi nruaanarove. Mwiva ntuvaahaaniraqa nrueqaro qaqi variqiro vuanarove, tiro. ¹³ Iesusiva mwita tuvata Parisi vaitinravuvano tiqata, So e enara variqara ena nrutu tuaahere varianarara tiro, i quavano qumina quama vaiso, tita.

¹⁴ Mwitaa tuvaro Iesusiva qaqaqo tiro, Ne variqana nena saiqara tiqana siama qumina qua tuqo. Ne nena mwitaina nru osarara ntapihi saurave. Ne nena vuani osarara ntapihi saurave. Mwitaa hurara tiro, ni qua quqaa quama vaiso. Ne mwitaina nru osararave, ne vuani osararave, né sia ntapihivarave. ¹⁵ Né ko tiqatama né vaiti vu nraato vahiraqa ko ti variarave. Mate ne sia vaiti mwo ko tiva sena mwiraqaa qua vatauqo. ¹⁶ Ne ko tiataa hiraqena soma ne ko avuqavuma sena tianirave. Ne ko tiqana siama nenaraa ko tianirave. Ne ko tiariro ni qova ni titaiva variqaro ni saahaqa hirage ne avuqavuma sena ko tianirave. ¹⁷ Ini mwaara qua qara ntuva tova mwitaama tiro: Vaiti taaratanavano qua tiqatama kuaa quaqai tivera, so mwitana quavano quqaa quama vahianarove, turave. ¹⁸ So ne nena quara quqaa quave tiariro ni titaiva ni qova, mwivavata ni quara quqaa quaqaima tianarove, tiro.

¹⁹ Iesusiva mwitaa tuvata mwisa tiqata, I qova tana varisarave ti variaro? tuvaro Iesusiva tiqaro, Né sia ni ntapihi saasara tita, né ni qoravata siama ntapihiavo. Né ni ntapihi saatirio, né soma ni qoravata ntapihiatirio, tiro.

²⁰ Iesusiva Kotira nraavuqi munima se varuraqi variqaro mwi quara tiro. Tuvaro mwira ruse entava sia nri ntovarora tiro, sia mwovano mwira ntavaaqavuuqiro karavuqi sora.

Iesusiva nai qorara tura

²¹ Iesusiva qaiqaa tiva niro tiqaro, So ne vuarita né qumina niara huaamaqi vita uro néta qora saiqa rirante qaqi qutu vivarave. Mwitaa hiqata ne vuanirani né siama so vivarave, tiro.

²² Mwitaa tuvata Iutaa vaiti nrora nrauvvano tiqata, Mwiva nara quave tiso? Mwiva nai tiqaro, Ne vuanirani né sia so vivarave, tiso. Mwiva naivano nai ru sareraro uti variqarove mwitaa ti variso? tita.

²³ Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Ne viritaina tuvugata né miataita nriasave. Né mwaa mwataragaataita nriasave. Ne sia mwaa mwataragaataina nruvave. ²⁴ Ne vaasa iniara tiqana, Né néta qora saiqa rirante variqi vita qutu vivarave, turave. Ne qaqiqai variqi vurave tuqo. Né sia mwi quarara quqaa quave tivera, quqaa né néta qora saiqa mwira rirante qutu vivarave, tiro.

²⁵ Mwitaa tuvata mwisa mwira sapara hita tiqata, So e ta vaitivave hiaro? Tuvaro Iesusiva mwisa tiva niro tiqaro, Ne vuni ini tiva nuva ne mwivama huqo. ²⁶ Ne iniqaa qua vataari quava, mwo qua mwo qua vaisana mate sia ne mwi quara tirerave. Ni titaiva ni tiva mi quara, ne mwi quaraqai mwatani varisavata tiva nurerave. Ni titaiva quqaa quaqai ti varivave, tiro.

²⁷ Iesusiva mwitaa tuvata mwisa sia ntapihi seta Iesusiva nai qorara tu quara riora. ²⁸ Mwisa sia ntapihuvaro Iesusiva qaiqaa tiqaro, Ne mwatani mwatatai nraaqiaravama varuqo. Ne variarita né ni tuaahera saivaro mwiraqaatairo ini vu nraato ntapihirata né ni osarara ntapihi rietama niara so mwiva qaqiqai variqiro vivave tivarave. Né mwi entarama ne sia nenaqamase mwo saiqa varaura ntapihita ni qova tiva mi quara mwi quaraqai tiva nuravata ntapihivarave. ²⁹ Ni titaiva ni vatama sero variqaro mwiva sia ni qaqira saanarove. Ni titaiva ni vatama sero varisana ne mwira mwutusa vahi saiqara vare varuqaro mwiva niara qamwateqaroma sia ni qaqira saiso, tiro.

³⁰ Iesusiva mwi quara ti varuvata airivano mwi quara riosa mwirara quqaave tita.

Quqaa quavano ini avantu saanarove tura

³¹ Iutaa mwonravuvano mwirara quqaa mwivave tuvaro Iesusiva mwisara tiqaro, So né ni qua riemwaqita vivera, né quqaama ni vataqita nrisa varivarave. ³² Né quqaa qua ntapihise riaivaro quqaa quavano ini avantu sairata né qaqi varivarave, tiro.

³³ Mwitaa tuvata mwisa qaqaqo tita, Te teta haivaqara Evarahaamura nraaqiarama varuro. Sia mwovano tiri rupa taisata te mwira saiqa vare varuro. So naraqamave e tiriara ini avantu sairata né qaqi varivarave tiaro? tita.

³⁴ Mwisa mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Ne quqaa quama tuqo, Né uqa hi saiqara uti variavaro ini uqa hi saiqava rupa taisatara tita, né mwira saiqaqai vare variavo.

³⁵ Nraavu qova variraro rupataari vaitiva siama esaa enta mwiravata variqiro vuanarove. Nai mwira mwaaquvanoma mwiravata mwaasota variqiro vuanarove.

³⁶ Ne mwira mwaaquvano ini avantu saarita né quqaqama seta qaqi varivarave. ³⁷ Né Evarahaamura nraaqiara variara mwira ne ntapihi saurave. Mwitaama variqatavata né ni quara qumina quave tiva seta, ni ru sarerata uti variavo. ³⁸ Ne nena qosantiri variqana mwi inraisara taqaurara ini tiva ni varuqo. Né néta qora vatama seta variqata taqaa saiqara né mwi saiqarama vare variavo, tiro.

³⁹ Iesusiva mwitaa tuvata mwisa tiqata, Tiri qova Evarahaamuvave, tita. Tuvaro Iesusiva tiqaro, Né quqaa Evarahaamura nraaqiara variatirio, né mwiva varo saiqarama névata varaatirio. ⁴⁰ Kotiva quqaa qua tisana ne mwi quara riaura ini tiva nuqata né ni ru sarerata uti variavo. Evarahaamuva sia né hiante hurave. ⁴¹ Né néta qova varai saiqaraqaima vare variavo, tiro.

Mwitaa tuvata mwisa tiqata, Sia te sapa nraative. Tiri qova mwiva Kotivave, tita.

⁴² Tuvaro Iesusiva tiqaro, Kotiva ini gova varitirio, ne mwiva hinatana uto inivata mate mwaa varura niara ini mwutusa ntisata variatirio. Sia ne nena vu nraato tusena nena saiqaa vararerana tuvuvave. Kotiva ni titaisana tuvuvave. ⁴³ Ne mwitaa tuqata né naraqamave ni qua sia ntapihiavo? Saivaqe ne ini tiva niase. Né ne tu quara sia riaasama variavo. ⁴⁴ Saataaniva ini gova varisata né mwira mwutusa vahiraqai utuqita vi variarave. Haaru vuniqama sero Saataaniva variqaro vaiti ruse varuvaqai varurave. Qutaqama vahi inraisavave, quqaa saiqavanove, sia mwiraqi vaisarora tiro, mwiva sia quqaa qua ti varirave. Mwiva unra tiqaro unra tiara mwira qova variqarora tiro, unra qua mwira nai qua tanarama tirave.

⁴⁵ Mwira saiqaa mwitaama vaisana ne quqaa qua tuqata né ni quara sia quqaa quave ti variavo. ⁴⁶ Iniqitairo tavave niara uqaahi saiqara varaiso tianaro? Né siana so niqaa qua vatevarave. Ne quqaa qua ti varuqata naraqamave né ni quara sia quqaa quavave ti variavo? Sai ne ini tiva niase. ⁴⁷ Kotira nraaqiaravano Kotira qua rie varirave. Né sia mwira qua riaasara tita, né sia mwira nraaqiarama variavo, tiro.

Evarahaamuva sia varuvana ne variavarave tura

⁴⁸ Iesusiva mwitaa tuvata Iutaa nroranravuvano tiqata, Te iara Sameriaaniaava ueraqama viso turava, mwi quava quqaa quama vaiso, tita.

⁴⁹ Tuvaro Iesusiva qaqaqo tiro, Siana ne ueraqama vuqo. Ne nena qora nrtutu tuaahere varuqatama né ni nrtutu qoraqama mateta hiavo. ⁵⁰ So sia ne nena nrtutua nroraqama sena riauqo. Ni nrtutu tuaaheraiva variso. Mwiva ntapihi sero ko ti varivave. ⁵¹ Ne quqaa qua tianira riaate. Ni qua riemwaqiro vuariva siana qutu vuanarove, tiro.

⁵² Iesusiva mwitaa tuvata Iutaa nroranravuvano tiqata, Mwitaa tiarata te i taqaurara e ueraqama vuaro. Tiri haivaqava Evarahaamuva variqiro viro uro qutu vurave. Poropeti vaiti mwosa mwosa variqita vita esaa qutu vurave. Mwisa esaa qutu vuavara e tiqara, Ni qua riemwaqiro nruaariva siana qutu vuanarove, tiaro. ⁵³ Tiri qova Evarahaamuva nrora vaitivano variqiro viro uro qutu vurave. E sia so Evarahaamura tiqara, Ne mwira nraatara saarivave, tinarave. Poropeti vaitinravuvata nrora vaiti variqita vita uro qutu vurave. E nataa hira vaitiva varirera hiqarave mwitaa ti variaro? tita.

⁵⁴ Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Ne nena nrtutu tuaahere variarirovauma ni nrtutuvano qumina vahianarove. Ni nrtutu tuaaherese variva, mwiva ni qovave. Né mwiarama Kotiva tiri mwariqavano variso tiarave. ⁵⁵ Né sia mwira ntapihiarave. Ne mwira ntapihurave. Ne tiqana, Ne sia mwira ntapihi saurave, tiarirovauma ni quavano ini qua votima sero unra qua vahianarove. So ne Kotira ntapihina mwira qua riemwaqina vurave. ⁵⁶ Ne mwatani tuvira hiava entara ini haivaqava Evarahaamuva ni qamwata matorave. Ne mwatani tuvavaro mwiva ni taqovaro mwira mwutusavano suqe huvaro varurave, tiro.

⁵⁷ Iesusiva mwitaa tuvata Iutaa nroranravuvano tiqata, Qaqaqo, e sia 50 ihi vara saraitira, qaraaha vaitivano variqarama ne ini haivaqara Evarahaamura taqaurave tira hiaro, tita.

⁵⁸ Tuvaro Iesusiva tiqaro, Haaru ini haivaqava Evarahaamuva sia varu entara ne qaqi variqina vuavavave, tiro. ⁵⁹ Iesusiva mwitaa tuvata mwisa ori vara seta mwira ntuqtirerata huvaro Iesusiva quqeta sero Kotira nraavuqitairo veva ntero vurama.

9

Vu qipa vu vaitira Iesusiva ntapairi mwatora

¹ Iesusiva viqaro taqovaro vaiti mwovano nai nrora visosaqitairo vu qipa vuva varura.

² Mwira taqeta Iesusira nraaqiaranravuvano Iesusira sapara hita tiqata, Mwaa ti variarao, tava Kotira qua nteqa sairaqaarave mwi vaitira vu nai nrora visosaqitairo qipa viso? Naive iso, mwira nrosa qosave iso? tita.

³ Mwitaa tuvaro Iesusiva qaqaqo tiro, Siana nai Kotira qua nteqa sairaqaarave, mwira nrosa qosa Kotira qua nteqa saaraqaarave, mwira vu qipa viso. Né mwi vaitiraqaataita Kotira kepusavano saiqa varaanira taqaate tiro, mwira vu qipa virave.

⁴ Kotiva ni titaira saiqa te qataa hianiraqaa varaqita virerave. Entama viraro sia mwovano so saiqa varaanarove. ⁵ Ne mwatani variqana ne ovavano itaintema sena itamwaqina vuarita mwatani variasa so taqeverave, tiro.

⁶ Mwitaa tiva sero Iesusiva mwataqaa taara vihi sero horaqama sero viti vu qipa vu vaitira vuqaa ntaaqau mwatero tiqaro, ⁷ Uto *Siromi* nrukaqi — *Titai* nramariraqi — ena viri hiqaane, tiro. Mwitaa tuvaro mwi vaitiva Iesusiva tuntema sero uro nai viri hiqama sovaro mwira vu ntapairi vuvaro mwiva mwitairo uro ntantero so taqamwaqiro nrero.

⁸ Mwiva so taqamwaqiro nri varuvata mwira nraaqani varusa taqovaro aara tosani variqaro mwitaa inraisa miate ti varu vaitiva qaqi nruvata mwisa mwira taqeta tiqata, Mwaa ta vaitivave iso? Mwiva aara tosani mwatasaa viro variqaro mwitaa inraisa miate ti vari vaitiva, mwaa mwivave iso? tita. ⁹ Tuvata mwo husa tiqata, So mwira mwivave, tita. Tuvata mwo husa qaqaqo nai mwo vaiti mwira viri voti hivama nrise tita. Tuvaro mwi vaitiva nri ntero nai tiqaro, Ne mwaa mwivama iso, tiro.

¹⁰ Mwitaa tuvata mwisa mwira sapara hita tiqata, Nataama saararo i vu ntapairi visarave e taqaaro? tita.

¹¹ Tuvaro mwiva mwisa tiva niro tiqaro, Vaiti mwo mwira nrutu Iesusiva taara vihi sero horaqama sero ni vuqaa ntaaqau matero niara tiqaro, Siromi nrukaqi uto ena viri hiqaane, tisana ne uto hiqama sauqaro ni vu ntapairi visanama ne so taqamaqina nruqo, tiro.

¹² Mwitaa tuvata mwisa mwira sapara hita tiqata, Mwiva taini visarave nrero? tita. Tuvaro mwiva tiqaro, Nai tainive viso? Sia ne mwira taqauqo, tiro.

¹³ Tuvata mwisa haaru vu qipa vu vaitira mwira vitaqita uro Parisi vaitinravuvano varunani sora. ¹⁴ Iesusiva mwaara entaqaa hora ntaaqau sero mwi vaitira vu ntapairi sora. ¹⁵ Mwisa Parisi vaitinravu varunani mwira uro sovata Parisi vaitinravuvano mwi vaitira sapara hita tiqata, Nataama saisarove i vuvano ntapairi viso? tuvaro mwiva tiqaro, Mwiva hora vara sero ni vuqaa ntaaqau taisana ne uto nena viri hiqama sauqaro ni vu ntapairi visana ne so taqauqo, tiro.

¹⁶ Mwiva mwitaa tuvata Parisi vaiti hini husa tiqatama, Mwi saiqara varaiva mwaaraqaa qua nteqeqaro varaivara tiro, mwiva sia Kotiva hinatairo tuvivave, tita.

Tuvata hini husa tiqata, Qaqaqo, nataama serove uqa hi vaitiva nrora saiqa mwira so varaanarove? tita. Mwitaa tiva seta mwisa niari vutaqaa tusama vita taara qua ti varura.

¹⁷ Qaiqaa Parisi vaitinravuvano mwira sapara hita tiqata, E tiqara mwiva ni vu ntapairi saiso tinarave. Mwi vaitirara e nareve tinarave? tuvaro mwi vaitiva tiqaro, Kotiva mwira saahaqa hi varisaro mwiva mwi saiqara vare variso, tiro.

¹⁸ Mwitaa tuvata Iutaa vaitinravuvano sia mwira quara quqaave tiraitita, mwi vaitirara tiqata, E unra tiqarama ni vu ntapairi viso tira hiaro. Haaru sia i vuvano qipa vurave, tita. Mwitaa tiva seta mwi vaitira nrosa qosa nraarora. ¹⁹ Nraarovata nruvata mwitanasa sapara hita tiqata, Mwaa vaitiva initana mwaquve iso? Quqaa mwira nai

nrora visosaqitairo vu qipa vurave? Nataama saisarove mwira vuvano ntapairi visaro so taqaiso? tita.

²⁰ Tuvata mwira nrosa qosa tiqatama, Mwaa waitiva tiritana mwaaquve. Mwira vuvano haaru visosaqitairo qipa vurave. ²¹ Nai nataama saisarove mwira vu ntapairi viso? Nai tavave mwira vu ntapairi saiso? Mwiva nrora tuaivama iso. Né néta mwira sapara hiqata taqaivaro mwiva soma nita tiva nianarove, tita. ²² Mwitanasa Iutaa vaiti nroranravu nraatu aatu hiqata mwitaa tura. Iutaa vaiti nroranravuvano vaasa qua tiva teta tiqatama, Vaiti mwovano Iesusirara mesaiaa waitivano tiri saahaqa hiariva nrivave tirera, mwira saara te mwira irora hiqatama mwaara nraavuqitaita titama saararo veva ntero esaara vuarive, tita. ²³ Mwitaa tiva seta qua tiva torara tita, mwira nrosa qosa Iutaa vaiti nroranravu nraatu aatu hita tiqata, Mwiva nrora tuairave. Néta mwira sapara hiqata taqaate, tura.

²⁴ Tuvata mwisa qaiqaa haaru vu qipa vu waitira nraama seta tiqata, E Kotira vuqaa variqara quqaa quaqai tiane. Te taqauraro Iesusiva Kotira qua nteqa sai waitivave, tita.

²⁵ Tuvato mwi waitiva tiqaro, Iesusiva Kotira qua nteqa sai waitivave iso suqe waitive iso ne sia mwira osara ntapihi sauqo. Ni vu qipa vura ntapairi saira mwiraqaima ntapihuqo, tiro. Tuvata mwisa mwira sapara hita tiqata,

²⁶ Mwiva i nataave iso? Mwiva nataama serove i vu ntapairi saiso? tita. Tuvato mwiva tiqaro,

²⁷ Ne mwi quara vaasa ini tiva nuqata né siave ntapihiavo? Naraqamave né mwi quara qaiqaa sapara hiavo? Névata mo? Névata mwira nraaqiara varireratave qaiqaa mwi quara ni sapara hiavo? tiro.

²⁸ Tuvata mwisa mwira nroraqama seta irora hita tiqata, Enama mwira nraaqiara variqara mwira qua riaravave. Te teta haivaqara Mosesira qua riemwaqita vurasave.

²⁹ Kotiva Mosesirara qua tiva tora te riemwaqita vunarave. Iesusiva mwi waitiva qumina waitivanove. Te siana mwiva mwitairo nri osarara ntapihuro, tita.

³⁰ Mwisa mwitaa tuvato mwiva sauqu ntukikiraaqata sero tiqaro, Qike, ni vu ntapairi matai waitiva, mwiva mwitairo nri osarara né siave ntapihiavo? ³¹ Te ntapihi sauraro Kotiva sia uqa hi waitira qua rie varirave. Kotiva nai qua riegata nrue varia waitisa mwisa quaqai rie varirave. Mwira nrutu tuaahere variasa mwisa quaqai Kotiva rie varirave. ³² Haaru mwaa mwatara hoqarato entaraqatairo sia vaiti mwovano nai nrora visosaqitairo vu qipa vura ntapairi sorave. ³³ Iesusiva sia Kotiva hinatairo tuviva hitirio, mwiva siana so ni vu ntapairi mataitirio, tiro.

³⁴ Mwi waitiva mwitaa tuvata mwisa tiqatama, I mwatatoraqataira e uqa hiara waitivama variqira nriaro. E mo? E tirivata mwaara qua tiva timwirerave hiaro? tita. Mwitaa tiva seta mwisa vaiti mwira ntarauqita mwaara nraavuqitaita veva mwaatani sora.

Kotirara sia quqaave tiasa vu qipa visa nraantantama setama varita

³⁵ Mwira so quara riero Iesusiva mwi waitira huaama sero mwirara tiqaro, Mwatani mwataai nraaqiarara e quqaa mwivave tira hiaro? tiro.

³⁶ Tuvato mwi waitiva sapara hiro tiqaro, Nrora, mwiva ta waitivave iso? E ni tiva miragena ne mwirara quqaave tiase, tiro.

³⁷ Tuvato Iesusiva mwira tiva mwiro tiqaro, E taqe variara waitiva, ne mwaa mwivama iara ti varuqo, tiro.

³⁸ Mwitaa tuvato mwiva tiqaro, Nrora, quqaama e mwivave, tiro. Tiva sero mwiva Iesusira vuqaa tori sauru raviro mwira gamwata mwatero varura.

³⁹ Mwitaa huvaro Iesusiva tiqaro, Ne nraase qora tusa hirera mwatani tuvuvave. Vu qipa visa qaiqaa taqaate tina, tuvuvave. Qaqi taqe variasa vu qipa vuarive tina, tuvuvave, tiro.

⁴⁰ Mwitaa tuvata Parisi vaitinravuvano mwi quara rieta Iesusira sapara hita tiqata, Tiri vuvatave qipa viso? tita.

⁴¹ Tuvaro Iesusiva mwisa tiva niro tiqaro, Ini vu qipa visata variasa varivarovauma sia iniqaa quavano vahianarove. Né ni osara sia ntapihise taqaraitita, né tiqata, Te Kotira osara taqaunarave, ti variarave. Mwitaa ti variarara tiro, mwira saara iniqaa qua vahirove, tiro. Iesusiva mwitaa turama.

10

Iesusiva sipisipiqaa ntuva sero tura

¹ Iesusiva mwo quaqaa ntuva sero tiva niro tiqaro, Ne quqaa qua tianira riaate. Vaiti mwovano sipisipi vataa urisaraqi virera sia qetiana vera ntaraitiro, qurisa mwona mwaati ntero vi vari vaitiva mwi vaitiva muara uti vaitivave, mwosa riqaro mwisani muara vare vari vaitivama variso.

² Vaiti mwovano sipisipi qetiana vera nteqaro vi variva, mwi vaitiva quqaa sipisipi govama variso. ³ Qetiqaqaa vaivaraara ntaqaihi vari vaitiva mwira taqero so qeti qatua mwataisaro mwiva nai sipisipiaara aasara nteqaro nai sipisipi nrotu ntavaqiro visata mwira sipisipinravuvano mwira nrunta ntapihi riaavaro mwisa vitero mwaaqani virave. ⁴ Mwiva mwaaqani nai sipisipi uro sero mwiva nraante vuni vi varisata mwira sipisipinravuvano niari qora nrunta ntapihi seta rieqatara tita, mwira vataqita vi variarave. ⁵ Mwira sipisipinravuvano sia mwo vaiti vataqita vivarave. Mwisa mwo vaiti nrunta sia ntapihi seta rieqatara tita, mwisa mwira nraatu aatu hiqata aatu vivarave, tiro.

⁶ Iesusiva mwitaa tiva sero sipisipiqaa ntuva sero tiva nuvata mwisa mwi quara osara sia ntapihiraitita varura.

Iesusiva ne suqema sena sipisipiqaa ntaqaihuve tura

⁷ Sia ntapiraitita varuvaro Iesusiva qaiqaa tiva niro tiqaro, Ne quqaama tuqo. Ne sipisipi mwisa qetivanoma varuqo. ⁸ Ni vuni nria vaitisa mwisa muara utuasave, mwosa riqata mwisani muara vare variasa variavata sipisipivano sia mwisa nrunta riarave. ⁹ Vutaqi vua qetiva nema mwi qetiva varuqo. Niqaamatero nritaraani vaitira ni qova mwira vitaanarove. Niqaamatero tuvitare nritare hiariva soma sara huaama sero nraanarove. ¹⁰ Muara varai vaitiva muara vareqaro sipisipi ru taiqa sareraro nrirave. Ne sipisipiaara rieqanama sipisipi mwisa qaqi variqita viqatama suqema seta variate tina, ne nruvave.

¹¹ Ne sipisipi qova suqevave. Sipisipi qova suqeva variqaro nai sipisipi rusevovave tiqaro antuaqiro viro sai ne mwisara rieqana qutu vuase tiva sero qutirave.

¹² Mwovano sia sipisipi qova, mwiva qaqi saiqa vaitivano variqaro taqaisaro qaasau vairivano nrisaro mwiva aatu hiqaro qaqira sero santero visaro qaasau vairivano sipisipi rusero hini ru vata saisata mwisa niariara nariara mwona mwona vuarave.

¹³ Mwira saiqa vaitivano qaqi saiqa vaitivano variqarora tiro, mwiva sia sipisipiaara nroraqama sero riaraitiro, aatu virave.

¹⁴ Ne sipisipi qova suqeva variqana ne nena sipisipi ntapihi sauqata ni sipisipinravuvano nivata ntapihi seta taqaarave. ¹⁵ Mwira votima sero ni qova ni ntapihi saisana nevata mwira ntapihi saurave. So ni sipisipi rusevorave tina, ne mwisara rieqana qutu virave.

¹⁶ Sipisipi mwonravu mwisa sia mwaa vutaraqi variasa mwisavata ni sipisipive. Mwisa ni nrunta riaivaqe ne mwisa vitaqina uro saarita ni sipisipi hini mwisavata kuaaqi varivarave. Mwisa kuaaqi varivaqe ne mwisa qova kuaiqavanoqaima variarave.

¹⁷ Ne mwisara rieqana qutu vina qaiqaa qaqi tivuanirave. Ne mwitaa hianirara tiro, ni qora mwutusavano niara vaiso. ¹⁸ Ne sia sove tiariro mwovano siama so

ni rusaanarove. Ne nena qutu vuataa hiraqena qutu vuanirave. Ne qutu vuani osararave, ne qaiqaa qaqi tivuani osararave, nina saiqaqaima vaiso. Ni qova niara mwitaa mwitaa hiane ti quara, ne mwi quara vararerave, tiro.

¹⁹ Mwitaa tuvata Iutaa vaiti nroranravuvano mwi quara rieta vutaqaa ntaira vita hininravu mwo qua tuvata hininravuvano mwo qua tura. ²⁰ Airivano tiqata, Ueravano mwiraqi varisaro mwitaa tiso, Mwiva ueraqama viso. Naraqamave né mwira qua riaavo? Sia mwira qua riaate, tuvata ²¹ mwonravuvano tiqata, Qaqao, ueraqa hiari vaitiva siama so mwi quara tianarove. Ueravano siama so vu qipa vuani vaitira ntpairi saanarove, tita. Mwitaa tura.

Iutaa vaiti nroranravuvano qaiqaa Iesusira ru sarerata uti varura

²² Ierusalemni omwata mwo nro entava nri ntora. Kotira nraavu gamwata mwato omwatava vahuvaro huarivano sia nroaqama sero ite varu entaraqaa mwi omwatara nrora.

²³ Mwi entaraqaa Iesusiva Kotira nraavu nroraqi variqaro mwo rumuqi mwira nrutu Soromonira rumuqi nrue varuvata ²⁴ Iutaa vaiti nroranravuvano mwiqi uairama vita Iesusirara tiqatama, E mwo qua vaasa tiri tiva timwiataarave. Taireve tiri tiva timwinarave? E mesaiiaa vaitivano varirera, vutu sera tiva timwiraqe te riaare, tita.

²⁵ Tuvato Iesusiva tiqaro, Ne vaasa ini tiva nuqata né sia ni quara quqaa quave tiavo. Ni qova ni nroaqama saisana ne mwira saiqa vare varurave. So ne varau saiqava ni osarara ntapihima ti variso. Né ni saiqa taqaarara rieqata ni osarara ntapihiaaarave. ²⁶ Né sia ni sipisipi variqatara tita, né sia ni quara quqaave tivarave. ²⁷ Ne nena sipisipi ntapihi saurave. Mwisu ni nrunta rieqatama ni vataqita nrue varivarave. ²⁸ Ne esaa enta qaqi variqi vira niarita mwisa sia qutu vivarave. Siama mwovano ni sauquqitairo ni sipisipi ntavihi sero varaanarove. ²⁹ Ni qova ni sipisipi mitaiva, mwiva kepusavano esaa inraisa nraataraiiva variqaro ni sipisipiqaa ntaqaihi varisarora tiro, sia mwovano mwira sauquqitairo so ntavihise varaanarove. ³⁰ Nevata ni qovavata kuaikuvanoma varuro, tiro.

³¹ Iesusiva mwitaa tuvata Iutaa vaiti nroranravuvano mwira ru saare tita, ori tu varovaro ³² Iesusiva tiqaro, Ne ni qora suqe saiqa, mwo saiqa mwo saiqa ini tiva nuqata nara saiqa varaura saarave né niqaa ori tuto sarerata uti variavo? tiro.

³³ Tuvata Iutaa vaiti nroranravuvano tiqata, Te sia i saiqa suqera saara i ru sarerave. E Kotirara qora qua tiaro. E qaqi vaitivano variqarama Kotisantiro kuaaqaa varirera uti variaro. Mwira saarama te ori vara seta i ru sarerave, tita.

³⁴ Mwisu mwitaa tuvato Iesusiva tiqaro, Né Kotira vuku vataaraqii qua mwo qara ntuva tova vaiso. Né siave mwi quara taqaavo? Kotiva vaiti mwo usara mwitaama tiro: Né mwariqavanove, turave. ³⁵ Te ntapihi sauraro Kotira qua sia unra qua vahirave. Kotiva nai qua tu vaitisa qaqi qumina vaitiara mwariqavanove turave. ³⁶ So Kotiva ni mwatama sero ni titaisana ne mwatani uto variqanama iniara ne mwariqa Kotira mwaquve tuqata né tiqata, Kotirara qora qua tiaro, tiavo. ³⁷ Ne sia nena qora saiqa varaaritavauma né sia niara quqaa mwivave tivarave. Ne nena qora saiqama vare varuqo. ³⁸ Né sia niara nroaqama seta riaivera, né ne saiqa vare varianirara nroaqama seta rieqatama niara quqaa mwivave tiate. Né mwitaa tivaro ini vu nraato ntapihirata né ni qova niqi varirara ntapihivarave. Ne mwiraqi varianirara né ntapihivarave, tiro.

³⁹ Mwitaa tuvata mwisa qaiqaa mwira karavu hirera uti varuvaro Iesusiva veva ntero viro.

⁴⁰ Veva ntero vuva uro Sotaani nramari hini tosani Ioniva tauraa variqaro nramari nunani uro varura. ⁴¹ Varuvata airi nraase qoravano mwiva varunani nri nteta tiqata, Ioniva sia nrora saiqa varova variqaro Iesusirara tiri tiva timwurave. So te taqauraro

Ioniva quqaa qua mwaa waitirara tiva timwurave, tita. ⁴² Mwitaa tiva seta mwini varusa airivano Iesusirara quqaa mwivave tura.

11

Rasarusiva qutu vura

¹ Vaiti mwovano mwira nrtu Rasarusiva Vetaaniniaava nroraqama sero nriqa vuvaro varuvata mwira nruratana Mariaavavata Mataavavata mwini varura. ² Mariaava vahavera suqera Iesusiraqaa qu mwatero nai qiata saahiqotairo mwira suqu nruka mwataariva varura.

Mwi nrure nresetana variqata taqovaro mwisa vasaava nriqa vuvaro varuvata ³ mwitanasa vaiti mwo titeta Iesusirara uro mwitaama tiane tita, Nrora, i mwutusa nti vaitiva nroraqama sero nriqa visaro variso tiane, tita.

⁴ Mwitanasa mwitaa tiva seta titovaro vevani uto tiva mwuvaro Iesusiva mwi quara riero tiqaro, Rasarusiva nroraqama sero nriqa visaro variso. So mwiva siama qutu vuanarove. Né Kotira kepusa taqaate tiro, mwira nriqa visaro variso. Ni Kotira mwaaqu ni kepusa osara taqaate tiro, mwira nriqa viso, tiro.

⁵ Iesusiva Mataararavata mwira nruraravata Rasarusiraravata mwoqama sero mwutusa ntuva variqaro ⁶ mwi quara rierovata sia gamwanrama viraitiro, qaqira sero taara entavata mwini varura. ⁷ Vari sero mwiraqaatairo nai nraaqiaranravuara tiqaro, So varaivaqenravu uto ntante Iutiaani vuare, tiro.

⁸ Tuvata mwira nraaqiaranravuvano qaqaqo tita, Mwaara ti variarao, nanauma Iutaa vaiti nroraqama ori vara seta i ru sarerata uturave. E qaiqaa mwini uto ntantera virerarave hiaro? tita.

⁹ Tuvato Iesusiva tiqaro, Mwo enta mwo enta huarivano ihara so itairave. Vaitivano qataahiraaqaa nrue variva huarivano itairaqaqaa nrueqaro aara so taqeqaro sia huntavaivaimaairo saavu ntirave. ¹⁰ Huarivano sia itaisaro entaqi nrue variva huntavaivaimaairo saavu nti varirave, tiro.

¹¹ Mwitaa tiva sero Iesusiva qaiqaa tiqaro, Tiri toti Rasarusiva vaitama viso. Ne uro mwira huruma sarerave, tiro.

¹² Mwitaa tuvata mwira nraaqiaranravu tiqata, Nrora, mwiva qaqi vaite varirera, mwiva soqa hianarove, tita.

¹³ Mwitaa tiva seta mwisa sia ntapihuvato Iesusiva mwi quaraqaa ntuva sero Rasarusiva qutu vurara tura. Mwisa tiqata, Iesusiva Rasarusirara qaqi vaitairama tiso, tita.

¹⁴ Mwitaama rieqata varuvato Iesusiva vutu sero tiva niro tiqaro, Rasarusiva qutuma viso. ¹⁵ So ne iniara rieqanama né niara quqaa mwivave tiate tina, ne Rasarusira sia gamwanrama uro taqaurara qamwateqama varuqo. So varaivaqenravu mwiva qutu vinani vuare, tiro.

¹⁶ Tuvato mwira nraaqiara mwovano Tomaasiva, mwira mwo nrtu Kaapiva, mwiva nai hena vaitinravuara tiqaro, So varaivaqenravu mwaara ti vari vaitiravata vuare. Iutaa nroraqama mwira ru saivaqe tirenravuvata mwira vatama seta qutu vuare, tiro.

Nraase qora qutu vuasa qaqi vara tivumase varuva ne mwaa mwivave, tura

¹⁷ Tuvato Iesusiva vuva nrintero riovata Rasarusira quntama tovaro erahia-muaantema enta nritarora. ¹⁸ Vetaani Ierusalem qaumato 3 kiromitaa votima mwiraqaatairo vahuvato ¹⁹ Ierusalem taita mwi mwatanaasa airivano Mariaaravata Mataaravata mwutusa qihaasama nateqata Rasarusirara ntatarerata nrura.

²⁰ Nri varuvato Mataava riovato Iesusivavata mwitairo aarana nri varuvato mwiva Iesusira hunta sareraro viqaro Mariaara nraavuqi sero vuva nrintero ²¹ Iesusirara tiqaro, Nrora, e mwaini variaratiri, ni vasaava siama qutu vitirio. ²² So mate

e Kotirara mwo inraisa mwo inraisara naaru tiraro Kotiva mwi inraisara soma i mwianarove. Ne mwira ntapihhi sauqo, tiro.

²³ Tuvaro Iesusiva mwira tiva mwiro tiqaro, I vasaava qaqima tivuanarove, tiro.

²⁴ Tuvaro Mataava tiqaro, So esaara entaqaa mwiva esaa nraase qora sapata tivuanarove. Ne mwira ntapihhi sauqo, tiro.

²⁵ Tuvaro Iesusiva tiqaro, Nraase qora qutu vuasa qaqi vara tivumase varuva, ne mwaa mwivave. Nraase qora qaqi variqi vi varia inraisara ni varuva ne mwaa mwivave. Niara quqaa mwivave tiariva qutu viro mwiqitairo qaqi variqiro vuanarove. ²⁶ Qaqi variqiro viqaro niara quqaa mwivave tiariva siama qutu vuanarove. E mwirara quqaaveve tira hiaro? tiro.

²⁷ Tuvaro Mataava tiqaro, Quqaama tira hiaro. Mesaiaa Kotira maaquvano mwatani tuvira hiarava, e quqaa mwivama hiaro, tiro.

Iesusiva Rasarusirara ntatora

²⁸ Mwitaa tiva sero Mataava nrima ntantero uro nai nrura tirema sero tiva mwiro tiqaro, Mwaara ti vari vaitiva nri ntaiso. Mwiva iara sapara iso, tiro. ²⁹ Tuvaro Mariaava mwi quara riero tiviro santero uro Iesusira hunta sareraro viro. ³⁰ Iesusiva vaasa Mataava uro qua mwantonani variqaro sia mwatusani nri ntovaro ³¹ Mariaava mwira huntareraro vuvata Iutaa nraase qora mwira mwutusa qihaasama mwatarerata nrusa taqovaro Mariaava nraavuqitairo santero vuvata mwisa tiqata, So mwira quntama taanani ntatareraro virerarove, tiva seta mwisavata tivita Mariaara vata varetta vura.

³² Mwisa Mariaara vata varetta vuvaro Mariaava vuva Iesusiva hunani nrintero Iesusira taqero uro mwira vuqaa uto ntiro variro tiqaro, Nrora, e variaratiri, siama ni vasaava qutu vitirio, tiro.

³³ Tuvaro Iesusiva taqovaro mwiva ntate varuvata Iutaa nraase qora Mariaaravata nrusa mwisavata ntate varuvaro Iesusira mwutusavano qoraqama sero nraamwunriqa tovaro mwiva po se tiro tiqaro, ³⁴ Mwira taraqive quntama teta hiavo? tuvata mwisa tiqata, E nrira uro taqaane, tuvaro ³⁵ Iesusiva ntate varura.

³⁶ Ntate varuvata Iutaa nraase qoravano tiqata, So taqaate. Mwiva mwoqama sero Rasarusirara mwutusa ntisaro variso, tita.

³⁷ Tuvata mwonravuvano tiqata, Mwiva vu qipa vi vaitiravata so ntapairise variave. Iesusiva mwaini varitirio, Rasarusiva qutu vitirio, siave qutu vitirio? tita.

Iesusiva Rasarusira tivuma sora

³⁸ Tuvaro Iesusira qaiqaa ua huvaro mwiva mwira quntama tonani vura. Mwisa ori vaurutoraqi Rasarusira veta vateta ori mwo vara seta qetiana tita torara tiro, Iesusiva tiqaro, ³⁹ Ori mwira qaquinani vara saate, tuvaro Mataava qutu vu vaitira nruravano qaqaqo tiro, Mwira quntama taavaro erahiamuaantema enta nritaraisaro ntera viva mwutama vuanarove, tiro.

⁴⁰ Tuvaro Iesusiva Mataarara tiqaro, Ne vaasa i tiva mwu quarara riaane. E niara quqaa mwivave tirera, e Kotira kepusa taqenarave turave. Siave ne vaasa iara mwitaa tina huqo? tiro.

⁴¹ Tuvata mwisa ori qaquinani raaqu sovaro Iesusiva virini taqero tiqaro, Kaao, e ne tu quara rie varianara ne mwirara suqeve tuqo. ⁴² E esaa enta ni qua rie varianara ne ntapihhi saurave. E ni titaanarara nraase qoravano ntapihhi tina, ne mwisara rieganama iara aasara ntauqo, tiro.

⁴³ Iesusiva mwitaa tiva sero mwiva aasara ntero tiqaro, Rasarusio, tivira veva ntaane, tuvaro ⁴⁴ Rasarusiva qutu vuva qaqi tiviro mwira suqu sauqu ququtama teta mwira qiatavata mpuruqaqo qapuqamatova mwiqitairo veva ntero. Veva ntovaro Iesusiva mwisa tiva niro tiqaro, Mwira avantu saivaro qaqi vuarive, tura.

*Iutaa nroranravuvano Iesusira ruse quara tura
(Matuu 26:1-5; Maaki 14:1-2; Ruku 22:1-2)*

⁴⁵ Tuvata Iutaa nraase qora airivano Mariaara taqarerata nrusa mwi saiqara taqeta Iesusiva so quqaa mwivave, tita. ⁴⁶ Tuvata mwonravuvano qaqira seta Iesusiva mwi saiqara varorara uro Parisi vaitinravu tiva nuvata ⁴⁷ Parisi vaitinravuvata, Kotira saiqara vara mwate varu vaitisa mwisa nrora vaitinravuvata, mwisa niari kaanasori vaiti sapata uairama vita tiqata, Mwi vaitiva mwo saiqara mwo saiqara nrora saiqara vare variso. Qike, te mwira nataamave saanarave? ⁴⁸ Te mwira qaqi saarera, mwiva mwitaamaqiro virata esaa nraase qora mwirara quqaa mwivave tivarave. Mwisa mwitaa tivata tiriqaa ntaqaihi variasa Romenivano tiri ntaqiqata Kotira nraavu ntapairi seta tiri nraase qora esaa ru taiga sevarave, tita.

⁴⁹ Tuvato mwi vaitinravusaqitairo mwovano mwira nrutu Kaiapaasiva tiviro. Kaiapaasira mwira nroraqama sovaro mwi ihiraqi Kotira saiqara vara mwate varu vaitisaqaa ntaqaihiqaro vuniaa vaitivano varuva, mwiva tiviro tiqaro, Sia né vu nraatovata vahisave. ⁵⁰ Romeni mwatanaasa tiri esaa ru taiga sevorave. Tiri saahaqa hireraro vaiti kuaigavanoqaima qutu viraro suqe hianarove, tiro.

⁵¹ Kaiapaasiva mwi quara tiqaro ne nena nraato tusena tuqo, tiro. Mwiva sia ntapahi sovaro Kotiva mwira saahaqa huvaro mwiva Iesusiva Iutaa nraase qorara riegaro qutu vuanirara tura. ⁵² Iesusiva sia Iutaa mwatanaasaraqai riegaro qutu vuariva varura. Kotira nraaqiara esaa mwoqi mwoqi apiqama variasa mwisavata vita sero uro kuaqi uairama tareraro Iesusiva qutu vuariva varura.

⁵³ (Kaiapaasiva tiqaro, Vaiti kuaigavano tiri Iutaa saahaqa hireraro qutu viraro suqe hiarive, tuvata) mwi entaraqaataita Iutaa nrora vaitinravuvano Iesusira ruserara tivaqita vura. ⁵⁴ Mwitaa ti varuvarora tiro, Iesusiva Iutaa mwatani sia qoqaa nruraitiro, qaqira sero uro Eparaimi mwatasa qumina mwata tosani uro nai nraaqiaranravu sapata varura.

⁵⁵ Mwini varuvaro Iutaavano vesahu nato sarara omwata nro entava qaumaqa huvata itai itaita nraase qora verara nrora mwatasa Ierusareminiqai vura. Mwini uro variqata nrora enta mwira vesa variqata mwisa niari mwaara qua riegata nramari ntuva seta tuavaaqa hiqama seta varura.

⁵⁶ Mwisa mwini variqata Iesusirara aitutumaqita nrueqata uro Kotira nraavu nrora nraavuqi uairama vita nai sapara hi nai sapara hita tiqata, Iesusiva sove nrima omwata nraanarove? Mwiva aatu hiqaro siave nrianarove? tita. ⁵⁷ Mwitaa ti varuvata Parisi vaitinravuvanovata, Kotira saiqara vara mwate varu vaitisa mwisa nroranravuvanovata, mwisa nraase qora tiva nita tiqata, Né taqaivaro Iesusiva nrirera né nrima tiri tiva timwivaqe te mwira rupaqi karavuqi saare, tura.

12

Mariaava Iesusiraqaa mwunta vu vahaverara qu mwatora
(Matiu 26:6-13; Maaki 14:3-9)

¹ Vesahu nato sarara omwata nro entava qaumaqa huvaro 6 entanravu qaqi vahuvaro Iesusiva qaiqaa Vetaani mwini Rasarusiva varunani vura. Rasarusira mwira haaru qutu vura Iesusiva qaiqaa qaqi tivuma so vaitiva varura. ² Mwini vuvata mwi mwatanaasa Iesusirani sara uta mwatovaro Mataava mwi sarara varaqiqaro uro nuvaro Rasarusiva Iesusisantiriro sara tainta mwira tataaqa mwatasaa viro varura.

³ Varuvaro Mariaava taqu mwo varero nrura. Mwi taquraqi nrora munima so vahaverara mwira nrutu *naanti* vahuvaro Mariaava mwi taqura varero mwi vahaverara Iesusira suquqaa qu mwatero mwiraqaatairo nai qiata saahiqotairo Iesusira suqu nruka mwatovaro vahavera suqe hu mwuntava nraavu mwira kuraama sora.

⁴ Kuraama sovaro Iesusira nraaqiaranravuqitairo mwovano Iutaasi Isikeriotiva Iesusira qovarama saariva, mwiva qaqaqo tiro, ⁵ Mwi vahaverara mwosa niro munima

300 kinaa vara sero mwi munimara vehi nraase qora niataara vaisaroma, qumina i suquqaa qu mwatero iso, tiro.

⁶ Iutaasiva sia vehi nraase qorara riaraitiro, mwiva muara vaitivano variqarora tiro, mwitaa tura. Mwiva Iesusira nraaqiaranravu munima tuaqaa ntaqaihiqaro mwi tuaraqitairo quqeta seqaro mwinravusa munima muara vare varura.

⁷ Iutaasiva tiqaro, Munima mwira vehi nraase qora niataara vaisaroma qumina i suquqaa qu mwataiso, tuvaro Iesusiva tiqaro, Sia mwi nraasera antua taane. Mwiva vahavera niqaa qu mateqaro ni quntama te entarara ni mwavanta tequama mate variso. ⁸ Vehi nraase qora mwisa esaa entama inivata variqita vivarave. Né qaqi entaqaa mwisa so saahaqa hivarave. Ne siana inivata esaa enta variqina vuanirave, tiro.

Nrora vaitinravuvano Rasarusiravata ru sarerata uti varura

⁹ Iesusiva mwitaa tiva sero varuvata Iutaa airivano riovaro Iesusiva Vetaani mwini varuvata mwisa Iesusiravata Iesusiva qaqi tivuma so vaitira Rasarusiravata taqar-erata uto Vetaanini uaira hita varura. ¹⁰⁻¹¹ Iutaa airivano Rasarusira qaqi tivuma sorara riegatama niari nrora vaitinravu qaqira seta uto Iesusirara quqaa mwivave ti varuvata mwira saara Kotira saiqa vara mwate varu vaitisa mwisa nroranravuvano Rasarusiravata ruse quara ti varura.

*Iesusiva ntonki mwoqaaqaa mwaari ntero Ierusaremiqi vura
(Matu 21:1-11; Maaki 11:1-11; Ruku 191-12:28-40)*

¹² Mwira qararaara nraase qora airivano vesahu nato sarara nrarerata nrusa riovaro Iesusiva Ierusareminiara aarana nri varura. ¹³ Nri varuvata mwisa mwira qamwata mwatarerata qantosa mware voti hura teqa vareta Iesusira hunta sarerata viqatama mwisa aasara nteta tiqata,

Sai mwira nrutu tuaaheraare.

Nroravano nai nrutuqa nri vari vaitira suqema mwataiso. (Sng 118:26)

Tiri Isareriqaa ntaqaihi vaitira Kotiva suqema mwataiso, tita.

¹⁴ Mwisa mwitaa tivaqita vuvaro Iesusiva qaraaha ntonki huaama sero Kotira vukuqi tuntama sero mwira mwoqaaqaa mwatasaa viro variro Ierusaremiqiara viro.

Haaru Kotira vukuqi mwirara mwitaama tiro:

¹⁵ Saioniqinaasa (Ierusaremiqinaasa) né sia aatu hiate.

Taqaate, iniqaa ntaqaihiariva nriqaroma mwiva qaraaha ntonki mwoqaaqaa nri variso, tura. (Sek 9:9)

¹⁶ Mwi quava vukuqi vahuvata mwi entara Iesusira nraaqiaranravuvano sia mwi quara osara ntapihura. Naatiara Iesusiva qutu viro qaiqaa tivu entaraqaa mwi quava mwisa nraatoqi ntuva vuvata mwisa tiqata, Mwi quava Iesusiva ntonki mwoqaaqaa Ierusaremini vurara turave, tura.

¹⁷ Iesusiva Rasarusira oriqi quntama toraqitairo nraarama sero mwira qaqi vara tivuma sovata nraase qora mwini Iesusiravata varusa mwi saiqara taqeta mwosa mwosa tiva nuvata ¹⁸ mwiraqaataita nraase qora airivano Iesusiva nrora saiqa mwira varorara riegata Iesusira uto hunta sora.

¹⁹ Mwisa Iesusira qamwata mwatarerata vuvata Parisi vaitinravu nai tiva mwi nai tiva mwi hita tiqata, So taqaate. Te siana so mwo gara hiara aarava vaiso. Esaasa mwiraqaima vataqita vi variavo, tura.

Kirikiqinaasa mwonravuvano Iesusira uro taqora

²⁰ Kiriki mwonravuvano (Mwisa Iutaa mwaara qua riosa) mwisavata mwi omwatara nreqatama Kotira nrutu tuaaherarerata Ierusaremini uro varura. ²¹ Uro variqata mwisa Iesusira nraaqiara mwo Piripira Vetasaitaa mwatusa Kaririniaarara tiqata, Tiri vaitio, te Iesusira taqarerave, tuvaro ²² Piripiva uro Entururavata tiva mwiro mwiva vatama sero uro Iesusira tiva mwura.

²³ Tiva mwuvaro Iesusiva tiqaro, Ne mwatani mwatatai nraaqiaravave. Ni nrutu nroraqama vuari entava nri ntaiso. ²⁴ Ne qua tianira riaate. Uiti uru sia mwataqi vara tutairaro uiti uru mwiqava nariaraa vahianarove. Uiti uru mwataqi vara tutairaro ntuko hiro turu vera sairaro mwiraqaatairo uru mwiva taiga vuanarove. Uru mwiva taiga viraro uiti mwiva qupiqeqaro airi tava riaanarove.

²⁵ So vaiti mwovano mwaa mwataraqaa nai qaqi variqiro vuaniraraqai nroraqama sero riemwaqiro vuariva, mwiva esaarama qutu vuanarove. Vaiti mwovano sia nai mwaa mwataraqaa qaqi variqiro vuanirara nroraqama sero riemwaqiro vuariva, mwi vaitiva esaa enta qaqima variqiro vuanarove. ²⁶ Tasave ni saiga varaataa hiarisa, mwisa qaqi varivorave. Mwi vaitisa ni vataqita nriate. Mwisawitaama seta ni saiga vara mate varivaro ni qova mwisa nrutu nroraqama saanarove.

Iesusiva nai qutu vuanirara tura

²⁷ So mwaa entara ni mutusa uaga isana varuqo. Nena qorara nara quave tianirave? Kaa, mwi entava nri ntaasora mwi entara qaqira saane. Mwitaave Kotirara tianirave? Qaqao, ne sia mwitaa tirerave. Ne mwi entarara rieqana tuvuvave. Mwi entaraqaa ne atura ntuvagana vuase tiva sena tuvuvave. ²⁸ Kaa, e ena nrutu nroraqama saane, tiro. Iesusiva mwitaa tuvaro naavutairo quavano tiqaro, Ne nena nrutu nroraqama sauqo. Qaiqaavata nroraqama sarerave, tiro.

²⁹ Tuvata nraase qora uairama vita mwini tivita varusa mwi quara rieta tiqata, Naaruva nruqua tiso, tuvata hini husa tiqata, Qaqao, naavuniaa vaitivano mwiravata qua tiso, tita.

³⁰ Tuvaro Iesusiva tiqaro, Sia mwiva niara rieqarovauma qua tiso. Mwiva iniara rieqaroma qua tiso. ³¹ So mwaa entara mwatani variasa ko tiani entarave. Mwaa entara mwatani variasaqaa ntaqaihi varira Saataanira kepusa ntuvuraa saani entarave. ³² Mwatataita ni tuaahera saivaqe ne variqana esaa nraase qora ntarau saarita mwisa ne hianiraniqai nrivarave, tiro. ³³ Iesusiva mwi quara tiqaro nai qutu vuanirara tiva nura.

³⁴ Mwitaa tuvata mwini uairama vusa qaqao tita, Kotira vukuqi qara ntuva tova tiqaro, Mesaiaa vaiti Kotira kepusavano esaa enta qaqi variqiro vuanarove, turave. Naraqamave e tiqara, Ni mwatani mwatatai nraaqiarara tuaahera sevarave, tiaro? (E ena qutu vinarara tiana quara sia ntapihuro.) E tiqara, Ni mwatani mwatatai nraaqiaravave, tianarave. E ta vaitivave hiaro? tita.

³⁵ Tuvaro Iesusiva tiqaro, Pataqa ovavano ini sapata variqaro itamaqiro vuanarove. Enta hiraqi nruesa sia nai vi aarara ntapihirara tita, né enta hiaso tita ovavano qaqi ite varianí entaraqaa nrueqata variate. ³⁶ Ovavano qaqi vahiani entaraqaa né mwi ovarara quqaa mwivave tiva seta, mwirara riemwaqi viqatama nruaate. Mwitaa tiqatama né ova nraaqiara variqatama névata ovavano itaintema seta itamwaqita vivarave, tiro.

Iesusiva mwi quara tiva sero mwiraqaatairo uro sia mwisa vuqaa variraitiro, uqeta varura.

Iutaavano Iesusirara sia quqaave tura

³⁷ Iesusiva mwisa vuqaa variqaro nrora saiga varovata mwisa taqetavata mwisa qaqira seta sia mwirara quqaa mwivave tuvarora tiro, ³⁸ mwi entara Asaiaava haaru tu quava quqaa vahura. Haaru Kotiva vaiti mwo Asaiaara saahaqa huvaro Asaiaava poropeti vaitivano variqaro qumina vasa mwaa quara vutu sero tiqaro, Nrora, tavave tiri quara quqaave tiso?

Sia mwovanovata quqaave tirave.

Nroravano nrora saiga vara saisaro tavave mwira saiga ntapihi taqaiso?

Sia mwovanovata ntapihi sero taqaiso, tura. (Ais 53:1)

³⁹ Asaiaava mwitaa turara tita, mwisa sia Iesusirara quqaa mwivave tura. Asaiaava qaiqaa mesaiaa vaitiara tiqaro,

⁴⁰ Mwi vaitisa uqa hi aarara qaqira seta niara tiri saahaqa hiane tivorave tiva sero, Kotiva mwisa vu nraato tita saisata mwisa sia vuqotaita so taqeta, mwisa sia nraatoqotaita so riaavo, tura. (Ais 6:10)

⁴¹ Asaiaava haaru variqaro Iesusira kepusa osara taqeqarora tiro, mwiva mwirara qua tiva nura.

⁴² Mwi entara Iutaa nrora vaitinramwuqitaita mwonravuvano tiqata, Quqaama Iesusiva mwivave, tita. Mwisa mwitaa tiqata mwisa Parisi vaiti nraatu aatu hita qaqira seta sia qoqaa variqata mwi quara tita. Mwaara nraavuqitaita veva nteta vuote tivorave tita, sia mwisa qoqaa variqata mwi quara tura. ⁴³ Qaqi vaitivano qamwata nateraraqai mwisa nroraqama seta riegatama sia Kotiva qamwata nataanirara nro-raqama seta riora. Mwisa mwiraraqai riosara tita, mwisa sia qoqaa Iesusirara quqaa mwivave tura.

Iesusiva tu quava vaiti ko tianarove tura

⁴⁴ Iesusiva paatiro tiva niro tiqaro, Niara quqaa mwivave tiariva siana niaraqai quqaave tianarove. Mwiva ni titairavatama quqaave tianarove. ⁴⁵ Vaitivano ni taqeqaro ni titairavatama taqaanarove. ⁴⁶ Niara quqaa mwivave tiariva rupi hiraqi nruaaso tina, ne ova votima sena itamwaqina virera mwatani tuvuvave. ⁴⁷ Ne sia mwatani varisaqaa qua vatarerana tuvuvave. Mwatani variasa suqema variate tina, ne tuvuvave. Ni qua riero nteqa saariva variraqe sia nevauma mwiraqaa qua vataanirave. ⁴⁸ Ni qoririma mataani vaitiraqaave, ni qua nteqa saani vaitiraqaave, siana ne qua vataanirave. Ne tiva taani quava, mwivama esaara entaqaa variqaro mwiraqaa qua vataanarove.

⁴⁹ Ne sia nena nraato tusenavauma qua ini tiva nuqo. Ni gova mwitaa mwitaa tiane tiva sero ni titaiana ne mwira qua ini tiva nuqo. ⁵⁰ Ne ntapihi saugaro ni qora qua riariva esaa enta qaqi variqiro vuanarove. So ni gova mwitaa mwitaa tiane ti quara, ne mwi quara ini tiva nuqo, tiro. Iesusiva mwitaa tura.

13

Iesusiva nai nraaqiaranravu suqu hiqama mwatora

¹ Vesahu nato sarara omwata nro entava kuaa entaqai qaqi vahuvaro Iesusiva variqaro ntapihi sovaro nai mwata mwaini sero uto ntantero nai gova varinani vuari entava qaumato vahura. Mwitaa huvaro Iesusiva variqaro nai husa mwatani varusara mwoqama sero mwutusa vahuvaro mwisara rieqaro varura. Mwiva mwisara mwutusa vahuva qaiqai vahihiro vuvaro uro gutu vura.

² Entama vuvaro Iesusiva nai nraaqiaranravu sapata sara nre varuvaro mwira nraaqiara mwovano Iutaasi Isikeriotiva Saimonira mwaquvano varuvaro Saataaniva Iesusira qovarama saane tiro, Iutaasira mwira nraatoqi qora qua vatovaro Iutaasiva Saataanira qua riora. ³ Riero varuvaro Kotiva esaa inraisa Iesusira sauguqi vatora Iesusiva vu nraatoqi vahuvaro mwirara ntapihi sero. Iesusiva Kotiva hunatairo tuvuvava qaiqaa Kotiva hunani vuanira mwiaravata mwiva ntapihi sora.

⁴ Mwiraqaatairo mwiva sara nro taintaraqaatairo tiviro verato ututo tuavaaqara ntatu sero vatero tauri tavaarana rupatero uro ⁵ tanaaqi nramari rauru sero varero uro nai nraaqiaranravu suqu hiqama natero tauri tavaarana rupatoraqotairo aahara tu natero.

⁶ Mwitaamaqiro viro Saimoni Pitaava hunani nri ntovaro Pitaava qaqao tiro, Nrora, e ni suquvatave hiqama matarera uti variaro? tuvaro ⁷ Iesusiva tiqaro, Mate ne mwaa saiqara varaura e sia ntapihiaro. Naatiara mwirara so ntapihinarave, tiro. ⁸ Tuvaro

Pitaava tiqaro, Qaqao, e nrora waitivano variqara hauri mwitaa hi saiqara ni vara materorave. E siana ni suqu so hiqenarave, tiro.

Tuvaro Iesusiva tiqaro, Sia ne i suqu hiqama mwataasera, e siana ni nraaqiara varinarave, tiro ⁹ Mwitaa tuvaro Saimoni Pitaava tiqaro, Nrora, mwitaa hirara e sia ni suquqai hiqama mataane. Ni sauquvata ni qiatavata hiqama mataane, tiro.

¹⁰ Tuvaro Iesusiva tiqaro, Nramari ntuva taariva siana qumina qaiqaa ntuanarove. Mwiva nai suquqaima hiqaanarove, tiro. Né esaa nramari ntuvase sugema variavaro kuaikuvanoqai sia sugema variso, tiro. ¹¹ Iesusiva nai nraaqiara mwovano mwira govarama saanira ntapihi serora tiro, mwiva tiqaro, Né esaa sugema variavaro kuaikuvanoqai sia sugema variso, tiro.

¹² Mwitaa tiva sero mwisa suqu hiqama natero Iesusiva qaiqaa uro nai tuavaaqa ntatuse vatora vara utu varero uro nai varura qoqaraaraqaa mwatasaa viro variro tiva niro tiqaro, Ne mwataa hi saiqara ini vara nataura né so mwirara ntapihitave hiavo? ¹³ Né niara nrora vaiti mwaara ti variaravave tiarave. Ne mwitaama varurara tita, né soma niara mwitaa tivarave. ¹⁴ So ne ini nrora vaiti mwaara ti varuva variqanama ne ini mwataa saiqa vara nateqanama ini suqu hiqama natauqo. Névata variqata ne huntama seta nai suqu nai suqu hiqama nateqata variate. ¹⁵ Né ne hunte hiate tina, ne ini mwi saiqara tiva nuqo. ¹⁶ Ne quqaa tianira né riaate. Saiqa waitivano sia nai nrora vaiti nraatara sairave. Mwo inraisara titaaisaro vi waitiva sia nai titaira mwira nraatara sairave. ¹⁷ Né mwi quara osara ntapihi seta rieta mwi saiqara mwitaamase varaqi vivera, né qamwateqatama variqi vivarave.

¹⁸ So sia ne ini esaasara tuqo. Ne nena mwatama tau nraaqiarasa so ntapihi taqaurave. Ne mwisa osara ntapihi saurave. Haaru Kotira vukuqi qua mwo qara ntuva tova mate quqaa mwivauma vahianarove. Mwi quava mwitaama tiro: Vaiti mwovano nivatama sero variqaro ni sara nrero mwiraqaatairo tuqataa viro ni qoraqama mataanarove, turave. (Sng 41:9)

¹⁹ Iniqitairo vaiti mwovano ni qoraqama mataanirara ne mate ini tiva ni varuqo. Mwiva naatiara ni qoraqama matairata né variqata mate ne tiva nunrara rieqatama so niara mwiva quqaama qaqiqai variqi vivave tivarave. ²⁰ Ne quqaa tianira né riaate. Vaiti mwovano ne titaani waitira qamwata mwateqaro mwiva nivata qamwata mataanarove. Mwiva ni qamwata mateqaro Kotiva ni titairavata qamwata mwataanarove, tiro.

*Mwovano Iesusira nravutaara sauquqi saanirara tura
(Matu 26:20-25; Maaki 14:17-21; Ruku 22:21-23)*

²¹ Iesusiva mwitaa tiva sero varuvaro mwira mwutusavano uqa huvaro mwiva vutu sero mwisa tiva niro tiqaro, Ne quqaa tianira riaate. Iniqitairo mwovano ni rusaate tiro, uro tiva nianarove, tiro. ²² Mwitaa tuvata mwira nraaqiaranravuvano nai taqe nai taqe hita airi nraato tita tiqata, Iesusiva ta waitirarave tiso? tita.

²³ Mwitaa ti varuvaro mwovano Iesusira mwutusavano mwirara mwoqavata vahu waitiva Iesusira tataaqani varuvaro ²⁴ Saimoni Pitaava mwirara nru nraata sero tiqaro, E Iesusira ta waitiva mwitaa hianira sapara hiqara taqaane, tuvaro ²⁵ mwi waitiva Iesusiraqaa urovi vuntuvi variro Iesusira sapara hiro tiqaro, Nrora, mwiva ta waitivave iso? tiro. ²⁶ Tuvaro Iesusiva mwira tiva mwiro tiqaro, Ne mpereti viti nramari tanaaqi vahiraqi mwaati ntava sena vaiti mwo mwiariva so mwira mwi waitivave, tiro. Tiva sero mpereti viti vara sero nramariqi ntava sero Iutaasira viti mwura.

²⁷ Mpereti viti mwira mwuvaro Iutaasiva mwira varovaro Saataaniva Iutaasira vutaqi viqetero varuvaro Iesusiva Iutaasirara tiqaro, So santera ena vararera tina saiqara varaane, tiro. ²⁸ Mwitaa tuvata mwira nraaqiara sara taintaqaa varusaqitairo sia mwovano mwi quara osara ntapihura. ²⁹ Mwisa tiqata, Iutaasiva munimaqaa

ntaqaihi vari vaitiva varisaro Iesusiva hura omwata nraana sarara varaaneve tiso, mwiva vehi vaiti munima uro nianeve tiso? tita. ³⁰ Mwisā mwitaa ti varuvaro Iutaasiva Iesusiva mpereti viti mwura varero mwiraqaatairo veva ntero viro. Entaqi mwiva vurama.

Iesusiva qaraaha qua mwaara tiva nura

³¹ Iutaasiva veva ntero vuvaro Iesusiva tiqaro, Ne mwatani mwatatai nraaqiaravave. Mate ni kepusa osaravano govarama viso. Ne Kotira kepusa osara mate govarama sauqo. ³² Ne Kotira kepusa osara govarama saasera, Kotiva mwiva ni kepusa osaravata govarama saanarove. Mwiva qamwanrama mwitaa hianarove.

³³ Qike, ni nraaqiaranravu tuaavo, ne inivata pataqa varisena vuarita né naatiara qumina niara huāa hivarave. Ne Iutaa vaiti nroranravu tiva nuntema sena inivata tiva nuqo. Ne virera hianirani né sia so vivarave, tuqo. ³⁴ Ne mate qaraaha qua mwaara ini tiva niarita né riaate. Né mwoqama seta nariara nariara mwutusa vahirata variate. Ni mwutusavano iniara vahintema seta névata nariara nariara mwutusa vahirata variate. ³⁵ Né nariara nariara mwutusa vahirata varivata nraase qora ini taqeta mwisa né Iesusira nraaqiarama variavo tivarave, tiro.

*Pitaava ne sia Iesusira taqaurave tianirara Iesusiva tura
(Matu 26:31-35; Maaki 14:27-31; Ruku 22:31-34)*

³⁶ Iesusiva mwitaa tuvaro Saimoni Pitaava mwira sapara hiro tiqaro, Nroraō, e taini virerarave tiaro? tuvaro Iesusiva tiqaro, Ne virera hianirani e siama so ni vataqira vinarave. E naatiarama ni vataqira vinarave, tuvaro Pitaava tiqaro, ³⁷ Nroraō, naraqamave ne sia so mate i vataqina vuanirave? Ne iara rieqana soma qutu vuanirave, tiro.

³⁸ Tuvaro Iesusiva tiqaro, Quqaave e niara rieqara qutu vinarave? Ne quqaa tianira riaane. Kokoraaravano sia nruqua tirara e taaramwo nani niara ne sia mwira taqaurave tinarave, tiro.

14

Kotiva hinani vua aarava Iesusivama

¹ Iesusiva nai nraaqiaranravu tiva niro tiqaro, Sia niara riaivaro ini mwutusavano uaqā hiarive. Né Kotirara kepusaqamase riemwaqita vuanema seta niaravata kepusaqamase riemwaqita vuāte. ² Ni qora mwaatani airi mwo nraavu mwo nraavu vaisana ne iniara rieqana uro tequama natarerana vuqo. Sia mwitaama vahitiri, ne siama ini tiva nutiri. ³ Ne uro ini tequamatena uro ntantena uto ini vitaqina uro nena varianirani saarita, né nivata varivarave. ⁴ Ne virera hu aarara né ntapihī saarave, tiro.

⁵ Tuvaro Tomaasiva qaqaō tiro, Nroraō, te e virera hianara sia ntapihī sauro. Nataama setave te mwi aarara ntapihī saanarave? tiro.

⁶ Tomaasiva mwitaa tuvaro Iesusiva mwira tiva mwiro tiqaro, Ne Kotiva hinani vua aarava mwaa mwivama varuqo. Ne quqaa osara mwaa mwivama varuqo. Ne qaqi variqi vua osarava mwaa mwivama varuqo. Sia mwo aararaqaama tero ni qova hinani vuariva vaiso. So ne mwaa aara mwivama varuqo. ⁷ Né ni ntapihī seta taqaasara tita, né ni qoravata ntapihī seta taqavarave. Mate mwaa entaraqaataita né ni qora ntapihī setama né mwiravata taqaasama variavo, tiro.

⁸ Mwitaa tuvaro Piripiva tiqaro, Nroraō, so ena qora tiri tiri tiva timwiraqe te mwira taqeta sove tiare, tuvaro ⁹ Iesusiva mwira tiva mwiro tiqaro, Piripio, ne ini sapata muahaama varuqara e siave ni ntapihī sera taqaaro? Ni taqaiva ni qoravatama taqaiso. E naraqamave niara tiqara ena qora tiri tiva timwiane tiaro?

¹⁰ Piripio, ne nena qoraqi varuqaro ni qova niqima variso. E siave mwi quarara quqaave tiaro? Ne ini tiva nu quara sia ne nena riemwa seqanavauma ini tiva nuqo.

Ni qova niqi variva, mwiva variqaro nai saiqa vare variso. ¹¹ Ne nena qoraqi varuqaro ni qova niqima variso. Mwi quarara quqaave tiate. Né sia niara riaivera, né ne saiqa varaurara riegata niara quqaa mwivave tiate.

¹² Ne quqaa tianira riaate. Niara quqaa mwivave tiva sero riemwaqiro vuariva, mwiva variqaro ne saiqa varauntema sero saiqa varaanarove. Ne nena qova hinani vuanirara tiro, mwira saiqavano ni saiqa nraatara saanarove. ¹³ Né ni saiqara riegata soma né mwo inraisarave, mwo saiqarave, ni sapara hivaqe ne ini nianirave. Né ni qora kepusa osara taqaate tina, ne mwira mwaquvano mwitaa hirerave. ¹⁴ Né ni saiqara riegata so né mwo inraisa mwo inraisara ni sapara hivera, ne ini nianirave.

Kotira Mwaraqura vara saariro tuvuanirave tura

¹⁵ Ini mwutusavano niara vahirera, né ni quaqai riemwaqita vivarave. ¹⁶ Ne nena qora sapara hiariro mwiva ini saahaqa hianira Kotira Mwaraqura quqaa quaqai ti varianira titairaro ini airiqa hireraro uto esaa enta inivata varianarove. ¹⁷ Qaqa nraase qora mwatani variasa sia Kotira Mwaraqura taqeta mwisa sia mwira ntapihi saarara tita, mwisa sia mwira so varevarave. Né mwira taqaavaro mwaa entara mwiva inivatama variso. Naatiara mwiva iniqima varianarove.

¹⁸ Sia ne ini mwaini sena vuarita né nrairara nraaqiara votima seta varivarave. Ne ini saarinani uro ntantena tuvuanirave. ¹⁹ Pata iharaqa mwatani variasa sia ni taqaivata néqai ni tagevarave. Ne qaqa variqina vuariva varurara tita, névata qaqa variqita vivarave. ²⁰ Mwi entara ne nena qoraqi varurave, né niqi variarave, ne iniqi varurave, né ntapihi sevarave.

²¹ Ni qua varase tuteru mwi quara vataqiro vuanira mwira mwutusavano niara vahianarove. Niara mwutusa vahiariva variraro ni qora mwutusavano mwirara vahianarove. Ni mwutusavanovata mwi vaitirara vahianarove. Ne variqana mwi vaitira nena osara qoqaa tiva mwianirave, tiro.

²² Tuvoro Iutaasiva sia Iutaasi Isikeriotiva mwo Iutaasiva tiqaro, Naraqamave e ena osara tiriqai tiva timwiqara sia mwatani variasa tiva ninarave? tiro.

²³ Iutaasiva mwitaa tuvoro Iesusiva tiqaro, (Mwatani variasa siama niara mwutusa ntisata variavo.) Vaitivano niara mwutusa vahiariva, mwiva ni qua riemwaqiro viraro ni qora mwutusavano mwirara vahianarove. Nevata ni qovavata mwi vaitiraqi uro varianarave. ²⁴ Vaiti mwovano sia niara mwutusa vahiariva, mwi vaitiva ni quavata sia vataqiro vuanarove. Ne ini tiva nu quara sia nena nraato tusena ini tiva nurave. Ne ni qoraqaatana mwi quara varena uto ini tiva nurave. ²⁵ Ne mate inivata varu entara mwaa quara ini tiva nuqo. ²⁶ Ne vuariro ni qova ini saahaqa hianira nai mwaraqura titairaro mwiva ni saiqara riegaro uto variqaro esaa inraisa ini tiva niqaro ini nu nraatovata saahaqa hirata né ne tu quara ntapihi riemwa tevarave.

²⁷ Ne virera hiqanama iniara mwaateraqama varivaro ini mwutusavano qihaasa hirata variate, tuqo. Mwaa mwatanaasa niari nariara nariara qua mwanteta tiqata, Mwaateraqama sera variante, ti variarave. Niari mwitaa tiqata qumina quaqai ti variarave. Ne iniara mwaateraqama seta variate tu quava siama qumina quave. Né ni qua riemwaqita vivaro ini mwutusaqitairo qihaasama vahirata sia aatu hivaro ini mwutusavano siama uqaq hianarove.

²⁸ Ini sena vuariva uro ntantena tuvuanirave tu quara né vaasa riarave. Ni qova ni naatara sero nroravano varirara tita, ini mwutusavano niara quqaqama vahirera, ne nena qova hinani vuanirara né qamwateqata varivarave. ²⁹ Mwi inraisava mwi inraisava naatiara mwitaa mwitaa hianirara ne mate ini tiva nuqo. So naatiara né taqaivaro mwi inraisava qovaramaqiro virata né niara tiqata mwiva tu quava mate quqaa mwivauma vaiso tivarave.

³⁰ So mwaa entara mwatani variasaqaa ntaqaihi variva, Saataaniva, nrima varisana tina, mwira saara ne sia ini sapata muahaa qua tianirave. Mwira kepusavano sia ni so nraatara saanarove. ³¹ Ni mwutusavano ni qorara vahira mwatani variasa tagaate tina, ne ni qora qua vataqina virerave. So varaivagenravu mwaaqitaita vevante vuare, tiro. Iesusiva turama.

15

Iesusiva uaini saantaqa ntuva sero tiva nura

¹ Iesusiva mwo quaqaa ntuva sero nai nraaqiaranravu tiva niro tiqaro, Ne uaini apa suqeva varuqaro ni qova uainiqaa ntaqaihi varivama varisata né uaini mware saarama variavo. ² Ni qova taqaisaro saara mwovano sia tava riaisaro mwiva mwira teqa qaqira sero uro taqaisaro mwo saaravano suqema sero tava riemwa taisaro mwiva suqema vahiqaro mwoqavata riaarive tiro, mwira rapatu sero vatairave. ³ Ne tu quava ini vaasa rapatu sero vataisatara tita, né soma variavo.

⁴ Né niqi varivaqe ne iniqi variase. Saara mwovano nariaraqama vahiariva siama so tava riaanarove. Saara mwiva apaqaa ntaaqau vahiariva so tava riaanarove. Mwira votima seta né sia nivatama seta ntaaqauvi varivera, né siama so tava rieverave.

⁵ Ne uaini apa varuqata né sauqu saarama variavo. Ni vatama sero varivaqe ne mwira vatama sena variariva, mwivama tava airi riaanarove. Né sia nivata ntaaqauvi variraitita né nétaraa varivera, né siama so mwo saiqavata varevarave. ⁶ Sauqu saara qaqira sairaro aaharama vuarintema sero sia nivata ntaaqauvi variani vaitira ni qova qaqira saanarove. Qaqira saani saarara mwira naatiara ntupi sero varaqiro tiaqi tuto sairaro itamwa taiqa saanarove.

⁷ Né ni vatama seta ntaaqau vita varivaro ni quavano iniqi vahirera, né Kotirara néta mwutusa vahiani inraisarara sapara hivaro ini nianarove. ⁸ Né ni qua riemwaqi vigata uaini saanta votima seta airi tava riaivaro ni qora nrutuvano nroraqaa hiarive. Né mwitaamaqi vigata né quqaaqama seta ni nraaqiara varivarave.

⁹ Ni qora mwutusavano niara vahintema sero ni mwutusavanovata iniara vaiso. Ni mwutusavano iniara vahira mwiqi variate. ¹⁰ Ne ni qora qua riemwaqina vi varuqaro mwira mwutusavano niara vahirave. Mwitaa huntama seta névata ni qua riemwaqita vivera, né ni mwutusavano iniara vahiraqi varivarave. ¹¹ Ni mwutusaqi suqe hintema sero ini mwutusaqivata suqe hirata nroraqamase qamwateqata variate tina, ne mwaa quara ini tiva nuqo.

¹² Ne mwo qua tianira né mwi quara riemwaqita vuate. Ni mwutusavano iniara vahintema seta névata nariara nariara mwutusa vahirata variate. ¹³ Vaitivano nai nravunaasara mwutusa vaisaro mwisara riegaro qutu virave. Mwitaama sero nai hena sara mwutusa vahiariva mwosara mwutusa vahi osarara esaa nraatara sero nritarero vahianarove. ¹⁴ Né ni qua riemwaqita vivera, né ni nramwunaasama varivarave. ¹⁵ Saiqa vaitivano sia nai nrora vaitivano mwitaa mwitaa hiani osarara ntapihirara tina, ne siama iniara ni saiqa vaitive tivaqina vuanirave. Ne iniara ni nramwunaasave tivaqina virerave. Ne ni qora qua riaura esaa ini tiva nunrara tina, ne mwitaa tirerave.

¹⁶ Sia né ni nraaraarave. Ne ini nraaraurave. Ne ini nraaramase vita sena iniara uro satarivano tava riaintema seta suqe tava muahaama vahiani tavara riemwataate turave. Né mwitaa hivera, né ni nrutuarave, ni saiqarave riegata nara inraisarave ni qora sapara hivaro mwiva ini nianarove. ¹⁷ Ne mwaa quara iniara mwitaa hiatema tuqo. Né nariara nariara mwutusa vahirata variqita vuate.

Mwatani variasa ini nravutaaqa hivarave tura

¹⁸ Mwatani variasa ini nravutaaqa hivera, né ntapihiate, mwisa ni nraante nravutaaqama taasara titama, inivata nravutaaqa hivarave. ¹⁹ Né mwata mwainiaasa

varivatavauma mwisa iniara tiri npravunaasave tiqata iniara mwutusa vahirata varivarave. Ne mwatani variasaqitaina ini nraarama sauqata né sia mwisaniqama variavo. Né sia misaniqama variarara titama, mwisa ini npravutaaqa hi variavo.

²⁰ Ne vaasa tiva nunrara riaate. Sia saiqa vaitivano nai nrora vaiti nraatara sairave. Mwatani variasa ni uaqama matesara tita, mwisa inivata uaqama natevarave. Mwisa ni qua riesavauma ini quavata rieverave. ²¹ Né ni nraaqiara variavatara tita, mwisa mwira saara inivata qoraqama natevarave. Ni titaira sia ntapihiasara tita, mwisa mwitaa hivarave. ²² Ne sia uto mwisa tiva nutirio, mwisa qora saiqa utuarara siana qua vahitirio. Ne uto mwisa tiva nunrara tiro, mwiraqaatairo mwisa qaqaqo sia mwira riaunarave ti quava siana vahianarove.

²³ Vaitivano ni npravutaaqa hiqaro ni qoravata npravutaaqa hianarove. ²⁴ Mwo saiqa mwo saiqa sia mwisa so varaa saiqara ne mwi saiqara mwisa vuqaa variqana vare varuvave. Sia ne mwitaa hutirio, siana mwisaaqa qua vahitirio. Mwisa ni saiqa taqeta ni qaqira seta nivata ni qoravata npravutaaqa hiavo. ²⁵ Mwisa mwitaama variavaro qua mwo haaru qumina vasa qara ntuva tova mate ntapihi sero mwivauma viso. Mwi quava mwitaama tiro:

Sia mwo quavata vahirata quminaqama seta mwisa ni npravutaaqa hivarave, turave.

(Sng 35:19)

²⁶ So ini saahaqa hiariva mwovano tuvuanarove. Mwiva Kotira Mwaraquravano quqaa quaqai ti variva, mwiva Kotiva hinatairo tuvuanarove. Ne mwira nena qoraqaataina titaariro mwiva uto variqaro niara ntapihi sero ini tiva nianarove. ²⁷ Névata vuni nivatama seta variqi vuasara tita, né soma ni saiqa osarara mwo mwatanaa mwo mwatanaasa tiva niivarave.

16

¹ Né naatiara pupohairata ni qua qaqira sevo tina, ne mwi quara mwi quara ini tiva nuqo. ² Naatiara mwisa ini irora hiqata mwaara nraavuqitaita ini raaqu sevarave. Mwo enta nrintairata mwisa ini ru seta tiqata, Te Kotira saiqama vare varuro, tivarave. ³ Mwisa niaravata ni qoraravata sia ntapihi seta riasara tita, mwisa mwitaa hivarave. ⁴ Ne mwaa entara naatiara ini uaqama naterara tiva nuqo. Naatiara mwisa mwitaa mwitaa hivata né mwi entara ne mate mwaa quara turara nraato tuate. Tauraa ne inivata variqanara tina, sia ne mwi quara mwi quara ini tiva nurave.

Kotira Mwaraqura saiqara Iesusiva tura

⁵ So ne pataqa vari sena ni titaiva hinani virerave. So ne mwini virerana uti varuqaro siana iniqitairo mwovano tiqaro, E taini virerarave hiaro? tiso. ⁶ Ne vaasa turara né rie variavaro ini mwutusavano uqa isata variavo. ⁷ So ne quqaama tuqo. Ne sia vuariro ini saahaqa hiariva sia so tuvuanarove. Ne vuariva soma uro mwira titaariro né hinani tuvuanarove.

⁸ Kotira Mwaraquravano uto variqaro mwiva mwatani variasa taaramwo inraisara tiva nianarove:

(1) mwisa uqa hi saiqarave

(2) suqe saiqa osararave

(3) Kotiva ko tiani osararave

⁹ (1) Mwisa uqa hi saiqara:

Mwatani variasa sia niara quqaa mwivave tisara tita, mwisa uqa hi saiqara utira mwiva tiva nianarove.

¹⁰ (2) Suqe saiqa osara:

Ne nena qova hinani vuarita né sia qaiqaa ni taqerara tiro, mwiva variqaro suqe saiqa osara ini tiva nianarove.

¹¹ (3) Kotiva ko tiani osarara:

Mwaa mwataraqaa ntaqaihi variva Saataaniva ko sia nraatara sairara tiro, mwiva Kotiva ko tiani osarara mwatani variasa tiva nianarove. (Kotira Mwaraquravano mwitaama tiva nianarove.)

¹² Ne mwo qua mwo qua ini tiva niariva vaisatavata, né sia mwi quara so rierara tina, mate ne sia mwi quara ini tiva ninerave. ¹³ Quqaa quaqai ti variari mwaraqurava uto ntero, mwiva variqaro ini vita varero ini suqe aara tiva niqaro quqaa qua osara esaa mwi osarara ini tiva nianarove. Mwiva sia nai vu nraato tuani quarara tiraitiro, mwiva riaani quaraqaima tiva nianarove. Naatiara mwi inraisava mwitaa mwitaama qovara hiani inraisarara mwiva ini tiva nianarove.

¹⁴ Mwiva ne qua tianira mwi quara ini tiva nianirara tiro, ni nrutuvano nroraqaa hianarove. ¹⁵ Esaa ni qova hi inraisava nini vahirara tina, ne vaasa tiqana, Kotira Mwaraqura mwiva ne hu inraisarara riero vara sero ini tiva nianarove, turave. ¹⁶ So pataqa né varita sia ni tagevarave. Mwiraqaataita pataqa né varita qaiqaa ni tagevarave, tiro.

Ini mwutusavano uaqqa hirata variqita vivaro mwiraqaatairo ini mwutusavano suqema vahirata varivarave, tura

¹⁷ Iesusiva mwitaa tuvata mwira nraaqiara mwonravuvano nai tiva mwi nai tiva mwi hita tiqata, Mwiva nara quave tiso? Mwiva tiqaro, Pataqa né varita sia ni tagevarave, tiva sero qaiqaa tiqaro, Né vari seta ni qaiqaa tagevarave, tiso. Mwiva mwitaa tiva sero nai qova hinani vuaniraravata tiso. ¹⁸ Mwiva né pataqa vari setave ti quara, sia te mwi quara ntapihi riauro, tita.

¹⁹ Mwitaa ti varuvaro Iesusiva ntapihi sovata mwisa mwi quarara mwira sapara hirerata uti varuvaro Iesusiva tiqaro, Ne vaasa turara né pataqa varita sia ni tagevarave mwiraqaataita pataqa varita qaiqaa ni tagevarave turave. Né mwi quararave nai sapara hi nai sapara hi variavo? ²⁰ So ne quqaa tianira riaate. Né ntateqata atura ntiqa variqi vivata mwatani varisa qamwateqata varivarave. Ini mwutusavano uaqqa hirata variqita vivaro mwiraqaatairo ini mwutusavano suqema vahirata varivarave.

²¹ Nraasevano nraaqiara mwataariva qaumato vaisarora tiro, mwiva atura ntirave. So mwi nraaseva nraaqiara mwata sero mwiraqaatairo tiqaro, Ne nraaqiara mwata sauqo, tiva sero qamwateqaro nai atura ntirara tauru sairave. ²² Névata mwitaa hivarave. Mwaa entara ini mwutusavano uaqqa hirata varivarave. So naatiara ne ini uro taqaariro ini mwutusavano suqe hirata so varivarave. Varivaro mwovano sia so ini qoraqama natairaro ini mwutusavano uaqqa hianarove.

²³ Mwitaa hirata mwi entara né mwo inraisara ni sapara hiva siana vahianarove. Ne quqaa tuqo. Mwi entara né ni qorara mwo inraisa mwo inraisara mwira sapara hivaro mwiva ni saiqrave, ni nrutuarave, rieqaroma ini nianarove. ²⁴ Tauraa né variqata sia ni saiqrave ni nrutuarave rieqata ni qora sapara hiarave. Mwaa entaraqaataita né ni qora sapara hivaro ini mwutusa suqe hiarive tiro, ini nianarove.

Iesusiva mwata mwaaqaanaa osara nraatara sairave tura

²⁵ Ne mwo quaqaa ntuva seqana mwo qua mwo qua ini tiva nurave. So mwo enta nri ntairaqe ne sia mwo quaqaa ntuva sena ini tiva niraaitina, mwi entara ne nena qorara ini tiva nirera ne vutu senama ini tiva nianirave. ²⁶ Mwi entava nri ntairata soma né ni nrutu nteqata ni qorara sapara hivaro ini nianarove. Sia ne iniara rieqana nena qora sapara hianirave. (Nétavano so mwira sapara hivarave.) ²⁷ Ni qova iniara mwutusa ntisaro varirara tita, nétavano soma mwira sapara hivaro ini nianarove. Né niara tiqata, E Kotiva hinataira tuvuaravave, tiavaro ini mwutusavano niara vaisata variarara tiro, ni qora mwutusavanovata iniara vaisaro variso. ²⁸ Ne nena qova

hinataina mwatani tuvuvave. Ne qaumama mwaa mwatara mwaini sena nena qova hira qoqaraanani vuanirave, tiro.

²⁹ Mwitaa tuvata mwira nraaqiaranravuvano sove tita, Mate e sia mwo quaqaa ntuva sera tiraitira, e vutu serama tiri tiva timwi variaro. ³⁰ Mate te ntapihi saurara e esaa inraisa ntapihi saarava variarata te siana i qaiqaa sapara hianarave. Mate te tiqata, Quqaama e Kotiva hinataira tuvuaravave turo, tita.

³¹ Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, So mateve né ni osarara ntapihiavo? ³² Mwo enta nriariva qaumatoma vaiso. Mwi entaraqaa ini vara aaraupima saivata né mwona mwonamate néta mwaatani vivu saavuma vivarave. Ni qova nivatama sero varirara tina, ne mwi entaraqaa siana nenaraa varianirave. ³³ Né nivata varivaro ini mwutusa qihaasama vahiarive tina, ne mwaa quara ini tiva nuqo. Né mwatani varivata mwisa ini uaqama natevarave. So kepusaqama seta variate. Ne mwataniaa osara nraatara saurave, tiro. Iesusiva turama.

17

Iesusiva Kotirara aasara nteqaro tura

¹ Iesusiva mwi quara tiva sero mwiva naavuni tageqaro Kotirara aasara ntero tiqaro, Kaa, mate mwaa ni entama nri ntaiso. So e ni kepusa osara qovarama matairaqe ne i mwaaquvano variqana ne ina kepusa osara tiva niase. ² E nraase qora ni miarasa ne mwisa sahaqamaqina vuarita mwisa esaa enta qaqi variqita vuata tira, e ni nroraqama saarana ne esaa nraase qoraqaa ntaqaihi variqana ne mwisa nroravano varuqo. ³ Nraase qora esaa enta qaqi variqi vi osarava mwataamama vahiho: Nraase qora iara ntapihise rieta tiqata, Kotivaqaima quqaa mwariqa kuaiqavano variqaro Iesusi Karaisira titairave, tisa, mwisa mwi osarara varevara.

⁴ Ne mwatani variqi vina i kepusa osara nraase qora tiva niqana e saiqa mianara vara taiqa sauqo. ⁵ So kaa, haaru sia mwaa mwatavavata vahu entara ne ivata variqi vuavaro ni kepusa osaravano vahurave. So mate e ni kepusa osara mwira tiva nirata mwisa taqaate. ⁶ Mwataniaa vaitinravu ni miarasa ne mwisa i osara tiva nurave. Mwi vaitisa ena hiarasa ena mwisa ni miarata mwisa variqata i qua riemwaqita vuavo. ⁷⁻⁸ E qua ni tiva mianara ne mwisa tiva nuqata mwisa mwi quara varaarave. Mwisa ntapihi saavana ne quqaa e hianarataina tuvugata mwisa niara quqaa Kotiva mwira titairave tiarave. Mwitaa tiqatara tita, mwisa ntapihi seta riaavaro e esaa inraisa ni miarava mwi inraisava e hianaratairo tuvirave.

⁹ So ne mwisara rieqanama iara aasara nte varuqo. Siana ne esaa nraase qora mwatani variasara aasara nte varuqo. E nraase qora ni miarata mwisa ini variarara tinama, ne mwisara rieqanama iara aasara nte varuqo. ¹⁰ Ne husa e hiarasama variavo. E hiarasa ne husama variavo. Mwisa variqata ni kepusa osara mwo hiasa tiva ni variavo.

¹¹ Ne sia mwaa mwataraqaa variarita mwisama mwaa mwataraqaa varivarave. Ne e hianarani virerave. So kaa, e sotataqama sera variaravave. E ena kepusa nrutu ni mianara mwi kepusaraqotaira mwisa antuaraqira virata mwisa tetana kuaaqi varurantema seta mwisavata variate. ¹² Ne mwisa sapata variqana e ena kepusa nrutu ni mianara mwi kepusaraqotaina mwisa antuaraqina vuqata sia mwisaqitairo mwoqavanovata raupirima viso. Vaiti kuaiqavanoqaima raupirima viso. Mwiva raupirima vuanirara haaru qaqi vasa mwovano mwirara qara ntuva tero mwitaa hianarove turaqaara tiro, mate mwitaama viso.

¹³ So ne ivata varirerana virera uti varuqo. Ni mwutusavano gamwatero suqe hin-tema sero mwisa mwutusavanovata gamwatero suqe hiarive tina, ne mwata mwaini variqana mwaa quara mwitaa tuqo. ¹⁴ Ne i qua mwisa tiva nuqata mwisa mwatani variasa nruaa aarara qaqira seta mwisa ne sia mwata mwaaqaanaava varuntema

seta mwisavata siama mwata mwaaqaanaasa variavo. Mwitaama variavata tita, mwatani variasa mwisa nrvutaaga hi variavo.

¹⁵ So ne sia mwata mwaaqaataira mwisa vitaanera i sapara huqo. Qaqao, ne iara tiqana, E mwisaqaa ntaqaihiqira viraro uaga hi vaitiva sia mwisa uaqama nataarive, tuqo. ¹⁶ Ne sia mwata mwaaqaanaava varuntema seta mwisavata siama mwata mwaaqaanaasa variavo. ¹⁷ E quqaa quaqotaira mwisa saahaqa hirata mwisa i aaraqaagai nruaate. I qua quqaa quama vaiso. ¹⁸ E ni mwata mwaini titaarana tuvuntema sena, nevata mwisa mwo mwata mwo mwatani titarerave.

¹⁹ So ne mwisara rieqana kuaa saiqaqai vararerana varuvave. (Ne mwisara rieqana qutu vuataa hiraqe qutu virerana varuqo.) Ne mwitaa hiarita mwisa quqaaqama i nraaqiara variqata i aaraqaagai vivarave.

²⁰ Sia ne mwisaraqai rieqana iara aasara ntauqo. Naatiara mwo hisa mwisa qua rieqatama niara quqaa mwivave tisa, ne mwisaravata rieqanama iara aasara ntauqo. ²¹ Mwisa kuaaqi variate tina, ne iara aasara ntauqo. E niqi variarana ne iqi varuqo. Kaao, mwisa tiritana votima seta variate tira, e mwisa saahaqa hirata mwisavata tiritanaqi variate. Mwatani varisa niara quqaa Kotiva mwira titaivave tiate tira, e ni nraaqiaranravu saahaqa hirata mwisa kuaaqi variate.

²² E ni nrtutu nroraqama saarana ne kuaaqarama sena mwisa nrtutu nroraqama sauqo. Mwisa tetana kuaaqi varurantemase mwisavata kuaaqi variate tina, ne mwisa nrtutu nroraqama sauqo. ²³ E niqi variraqe ne mwisaqi variarita mwisa kuaaqi variqatama mwoqavata kepusaqama hivarave. Mwisa mwitaama varivata qaqi nraase qora mwatani varisa e ni titaanarara ntapihita i mwutusavano niara vahintema sero i mwutusavano ni nraaqiaranravuaravata vahianiravata tagevarave.

²⁴ Kaao, haaru sia mwaa mwatava vahu entara e niara mwutusa vahuvarara tira, e ni nroraqama soraro ni osara kepusa osaravano vahuvana variavarave. E nraase qora ni miarasa mwisavata ni kepusa osara taqaate tina, ne tiqana, Ne varianirani mwisavata varivarave, tuqo. ²⁵ Kaao, e avuqavuma sera variaravave. Qaqi nraase qora mwatani variasa sia i ntapihi saavana neqai i ntapihi saurave. E ni titaanara mwaa nraaqiaranravusaqai mwira ntapihi saarave.

²⁶ Ne iara mwisa tiva nuqata mwisa i ntapihi saarave. I mwutusavano niara vahintema seta mwisavata mwosara mwutusa vahirata varivaqe ne mwisavata kuaaqi variqina vuase tina, ne mwisa iara mwoqavata tiva niqi vuarita mwisa ntapihi rievareve, tiro. Iesusiva nai qorara aasara nteqaro mwitaa tura.

18

Iesusira ntavaaqavu sora

(Matu 26:47-56; Maaki 14:43-50; Ruku 22:47-53)

¹ Iesusiva mwitaama sero Kotirara aasara tiva taiqa sero mwiva nai nraaqiaranravu vatama sero vuva uro Kitaroni pata nramariqaru qarero oripi satari saqava tutoraqi vura.

² Iesusiva airi enta nai nraaqiaranravu sapata mwiqi uro varurara tiro, Iutaasiva Iesusira nrvutaasa sauquqi saariva mwira ntapihi sora. ³ Iutaasiva ntapihi sero uro Kotira saiqqa vara mwate varu vaitisa mwisa nrora vaitinravuvata, Parisi vaitinravuvata, tiva nuvata mwisa kamanira porisinravu Iutaasira mwita saiqqa vaitinravuvata mwira mwuvaro Iutaasiva mwisa vita varero vura. Mwisa ovavata ramuvata qupise vareta ntaqi inraisaravata vareta vusa uro Iesusiva hunani uro ntoro.

⁴ Mwini uro ntovaro Iesusiva vaasa mwisa uti inraisara ntapihi sero mwiva vutu ntero mwisa sapara hiro tiqaro, Né tararave huua hi variavo? tiro.

⁵ Mwitaa tuvata mwisa tiqata, Te Iesusira Nasaretiniaarara huua hi varuro, tuvaro Iesusiva mwisa tiva niro tiqaro, Ne mwaa mwivama varuqo, tiro. Mwitaa tuvaro

Iutaasiva Iesusira nrvutaara sauquqi saari vaitiva, mwiva Iesusira rusesa sapata tiviro varura.

⁶ Iesusiva ne mwaa mwivave tuvata mwisa nrharama vita uro ntanteta aatuma seta mwatasata uto ntita varura.

⁷ Mwitaa huvaro Iesusiva qaiqaa mwisa sapara hiro tiqaro, Né tararave huua hi variavo? tuvata mwisa qaiqaa tiqata, Iesusira Nasaretiniaararave, tuvaro ⁸ Iesusiva tiqaro, Ne vaasa ini tiva nurave. Ne mwaa mwivama varuqo. Né niara huua hirerata nrivera, mwaa vaitinravusa qaqi saivata vuata, tiro. ⁹ Vuni Iesusiva nai qorara mwitaama tiro: Vaiti mwonravu ni miarasa sia ne mwoku raupirima sauqo, tura. Mwi quava quqaa mwivau vahiarive tiro, Iesusiva tiqaro, Mwi vaitinravusa qaqi saivata vuata, tiro.

¹⁰ Mwitaa tuvaro Pitaava nai paipanta varero nrura veva ntarau sero mwiraqotairo Kotira saiqa vara mwate varu vaitisa mwisa vuniaa vaiti, mwira saiqa vaiti nraato tanarani vahura teqa sora. Saiqa vaiti mwira nrutu Marakusira. ¹¹ Pitaava mwira nraato teqa sovaro Iesusiva Pitaarara tiqaro, Ena paipa vara veva nai tuaqi ntuva taane. Ni qova nramari ni mianira sia nivano nraarive tirave mwitaa hiaro? tiro. (Iesusiva nramariqaa ntuva sero nai ntuqutivaro nriqa vuani inraisara varero uro qutu vuanirara tura.)

Iesusira vitaqita uro Anaasiva hunani sora

¹² Iesusiva mwitaa tuvata Romeniniaasa ntaqu vaitisa niari qiata vaiti vatama seta nrvata Iutaa porisinravuvanovata nri nteta Iesusira ntavaaqavu seta mwira rupa seta ¹³ mwira vitaqita Anaasiva hunani nraante sora. Anaasiva mwiva Kaiapaasira nriraaviva varuvaro Kaiapaasiva nroraqama vuva mwi ihiraqi Kotira nraavuqi Kotira saiqa vara mwate varu vaitisaqaa ntaqaihiqaro qiata vaitivano varura. ¹⁴ Tauraa Kaiapaasiva nai Iutaa kaanasori vaiti tiva niro tiqaro, Tiri saahaqa hireraro vaiti kuaikuvano qutu viraro suqe hianarove, tu vaitiva varurama.

Pitaava Iesusirara sia ne mwira taqaurave tura

(Matiu 26:69-70; Maaki 14:66-68; Ruku 22:55-57)

¹⁵ Iesusira Anaasiva hunani vitaqita uro sovata Saimoni Pitaavavata Iesusira nraaqiara mwovanovata Iesusira vataqita vura. Anaasiva Pitaara vatama sero nru vaitira ntapihi sovara tiro, mwiva Iesusira vataqiro viqaro Anaasira mwaata mwatusa vutaqi viqetora. ¹⁶ Pitaava mwaqaani varuvaro Iesusira nraaqiara Anaasiva ntapihi so vaitiva mwatusa vutaqi vuva uro ntantero nrima qetiana ntaqaihi varu nraasera tiva mwitero uro Pitaara vataqiro nrima vutaqi vera sora.

¹⁷ Vutaqi sovaro Pitaava varuvaro nraase qetiqa ntaqaihi varuva mwiva tiqaro, Evata mwi vaitira nraaqiarave variaro? tuvaro Pitaava qaqaqo, Ne siave, tiro. ¹⁸ Tiva sero varuvata porisinravuvanovata Anaasira saiqa vaitinravuvanovata varuvaro antovata mwisa tia quarateta tia taara hi varuvaro Pitaavavata mwini uro variqaro tia taara hi varura.

Anaasiva Iesusira saparama mwatora

(Matiu 26:59-66; Maaki 14:55-64; Ruku 22:66-71)

¹⁹ Mwiraqaatai Iesusira vitaqita mwoqi uro sovaro Kotira saiqa vara mwate varu vaitisa mwisa vuniaa vaitivano Iesusiva nai nraaqiarara sapara hiro Iesusiva nraase qora tiva nu quararavata sapara huvaro ²⁰ Iesusiva nai tiva mwiro tiqaro, Ne qoqaa variqana nraase qora qua tiva nurave. Ne esaa enta nraase qora tiva nirerana Iutaavano uairama vita variaraqive, mwaara nraavuqive, Kotira nraavu nronraqive, variqana ne mwisa qua tiva nurave. Sia ne uqeta sena variqana mwisa qua tiva nurave. ²¹ So naraqamave e ni sapara hi variaro? E ni qua riaasa sapara hiataarave. Ne qua tiva nusa sapara hiane. Mwisa ne tu quara riaasave, tiro.

²² Iesusiva mwitaa tuvaro porisi vaiti mwovano mwiqi varuva Iesusira nraatosai ntuteqa sero tiqaro, E sia mwitaama sera tiri nrora vaitiara qua tiane, tiro.

²³ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwira tiva mwiro tiqaro, Ni quavano api qua vahirar-avauma e esaa nraase qora mwirara tiva nirata rieverave. Ni quavano so vaisara e naraqamave ni qumina ntuqutira hiaro? tiro.

²⁴ Iesusiva mwitaa tiva sero mwira saantaqotaita rupatova varuvaro Anaasiva mwira titovaro Kotira nraavuqaa ntaqaihi varu vaitira Kaiapaasiva hunani viro.

Pitaava qaiqaa sia Iesusira taqaurave tura

(Matiu 26:71-75; Maaki 14:69-72; Ruku 22:58-62)

²⁵ Iesusiva mwini vuvaro Pitaava mwoqi variqaro tia taara hi varuvata mwini varusa mwira sapara hita tiqata, Evata mwira nraaqiarave variaro? tuvaro Pitaava qaqaqo, Ne siave, tiro.

²⁶ Mwitaa tuvaro vaiti mwo qiata vaiti saiqqa vaitivano Pitaava mwira nraato tega sora mwira hena vaitivano Pitaarara tiqaro, Quqaa eve ne taqauqara mwisantiri satari saqavaqi variaro? tiro.

²⁷ Tuvaro Pitaava qaiqaa qaqaqoi tiro. Mwitaa tiva sero riovaro qamwanrama sero kokoraavano nruqua tura.

Iesusira Pairaativa hunani vitaqita uro sora

(Matiu 27:1-2, 11-14; Maaki 15:1-5; Ruku 23:1-5)

²⁸ Mwisu Kaiapaasira mwini seta Iesusira vita vare uro nrora vaiti kamanira nraavuqi sora. Mwisu vaasa toqaqi mwini uro nteta mwisu Iutaavanora tita, sia mwira nraavuqi vera ntaraitita, mwaatani varura. Mwisu niari tiqata, Te mwira mwo mwatanaara nraavu sia sotataqi vera nteta uaqama vita mwira saara te siama vesahu nato entaraqaa omwata so nraanarave, tita. ²⁹ Mwitaa tiva seta mwisu mwaatani varuvaro Pairaativa kamanira qiata vaitivano mwisu taqareraro veva ntero mwisara tiqaro, Nara qua mwaa vaitiraqaa vaisatave tiavo? tiro.

³⁰ Pairaativa mwitaa tuvata mwisu tiqata, Mwi vaitiva sia uqaa hi saiqara utitirio, te siama so e hianarani mwira vite nruratirio, tita. ³¹ Mwisu mwitaa tuvaro Pairaativa qaqaqo tiro, Néta mwaa mwi vaitira viteta néta Iutaa ko quaqaa riegatama mwira ko tiate, tiro. Pairaativa mwitaa tuvata Iutaa mwisu tiqata, Qaqaqo, te qumina vaiti variqata vaiti ru saanarara qua varaarorave. (Ena kamaniva variqara soma tirata mwira ru sevarave,) tita. ³² Mwisu mwitaa tuvaro Iesusiva mwisu mwitaama seta ni ru sevarave tu quava quqaa mwivau vahura.

³³ Iutaa vaiti nroranravuvano mwitaa tuvaro Pairaativa nai nraavu kamanira nraavuqi vera ntero Iesusira nraarama sovaro mwiqi vuvaro mwira sapara hiro tiqaro, Quqaa e Iutaqaa ntaqaihi variaravave? tiro.

³⁴ Tuvaro Iesusiva tiqaro, Ena nraato tuserave mwi quara tiaro? Vaiti mwovano niara i tiva mwisarave e mwitaa tiaro? tiro.

³⁵ Iesusiva mwitaa tuvaro Pairaativa tiqaro, Ne Iutaa vaitive huqo? Ne sia Iutaa vaitive. Ina nravunaa Iutaavanovata, Kotira saiqqa vara mwate varia vaitisa mwisu nrora vaitinravuvata, mwisama i viteta mwaini nriavo. E nataama saaratave i viteta nriavo? tiro.

³⁶ Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Ne ntaqaihiariva siama mwaa mwataraqaa vaiso. Mwiva mwaa mwataraqaa vahitirio, Iutaavano ni rupevo tita ni saara ni vataqi nrisa mwisavata ntaquatirio. So ne ntaqaihiariva siama mwatani vaiso, tiro.

³⁷ Iesusiva mwitaa tuvaro Pairaativa tiqaro, So quqaa e nraase qoraqaa ntaqaihi variaravave? tiro.

Tuvaro Iesusiva tiqaro, Quqaa ne nraase qoraqaa ntaqaihi varuvave. Mwirara riegaro ni mwatani mwatataisana nruvave. Quqaa qua osara nraase qora tiva ninerana ne mwatani tuvuvave. Quqaa quara riariva ni quama riaanarove, tiro.

³⁸ Iesusiva mwitaa tuvaro Pairaativa tiqaro, Quqaa qua vahireraro mwira nara quave iso? tiro.

Pairaativa Iesusira satariqaa rutaate tura

(Matiu 27:15-31; Maaki 15:6-20; Ruku 23:13-25)

Pairaativa mwitaa tiva sero veva ntero Iutaa uairama vita varusa tiva niro tiqaro, Ne taqauqaro sia mwira rusaarava mwo osara mwiraqi vaiso, tiro. ³⁹ Mwitaa tiva sero mwiva tiqaro, So né mwo inraisa utuava mwitaamama vahiso. Né vesahu nato sarara omwata nraa entaraqaa ne karavu vaiti kuaiku iniara rieqanama mwira avantu nataurave. Sove ne mwirara rieqana ini Iutaqaa ntaqaihi vari vaitira avantu nataanirave? tiro.

⁴⁰ Mwitaa tuvata mwisa aasara ntavase nai tiva mwita tiqata, Qaqao, sia mwi vaitira avantu saane. Vaiti mwo mwira nrutu Varavaasira mwira avantu timwataane, tura. So Varavaasiva vaiti ru seqaro mwisa munima vare varu vaitiva varura.

19

¹ Mwisa mwitaa tuvaro qaiqaa Pairaativa tiqaro, Iesusira viteta uro saantaqo mwira ntuteqaate, tuvata mwira saantaqo ntuteqaateqamase vatora. ² Mwitaamase vateta Pairaatira ntaqu vaitisa uro kauvera vara seta qiata vaiti tave voti hura ququrama seta mwira qiataqaa qu mwateta nraare mpuruqa vara utu mwateta, ³ mwisa mwiva varunani uro nteta mwisa vireraqamase Iesusirara tiqata, Iutaa vuniaa vaiti mwaavao, variqarave? tiva seta sauquqo mwira viri ntuteqa sora.

⁴ Mwisa mwira mwitaama sovaro Pairaativa qaiqaa veva ntero Iutaa uairama vita varusara tiqaro, So taqaate. Ne taqauqaro sia mwiva uaqā hi saiqara utisana ne mwiraqaa qua vataariva siama vahirove. Névata mwira taqe ntapihi saate tina, ne mwira vara veva sarerave, tiro. ⁵ Mwitaa tuvaro Iesusiva qiataqaa kauvera qu mwateta nraare mpuruqa utu mwatora rirante veva ntovaro Pairaativa tiqaro, So taqaate, mwaa mwi vaitivave, tiro.

⁶ Mwitaa tuvata Kotira nraavuqi Kotira saiqa vara mwate varu vaitisa mwisa nrora vaitinravuvata, porisinravuvata, Iesusira taqeta mwisa aasara nteta tiqata, Satariqaa mwira hiritaate. Satariqaa mwira hiritaate, tita.

Mwitaa tuvaro Pairaativa tiqaro, Néta mwira vitaqita uro satariqaa hiritaate. Ne taqauqaro sia mwiva uaqā hi saiqara utisana ne mwiraqaa qua vataariva siama vahirove, tiro.

⁷ Tuvata mwisa tiqata, Qaqao, mwiva te qao tiva tauna quara mwo nteqa sairave. Mwira saara mwiva qutu vuarivama variso. Mwiva tiqaro, Ne Kotira mwaaquvanove tirave, tita. ⁸ Mwitaa tuvaro Pairaativa mwi quara riero mwoqavata aatu hiro ⁹ mwiva uto ntantero nai nraavuqi vera ntero Iesusira sapara hiro tiqaro, E tainiaavave? tiro. Tuvaro Iesusiva sia qua tiraitiro, tirema varura. ¹⁰ Tirema varuvaro Pairaativa tiqaro, E nive sia qua tiva mirera utuaro? E riaane. Ne nroravano ne soma i avantu sena, ne soma tiarita i satariqaa hiritevarave, tiro.

¹¹ Mwitaa tuvaro Iesusiva Pairaatira tiva mwiro tiqaro, Kotiva naavuni variva sia i kepusa mwitirio, siama so e ni nraatara saaratirio. Vaiti mwovano ni vitaqiro nrima i mwi vaitira saiqavano i uaqā hi saiqaravata nraatara saiso. Mwira saara mwi vaitiraqaa nrora quama vahianarove, tiro.

¹² Iesusiva mwitaa tuvaro Pairaativa mwiraqaatairo Iesusira avantu sarera uti varuvata Iutaa vaitinravu uairama vita varusa aasara nteta tiqata, E mwira avantu sairaro qaqi virera, e siama qiata vaiti Sisaara toti varinarave. Mwovano nariara tiqaro ne qiata vaitima varuqo tiariva, mwiva Sisaara nnavutaama varianarove, tita.

¹³ Tuvaro Pairaativa mwi quara riero uro Iesusiva vitaqiro veva ntero ko riaa vaitisa taintaqaa uro mwatasaa viro. Mwi taintava vahu mwatara nrutu nteqata, *Ori*

Ntavatairave, tura. Iutaa mwatanaasa quaqitai mwirara *Kapatave*, tura. ¹⁴ Vesahu nato sarara nro entava mwira qararaara vahuvaro huari vu nrriro virini qiataqaa vahuvaro Pairaativa uro mwi taintaraqaa mwatasaa viro Iutaa uairama vita varusa tiva niro tiqaro, So né néta qiata vaiti mwaa taqaate, tiro.

¹⁵ Tuvata mwisa aasara nteta tiqata, Mwira ru saane. Mwira ru saane. Mwira satariqaa hiritavaro qutu vuarive, tita.

Mwitaa tuvaro Pairaativa mwisa sapara hiro tiqaro, Ne tiarita ini qiata vaiti satariqaa nirigo ru terara ini mwutusa vahirove iso? Mwitaa tuvata Kotira saiqa vara mwate varu vaitisa mwisa nrora vaitinravu tiqata, (Mwiva sia tiri qiata vaitive.) I nroravano Sisaava mwivaqai tiri qiata vaitive, tita.

¹⁶ Mwitaa tuvaro Pairaativa Iesusira satariqaa hirtaate tiro, mwisa sauquqi sora.

Iesusira niriqotaita satariqaa rutora

(*Matiu 27:32-44; Maaki 15:21-32; Ruku 23:26-43*)

Pairaativa Iesusira mwisa nuvata mwisa mwira viteta vuvaro ¹⁷ Iesusiva nai hirite satarira vara qu varero vuvata mwisa Iesusira vita vareta mwaa quaraqitai *Qiata Mwusaari* satave tunani vita. Iutaa mwatanaasa quaqitai *Korokotaave* tunani uro ntoro. ¹⁸ Uro nteta Iesusira suqu sauqu satariqaa niriqotaita ruseta vara mwaavi mwataqi ratora. Mwira rateta vaiti mwotanavata satariqaa ru seta hini hini ratovaro Iesusiva mwitanasa vutaqaa varura.

¹⁹ Iesusira satariqaa hiritovaro Pairaativa qua qara ntuva tora uro Iesusira qiatani satariqaa rutora. Mwataama sero qara ntuva tero:

IESUSIVA NASARETINIAAVA IUTAA VUNYAA VAITIVE, tura.

²⁰ Iesusira satariqaa hiritova Ierusaremi tataaqani vahuvatara tita, mwi mwatanaasa airivano nrima Iesusira taqeta mwi quara saara ntuva seta taqora. Mwi quara taara mwo quaqitairo qara ntuva tora. Iutaa quaqitaivata, Romeni quaqitaivata, Kiriki quaqitaivata, qara ntuva tora.

²¹ Kotira nraavuqaa ntaqaihu vaitisa mwi quara taqeta Pairaativara qaqaqo tita, E sia mwirara Iutaa qiata vaitive tiva sera qara ntuataarave. E mwataama sera qara ntuataarave. Mwi vaitiva nai tiqaro ne Iutaa qiata vaitive tirave. Mwitaa tiva sera qara ntuane, tita.

²² Tuvaro Pairaativa qaqaqo tiro, Ne qara ntuva tauva so mwitaama vahiarive, tura.

Iesusira tuavaaqa ntuaqama seta varora

²³ Ntaqu vaitinravusa Iesusira satariqaa hiriteta mwiraqaataita mwira tuavaaqa vara seta erahiamuaantema ntuaqama seta ntaqu vaitisa niari erahiamuaantema variqara tita, mwovano mwoqaatairo varovaro mwovano mwoqaatairo varero mwitama seta vareta mwira sioitivata vara seta taqovaro mwuahaanta virisairo miani tuvitarova vahuvata ntaqu vaitinravusa tiqata, Sia mwaa nrahituare. ²⁴ Nrivaqe mwirara kaati voti hira santu ruararo tiriqitairo mwovano mwira varaarive, tita. Mwitaa turara tiro, mwo quavano haaru qumina vasa qara ntuva tova quqaa mwivau vahura. Mwataama tiro:

Ni tuavaaqa ntuaqama seta varevarave.

Ni sioti mwuahaanta vararerata kaati ruantema setama varevarave, tiro. Mwitaa tura. (Sng 22:18)

Ntaqu vaitinravusa mwitaama seta Iesusira tuavaaqa ntuaqama seta varora.

Iesusiva nai nrorara tura

²⁵ Iesusira satariqaa hiritovata nraasenravuvano nrima mwi satarira tataaqa tivita varura. Iesusira nrovavata, mwira nrora nruravanovata, Kiropaasira nraata Mariaaavavata, Mariaava Makataraniaavavata, mwinravusa Iesusira hiritito satarira tataaqa tivita varuvaro ²⁶ Iesusiva taqovata mwira nrovavata mwira vataqiro nruo vaitiva mwo Iesusiva mwirara mwutusa ntu vaitivavata varura. Mwitanaasa varuvaro

Iesusiva nai nrorara tiqaro, ²⁷ Mwaa nraasevao, e mwi waitirara ni maaquve tiane, tiro. Tiva sero nai vataqiro nruo waitira Iesusiva mwirara mwoqama sero mwutusa ntu waitirara tiqaro, Mwaa nraaserara ni ntorave tiane, tiro. Mwitaa tuvaro mwi entaraqaatairo mwira vataqiro nruo waitiva Iesusira nrorra vitaqiro nai nraavuqi sero suqema sero mwiraqaa ntaqaihiqiro vura.

Iesusiva qutu vura

(Matiu 27:45-56; Maaki 15:33-41; Ruku 23:44-49)

²⁸ Iesusiva mwi quara tiva sero mwiva ntapihi sovaro so mwira saiqavano taiqa vura. Mwiraqaatairo mwo qua haaru qumina vasa vukuqi qara ntuva tova quqaa mwivau vahiarive tiro, mwiva tiqaro, Ni nramari nraataa iso, tiro.

²⁹ Mwitaa tuvaro uaini ukavura tanaaqi vahuvaro mpuruqa viti vara sero nramariqi ntava sero saavu vitiqaa rupa sero viri Iesusira nroqi ntava tovaro ³⁰ Iesusiva ukavu nramarira mwira nrero mwiraqaatairo mwiva tiqaro, So taiqama viso, tiva sero nru kinta sero nai mwaraqura titovaro vuvaro mwiva qutu viro.

Vaataaraqotairo Iesusira nraantera sata ra varora

³¹ Mwiva qutu vuvaro mwira qararaara mwaara enta vesahu nato sarara nro entava nrora enta vahianirara tita, Iutaavano tiqata, Hura waitinravu qutu vuasa mwisa mwavanta satarigaa vahiasorave tiva seta, uro Pairaatirara tiqata, E tirata mwinravusa suqu ntuvuraa saivata mwinravusa qamwanrama qutu vivata varaqita uro quntaate, tita.

³² Tuvaro Pairaativa eo tuvata mwira ntaqu waitinravusa nrima Iesusira tataaqa hirito waitira suqu ntuvuraa seta uro vaiti mwo hini hiritora suqu ntuvuraa seta ³³ uro Iesusira suquvata ntuvuraa saare tita, taqovaro mwiva vaasa qutu vuvata mwisa qaqira seta sia mwira suqu ntuvuraaqura. ³⁴ Ntaqu waitiva mwovano uro vaataaraqotairo Iesusira nraantera sata ra varero. Ra sovaro qamwanrama sero nraarevata qaqi nramarivata tuvura.

³⁵ So ne mwaa quara qara ntuva tauva mwi entara variqana ne mwi inraisara mwi inraisara taqaavarave. Quqaaqama sena ne mwi inraisara mwi inraisara taqaavarave. Né mwi quarara quqaave tiate tina, ne mwi inraisara quqaaqama sena taqaurara inivata tiva nuqo. ³⁶ Ntaqu waitiva mwitaa hurara tiro, haaru qaqi vasa qara ntuva to quava quqaa mwivau vahura. Qara ntuva tova mwataama tiro:

Mwisa sia mwira mwusaari mwo ntuvuraa sevarave, tura. (Sng 34:20)

³⁷ Qaiqaa mwo quavata haaru qara ntuva tova tiqaro:

Mwisa niari vaataaraqotaita rute waitira taqevavave, tura. (Sek 12:10)

Iesusira quntama tora

(Matiu 27:57-61; Maaki 15:42-47; Ruku 23:50-56)

³⁸ Mwitaa huvaro vaiti mwovano mwira nrtu Sosepiva mwiva Arimatianiaava mwiva tauraaqama Iutaa waitinravu nraatu aatu hiqaro quqeta seqaro Iesusira vataqiro nruo waitiva, mwiva nrintero Pairaatirara tiqaro, Iesusira mwavanta miraqena varaqina quntaase, tiro. Tuvaro Pairaativa tiqaro, So uro vara sera quntaane, tuvaro Sosepiva uro Iesusira mwavanta itu sero varora. ³⁹ Varovaro Nikotimaasiva, mwiva haaru entaqi Iesusira uro taqova, mwivavata suqe ueri suqe hu satariva mwunta vura kuaaqi tuqataase vatoravata varero. Mwira muaravano vahireraro 30 kiro vahura varero Sosepisantiro viro. ⁴⁰ Mwitanaasa Iesusira mwavanta vareta eqarori mpuruqa vara seta suqe mwunta vura vatama seta mwira mwavanta qapuqama sora. Iutaa mwatanaasa vaiti qunto osarava mwitaama vahurara tita, mwitanasa mwitaa hura.

⁴¹ Iesusira hiritonani saqava tutova vahuvaro mwiqi qaraaha ori vauru tora vaiti qunte varuva mwo vahura. Mwira qaraaha vahuvaro tauraa sia vaiti mwo mwiqi

quntora. ⁴² So mwira qararaara Iutaa mwatanaasa mwaara enta vahianarove tiva seta, mwi oriva qaumato vahuvata mwiqi mwitanasa Iesusira uro quntama tora.

20

Iesusiva qaqi tivura

(Matiu 28:1-8; Maaki 16:1-8; Ruku 24:1-12)

¹ So Saanteqa toqa entaqi qaso qataa hirera huvaro Mariaava Makataraniaava Iesusira oriqi quntama toraqi nrintero taqovaro orivano qeti titatova qaquinani vara sovaro vahiho.

² Ori qaquinani vara sova vahuvaro mwi nraaseva uro ntante santero Iesusira nraaqiaratana Saimoni Pitaavavata, mwo vaiti Iesusiva mwirara mwoqama sero mwutusa ntu vaitivavata, varunani nri ntero mwitanasa tiva niro tiqaro, Mwis a oriqitaita Iesusira vara saavata tirenravu sia mwira varaqita vataara taqauo, tiro.

³ Mwitaa tuvata Pitaavavata, vaiti mwo mwivavata, Iesusira oriqi vatora mwiniara vita. ⁴ Mwitanasa santeta vuvaro mwovano Pitaara nraatara sero mwiva nraante oriqi Iesusira quntama tonani nrintero. ⁵ Mwiva nraane nrintero siana mwiqi viqetaraitiro, qaquinani variqaro kakataama viro vera taqovaro oriqi mpuruqaqai vahura.

⁶ Mpuruqaqai mwiqi vahuvaro taqero varuvaro naatiara Saimoni Pitaava nri ntero mwiva sia qaquinani variraitiro, mwiva qamwanrama oriqi vera ntero taqovaro mpuruqaqai vahuvaro ⁷ mwo mpuruqavata, Iesusira qiata nraavuma tova mwivavata, qumina vahiho. Iesusira ququtama to mpuruqava, mwi mpuruqava sia mwo mpuruqavata kuaaqaa vahiraitiro, nariara mwosata vahura. ⁸ Mwitaama vahuvaro vaiti mwo vaasa nruva, mwivavata mwiqi verantero mwi inraisara taqama sero mwiraqaatairo mwira vu nraato ntapihi vuvaro Iesusira osarara ntapihi sero so quqaa mwivave tiro. ⁹ Tauraa mwitanasa variqata vukuqi Iesusiva qutu viro qaiqaa qaqi tivuanirara qara ntuvato quara sia ntapihi riora. Sia ntapihiraitita, variqi vita so mwi entara mwitanasa mwi quara ntapihi sora. ¹⁰ Mwi inraisara taqeta mwitanasa nrima ntanteta mwaatani vura.

Mariaava Makataraniaava Iesusira taqora

(Maaki 16:9-11)

¹¹ Mwitanasa mwaatani vuvaro Mariaava Iesusira quntama tonani nri ntero qaquinani variqaro ntate variro. Mwiva ntate variqaro kakataama sero oriqi vera taqovata ¹² naavuniaasa taaratana mwiqi varura. Mwitanasa eqarori tuavaaqa ututotana mwovano tauraa Iesusira mwavantavano vahura qiatani mwatasaa viro varuvoro mwovano mwira suqutarani mwatasaa viro varura.

¹³ Mwitanasa Mariaara sapara hita tiqata, Mwaa nraasevao, nara inraisarave e ntate variaro? tuvaro mwiva tiqaro, Mwosa ni nrora vaiti mwaaqitaita vara saavana ne mwisa uro mwira saanani sia taqaraitinama, mwirara ntate varuqo, tiro.

¹⁴ Mariaava mwitaa tiva sero mwiva tuqataa viro taqovaro Iesusiva mwira mwoqani tiviro varuvoro mwiva sia mwira viri ntapihi taqaraitiro, mwo vaitivanove tiqaro varuvoro ¹⁵ Iesusiva mwira sapara hiro tiqaro, Mwaa nraasevao, naraqamave e ntate variaro? E tararave huua hi variaro? tiro. Iesusiva mwitaa tuvaro Mariaava nai riero tiqaro, Mwi vaitiva saqava mwaaqi ntaqaihi vari vaitivave, tiro. Tiva sero mwirara tiqaro, E mwira vitaqira uro serava varirera, mwiqi vatauqo tiraqe ne uro varaase, tiro.

¹⁶ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwirara tiqaro, Mariaao, tiro. Tuvaro Mariaava tuqataa viro Iesusira ntapihi taqero Iesusirara nai Iutaa quaqitairo tiqaro, *Raponaio*, tiro. Mwaa quaraqitai tirera, Mwaara ti variara vaitio, tiro.

¹⁷ Mariaava mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, So sia niqaa tu varaane. Ne sia nena qova hinani uto ntantena vuqo, tiro. Mwitaa tiva sero mwiva mwira tiva mwiro tiqaro, E

ni qatavara uro tiva niane. Niara mwitaa mwitaama sera tiva niane. Ne virini ni qovavata ini qovavata hinanive, ni mwariqavanovata ini mwariqavanovata hinani uto ntantena virerave, tiso tiane, tiro.

¹⁸ Mwitaa tuvaro Mariaava Makataraniaava nrima ntantero uro Iesusira nraaqiaranravu tiva niro tiqaro, Ne tiri nrora vaiti mwira taqauqo. Mwiva niara mwitaa mwitaama sera ini tiva niane tiso, tiro.

*Iesusiva nai nraaqiaranravu vuqaa qovarama vura
(Matu 28:16-20; Maaki 16:14-18; Ruku 24:36-49)*

¹⁹ Mwi Saanteraqaa enta huvata Iesusira nraaqiaranravuvano Iutaa nrora vaitinravu nraatu aatu hiqata nraavu mwoqi qetinravu vahura ruteta varura. Mwisu mwiqi varuvaro mate mwiqara Iesusiva mwisa vutaqaa qovarama viro tivi variro mwisa qua mwantero tiqaro, Ini mwutusa qihaasa hirata variate, tiro. ²⁰ Mwitaa tiva sero mwiva nai sauqu niriqotaita rutora mwisa tiva niro nai nraanterasataa rutoravata tiva nura. Tiva nuvata mwira nraaqiaranravu mwira taqovaro mwisa suqe huvata mwisa mwirara gamwateqata varura.

²¹ Varuvaro Iesusiva qaiqaa mwisa qua mwantero tiqaro, Ini mwutusa qihaasa hirata variate. Ni qova ni titaintema sena ne inivata titarerave, tiro. ²² Mwitaa tiva sero mwiva mwisaqaa nai nraaiho vuata sero tiqaro, So Kotira Mwaraqura varaate. ²³ Né vaiti mwovano Kotira qua nteqa saani quara qaqira saivera, mwi quava taiqama vuanarove. Né mwi quava qaqi vahiarive tivera, mwi quava qaqima vahianarove, tiro. Mwitaa tura.

Tomaasiva Iesusira taqora

²⁴ Iesusiva nai nraaqiaranravu hunani nri ntero mwiqi varuvaro mwi entara mwira nraaqiara mwovano 12 nrauvuqitairo sia mwisavata varura. Mwira nrutu Tomaasira mwira mwo nrutu Kaapirave tura. ²⁵ Iesusiva vuvaro Tomaasiva mwitairo nri ntovata Iesusira nraaqiara mwo husa Tomaasira tiva mwita tiqata, Te nrora vaiti Iesusira taqauro, tita.

Tuvaro Tomaasiva tiqaro, Qaqao, ne sia mwira sauquqi niri rutaara nrumwaara taqena, ne sia nena sauqu mwiqi veta sena, mwira nraanterani rutaaraqivata sia nena sauqu veta saraitina, sia ini quara quqaave tianirave, tiro.

²⁶ Tomaasiva mwitaa tiva sero varuvaro kuaa uiki nritarovata Iesusira nraaqiaranravuvano varuvaro Tomaasivavata mwisa sapata variqata esaa qeti ruteta mwiqi varuvaro Iesusiva qaiqaa qovarama viro mwisa vutaqaa tiviro variro mwisa qua mwantero tiqaro, Ini mwutusa qihaasa hirata variate, tiro. ²⁷ Tiva sero mwiva Tomaasirara tiqaro, So ena sauqu tutu sera ni sauquqi veta seqara taqaane. Ena sauqu tutu sera ni nraanterani rutaaraqiva vera seqara taqaane. E niara taara nraato tinara qaqira saane. E niara kepusaqama sera riemwaqira vuane, tiro.

²⁸ Mwitaa tuvaro Tomaasiva mwira tiva mwiro tiqaro, E ni nroravanove. E Kotiva ni mwariqavano variaro, tiro. ²⁹ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwira tiva mwiro tiqaro, Tomaasio, e ni taqera mwiraqaatairama e niara quqaave tiaro. So tasave sia ni taqaraitita, niara quqaa mwivave tisa, mwisa gamwateqata variate, tiro. Iesusiva mwitaa tura.

Mwaa vukura osarara tura

³⁰ Iesusiva nai nraaqiaranravu vuqaa variqaro nai osara tiva nineraro nrora saiqā, mwo saiqā mwo saiqā vare varura. So ne Ioniva mwi saiqara hiniqai mwaa vukuraqi qara ntuva tena. ³¹ Né Iesusirara quqaa mwiva tiri saahaqa hiariva variqaro quqaama mwiva mwariqa Kotira mwaaquvano variso tiva seta mwirara kepusaqama seta riemwaqita vita esaa enta esaa enta qaqi variqi vuata tina, ne Ioniva mwaa quara qara ntuva taura.

21

Iesusira nraaqiara 7 nravuvano qaiqaa mwira taqora

¹ Mwo enta Iesusira nraaqiaranravuvano Taipiriaasi nrukaqa Kariri mwatani varuvaro Iesusiva qaiqaa mwisa vuqaa qovarama vuvata mwira nraaqiaranravuvano mwira taqora. Mwataamama mwi quava vahiho.

² Mwira nraaqiaranravu Saimoni Pitaavave, Tomaasiva mwira mwo nrutu Kaapivave, Kena mwatusa Kaririniaa vaiti Nataanierivave, Sepetira mwaaqutanave, Iesusira nraaqiara mwo taaratanave, mwinravusa mwini kuaaqi varura.

³ Saimoni Pitaava hini mwisara tiqaro, So ne tavusara vahe ntarera virerave, tuvata mwinravusa tiqata, Tirevata virerave, tita. Mwitaa tiva seta uto votuqi mwaari nteta mwiqi variqata entaqi tavusara vahe ntavaqi vita sia tavusa mwokuvata varora.

⁴ Mwitamaqita vuvaro qataa hirera huvata mwisa taqovaro Iesusiva nruka tosaqaa tiviro varuvata mwisa sia mwira ntapihi taqaraitita, mwo vaitive tuvaro ⁵ mwiva mwisara tiqaro, Ni vaitituaavo, siave né tavusa vareta hiavo? tiro. Mwitaa tuvata mwisa tiqata, Sia varauro, tuvaro mwiva tiqaro, ⁶ So né vahe sauqu tanarani seta tavusa varaate, tiro.

Mwitaa tuvata mwisa vahe sauqu tanarani seqata taqovaro vahevano kuraama vuvaro tavusa airinti mwiqi vahuvaro anoma sero muaara ntovata mwisa sia so vahe pati mwaari votuqi vataaqara hura.

⁷ Mwisa sia vahe pati mwaari votuqi vataaqara huvaro Iesusiva mwoqama sero mwutusa ntu vaitiva Pitaara tiva mwiro tiqaro, Mwi vaitiva tiri nroravanove, tiro. Mwitaa tuvaro Saimoni Pitaava mwi quara riero nai sioti qaqini vatora vara utu varero votuqitairo mwaavi ntero nramariqi avuhu viro nako ru varero Iesusiva hunaniara vuvata hini mwisa votu mwiqi varura. ⁸ Nruka tosa mwiva sia niarani vahuvatara tita mwisa votuqi variqata tavusavano vahe kuraama sora ntarauqi vita tosani uro ntoro.

⁹ Tosani votu uro vateta mwisa mwaavi nteta taqovaro tia quaratero mwiraqaa tavusa utatova vahuvaro mperetivata vahura.

¹⁰ Vahuvaro Iesusiva mwisara tiqaro, Tavusa mateqa varataara saatavata vareta nriate, tiro. ¹¹ Mwitaa tuvaro Saimoni Pitaava votuqi mwaari ntero vahe mwira ntarauqirosani uro sora. Tavusa airi 153 nravu vaheqi vahuvaro vahevano ntupema vuataara sia ntupema vura.

¹² Mwitaa huvaro Iesusiva tiqaro, So nrita sara nraate, tuvata mwisa Iesusira vaasa ntapihi seta te sauruaro tita mwisaqitairo sia mwovano Iesusirara e tavave tura.

¹³ Qaqi varuvaro Iesusiva mperetivata tavusavata mwisa nuvata nrora.

¹⁴ Iesusiva nai qutu vuraqitairo tiviro nai nraaqiaranravu vuqaa qovarama vuvata mwisa mwira taqora. Mwi entara taaramwo nani mwisa vuqaa qovara hura.

Iesusiva Pitaaravata qua tura

¹⁵ Mwisa sara nrava sovaro Iesusiva Saimoni Pitaara sapara hiro tiqaro, Saimonio, Ionira mwaaquo, quqaave mwaa vaitisa mwutusavano niara vahiravata nraatara sero i mwutusavano niara mwoqavata vaiso? tiro.

Mwitaa tuvaro Pitaava tiqaro, Nrora, quqaave. Ni mwutusavano iara vahira mwira e ntapihi saanarave, tiro.

Tuvaro Iesusiva tiqaro, So ni sipisipi nraati sara niane, tiro.

¹⁶ Mwitaa tiva sero Iesusiva qaiqaa mwira sapara hiro tiqaro, Saimonio, Ionira mwaaquo, quqaave i mwutusavano mwoqavata niara vaiso? tiro.

Tuvaro Pitaava tiqaro, Nrora, quqaave. Ni mwutusavano iara vahira mwira e ntapihi saanarave, tiro.

Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, So ni sipisipiqaa ntaqaihiane, tiro.

¹⁷ Mwitaa tiva sero Iesusiva qaiqaavata tiqaro, Saimonio, Ionira mwaaquo, quqaave i mwutusavano mwoqavata niara vaiso? tiro.

Iesusiva taaramwo nani tiqaro, Quqaave i mwutusavano mwoqavata niara vaiso, tuvarora tiro, Pitaara mwutusavano uaga huvaro mwiva tiqaro, Nrora, e esaa inraisa ntapihi saaravave, Ni mwutusavano iara vahira mwira e ntapihi saanarave, tiro.

Mwitaa tuvaro Iesusiva Pitaarara tiqaro, So ni sipisipi sara niane, tiro.

¹⁸ Iesusiva mwitaa tiva sero Pitaara tiva mwiro tiqaro, Ne quqaa qua tianira riaane. Tauraa e qaraaha vaiti variqara e tuavaaqa utu varera ena virera hianaraqaa vuanarave. Naatiara e naapaiqama vira ena sauqu tututairaro mwovano i tuavaaqa utu mwatero i vita varero sia e virera tinaraqaa vuanarove. ¹⁹ Iesusiva mwi quaraqaa ntuva sero Pitaava mwitaama sero Kotira nrutu tuaahereqaro uro qutu vuanarove, tura. Iesusiva mwi quara tiva sero mwiva Pitaara qaiqaa tiva mwiro tiqaro, E ni vataqira nriane, tiro.

Iesusiva nai nraaqiara mwora mwo qua tura

²⁰ Mwitaa tuvaro Pitaava tuqataa viro taqovaro Iesusiva mwoqama sero mwutusa ntu vaitiva mwitanasa naatiara nriro. Haaru mwisa entaqi sara nre varuvaro mwi vaitiva Iesusiraqaa urovi vuntuvi variqaro Iesusira sapara hiro tiqaro, Ta vaitivave i nravutaasa iara tiva nianarove, tu vaitiva nri ntovaro ²¹ Pitaava mwira taqero mwirara Iesusira sapara hiro tiqaro, Nrora, so mwaa vaitiva mo? Mwaa vaitiva nataave hianarove? tiro.

²² Pitaava mwitaa tuvaro Iesusiva mwira tiva mwiro tiqaro, Ne mwirara tiqana, E qaqi variqira viraqena ne qaiqaa mwatani tuvuse, tiasera, mwira sia i saiqama vahianarove. E ni vataqira nriane, tiro.

²³ Iesusiva mwitaa tuvata mwira nraaqiaranravuvano mwi quara apiqama seta rieta mwisa mwitaama tita, Iesusiva tiqaro mwi vaitiva siama qutu vuanarove tiso, tura. Iesusiva sia mwitaa tiraitiro, mwiva tiqaro, Ne mwaa vaitirara tiqana e variqira viraqena ne mwatani tuvuse tiasera, ne mwirara mwitaa tiariva siama i saiqava hianarove, tiro. Iesusiva mwitaa tura.

Ioniva taiqaani quara qara ntuva tora

²⁴ So mwi entara Iesusiva qua tiva mu vaitiva ne mwaa mwivave. Ne variqanama mwi inraisara mwi inraisara taqama sena mwiraqaatana mwaa quara qara ntuva taurave. Ne tu quava esaa mwi quava quqaa quama iso. ²⁵ Iesusiva varo saiqara ne hini vitiqagai qara ntuva taurave. Esaa mwira saiqava kuaiqava kuaiqava qara ntuva taivera, airi vuku vahiro mwaa mwatara kuraama saanarove. So ne mwiqarama tuqo.